Dumitru Chican

JIHAD

sau drumul spre

DJANNA

CORINT

Dumitru Chican

JIHAD

sau

drumul spre

DJANNA

Date despre autor:

Născut în anul 1948, **Dumitru Chican** a absolvit facultatea de Limbă, literatură şi civilizaţie arabă şi islamică la Universitatea Bucureşti şi a urmat cursuri de specializare postuniversitară în domeniul limbii arabe la Universitatea Naţională din Cairo, Egipt.

A absolvit, de asemenea, cursuri universitare în domeniul relaţiilor politice, economice şi diplomatice internaţionale. Ca diplomat, interpret, emisar special prezidenţial şi ambasador extraordinar şi plenipotenţiar, şi-a reprezentat ţara în numeroase state arabe, fără a da uitării aplecarea către cunoaşterea şi prezentarea, prin cuvântul scris, a lumii arabe, preocupare concretizată în cele 15 volume publicate până în prezent, prin studii şi articole de arabistică, orientalistică şi islamism şi prin numeroase traduceri din literatura română şi arabă publicate în ţară şi în lumea arabă, unele dintre acestea fiind încununate cu recunoaşteri şi premii internaţionale. Este membru fondator al Ligii de Prietenie Româno-Arabă din Bucureşti, profesor universitar asociat, director pentru Orientul Mijlociu al publicaţiei bilunare *Pulsul geostrategic* şi redactor pentru zona Orientului Mijlociu la agenţia de presă Rador a Radiodifuziunii Române.

Redactare: Marieva-Cătălina Ionescu
Tehnoredactare: Corneliu Frumosu
Coperta: Valeria Moldovan

Toate drepturile asupra acestei ediţii aparţin Editurii CORINT, parte componentă a GRUPULUI EDITORIAL CORINT.

ISBN: 978-973-135-641-9

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
CHICAN, DUMITRU
Jihad sau drumul spre *Djanna* / Dumitru Chican. – Bucureşti: Corint, 2011
ISBN 978-973-135-641-9

329.7(=411.21) Jihad

Dumitru Chican

JIHAD

sau drumul spre

DJANNA

CORINT

„Allah este ţinta noastră,
Profetul este modelul nostru,
***Coranul* este Constituţia noastră,**
războiul sfânt este calea noastră,
martiriul este dorinţa noastră."

Hassan Al-Banna,
fondatorul Mişcării Fraţilor
Musulmani

„...Am jurat ca peste dânşii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs..."

Mihai Eminescu

CUPRINS

Cuvânt-înainte 11

PARTEA I – JIHAD 17

Jihadul, de la semantică... 19
...La „războiul sfânt" 22
...Până la trăirea lăuntrică 28
...Şi la ce gândesc jihadiştii 34
Šahīd şi *Šahāda* 40
Fatwa 42
Jihadul – ritual al modernităţii sau milenarism sectar? 47
Nebunii lui Dumnezeu? 52
Al-Qaida şi islamul 53
11 septembrie 2001 – un alt ritual al modernităţii? 57
Să mori pe calea lui Dumnezeu 66
Şi femeile au dreptul la martiriu 69
O călătorie în *Djanna* 74
Jihad, islamism, terorism 79
Nostalgia matricei: întoarcerea la mitul primordial 83
O gară fără trenuri: Afganistan 89

PARTEA A II-A – JIHADUL GLOBAL 97

Jihadul global 99
Înţelegere pentru contracarare 102
Jihadul modern: rezultat al evoluţiei naturale
sau epifenomen al islamului 104
„Proiectul" 107

Antiamericanism, antioccidentalism, antieuropenism: America – puncte de vedere 110
Europa. Jihadul şi frăţiile musulmane 114
Un studiu de caz. Tentativa de atac asupra Ambasadei Federaţiei Ruse la Paris 124
Un jihad „solidar": cazul Bosniei 128
Jihadismul „de nişă": creştinii orientali 132
Imigraţie şi jihad 137
Emigraţia din perspectivă jihadistă 140
Europa: câte ceva despre jihad şi finanţe 143
Răspunsul european 146
Şi totuşi: Europa sau Eurabia? 151

PARTEA A III-A: ŞEICUL OSSAMA 157

O distincţie necesară 159
Şeicul Ossama 162
Generaţia „fratelui" Azzam 165

PARTEA A IV-A: „BAZA" 175

„Brandul" 177
Întrebarea lui Oliver Roy. Qaidismul 178
AQIM, AQAP şi altele 190
Al-Qaida din Maghrebul islamic 192
Al-Qaida din Peninsula Arabică 195
Scenarii, conspiraţii, manipulare 197

PARTEA A V-A: CUM VA FI SECOLUL XXI? 205

Revoluţii de iasomie, revoluţii de lotus... 207
Revoluţionari fără revoluţii? 209
Jocul de domino 212
Jihadismul „revoluţionar". Cazul Libiei 214
Homo religiosus? 218

O falsă postfață 222

Apendice 223
Islam, islamism, jihadism în textele primilor teoreticieni 223
Șeicul Ahmad Ibn Taymiyah 224
Hassan Al-Banna 226
Despre jihad 227
Memoriile unui predicator 230
Sayyd Qutb 234
Islamul trebuie să conducă 234
Mawlana Abdul Ala' Al-Mawdudi 238
Abdullah Yusuf Azzam 240
Confesiuni jihadiste 242
Din confesiunile lui Abu Hajer 243
„De ce m-am alăturat jihadismului" 244
Mesajul de adio al unui „martir" 245
Sfaturi pentru tinerele mame în lumea jihadului 246
Este permisă uciderea celor nevinovați? 247
Decapitarea nonmusulmanilor: fanatism sau poruncă divină? 250
Ossama Bin Laden: „Al-Qaida nu are program politic" 253
Jihad și „ciocnirea civilizațiilor" 255
Jihad *versus* democrație și secularism 257

Anexe 261
Discursul lui Barack Obama la Cairo, extrase 261
Filiale și instituții sub acoperire pentru finanțarea Al-Qaida 268
Mic glosar de termeni islamici 275

Bibliografie 285

CUVÂNT-ÎNAINTE

La 20 martie 2003, aflat în misiune permanentă la ambasada țării noastre din capitala yemenită Sana'a, am putut urmări, prin mijlocirea televiziunii locale, transmisiunea în direct a invadării Irakului de către o coaliție internațională condusă de Statele Unite ale Americii. Cauzele sau, mai degrabă, pretextele acesteia sunt cunoscute, și printre ele s-a aflat, la loc de frunte, acuzația potrivit căreia fostul regim baasist irakian condus de Saddam Hussein a întreținut cordiale relații cu rețeaua terorist-islamistă Al-Qaida și cu liderul acesteia, sauditul prin origine și teroristul universal prin vocație Ossama Bin Laden, căruia i-ar fi acordat nu doar susținere morală, ci și, cu deosebire, sponsorizare financiară și susținere logistică militară pentru desfășurarea jihadului său împotriva „cruciaților și evreilor". Șubrezenia, spre a vorbi doar eufemistic, a acestei aserțiuni, ca și a celorlalte argumente invocate de Administrația Bush în favoarea războiului antiirakian a fost cu rapiditate demonstrată, punând fosta conducere de la Washington într-o poziție cel puțin jenantă și demonstrând, dacă mai era nevoie, că la acest început de mileniu III vechiul și păgubosul dicton al scopului care scuză mijloacele își păstrează, pentru unele abordări ideologice și politico-militare, întreaga putere de atracție și seducție.

Nu de puține ori am putut auzi, atunci și ulterior, în convorbiri avute fie în cercul diplomaților străini acreditați la Sana'a, fie în discuții colocviale cu autohtoni yemeniți, o apreciere care poate părea surprinzătoare: după „războiul sfânt" în Afganistan, America începea în Irak un al doilea act al propriului său jihad! Un antijihad de inspirație transcendentală, așa cum însuși fostul președinte George W. Bush afirma, împotriva jihadului, la fel de „transcendental" și care cu doi ani înainte produsese, prin mijlocirea rețelei teroriste Al-Qaida, dramaticul atac împotriva „turnurilor gemene" din New York, act care avea să ducă la declanșarea a ceea ce este cunoscut drept „război global" împotriva fenomenului terorist, în general, și a terorismului de sorginte musulmană religioasă, îndeosebi. Astăzi, la un deceniu de la dramaticele evenimente, opinia publică nu încetează să ceară și să aștepte răspuns la o întrebare asupra căreia se păstrează o tăcere pe cât de suspectă, pe atât de neliniștitoare: cine sunt adevărații organizatori și executanți ai atacurilor de la 11 septembrie, care au lăsat în urmă câteva mii de morți vinovați doar de a se fi aflat în locul nepotrivit la momentul nepotrivit? În aceleași împrejurări s-a înfiripat, în modul cel mai firesc, o punte de dialog cu un localnic yemenit, Muhammad pe numele lui, funcționând ca angajat al misiunii noastre diplomatice în capitala yemenită Sana'a și care presta servicii de grădinărit, curățenie și alte îndeletniciri asemănătoare. Un curriculum vitae asemănător, dacă nu identic, cu al altor zeci de mii de yemeniți trăitori la pragul pauperității, înglodați în datorii, cu o casă plină de progenituri veșnic flămânde, cu o remunerație prea neînsemnată pentru a putea fi împărțită între nevoile casei și procurarea acelui *qat* cotidian, plantă euforizantă al cărei consum a devenit un veritabil „sport național" pentru majoritatea populațiilor din Cornul Africii și din sudul Peninsulei Arabice, produsă prin desființarea a întinse culturi ale faimoasei cafele de Mokka prin care, într-o vreme trecută, Yemenul își căpătase o faimă neconcurată. Plin de obidă, acel Muhammad mi-a mărturisit, într-o

seară: „Dacă Ossama (Bin Laden, n.n.) mi-ar da suficienți bani pentru a-i lăsa alor mei, mi-aș pune centura cu dinamită la brâu și aș pleca la jihad."

Într-un fel, acest yemenit anonim este părintele spiritual al cărții de față.

Voi mai aminti, în sfârșit, amestecul de nedumerire și surprindere pe care l-am resimțit, în aceeași fază de început a campaniei occidentale în Irak, atunci când, internaut neofit, am putut citi anunțuri postate de FBI și CIA pe site-uri create ad-hoc, prin care respectabilele instituții ofertau angajări de cunoscători ai lumii arabo-islamice, ai religiei, societății, limbii arabe și specialiști în interpretarea radicalismului religios și a fenomenului jihadist.

Fanatism ideologic în cazul lui Ossama Bin Laden, sărăcie cronicizată și disperare în cazul yemenitului-grădinar Muhammad, ignoranță cât privește specificitatea religiei islamice și a societății pe care discursul occidental elaborat în cancelarii își propune să o modernizeze prin export de reformă și viziuni democratice prea puțin sau deloc preocupate de specificul unor societăți islamice pentru care tradiția și identitatea istorică sunt coordonate definitorii.

Prin impactul psihologic asupra individului și a mentalului colectiv, prin conul de umbră densă în care se desfășoară, prin sentimentul că ne aflăm în fața unui inamic prezent nicăieri și oriunde și, mai ales, prin violența irațională cu care ucide, „jihadul" a devenit cuvântul care terorizează și un concept la care se raportează tot mai mult viața și siguranța lumii contemporane.

Confuz prin multitudinea definițiilor în care a fost încadrat, ridicat la rangul de *fatum* și *datum* al comunității umane, aflată la o răscruce a morfologiei și istoriei sale („de azi înainte, lumea nu va mai fi cum a fost", proorocea, după 11 septembrie 2001, fostul președinte George W. Bush), privit uneori ca un ritual ocult și mistic al modernismului și postmodernismului, blamat

alteori drept produs al lucrării unor minți schizoide, ori suprapus, semantic, dintr-un impuls umoral și emoțional păgubitor, religiei islamice înseși, jihadul devine astăzi un fenomen sui-generis de globalizare. În cartea sa *Les frontières du Jihad*, apărută în anul 2005 la editura pariziană Fayard, Jean-Pierre Filiu vorbea despre „imposibilitatea de înțelegere a jihadului fără efortul de a trasa frontierele în plan geografic – chestiune de o reală însemnătate strategică". Fără a nega importanța „operațională" a afirmației lui Jean-Pierre Filiu, nu pot să o împărtășesc întru totul. Nu doar pentru că înțelegerea toponimiei nu este suficientă pentru o percepție corectă și obiectivă, ci pentru că geografia însăși a jihadului actual nu se mai reduce la perimetrele spațiale cărora le-a conferit o tristă celebritate, și am în vedere Afganistanul, Irakul, Pakistanul, Arabia Saudită, Yemen, Somalia, alte zone ale Orientului Mijlociu sau africane și asiatice, a căror simplă evocare le asociază, involuntar, cu ideea de radicalism islamic. Aria de desfășurare a fenomenului nu mai este regionalizată, ea cuprinde astăzi harta întregii lumi, iar dacă vorbim de așa-numita „generație a treia de jihadiști", vom constata că acest flagel nu mai reprezintă o simplă supranațională a violenței, o prezență care poate fi fixată pe întinderea planiglobului, ca într-un joc de-a războiul cu steguleț multicolore pe harta de operațiuni. Fenomenul a pătruns în fibrele cele mai intime ale societăților de pretutindeni, astfel încât jihadiștii pot fi și chiar sunt americani, britanici, francezi născuți, educați și crescuți ca americani, britanici, francezi și fiind, ipso facto, insesizabili și greu identificabili înainte de a se manifesta, cu rezultatele deja știute, ca jihadiști.

Jihadismul se dovedește a fi un fenomen pe cât de complex, pe atât de mult descris și tot atât de puțin înțeles, iar cartea de față își propune să ofere cititorului un prilej de meditație asupra acestei epidemii, așa și atât cât i-am putut cunoaște simptomele în cei peste treizeci de ani pe care i-am petrecut în lumea

Orientului Mijlociu, areal învinovăţit de a fi principala pepinieră a violenţei de sorginte religioasă islamică.

Jihadul islamic, asemenea multor altor tare care erodează lumea contemporană este, fără doar şi poate, repudiabil, dar pentru a emite sentinţe sau, după caz, formule terapeutice, se impune mai întâi cunoaşterea maladiei.

Este ceea ce am încercat scriind cartea de faţă, fără pretenţia de a fi exhaustiv, dar pornind de la credinţa că frontierele se fluidizează cu rapiditate nu doar prin tratate internaţionale, ci şi prin ignorarea securizării lor. Nu ascund că rândurile de faţă pot fi acuzate de intenţii polemice. Cred însă că polemica deschisă şi edificată pe bună-credinţă poate fi un preţios îndemn la comunicare şi dialog.

Dumitru Chican

PARTEA I

JIHAD

I

Jihadul, de la semantică...

Asemenea altor limbi semitice, structura de bază a limbii arabe este o unitate triliteră formată din trei „rădăcini" – consoane sau consoane şi semivocale de la care, prin diverse procedee gramaticale şi după reguli şi tipare riguroase şi imuabil fixate în paradigme cu precizie stabilite (vocalizare, introducerea de afixe – infixe, prefixe, sufixe –, dublarea, în pronunţie, a uneia dintre cele trei „rădăcini", derivare morfologică etc.), se obţin celelalte forme flexionare ale căror sens şi rol se modifică substanţial pentru a constitui corpusul unei limbi de o deosebită bogăţie semantică, muzicalitate fonetică şi de un polisemantism deosebit de bogat.

Din acest punct de vedere, lexemul *jihad*[1], ca purtător de semnificaţie, îşi are originea în „rădăcina" triconsonantică Ğ H D, de la care, prin adăugarea vocalei „a", se obţin atât forma verbală

[1] Din punctul de vedere al transliteraţiei, litera J sau, în alte variante, DJ, este utilizată pentru fixarea scrisă a consoanei ocluzive sonore Gi, ca în cuvinte precum „giruetă", sau, în funcţie de vocala care îi succedă, „**ge**am", „cafe**giu**". Semnul grafic convenţional pentru redarea, cu caractere latine, a acestui sunet este Ğ, ğ.

ĞaHaDa, cu o multitudine de semnificaţii care presupun ideea de „efort", „străduanie", „luptă", cât şi substantivul *Ğihād*, ca nume prin care se exprimă acţiunea de a depune un efort, străduanie, voinţă, luptă pentru atingerea unui ţel, luptă cu sine, efort de autoperfecţionare etică şi morală. Se poate constata cu uşurinţă că, înainte de a se limita semantic la înţelesul de „război", „luptă cu sabia în mână pe calea lui Dumnezeu (Allah)", „război sfânt", termenul în discuţie, aşa cum îl găsim definit în dicţionare şi lexicoane de referinţă, este traductibil ca „act de voinţă interioară, de mobilizare a energiilor fizice şi intelectual-volitive pentru autoperfecţionare morală şi spirituală, pentru a depăşi o dificultate sau a învinge o rezistenţă, pentru a atinge un scop dificil"[1], definiţie care, în cazul jihadului, trimite şi la ideea de opoziţie a voinţei faţă de sine şi faţă de o voinţă exterioară; această semnificaţie face diferenţa între actul interior, moral, aspiraţia către perfecţiune sau aşa-numitul, în textul coranic şi în interpretările exegeţilor şi teologilor, *jihadul mare*, pe de o parte, şi actul exterior pentru apărarea credinţei şi proliferarea acesteia, inclusiv prin recursul la forţa brută, numit în teologia islamică *jihadul mic*.

În lumea exterioară arealului islamic, îndeosebi după atentatele din 11 septembrie 2001, latura militară şi militantistă a jihadului a fost în aşa măsură vehiculată în discursul oficial, mediatic şi public, încât celelalte accepţiuni semantice ale termenului au fost aproape cu desăvârşire trecute într-un con de umbră, ignorate şi minimalizate sau persiflate, ajungându-se până la a se pune semnul egalităţii între violenţa islamică şi religia islamică însăşi, acuzată de a fi o credinţă a radicalismului, închisă în sine şi opusă conceptului de alteritate şi dialog, promotoare ofensivă a unor criterii valorice şi practici caduce, ieşite din panoplia de argumente şi din coordonatele comportamentale şi atitudinale

[1] *Le petit Larousse illustré*, ediţia 1996, pag. 363.

ale Evului Mediu timpuriu, spre a fi translatate, tale-quale, în contemporaneitatea acestui început de mileniu III.

Islamul oferă, neîndoielnic, și o latură a ofensivității armate extrapolată, mai ales în ultima parte a secolului trecut, într-o violență pusă sub semnul iraționalului, al terorismului orb și al crimei ce ține de fapta penală. Despre această din urmă latură pe care fenomenul jihadist ne-o prezintă vom vorbi pe larg în alte părți ale lucrării de față. În același timp, nu trebuie să se ignore adevărul istoric, recunoscut inclusiv de comentatorii, teologii și interpreții islamici, că revelația religiei și a credinței islamice s-a petrecut în veacul al VII-lea, într-o perioadă, deci, în care actul războinic – sfânt sau laic – a constituit o coordonată existențială și faptică obișnuită, fără ca islamul însuși să fi inventat lupta. Oricât de mult s-ar strădui exegeții musulmani să prezinte o față cosmetizată a fizionomiei jihadiste, nu poate fi negat adevărul că, în condițiile vremii și de-a lungul secolelor următoare, marile cuceriri islamice care au dus la apariția califatului, a imperiului musulman extins din sudul și nordul Peninsulei Arabice până în Italia, Peninsula Iberică și până la Pirinei au fost un lung jihad în care s-au îngemănat interesele expansioniste, de ordin economic-material și teritorial cu considerentele religioase ca temelie spirituală justificativă a marii ieșiri din nisipurile Arabiei. Este, de altfel, dificil, dacă nu imposibil de acceptat că marile cuceriri islamice ar fi putut să fie declanșate fără suportul spiritual oferit de liantul noii credințe propovăduite de Profetul Muhammad și doar cu contribuția bandelor de „hoți la drumul mare" (*sa'alīq* – briganzi) sau a grupurilor de luptători tribali pentru capturarea spațiului vital – îndeosebi pășuni și resurse de apă – specifice societății tribale fragmentate din perioada preislamică, a „ignoranței", a „necunoașterii" (lui Dumnezeu), politeistă, animistă și măcinată de conflicte și încăierări aproape cotidiene pentru resurse de trai. „Islamul (prin conducătorul religios, militar și civil care a fost Muhammad, n.n.) a decis că războiul este mijlocul cel mai potrivit de soluționare a unor probleme existențiale și sociale",

spune marele orientalist Louis Gardet[1]. Iar această axiomă este la fel de aplicabilă în cazul tuturor marilor imperii care au precedat sau au fost contemporane şi în relaţii conflictuale cu califatul islamic.

Tocmai această realitate face necesar răspunsul la o întrebare nu lipsită de importanţă pentru o corectă stabilire a locului pe care jihadul ca luptă de cucerire şi expansionistă îl ocupă în succesiunea istorică: în ce măsură se poate vorbi, din acest punct de vedere, de un „jihad creştin"?

...La „războiul sfânt"

Mentalul colectiv şi memoria noastră afectivă şi culturală păstrează despre cruciade o imagine aureolată de glorie şi sacralizată prin cauzalităţile şi raţiunile care au transformat acest episod în legendă. Dincolo de imaginile pe care, de-a lungul timpului, cinematografia, literatura şi, în general, imaginarul individual sau comunitar ni le transmit ca fapte de suprem eroism, nelimitat spirit de sacrificiu, umbra de mister care le înconjoară până în zilele noastre face ca semnificaţia lor profundă, exprimată imagistic prin semnul crucii, să aşeze pe un plan secund realitatea că aceste epopei ale creştinătăţii Evului Mediu au fost acte ordonate de Biserică, în executarea unui alt ordin, superior, venit din spaţiul transcendent, şi derulate ca luptă comună a întregii împărăţii pământene a lui Christos împotriva unui duşman comun şi ameninţător – „păgânismul" mahomedan adunat sub flamura verde şi sub semnul hieratic al Semilunii. Însă pe lângă determinantul religios, campaniile creştine au oferit luptătorilor care au răspuns la apelul Sfântului Scaun – de la ţăranii simpli la cavaleri şi la nobilii şi prinţii Apusului – şi profitabilul prilej de a agonisi dacă nu averi fabuloase – ceea ce, pentru unii,

[1] În *Les hommes de l'Islam*, Hachette, Paris, 1997, pag. 81.

a devenit o realitate, precum în cazul „Cavalerilor Templului" –, atunci cel puţin un mijloc pentru a scăpa de sărăcie, de foame şi de toate vicisitudinile unei vieţi aflate permanent în căutarea mai binelui.

Pentru occidentali, ideea pelerinajului la locurile sfinte, încurajată asiduu prin „penitenţele" emise de Sfântul Scaun la sfârşitul secolului al XI-lea a precedat campaniile militare către Palestina istorică, susţinute, în plan spiritual şi religios, de ideea autoperfecţionării prin renunţarea la sine, aspiraţia către un ideal de purificare, inclusiv prin sacrificiul personal prin moarte şi martiriu ca mijloc de dobândire a mântuirii.

Sunt frapante asemănările între această manieră de raportare la divinitate şi cea pe care, cu cinci sute de ani mai devreme, o instituise dogma coranică a jihadului ca act de curăţire interioară şi ca război sfânt pe calea lui Dumnezeu. Într-o foarte documentată lucrare colectivă despre istoria cruciadelor[1] găsim aprecierea potrivit căreia „Sfântul Scaun este mai ales răspunzător pentru teoria războiului sfânt, devenit ulterior apanaj al marii religii adverse (islamul, n.n.), care îl practică împotriva tuturor celor care refuză (adevărata) credinţă a lui Mahomed... Aspectul cel mai deplorabil rămâne atitudinea faţă de Islam, total necunoscut, ignorat până şi în ceea ce reprezenta *Cartea* lui sfântă, structurile sale politice, culoarea sa locală, limba şi cultura sa. Cruciadele au traumatizat pentru multă vreme lumea musulmană şi, pe bună dreptate, ni l-au prezentat pe «franc» sub înfăţişarea unui ucigaş... a unui temnicer al pelerinilor de la Mekka, monstrul de o stupidă intoleranţă, necredinciosul împotriva căruia s-a trezit ideea somnolentă a jihadului, a războiului sfânt".

Ascultând, astăzi, mesajele transmise de un Ossama Bin Laden sau Ayman Al-Zawahiri, urmărind discursul vituperant al

[1] *Cruciadele*, volum colectiv, traducere de George Miciacio, Editura Artemis, Bucureşti, 1999.

jihadiştilor angajaţi în războiul pe calea lui Dumnezeu (*fī sabīl Allah*), pot fi înţelese nedumeririle „cruciaţilor" contemporani exprimate în obsesiva interogaţie „de ce ne urăsc ei (musulmanii, n.n.) atât de mult?", puseurile emoţionale şi vindicative înrădăcinate în mentalul colectiv al piosului musulman şi, mai ales, al musulmanului devenit, printr-un complex proces de spălare a creierului, instrument docil al fanaticilor care vor ca în numele lui Allah să-şi răzbune propria lor istorie. Aşa cum este el purtat, jihadul islamic este, desigur, animat de fanatism, de bigotism, de totală desconsiderare a celor care nu împărtăşesc credinţele şi religia coranică, de cruzime şi de actul abominabil al ridicării asasinatului la rangul de instrument al războiului sfânt. Dar oare nu este la fel de aplicabilă oricare dintre trăsăturile amintite mai sus şi „războiului sfânt" ordonat de Papalitate şi purtat „în numele lui Christos"?

Se cuvine făcută o precizare nu lipsită de importanţă: noţiunea de „război sfânt" nu este întâlnită în scrierile latine creştine de dinaintea anului 1100 şi este lipsită de un echivalent formal în documentele arabe islamice. Sensul însuşi al sacralităţii jihadului a apărut într-o perioadă istorică destul de târzie. Atunci când Sfântul Augustin se străduieşte să demonstreze soldaţilor şi expediţionarilor cruciaţi că a fi soldat înseamnă a fi plăcut Divinităţii, el foloseşte sintagma de „război just", sprijinindu-se în demonstraţia sa pe textele Vechiului Testament şi pe spusele profeţilor potrivit cărora „războaiele Domnului sunt ordonate şi conduse de Dumnezeu", iar în cazul unei asemenea porunci, ostaşul şi războinicul nu au altă alegere decât aceea de a da ascultare. Or, întrucât Divinul, Atotputernicul nu are, prin el însuşi, nevoie de asemenea războaie şi nu poate participa direct la ele, după cum nu poate emite ordine prin actul teofaniei, al „arătării", ca în vechea perioadă a Exodului din Egipt, sau a teocraţiei iudaice, s-a petrecut un transfer de atribuţii de la Dumnezeu către ambasadorul său pe pământ, care este Biserica şi care nu

va acționa decât sub imperiul iluminării venite, ca Lege, de la Transcendență.

În accepția Sfântului Augustin, un război nu poate fi, deci, „just" decât atunci când este ordonat de Divinitate.

Dacă în creștinism statutul de „ambasador" al lui Dumnezeu nu fusese încă pe deplin cristalizat și asumat de Biserică, în islam tocmai acest lucru îl săvârșește Profetul Muhammad: el revendică acest statut, este trimisul lui Dumnezeu și, mai mult, este ultimul dintre Profeți, cu care ciclul revelației se încheie. Atunci când Muhammad, după plecarea din Mekka înspre Medina (anul 622 e.n.), seamănă germenii viitoarei *umma*, „națiunea islamică", el organizează și conduce războaie împotriva adversarilor săi mekkani sau a „necredincioșilor" politeiști și animiști și face aceasta din porunca divină prin care sunt reglementate toate detaliile care țin de desfășurarea unei campanii armate, inclusiv maniera de împărțire și repartizare a prăzilor și trofeelor de război (*Coran*[1], VIII:42). De altfel, mai multe versete coranice, numite de către orientaliștii occidentali „belicoase", demonstrează în mod cât se poate de evident că principiul războiului era pe deplin acceptat și practicat în Islam încă din timpul vieții Profetului.

„Cei care își cheltuiesc agoniselile pentru calea lui Dumnezeu fără a avea, pentru aceasta, părere de rău sau a rosti vorbe de ocară, își vor afla răsplata la Domnul lor. Ei nu vor afla acolo teamă și părere de rău." (*Coran*, II:261)

„Spune: dacă tații voștri, fiii voștri, frații voștri, soțiile voastre, clanul și tribul vostru, bunurile pe care le-ați adunat, un negoț de a cărui pieire vă temeți, casele voastre, unde vă simțiți în voie, vă sunt mai scumpe decât Dumnezeu, decât trimisul său și decât lupta pe calea lui Dumnezeu, așteptați până va veni Dumnezeu

[1] *Coranul*, ediție bilingvă arabă-engleză, Erzurum, Turcia, 2004. *Idem* pentru toate citatele din *Coran* din această carte.

cu poruncile sale, căci Dumnezeu nu îi călăuzeşte pe cei stricaţi." (*Coran*, IX:23)

„O, voi, care sunteţi credincioşi, răzbunarea[1] *celor ucişi v-a fost poruncită: om liber pentru om liber, rob pentru rob, femeie pentru femeie."* (*Coran*, II:217)

„Luptaţi-vă cu ei până când nu va mai fi ispită, ci numai Legea lui Dumnezeu (islamul, n. n.)." (*Coran*, II:192)

„Ucideţi-i pe închinătorii la idoli oriunde îi veţi afla, capturaţi-i, încercuiţi-i, puneţi-le capcane. Dacă, însă, îşi vor face rugăciunea şi vor da milostenii (dacă se vor converti la islam, n.n.), *să le daţi drumul..."* (*Coran*, IX:4)

Termenul de „jihad" nu poate fi tradus cu fidelitate prin sensul exclusiv de „război", care, de altfel, nu este întâlnit în această accepţie în discursul teologic islamic, dar în pofida insistenţei cu care unii teoreticieni musulmani dornici de a avea o distanţare de conotaţiile contemporane teroriste ale conceptului atenuează trimiterile semantice ofensive şi militantiste ale termenului de „jihad", semnificaţia belicoasă a acestuia nu poate fi ocolită. Lupta pe calea lui Dumnezeu nu este doar un efort de elevaţie în registru spiritual, ci şi un demers militar şi războinic, fapt demonstrat de altfel de *Coranul* însuşi, care (în capitolele IV şi XXII bunăoară) se referă în mod explicit tocmai la această dimensiune:

„Să lupte, deci, pe calea lui Dumnezeu aceia care îşi dau viaţa lumească de acum pe Viaţa de Apoi. Iar aceluia care luptă pe

[1] Este vorba de vechea „lege a Talionului", de vendeta despre care auzim şi astăzi în Europa, sub forma „ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte".

calea lui Dumnezeu, de va fi ucis sau de va birui, noi îi vom da mare răsplată... Luptă pe calea lui Dumnezeu, căci tu nu eşti răspunzător decât pentru tine. Cheamă-i pe necredincioşi la luptă! (*Coran*, IV:74, 84)

„Şi luptaţi-vă pentru Dumnezeu cu toată osteneala pe care o merită... Dumnezeu este cel care v-a făcut pe voi musulmani..." (*Coran*, XXII:78)

În cursul veacului al IX-lea, teologia şi jurisprudenţa islamică au fixat doctrina clasică a jihadului care trebuie purtat atât împotriva inamicilor din exterior – *harbi*, necredincioşii care refuză să îmbrăţişeze noua religie sau nu acceptă să i se supună –, cât şi împotriva duşmanilor din interior, adică a apostaţilor care se dezic de islam spre a trece la alte religii, a „ipocriţilor" (*munāfiqūn*) şi a conducătorilor şi despoţilor care guvernează conducându-se după altă lege decât cea canonică musulmană (*Şari'a*). Din acest punct de vedere, una dintre explicaţiile ideologice şi doctrinare ala jihadismului din zilele noastre se regăseşte şi în aceea că „lupta" pe care acesta o duce în statele din Maghrebul arab, Arabia Saudită, Yemen, Somalia este orientată, înainte de toate, împotriva regimurilor care guvernează aceste ţări şi care fie s-au coalizat cu „duşmanul exterior", fie au permis ca pământul sfânt al Islamului „să fie întinat de cizmele militarilor cruciaţi". Se înţelege că, în asemenea situaţie, obiectivul urmărit este acela de instaurare a supremaţiei politice a Islamului pretutindeni unde aceasta este absentă, adică reconstituirea statului (califatului) global musulman.

În coordonatele în care a fost prezentat în rândurile de mai sus, jihadul, sau, mai degrabă, dimensiunea războinică a acestuia este predecesorul doctrinar al războiului sfânt în sânul comunităţii creştine.

Şi rămâne întrebarea la care nici istoriografia şi nici teologia creştină sau musulmană nu au oferit – cu bună ştiinţă, sau

dintr-o ignorare pudică – un răspuns convingător: care a fost rolul factorilor determinanţi ai războiului sfânt raportaţi şi la expansiunea teritorială şi obţinerea unor facilităţi economice, materiale, puse, toate, sub semnul jihadului şi al poruncii lui Dumnezeu?

...Până la trăirea lăuntrică...

„O, tu, suflete liniştit, întoarce-te către Domnul tău, mulţumit şi împăcat. Şi intră între robii mei. Şi intră în Raiul meu!"

(*Coran*, LXXXIX: 27-30)

În intimitatea sa spirituală şi funcţională, credinţa islamică nu se deosebeşte fundamental de cele două mari religii monoteiste care au precedat-o în registrul temporal istoric şi pe care le continuă în planul canonic, ritualic şi legiuitor. Rostul primordial al oricărei religii este acela de a stabili o armonie şi o conciliere totală între viaţa exterioară, lumească şi tranzientă a fiinţei umane, pe de o parte, şi trăirea sau „vieţuirea" lăuntrică prin care omul îşi poate găsi calea către statutul de „om deplin", „omul universal", „omul perfect" (*Al-Insān Al-Kāmil*); prin această stare se săvârşeşte reîntoarcerea la origini şi contopirea în eternitate cu sacralitatea transcendentală. Este o funcţie cu dimensiuni universale care, pentru islam, deţine un grad extrem de important şi are semnificaţii profunde din perspectiva conexiunii pe care o realizează între ordinea umană exoterică şi viaţa lăuntrică, ezoterică, prin care musulmanul îşi redescoperă Creatorul şi Paradisul promis ca sinonim al beatitudinii, al extazului sacru şi al fericirii fără sfârşit.

Dumnezeul islamic, Allah, este în acelaşi timp Cel Dintâi (*Al-Awwal*) şi Cel de pe Urmă (*Al-Aĥīr*), Cel Văzut (*Al-Żāhir*) prin Creaţiune şi cel interior, ascuns, ezoteric (*Al-Bātin*), el este

Calea (*Tarīq*) şi Adevărul (*Haqq, Haqīqa*). Unicitatea şi irepetabilitatea noţiunii de Dumnezeu este redată prin chiar etimologia numelui, provenit din etimonul *Illah* (zeu, zeitate) singularizat prin articolul hotărât *Al* în forma *Al-Illah*, care, prin contragere, generează denominativul *Allah* – „zeul", „divinitatea" prin excelenţă. Unicitatea acestui Dumnezeu care „nu s-a născut şi nu naşte" asemenea creaturilor sale terestre a condus, în canonica islamică, la interdicţia reprezentărilor figurative ale Divinităţii, uşor asimilabile, pentru privitor, cu „perechi" ale Dumnezeului unic, cu ideea de „coparticipaţie" (*Širk*), adică, în ultimă analiză, cu politeismul. Plurimorfismul puterilor şi al calităţilor lui Allah, „în afară de care nu mai există un alt Dumnezeu", este subliniat chiar şi prin cele 99 de cognomene pe care tradiţia islamică i le acordă. El este „Bunătatea" şi „Mila" (*Ihsān*), „Regele" (*Al-Malik*), „Pacea" (*Al-Salām*), „Justiţia" şi „Dreptatea" (*Al-'Adl*), „Preaputernicul" (*Al-Qādir*) etc.

Într-un sens mai larg, toate aceste caracteristici şi, mai ales, acceptarea lor şi supunerea necondiţionată faţă de Divinitatea care le poartă definesc ceea ce se înţelege prin islam, adică supunere faţă de Allah.

Corporalitatea voinţei divine se întruchipează în Legea islamică (*Şari'a*), considerată ca un Codex de principii şi norme ce guvernează totalitatea aspectelor vieţii individuale şi comunitare, de la universul familiei până la problemele de comportament social şi politic, astfel încât acest compendiu de canoane devine un ghid obligatoriu pentru tot ceea ce ţine de viaţa terestră a individului şi a comunităţii în care omul se naşte şi vieţuieşte. Mai trebuie spus că nu toţi adepţii islamului (*muslimūn*) sunt consideraţi în acelaşi timp şi credincioşi (*mu'minūn*), căci există şi fideli care doar „mimează" credinţa în Allah unicul, fără însă a se conforma cu stricteţe învăţăturii şi Legii, aceştia fiind încadraţi, într-o taxonomie sui-generis, în categoria „ipocriţilor" (*munāfiq*, pl. *munāfiqūn*), a falşilor musulmani, neplăcuţi lui Allah. Este un motiv care a inspirat şi primul capitol (*sūra*)

al *Coranului*, în care Dumnezeul omnipotent şi omniscient, „stăpân al celor două lumi" – cea terestră şi cea escatologică, de după dispariţia fizică –, este rugat să le arate credincioşilor sau, ad litteram, să le dăruiască „drumul cel drept": „Dăruieşte-ne nouă calea cea dreaptă, calea celor cu care ai fost îngăduitor, şi nu a rătăciţilor şi a celor asupra cărora te-ai mâniat." (*Coran*, I:6-7)

Se înţelege deci că Logosul poruncitor al lui Dumnezeu guvernează întreaga lume ezoterică şi exoterică, în dimensiunile sale trupeşti, materiale, spirituale şi sociale şi o conduce către o finalitate – Paradisul – la fel de lumească în aparenţele sale şi deosebită de Edenul celorlalte religii monoteiste, sever, sobru, meditativ, trăit tot în dimensiunea vieţii lăuntrice pe care am numit-o ezoterică. O asemenea divinaţie a contopirii omului în dumnezeire atinge culmi ale dăruirii şi extazului în filosofia mistică sufită, în care un gânditor şi poet mistic precum Al-Hallāj putea să scrie aceste versuri:

„Duhul tău cu Duhul meu s-a amestecat
Precum se amestecă vinul cu apa,
Iar dacă ceva te atinge, pe mine mă atinge în aceeaşi măsură
Şi iată că Tu înseamnă Eu în tot." [1]

Acest proces de interiorizare şi de conştientizare a propriei sale dimensiuni ezoterice presupune parcurgerea unor îndatoriri ritualice care constituie „stâlpii" (*Arkān*), temelia pe care se sprijină apartenenţa însăşi la identitatea umană islamică, iar aceştia sunt Profesiunea de credinţă (*Šahāda*), rugăciunea (*Salāt*), postul (*Sawm*) pe toată durata lunii sfinte a Ramadanului (luna în care Profetul Muhammad şi-a început demersul misionar), pelerinajul (*Haǧǧ*) la locurile de obârşie ale islamului, Mekka şi Medina, în vestul actualului teritoriu al Arabiei Saudite, şi plata

[1] Al-Hallāj, *Divan (poeme mistice)*, traducere de Georgiana Nicoarea, Editura Herald, Bucureşti, 2008, pag. 82. Pentru afirmaţia din ultimul vers, în care poetul pretinde a fi unul şi acelaşi cu Dumnezeu, Al-Hallāj a cunoscut rigorile legii.

daniei, sau „zeciuiala" în favoarea celor nevoiaşi (*Zakāt*). Interpretarea textului coranic în diferite epoci anterioare adaugă un al şaselea „stâlp", şi anume cel al „războiului sfânt" (*Ğihād*) ca îndatorire spirituală pe care radicalismul salafist contemporan o transformă în obligaţie personală (*Fard 'ayn*).

Profesiunea de credinţă este actul de căpetenie prin care musulmanul îşi mărturiseşte identitatea islamică însăşi şi apartenenţa spirituală la valorile şi canoanele acesteia. A declara „mărturisesc că nu există alt dumnezeu decât Allah şi că Muhammad este Trimisul său" înseamnă a recunoaşte unicitatea divină şi supunerea necondiţionată (*Islām*) faţă de aceasta. Rostită în prezenţa unui cleric musulman, ea este şi actul prin care un „necredincios" se converteşte la islam, renunţând de bunăvoie la convingerile anterioare.

Rugăciunea (*namāz*, în limbile farsi, turcă şi urdu), efectuată de cinci ori pe zi şi precedată de abluţiune (spălarea rituală), este considerată ritualul islamic fundamental, având o încărcătură simbolică deosebit de profundă, consacrată de însăşi tradiţia despre faptele Profetului (*Sunna*) şi de afirmaţiile acestuia în diferite circumstanţe (*hadith*), potrivit cărora „Prima dintre îndatoririle pentru a cărei îndeplinire omul îşi va găsi locul în Paradis este rugăciunea. Dacă aceasta va fi auzită, (musulmanul) va fi salvat şi biruitor, iar dacă nu va fi auzită, el va avea parte de nefericire şi suferinţă". Pentru musulmanul credincios, rugăciunea cotidiană oferă un punct de reper, stabileşte ritmul în funcţie de care se desfăşoară evenimenţialul vieţii de zi cu zi şi asigură pentru acesta un adăpost spiritual împotriva primejdiilor şi tensiunilor pe care viaţa terestră le abate asupra lui fără încetare. Prin ritualul rugăciunii şi prin mijlocirea cuvintelor şi mişcărilor de care aceasta este însoţită, musulmanul îşi regăseşte starea de perfectă servitute (*'ubudiya*) şi de apropiere (*qurb*) de Dumnezeu.

Ritualul canonic al rugăciunii islamice nu are doar menirea de a-l conduce pe credincios către dimensiunea lăuntrică a

comunicării cu Transcendența, ci servește și ca izvor pentru alte forme de înaintare pe calea spre interiorizare, și este vorba, cu deosebire, de acea „pomenire" sau invocare a numelui lui Allah (*Zikr Allah*) în toate împrejurările vieții exterioare. Călătorul prin orașele și pe șoselele din lumea arabo-islamică va putea întâlni această poruncă materializată chiar în forma decorativă a medalioanelor care atârnă pe pereții sau în vitrinele magazinelor și băcăniilor celor mai modeste sau pe geamurile autobuzelor interurbane sau ale transportului în comun: *„Lā tansā zikr Allah"* – „Nu uita să-l pomenești (să-l invoci) pe Allah". Un îndemn prin care cel care cheamă, chemarea însăși și cel chemat devin un tot unitar și indivizibil prin care omul se reîntoarce la originea nealterată a interiorității sale.

Mai mult decât pe orice altceva, viața lăuntrică a musulmanului este edificată pe rugăciune și pe starea de grație care izvorăște din cuvintele și din psalmodierile limbii arabe – „o limbă aleasă", așa cum o denumește textul coranic.

Aceeași funcție de sacralizare și de descoperire de sine în trăirea lăuntrică revine și celorlalți „stâlpi" ai credinței islamice, și ne referim la îndatorirea **postului** pe durata lunii Ramadan, despre care musulmanii mai spun că este cheia care deschide porțile Raiului. Respectarea canoanelor exterioare ale acestei abstențiuni fizice rămâne incompletă și se reduce la un simplu exercițiu volitiv atâta vreme cât semnificațiile sale interioare nu sunt pe deplin înțelese. A posti nu înseamnă doar a te abține de la consumul de hrană, băutură, de la fumat sau de la atracțiile ludice și erotice etc. pe durata zilei măsurată de la rugăciunea de dinaintea zorilor până la asfințitul soarelui, ci semnifică ultima treaptă, cea mai înaltă, a realizării unei descătușări a ființei umane din propriul edificiu exoteric și trecător, de lumea exterioară, și trecerea în dependență spirituală de realitatea lăuntrică, ascunsă și cognoscibilă doar prin efort continuu și depus cu bună intenție și credință. Fiind în același timp un ritual de purificare

şi interiorizare, postul reprezintă el însuşi o formă specifică de rugăciune şi invocaţie.

Aceeaşi menire, a realizării unei armonii între trăirea exterioară şi universul spiritual interior, este îndeplinită şi în cazul **pelerinajului** la locurile sacre ale islamului, îndatorire care, potrivit canonicii musulmane, trebuie îndeplinită cel puţin o dată pe parcursul vieţii terestre a credinciosului. În acest caz, dimensiunea exoterică a actului se regăseşte în actul în sine, prin care musulmanul se transferă în dimensiunea fizică prin însuşi faptul de a păşi pe pământul sfânt de la Mekka şi de a îndeplini ritualurile pe care această călătorie iniţiatică le presupune, în vreme ce exprimarea trăirii interioare, ca musulman, este încorporată în vecinătatea sanctuarului sacru, adică, simbolic, în casa terestră a Transcendenţei a cărei putere se manifestă *acolo*, în Centrul către care întreaga comunitate islamică îşi întoarce privirea şi gândul cu fiecare act al rugăciunii, şi *pretutindeni*, prin unitatea lăuntrică în care comunitatea islamică îşi află coeziunea, identitatea şi dăinuirea.

Dania, *zakāt*-ul, sau *zekiatul*, la turci şi tătari, concepută ca o formă de „taxă religioasă", are la rândul său rostul de a menţine în viaţa exterioară şi relaţională echilibrul social între membrii comunităţii, de a susţine actul autopurificării interioare, de a întări, în fiinţa lăuntrică, sentimentul milei şi bunăvoinţei ca atribut definitoriu al Sacralităţii în care Allah este Milostivul (*Ar-Rahmān*) şi Îndurătorul (*Ar-Rahīm*). Este vorba, se poate spune, de un umanism de natură sentimentală în care celălalt, primitorul, se identifică, prin actul daniei, cu eul celui care săvârşeşte canonul de caritate, într-o comuniune ce depăşeşte egoismul şi individualismul lumii exterioare.

Rămâne, în sfârşit, îndatorirea *jihadului*, cuvânt tradus, în virtutea unei tradiţii inerţiale, prin sintagma de „război sfânt", pe care musulmanii înşişi nu o utilizează, pentru motivul de căpetenie că actul ca atare nu se reduce doar la apărarea sau la diseminarea credinţei în spaţiul extraislamic (funcţie care a fost

activă doar într-o anumită perioadă istorică, aceea a marii ieşiri din Peninsula Arabică şi a cuceririlor care au dus la constituirea marelui imperiu islamic prin săvârşirea *jihadului mic, Al-Ğihād Al-Asghar*, ci include şi trăirea lăuntrică a omului musulman, unde se săvârşeşte *jihadul mare, Al-Ğihād Al-Akbar*, permanentul „război" interior împotriva a tot ceea ce l-ar putea abate pe credincios de la „Calea cea dreaptă", distrugându-i echilibrul interior şi efortul pe drumul către atingerea statutului de „om perfect", „omul deplin", drum pe care spiritualitatea creştin-ortodoxă îl denumeşte „calea cea nevăzută". Un drum către autoperfecţionare şi autocurăţire, de permanentă trăire şi pregătire ezoterică pentru întâlnirea cu Dumnezeu şi cu eternitatea Lumii de Dincolo (*Al-āĥira*), pentru înţelegerea metafizicului şi a cosmologiei tradiţionale.

...Şi la ce gândesc jihadiştii

Se poate spune că o meditaţie mai aplicată şi formularea unor întrebări şi a unor răspunsuri posibile despre gândirea jihadistă au apărut destul de târziu şi sub impactul provocat de atentatele terorist-islamiste de la 11 septembrie 2001. Un asemenea demers se dovedeşte cu atât mai benefic şi necesar cu cât el survine pe fondul unor dezbateri precedente stufoase, superficiale şi limitate la chestiuni abordate unilateral şi, de cele mai multe ori, umoral: s-a spus, astfel, că în realitate nu există un terorism islamist, că acesta este doar o născocire americană cu scopul nedeclarat de a supune lumea islamică şi arabă la persecuţii şi vexaţiuni pe cât de diverse, pe atât de perverse (George Fawwaz, John Esposito); că islamismul şi, cu precădere, islamismul politic nu au fost decât un fenomen pasager, intrat deja în colaps şi prin urmare lipsit de un potenţial ameninţător semnificativ (Oliver Roy); că islamismul este rezultat al nedreptăţilor la care a fost supusă lumea arabo-islamică, dominată din această cauză,

şi al neputinţei sale de a obţine o justiţie compensatorie, de aplecarea către „autovictimizare" ca mod de gândire (Human Right Watch); că nu religia se află la temelia concepţiei şi a ideologiilor jihadiste, ci sărăcia, marginalizarea socială şi alienarea individuală şi colectivă etc.

Terorismul contemporan practicat în numele convingerilor religioase este, cu siguranţă, sensibil diferit de majoritatea terorismelor pe care istoria modernă şi contemporană le-a cunoscut şi continuă să le cunoască. Este vorba, înainte de orice, de faptul că ne aflăm în faţa unei confruntări în care o minoritate islamică a cărei legitimitate este abundent contestată chiar în interiorul lumii arabo-islamice a declarat război unui inamic numit lumea contemporană, musulmană şi nonmusulmană în egală măsură. Terorismul a fost, desigur, o metodă de luptă şi înainte de instituţionalizarea ca atare a jihadismului musulman, şi îi avem în vedere fie şi doar pe nihiliştii din secolul al XIX-lea, pe militanţii irlandezi sau basci etc., care au comis asasinate, dar nu determinaţi de un cult al morţii şi al sacrificiului pentru încarnarea unor himere, ci din raţiuni politice şi independentiste cât se poate de terestre. Terorismul islamic este, într-o foarte mare măsură, bazat pe propensiunea spre moarte şi spre o conduită escatologică amintind de Apocalipsă, aplecare pe care o găsim în faimosul slogan, transmis nonmusulmanilor ca pe o virtute definitorie, „vă vom învinge pentru că noi iubim moartea, în timp ce voua vă place viaţa". Mai întâlnim aceeaşi manieră de raportare la viaţă şi moarte chiar în „antetul" pe care cei dintâi ideologi ai războiului sfânt îl înscriu în fruntea profesiunii lor de credinţă: „Jihadul este calea noastră, martiriul este dorinţa noastră". Vom reveni asupra acestor aserţiuni în altă parte a acestei lucrări. În abundenta literatură exegetică şi a tratatelor de jurisprudenţă islamică, pieirea pe câmpul de luptă sau în alte străduinţe puse în slujba divinităţii nu este sinonimă cu moartea. Soldatul „sfânt" devine, prin actul expierii, martir, hărăzit eternei protecţii a Transcendenţei în nemărginirea eternităţii. În opera sa

scrisă, întemeietorul Mişcării Islamiste a Fraţilor Musulmani şi unul dintre primii teoreticieni ai războiului sfânt, Hassan Al-Banna, scria următoarele: „*Coranul* porunceşte credincioşilor să iubească moartea mai mult decât iubesc viaţa. Până când filosofia coranică despre moarte va înlocui dragostea pentru viaţă, va trece multă vreme, iar biruinţa nu va fi obţinută decât prin stăpânirea perfectă a artei de a muri."[1]

În Arabia Saudită constituită în urma a douăzeci de ani de război condus de familia Al-Saud, ideea care a guvernat eforturile pentru crearea regatului saudit era subliniată de către monarhul Abdulaziz Ibn Al-Saud, care justifica astfel seria de masacre comise de-a lungul desfăşurării campaniei: „În războiul religios, îi exterminăm pe toţi cei care ni se opun."[2]

În fervoarea revoluţiei islamice iraniene din 1979, Al-Shariati, gânditorul cleric considerat un androgin rezultat din împerecherea între islamism şi marxism, ideologul unei tanatofilii inexistente explicit până la data respectivă şi cunoscută, istoriceşte, drept „teoria şiismului roşu" vorbea, în consens cu ideile ayatolahului Ruollah Khomeyni, despre avantajele „revoluţiei sângeroase"[3] – o ilustrare a mai vechii lozinci islamiste radicale „Ucide înainte de a fi ucis". Ayatolahul Khomeyni susţinea aceeaşi doctrină, cu propriile cuvinte, în 1979, în faţa elevilor unei şcoli religioase şiite: „Islamul a crescut hrănindu-se cu sânge... Profetul a purtat mereu într-o mână sabia şi în cealaltă *Coranul*. Spada pentru a-i ucide pe trădătorii *Cărţii* sfinte a islamului şi *Coranul* pentru a-i îndrepta pe cei care pot fi călăuziţi pe calea cea dreaptă. Pentru cei care cred, islamul le va fi ghid, iar celor

[1] Hassan Al-Banna, *Da'watunā fī tawr ğadīd* (*Chemarea noastră într-o nouă fază*), Dār al-Kitāb Al-'Arabī, Cairo, 1954, citat în Richard P. Mitchell, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, Oxford, 1969, pag. 206-207.

[2] Lewis Pelley, *Report on a Journey to Ryad*, 1865, republicat în 1866 şi 1978, Oleander Falcon, Cambridge, 1978.

[3] Ali Shariati, *Red Shiism*, Houston, Free Islamic Literature, 1974.

necredincioşi, sabia li se va da, să se abată pe capul lor. Islamul este o religie a sângelui vărsat de necredincioşi..."[1]

Din păcate, lumea arabo-islamică abundă în jihadişti activi sau posibili pe care îi uneşte cultul morţii – proprie sau provocată altora. Ideologul egiptean al Fraţilor Musulmani, Sayyd Qutb, şi teoreticianul pakistanez al războiului sfânt, Mawlana Mawdudi, şeicul libanez Hassan Nasrallah, lider al organizaţiei politico-militare şiite Hezbollah, Ossama Bin Laden şi locotenentul său, doctorul Ayman Al-Zawahiri, porecliţi „şeicii măcelari", sunt fie fondatori şi profesori, fie emuli care duc mai departe nihilismul mortificator al ideologiei morţii pe calea spre Creator. Este evident că orice societate, inclusiv cele arabo-islamice, sunt animate de naturalul instinct al supravieţuirii şi împlinirii creatoare, la nivel colectiv şi comunitar, efort în care moartea este doar o verigă inevitabilă a ciclului vieţii terestre. Este, de altfel, impulsul care animă toate comunităţile omeneşti, dincolo de deosebirile de apartenenţe, de ideologii şi culturi. În prea puţine perioade ale istoriei exaltarea morţii a constituit o coordonată fundamentală a rostului trăirii tranziente active. Nihilismul ucigaş şi sinucigaş face şi a făcut, de-a lungul istoriei omeneşti, o dramatică şi prea puţin înţeleasă excepţie.

Nu este, credem, lipsită de însemnătate pentru înţelegerea resorturilor intime ale jihadismului o scurtă incursiune în universul istoric în care a apărut doctrina islamică a războiului sfânt, iar din acest punct de vedere trebuie subliniat faptul că sursa fundamentală de referinţă a teologilor şi exegeţilor musulmani în elaborarea unei interpretări plauzibile a istoricismului jihadist, dar nu numai a acestuia, ci şi a întregului corpus de canoane şi norme care, în islam, reglementează viaţa individuală şi comunitară în toate componentele sale a fost textul coranic,

[1] Discurs rostit la Seminarul teologic Feiyzyeh, 24 august, 1979, cf. Barry Rubin, *Anti-Americanism and the Middle East: A Documentary Reader*, Oxford University Press, 2002, pag. 32-33.

în faţa căruia orice altă învăţătură şi interpretare pălesc, pierzându-şi utilitatea.

O a doua sursă a teologiei islamice se regăseşte, desigur, cu mai puţină autoritate şi importanţă decât cea a Logosului divin, care este substanţa însăşi a mesajului coranic, în aşa numitele *hadith*, în fapt o culegere de relatări mai mult sau mai puţin autentificate despre afirmaţiile şi faptele Profetului Muhammad petrecute în perioada misionarismului său şi ulterior, după ce acesta a devenit liderul absolut al comunităţii islamice, în plan spiritual, legislativ, militar, filosofic etc., „faptele şi vorbele sale" fiind socotite, pe lângă *Coran*, una dintre sursele fundamentale ale religiei islamice, ale doctrinei şi ale concepţiei despre manifestările spirituale şi comportamentale ale omului musulman. Pornind de la aceste două izvoare, teologii islamici au elaborat progresiv, pe baza dezbaterilor consensuale sau a analogiei (*qiyās*), codexul de norme şi legi cunoscut generic sub numele de *Şari'a*, jurisprudenţa islamică, pe ale cărei prevederi se bazează şi ideologia jihadistă modernă, deşi între aceasta şi Legea islamică există nu puţine contradicţii datorate unei interpretări sui-generis a corpusului canonic tradiţional; şi nu am amintit, în acest sens, decât menţiunile în care *Coranul* abundă cu referire la pacea, toleranţa şi coexistenţa care trebuie să caracterizeze relaţiile dintre musulmani şi persoanele de altă religie, dar care sunt departe de a fi regăsite şi, cu atât mai puţin, respectate în ideologia şi practica jihadistă. „Cei care urmează credinţa iudaică, ori creştinii, sabeenii şi alţii care cred în Dumnezeu şi în Judecata cea de pe urmă şi fac fapte bune vor afla bună răsplată la Cel de Sus, neavând pricină de teamă şi de întristare." (*Coran*, II:59) O poruncă de care Ossama Bin Laden pare a nu fi avut cunoştinţă!

Asemenea situaţii sunt, în bună măsură, explicabile prin aceea că textul coranic însuşi conţine suficiente versete care se contrazic şi chiar se exclud prin ceea ce exprimă, lăsând loc interpretărilor şi receptărilor celor mai diferite: „O, voi, cei ce

credeți – spune *Cartea* sfântă, adresându-se aceloraşi musulmani –, purtați război cu cei care nu cred în Dumnezeu, în Ziua de Apoi şi în adevărata religie" (*Coran*, V:56).

O chestiune nu mai puțin importantă pentru înțelegerea modului de gândire islamist, în general, şi jihadist, în cazul de față, se referă la **apostazie** şi **apostați**. Înțeleasă ca „act de renunțare la o credință, la o dogmă, la o convingere", apostazia (*kufr*, în limba arabă) a deținut, încă din perioada de început a islamului, un loc aparte în gândirea noii credințe, fapt înțeles până la o limită, în condițiile în care campania de diseminare şi de propovăduire musulmană trebuia să impună prin persuasiune sau, la nevoie, prin forță noile învățături şi canoane unei populații eminamente idolatre, animiste, zoroastriste, iudeo-creştine, sau populațiilor străine islamizate ori arabizate în ciuda voinței lor şi răsculate împotriva noului lor statut impus cu spada. Mai mult, după moartea Profetului, apostazia a fost intens folosită ca armă în cadrul confruntărilor pentru succesiune şi influență: era suficient ca pretendenții la demnități şi privilegii să fie anatemizați public drept apostați, deviaționişti de la „dreapta" credință, pentru a fi tratați ca dușmani demni de trecut prin ascuțişul sabiei. Practica avea să ducă la veritabile războaie civile intermusulmane, în a doua jumătate a secolului al VII-lea, şi să contribuie la scindarea comunității islamice (657) în trei secte ostile: şiiții, kharijiții (cei „din afara" islamului) şi suniții.

Fără a fi comis o apostazie prin renunțare la religie şi împotriva evidenței, creştinii şi evreii s-au văzut şi se văd în zilele noastre trecuți în categoria „apostaților" şi „necredincioşilor" (*kuffār*), pentru a nu fi renunțat la credința lor spre a îmbrățişa religia lui Allah, iar jihadismul contemporan îşi face o îndeletnicire definitorie din a declara (*takfīr*) ca „apostați" pe toți cei care, creştini, evrei, musulmani, nu îi împărtăşesc convingerile şi legile. Una dintre grupările jihadiste care, în anii '80, a răvăşit Egiptul prin atrocitățile teroriste comise îndeosebi împotriva străinilor aflați ca turişti în această țară s-a numit chiar Takfir wa

Hegra, ceea ce s-ar putea traduce prin „Anatemizare (declarare ca eretică a unei persoane sau comunități) și hegira", cu trimitere la plecarea Profetului de la Mekka la Medina, pomenită în altă parte a acestei lucrări și care pentru jihadistul de azi semnifică „plecarea", pelerinajul, călătoria inițiatică pe drumul războiului sfânt.

Multe dintre conflictele contemporane care au implicat în vreun fel lumea islamică sunt numite de către radicalismul islamic „jihad", purtat de data aceasta împotriva unor inamici rebotezați: aceștia nu mai sunt apostați, ci „cruciați" și „sioniști". În 1914, sultanul de la Istanbul îi chema pe turci la jihad atunci când Turcia s-a angajat în Primul Război Mondial, războiul din Afganistan împotriva Rusiei sovietice și, astăzi, lupta împotriva „cruciaților" americani este, desigur, tot un jihad; lunga confruntare între nordul musulman și sudul creștin al Sudanului a fost declarată, la rândul său, jihad, cauza palestiniană este un „jihad de eliberare", Saddam Hussein a avut propriul său jihad, separatiștii ceceni sunt angajați în jihadul împotriva „necredincioșilor" ruși, și exemplele ar putea continua.

Šahīd și *Šahāda*

Un prinț Eudes, al cărui nume doar istoria cruciadelor îl mai păstrează, se adresa oștenilor săi cu aceste cuvinte: „A muri pentru țară este o cinste și frumos este să te sacrifici pentru apărarea creștinilor." Prințul menționat nu făcea decât să adapteze, ad-hoc, versul lui Horațiu, care, într-una dintre odele sale, se adresa tineretului din Roma imperială cu îndemnul de a imita virtuțile strămoșești și, mai ales, de a înfrunta moartea în luptele pentru gloria patriei („Dulce et decorum est pro Patria mori") și a creștinismului. Dincolo de faptul, meritoriu, altfel, că acest nobil de viță subțire poseda o cultură lăudabilă pentru timpurile în care a trăit, cuvintele sale dovedesc încă o dată că ideea de

martir (din grecescul *martus, martyros*, cu sensul de „martir", dar şi de „martor", persoană care asistă la îndeplinirea unei fapte, a unui act) pentru Dumnezeu şi Christos sau de *Šahīd*, în limba arabă, cu înţelesul, similar, de persoană ucisă în lupta pe calea lui Dumnezeu este tot atât de veche ca şi religiile care i-au oficializat funcţia şi semnificaţiile, şi poate chiar mai vechi decât acestea, dacă avem în vedere că primul sacrificat din dragoste pentru Creator a fost însuşi biblicul Abel. Pentru lexicografii de la Larousse, martirul este, mai întâi, „un creştin dat morţii sau schingiuit din cauza credinţei sale religioase sau a unei cauze pentru care a acceptat sacrificiul vieţii" (*Le Petit Larousse illustré*, 1999, Hachette, pag. 637), în vreme ce *Dicţionarul explicativ al limbii române* ne oferă informaţia potrivit căreia martirul este „persoana care a îndurat suferinţe sau chinuri îngrozitoare din pricina convingerilor sale", „persoană care a acceptat condamnarea la moarte fără a se dezice de credinţa creştină". În limba română, termenul circulă şi în varianta populară „mucenic", împrumutat din slavonul *mučeniku*, cu sensul de „persoană care se hrăneşte cu lipie de secară" – aluzie probabilă la starea de sărăcie şi suferinţă a celor dintâi creştini martirizaţi.

Ceea ce frapează în toate aceste definiţii este similaritatea dintre sensurile pe care noţiunea de „martir" le are în religia şi în lexicografia creştină şi occidentală, în general, şi cele pe care le întâlnim în cazul arăbescului şi, prin extensie, musulmanului *Šahīd*, receptat atât ca persoană care se sacrifică „pe calea lui Dumnezeu", cât şi ca „martor" care, în viaţa de dincolo, îl poate cunoaşte *de visu* pe Dumnezeu, mărturisind despre existenţa şi omnipotenţa acestuia şi asistând, ca „martor", la Judecata cea de pe urmă.

Diferenţa între aceste două categorii de definiţii se regăseşte în aceea că în vreme ce pentru creştinism „martirul" este, în primul rând, persoana dată schingiuirii sau morţii din cauza nezdruncinatei sale credinţe în Dumnezeu şi Christos, pentru musulmani prevalează accepţiunea de persoană moartă într-un

război cu esență religioasă islamică, dedicat propășirii și proliferării credinței. Martiriul creștin și martiriul islamic (*Šahāda*) marchează, într-un fel, trecerea de la „războiul just" predicat de Sfântul Augustin la „războiul sfânt" determinat de cauzalități religioase cărora li se subsumează cele de natură laică, lucrativă și profitabilă. Iar în registrul spiritual, atât în creștinism, cât și în islam, războiul sfânt și martiriul pe calea lui Dumnezeu sunt înțelese și ca acte care, fiind executate din poruncă și din dorință divină, presupun o răsplată din perspectiva Vieții de Apoi, răsplată care îmbracă o largă paletă de forme, de la cele privitoare la „iertarea păcatelor", pe care înalții ierarhi creștini, în frunte cu întâistătătorii în Sfântul Scaun, o acordă sau o promit cu generozitate, mai ales prin celebrele „indulgențe" care au dat naștere unui veritabil comerț al răscumpărării greșelilor lumești, și până la asigurarea unui loc privilegiat în Paradisul ceresc. Adresându-se soldaților săi, Profetul Muhammad le spune: „Pentru a ajunge în Paradis, este de ajuns să găsiți și să împliniți martiriul."[1]

Dacă, deci, cel ucis în lupta pe calea lui Dumnezeu și pe drumul spre Rai va fi înnobilat cu titlul de „martir" și va beneficia de privilegiul de a sta, ca „martor", alături de Creator, la Ziua Judecății celei drepte, nu am găsit niciun indiciu care să acorde aceleași beneficii unui feroce terorist asasin precum iordanianul Abu Musab Al-Zarqawi, liderul filialei Al-Qaida din Irak, ucis de forțele coaliției la 7 iunie 2007, dar trecut și el în rândul martirilor.

Fatwa

Prin conotațiile și mai ales prin consecințele sale, termenul *fatwa*, cu sensul de „opinie" și, mai apoi, de edict, ordin, decizie în problemele ținând de ansamblul vieții religioase, spirituale

[1] Al-Tabari (838–923), în Jean Flori, *La guerre sainte. La formation de l'idée des Croisades dans l'Occident chrétien*, Paris, Flammarion, 2001.

şi socio-politice a lumii islamice este un corespondent, nuanţat de trecerea timpului, al faimoaselor bule papale ale catolicismului. Latinescul *bulla* are semnificaţia iniţială, cu circulaţie în perioada Evului Mediu, de „sferă", „glob", devenită mai târziu pecete în formă globulară ataşată unor acte oficiale pentru a le întări autenticitatea, iar apoi de act oficial emis de Papalitate pentru reglementarea unei vaste palete de probleme religioase, politice etc.

Prin bula *Unam Sanctam*, din 1302, Papa Bonifaciu al VIII-lea proclama supremaţia şi absolutismul spiritual al Papei asupra tuturor celorlalte decizii şi hotărâri de natură ideologică şi dogmatică. În anul 1484, Inocenţiu al VIII-lea emitea ordinul papal *Summis desiderantes affectibus*, împotriva magiei şi a vrăjitoriei, dar şi a piticilor şi a altor persoane cu deficienţe anatomo-fiziologice, iar prin aceleaşi *bulle* au apărut numeroase ordine şi congregaţii religioase – augustini, benedictini, franciscani, carmeliţi şi, mai ales, aşa-numita „Companie a lui Iisus" („Societas Jesù") iezuită, întemeiată de fostul ofiţer în marina regală spaniolă Ignaţiu de Loyola (1491–1556), „companie" care a adus importante servicii Sfântului Scaun, îndeosebi prin misionarismul şi acţiunile de consolidare a catolicismului în lumea întreagă. Iar practica emiterii de bule papale în apărarea ordinii bisericeşti şi a credinţei catolice se perpetuează până în zilele noastre.

Fatwa islamică (pl. *fatāwā*, în limba arabă) derivă, ca şi substantivul *Muftī* (clericul sau instituţia clericală islamică împuternicită să emită o *fatwa*, muftiul), din verbul *aftā*, „a da o explicaţie, o decizie în probleme religioase şi de jurisprudenţă religioasă islamică". O asemenea funcţie a instituţiei muftiului era firească şi necesară în perioada islamului timpuriu, adică într-o perioadă în care noua religie îşi deschidea drumurile într-o societate politeistă, animistă şi fărâmiţată social pe criterii ale înrudirii şi apartenenţei familiale, de clan şi tribale, în care ideea de „naţiune islamică" se afla la începuturile cristalizării unei concepţii de unitate pentru care religia constituia liantul principal

şi elementul motrice al coeziunii pe baze naţionale embrionare. Religia trebuia explicată, adusă la înţelegerea noilor adepţi ieşiţi din marea întunecime a perioadei „ignoranţei" preislamice (*Jahiliya*, necunoaşterea lui Allah unicul) şi intraţi în era monoteismului, care se substituia politeismului precedent. Se poate spune că, din acest punct de vedere, Profetul Muhammad însuşi a fost cel dintâi „muftiu" al noii credinţe.

Pe fondul evoluţiilor istorice, al ieşirii din deşerturile Peninsulei Arabice către o lume necunoscută, dar care trebuia convinsă să se întoarcă spre „adevărata" credinţă a apărut ceea ce ar putea fi numit cu un termen uzual „clerul" islamic, format nu din preoţimea care constituia, deja, de aproape o mie de ani, „noua oaste" a lui Christos, ci din acei *'ālim*, pl. *'ulamā'*, învăţaţi, atotştiutori ai tainelor noii credinţe şi interpreţi ai acesteia pentru marile mase de oameni convertiţi sau arabizaţi şi islamizaţi prin mijloace mai mult sau mai puţin ortodoxe. Din acest punct de vedere, funcţia autoasumată de un Ossama Bin Laden de a emite edicte religioase a fost puternic contestată în numeroase cercuri clericale şi exegetice ale Islamului, care nu-i recunosc liderului Al-Qaida calitatea de „muftiu", nesusţinută de calităţile necesare şi chiar contrară prevederilor coranice. Rezoluţiile emise de acesta sau de liderii fostului guvern taliban din Afganistan, care impun purtarea bărbii lungi sau consacră interdicţia pentru femeile musulmane de a presta o muncă publică şi de a beneficia de educaţie şi învăţătură, nu au niciun temei în textul coranic şi nici în alte izvoare ale teologiei islamice.

Deşi nu are aceeaşi putere şi forţă executorie pe care o întâlnim în sistemul juridic laic, odată emisă, o *fatwa* devine obligatorie şi executorie pentru membrii comunităţii islamice, care au datoria de a o duce la îndeplinire pe orice cale şi cu orice mijloc de care dispun.

Iată câteva dintre cele mai cunoscute decrete emise de autorităţile religioase musulmane.

Cronicile înregistrează epidemia de ciumă izbucnită în anul 1830 în Iran şi extinsă cu repeziciune către Irakul colonizat de britanici. Măsurile de prevenire şi protecţie prevăzute de autorităţile englezeşti şi de cele locale pentru împiedicarea, prin măsuri sanitare, a producerii unui dezastru s-au lovit de ordinul emis de către instituţia religioasă locală: aceasta a decis că înfiinţarea de lazarete, impunerea unor perioade de carantină sau interzicerea deplasărilor de persoane între cele două ţări vecine sunt în totală contradicţie cu *Coranul* şi cu Legea islamică (*Şari'a*), astfel încât boala s-a răspândit în aproape întregul Irak, cauzând, în perioada de apogeu, decesul a cca. 10 000 de persoane pe zi.

Pe la anul 1890, o altă *fatwa* a decis interzicerea fumatului în Iran, viciu contravenient, şi el, preceptelor religioase, astfel încât monarhia şahului s-a văzut silită să suspende importante contracte de import de tutun brut, cu uriaşe pierderi pentru economia şi bugetul naţional.

Mai aproape de vremurile noastre, în anul 1993, ulemalele religioase din Bangladesh au decis, prin edict teologic, condamnarea la moarte a cunoscutei militante pentru drepturile omului Taslima Nasreen, pentru vina de a fi criticat relele tratamente şi injustiţia la care femeile din această ţară erau şi continuă să fie supuse.

Nu mai puţin cunoscut este şi cazul scriitorului Salman Rushdie, autorul romanului *Versetele satanice*, în care, potrivit acuzatorilor, acesta ar fi adus grave atingeri şi deformări textului şi învăţăturii coranice. Prin decizia din 24 februarie 1989 a imamului Ruhollah Khomeyni, liderul revoluţiei islamice din Iran, Salman Rushdie a fost la rândul său condamnat la moarte. Chiar dacă, ulterior, mai moderatul preşedinte iranian Muhammad Khattami a abrogat această *fatwa*, valabilitatea ei rămâne nealterată în mentalul fanatizat al credincioşilor islamici iranieni.

Două alte asemenea interdicţii au fost înregistrate, în anul 2001, în Emiratele Arabe Unite, unde jocul pentru copii Pokemon

a fost interzis pentru vina de a fi „un joc de noroc" inspirat din teoria evoluționistă a „ereticului" Charles Darwin, opusă învățăturii islamice, și în Egipt, când Marele Muftiu a decis interdicția unui alt joc, cunoscut, o perioadă, și în România sub numele „Vrei să fii miliardar?". Jocul era o „invenție" păgână importată din Occident!

La jumătatea lunii decembrie 2010, Consiliul Ulemalelor al Mișcării Islamiste a Fraților Musulmani din Iordania a emis o altă *fatwa*, în care, condamnând o presupusă sau chiar reală colaborare a serviciilor speciale și a armatei iordaniene cu Statele Unite ale Americii în lupta împotriva fenomenului terorist islamist, decreta că „liderii țărilor musulmane au datoria să-și trimită armatele în Afganistan alături de mujahedinii din această țară și din tot pământul islamic și să-i înlăture de la putere pe conducătorii corupți". O invitație cât se poate de străvezie la nesupunere împotriva regimurilor arabe și la susținerea ideologiei și ideilor jihadiste ale lui Ossama Bin Laden.

Tot în luna decembrie 2010, în Egipt, ulemalele din Cairo au emis o sentință de condamnare la moarte a doctorului Muhammad El-Baradei, fostul șef al Agenției Internaționale pentru Energie Atomică, acuzat de îndemn la nesupunere în contextul ultimelor alegeri legislative și de „sabotarea constituției" prin cererea de amendare a acesteia și introducerea de reforme democratice în țară. Bazându-se pe „probe indelebile" din *Coran* și *Sunna*, clericii l-au învinovățit pe El-Baradei de a submina autoritatea liderului suprem (care, pentru extremiștii islamici, este sinonim cu califul medieval) și de a semăna zâzanie în societate prin promovarea ideii de schimbare și modernizare a acesteia!

Exemplele de acest fel sunt numeroase și o lectură a lor, îndeosebi a celor din ultimele decenii și, oricum, de după 11 septembrie 2001, va pune în evidență realitatea că niciunul dintre acestea nu a avut drept subiect blamarea sau critica salafismului jihadist extremist și a ideologiilor marginale fundamentate de

un Ossama Bin Laden, care se pretinde a fi adevăratul reprezentant şi practicant al învăţăturii coranice!

Jihadul – ritual al modernităţii sau milenarism sectar?

Despre atentatele de la 11 septembrie 2001 s-a scris şi se scrie în continuare cu asiduitate, nu doar din perspectiva imediată a amplorii şi dramatismului lor, ci, în egală măsură, pentru noua realitate pe care violenţa extremă venea să o ofere lumii la începutul noului mileniu şi pentru consecinţele sale pe termen lung: pentru prima oară de la zeloţii evrei răzvrătiţi împotriva stăpânirii romane, de la faimoşii *haşişini* musulmani ai anilor 1000, ucigaşi şi sinucigaşi care au lăsat posterităţii înfiorătorul lexem „asasin" şi până la luptătorii kamikaze din cel de-al Doilea Război Mondial, era pentru prima oară în epoca modernismului şi globalizării când actul sinucigaş era utilizat pentru semnificaţiile sale considerate în sine şi motivat nu prin raţiuni de ordin politic sau militar, ci, înainte de toate, prin raţiuni ţinând de convingeri personale de natură religioasă şi emoţională. „De acum înainte, lumea nu va mai fi cum a fost", afirma, la vremea respectivă, fostul preşedinte american George Bush, iar analiştii nu obosesc să caute un răspuns credibil la întrebarea: în ce sens se va schimba morfologia lumii şi a umanităţii în perspectivă? Şi în ce încadrare axiologică şi ontologică pot fi plasaţi actorii – indivizi sau grupuri de indivizi – participanţi la producerea acestui fenomen „novator"?

S-a spus, şi nu fără temei, că fenomenul fundamentalismului religios şi musulman, în speţă, este – oricât ar părea de paradoxal – un produs al modernităţii pe care o parcurge comunitatea umană. Pentru istoria intelectuală, modernitatea s-a născut odată cu Iluminismul secolului al XVII-lea şi şi-a găsit expresia şi codificarea politică în revoluţia franceză, căreia i se atribuie

„meritul" de a fi instituționalizat și consacrat violența extremă drept mijloc pentru atingerea unor obiective politice și statale și de a fi plasat, alături de fenomenul terorist, ideea secularismului, a cărui puternică influență asupra Occidentului creștin se resimte și în zilele noastre. Secularismul nu a ocolit nici lumea islamică, în care această idee a pătruns și s-a manifestat odată cu colonizarea britanică și franceză a Orientului Mijlociu, iar consecința directă a acestui proces s-a regăsit în aceea că mișcările islamiste și, mutatis-mutandis, fundamentaliste s-au adunat, regăsindu-se pe aceeași poziție comună a reacției de repudiere a modernității și a conceptelor secularizte și individualiste cu care aceasta a operat și pe care continuă să le susțină. Din acest punct de vedere, al reacției la modernitate, se poate spune că fundamentalismul și islamismul, ca fenomene istorice, își datorează apariția tocmai acestei forme invazive de manifestare a unei modernități de import, străină de tradiția culturală, religioasă, morală și comportamentală a societății islamice. Într-un asemenea context, Al-Qaida, ca întruchipare a formei absolute a fundamentalismului religios islamic, oferă, fenomenologic, ceea ce John Gray numea „un simptom de durere și revoltă folosită drept mijloc terapeutic împotriva propriei existențe"[1]. Într-o exprimare simplificată, a fi modern înseamnă a fi „altceva", diferit și detașat de formele precedente ale manifestării, a aduce corecturi la ceea ce este socotit caduc și a propune forme superioare de abordare a problematicilor specifice unui domeniu sau altul al spiritualității și creativității umane.

Ce înseamnă modernismul în cazul islamului? Ne lămurește chiar fondatorul Mișcării Fraților Musulmani, Hassan Al-Banna, într-un text citit în fața celui de-al cincilea congres al organizației, dat publicității la Cairo, în 1951, și din care reproducem

[1] Christopher Radler, *Al-Qaida as Product of Modernity*, Institute for Foreign and Security Policy, Düsseldorf, 2009.

câteva extrase semnificative[1]. Există oameni, ne spune Hassan Al-Banna, pentru care islamul este doar cadrul formal pentru practica unui cult, după cum pentru alte categorii de fideli această religie este natură superioară, spiritualitate subordonantă şi hrană filosofică, ansamblu de credinţe moştenite, de gestici tradiţionale şi lipsite de utilitate, incompatibile cu procesul de dezvoltare şi evoluţie, atitudini care, potrivit aceluiaşi autor, contravin realităţii şi Adevărului. Iată modul de abordare oferit de liderul frăţiilor musulmane: „Considerăm că preceptele şi învăţăturile universale ale islamului acoperă tot ceea ce ţine de fiinţa umană în registrul temporal şi transcendental. El este credinţă şi cult, patrie şi cetăţenie, religie şi stat, spiritualitate şi acţiune, Carte (*Coranul*, n.n.) şi Sabie... Islamul este o concepţie totală, cu dimensiuni universale care trebuie să înglobeze ansamblul lumii în care trăim şi care trebuie să i se supună şi să devină o veritabilă şi unică naţiune musulmană... Islamul, ca religie universală, trebuie să domine toate aspectele vieţii, toate naţiunile şi toate popoarele, în toate epocile istorice şi în toate coordonatele geografice." (*Ibid.*, pag. 38 *et passim*)[2] O asemenea modernitate aminteşte de eroul lui Montesquieu din *Lettres persanes*, care, obosit de propria identitate, dorea cu tot dinadinsul, şi el, să fie „persan", adică un „altceva". Aşadar, mitul islamului, scos din neutralitatea abordărilor discursive, pentru a deveni motorul propulsor al islamului universal şi atotstăpânitor!

Se citează frecvent, drept explicaţie a atentatelor sinucigaşe, argumente dintre cele mai diverse, precum dorinţa individului de a obţine sanctificarea religioasă, ura faţă de Occident şi răzbunarea împotriva acestuia sau a „sionismului", dar legătura între toate acestea se regăseşte în fanatismul ritualic al dorinţei de sacrificiu,

[1] Hassan Al-Banna, *Risala al-mu'tamar al khamis* (*Mesaj la al cincilea congres*), Cairo, Editura Al-Qalamiya, 1953, apud *Studii arabe*, nr. 61, Pontifico Instituto di studi Arabi e Islamici, Roma, 1981.

[2] A se vedea şi textele din Apendice la cartea de faţă.

un cult al morții pe care, ne-am permite să amintim, l-a cunoscut și România interbelică sub forma ideologică a legionarismului.

Este jihadul contemporan, practicat de către rețeaua radicală Al-Qaida, un fenomen inedit, apărut „din nimic" și dintr-un vid genealogic istoric? Fără îndoială că nu, și din acest punct de vedere există suficiente temeiuri de a avansa încadrarea taxonomică a școlilor și curentelor radicale islamice din zilele noastre în categoria sectelor marginale, rebele și adepte ale mijloacelor extreme pentru impunerea propriilor abordări și principii privitoare la viața religioasă și la locul islamului în concertul religiilor monoteiste universale. Bogata și mozaicata paletă a sectarismului musulman nu duce lipsă de precedente istorice, și ne vom referi, în treacăt, la câteva dintre acestea.

De o notorietate care, cu certitudine, nu este necunoscută iubitorilor de istorie s-a bucurat, mai ales grație legendelor țesute în jurul său, secta medievală a „Asasinilor" din perioada secolelor al XI-lea–al XIII-lea, faimoasă îndeosebi pentru ridicarea asasinatului politic la rangul de îndatorire religioasă, propensiunea sa pentru uciderea inamicilor fiind identificabilă chiar în originea etimologică a denumirii pe care o poartă. În limba arabă și farsi, *hašišīn* denumește persoanele, în acest caz membrii sectei, care, înainte de a pleca la luptă sau la eliminarea fizică a celui căzut în dizgrație, consumau „ierburi" (*hašīš*) euforizante și halucinogene pentru a obține starea mentală necesară comiterii, fără bariere emoționale, a asasinatului. Marco Polo și alți călători ai veacurilor trecute ne-au lăsat relatări despre această sectă învăluită în mister, povestiri care, dincolo de veridicitatea lor sau de cantitatea de legendă care le înconjoară, au cel puțin meritul de a aduce o confirmare documentară în plus a existenței lor. „Bin Laden-ul" de atunci al sectei a fost persanul Hassan-e-Sabah, care, refugiat în la fel de legendara fortăreață Alamūt, din vecinătatea iraniană a Mării Caspice, și purtându-și cu mândrie titlul de „Bătrânul din munte", a comandat oștile de „asasini" angajate în confruntarea cu dinastia Fatimizilor,

dovedindu-se a fi devoți incoruptibili, teroriști fanatici și spioni iscusiți care au luptat atât împotriva monarhilor musulmani „corupți" și „eretici", cât și a străinilor din teritoriile islamizate prin cuceriri, dar suspecți de „fățărnicie" față de adevărata credință – idei care se regăsesc frecvent în discursul ideologic al structurilor jihadiste contemporane. Iar experiențe similare ne sunt oferite și de numeroase alte secte marginale care au existat în istoria ideologică și practică a islamului, precum Harijiții[1], Murgiții[2] și altele, numeroase.

Indiferent de perioadele istorice în care aceste curente au apărut și s-au manifestat, de la începuturile islamului și până la rețeaua fundamentalistă Al-Qaida, ele au în comun orgoliul de a se fi pretins, fiecare, adevăratele depozitare și reprezentante ale Adevărului absolut și ale religiei originale, așa cum a fost ea revelată și transmisă comunității islamice. Pe deasupra acestor inerente orgolii, se pune, însă, întrebarea dacă ideea de jihad, așa cum a fost înțeleasă și practicată, este în egală măsură și una bazată pe inedit și originalitate, sau dacă, în descendența avraamică, jihadul islamic este o continuare a credințelor și convingerilor întâlnite și în celelalte religii monoteiste universale care au precedat momentul islamic.

[1] În limba arabă, *Ḥārig*, pl. *Ḥawārig* (cei care se retrag, care se separă, care se îndepărtează, care se izolează), termen general care denumește un grup de adepți ai islamului apărut către sfârșitul sec. al VII-lea în contextul disputelor interislamice asupra succesiunii Profetului la conducerea califatului, și contestatari ai primului calif, Ali Ibn Abi Talib. Cunoscuți, între altele, și prin concepția lor escatologică datorită căreia și-au atras și cognomenul de *Šurā'*, lit. „cumpărători", cu sensul de „cei care își cumpără viața de dincolo în schimbul vieții terestre".

[2] Sectă apărută în perioada islamului timpuriu, adversară a Harijiților, împotriva cărora a proclamat jihadul, în același context al dezbaterilor doctrinare și al luptei pentru putere și influență în cadrul comunității islamice.

Nebunii lui Dumnezeu?

Cunoscutul poet, gânditor şi mistic sufit persan Jalal Eddin Ar-Rūmi (1207–1273) a născocit dansul dervişilor rotitori din convingerea că prin dans, poezie şi muzică se poate realiza adevărata comuniune cu Dumnezeu şi cu acel lăuntru ascuns al sufletului uman ca depozit al Sacrului. Literatura şi mythosul arab ne păstrează poveştile despre sacrificiul în dragoste al unor cupluri celebre: Petrarca şi Laura, Romeo şi Julieta, Majnun şi Leila, poetul Antara şi Abla sau Kuthair şi Azza sunt, cu toţii, „nebunii din dragoste" ai patrimoniului sufletesc al lumii universale şi arabe, în cazul de faţă.

Jihadiştilor musulmani dăruiţi războiului sfânt şi sacrificiului de sine pe „calea lui Dumnezeu" li se acordă atributele nebuniei atunci când se încearcă găsirea unor explicaţii satisfăcătoare pentru opţiunile şi comportamentele lor.

Dar dacă nu ar fi vorba de nebunie? Şi ce înseamnă, la urma urmelor, această „nebunie" a martirajului acceptat cu bună ştiinţă din dragostea pentru Dumnezeu?

În limba arabă, echivalentul obişnuit al cuvântului „nebun" este *maǧnūn, majnun*, derivat din rădăcina verbală *ǧanna*, „a fi ascuns, tainic, nevăzut", din care provin şi numele de *ǧinn*, spirit, duh, făptură spirituală metafizică asociată şi ideii de spirit al răului şi care, împreună cu regnul îngerilor şi al oamenilor, formează cele trei paliere de întruchipare a creaţiei primordiale. De la aceeaşi rădăcină provine şi cuvântul *Djanna*, ca denumire arabă a Paradisului, a acelui tărâm populat cu *djinni* în care dreptcredincioşii îşi vor trăi eternitatea vieţii de după moartea terestră. Aşadar, pentru mentalul arab, starea de „nebunie" nu este cu necesitate datorată unei deviaţii psihotice, ci, mai degrabă, o stare „ascunsă", ocultă şi greu cognoscibilă în care omul se poate afla într-o anumită împrejurare. Am avansa, ca exerciţiu etimologic, chiar posibilitatea unei filiaţii duble a celui „cuprins de djinni", cu „geniul", alături de provenienţa latină *genius* a

cuvântului în discuție. Și după cum nu toți musulmanii sunt teroriști și nici toți teroriștii nu sunt musulmani, se poate afirma că nici toți nebunii nu sunt jihadiști și nici toți jihadiștii nu sunt nebuni. „Am dorit, încă de la vârsta de 13 ani, să-mi dăruiesc corpul, să-l transform în resturi ucigătoare împotriva sioniștilor și pentru biruința lui Allah", declara, înainte de a se arunca în aer la Erez, în Israel, unul dintre primii sinucigași palestinieni, tânăra Rim Al-Riyashi, devenită „martiră" în urmă cu câțiva ani.

Dumnezeu, iubire, Paradis, moarte. Cuvinte întâlnite în toate religiile lumii, dar pe care astăzi le regăsim, tot mai frecvent, ca arme folosite pentru rezolvarea, în numele lui Dumnezeu, a conflictelor existente.

Pentru un asemenea candidat la jertfa supremă, dușmanul care urmează a fi ucis nu mai este o ființă umană, el este pur și simplu întruparea însăși a Răului, iar extirparea acestui rău nu presupune dezbateri morale și complicate frământări de conștiință, ci doar îndeplinirea misiunii autoasumate cu seninătate: eliminarea maleficului prin porunca divină, prin care crima cea mai oribilă se transformă în act meritoriu. Abdel Aziz Al-Rantissi, unul dintre liderii mișcării palestiniene Hamas, lichidat de serviciile israeliene, declara chiar că sacrificiul sinucigașilor și mujahedinilor palestinieni este comparabil doar cu pătimirile lui Christos, în vreme ce Ossama Bin Laden avertiza că „inamicii" care îl vânează și care vor să-l ucidă „vor da socoteală în fața lui Dumnezeu, la Judecata cea de pe urmă".

Al-Qaida și islamul

După atacul de la 11 septembrie, cercetătorii s-au întrebat dacă Al-Qaida și executanții actului sinucigaș reprezintă – așa cum susțin ei înșiși – „adevăratul islam". Încercând formularea unui răspuns, inevitabil generator de controverse și dominat de considerente ideologice, o serie de autori au găsit rădăcinile

concepției belicoase ireductibile a militanților „pe calea lui Dumnezeu" în chiar textul *Cărții* de căpătâi a islamului, *Coranul*, ceea ce, prin extensie, ar explica, grosso-modo, caracterul violent al religiei înseși. Acestora li s-a răspuns că, semantic, „islam" înseamnă „supunere absolută în fața lui Dumnezeu", dar mai înseamnă și „pace", adică faptul că același islam este o religie a iubirii și a bunei conviețuiri între oameni, și că a afirma despre această a treia mare religie revelată de Divinitate că este o credință a violenței înseamnă a spune că Dumnezeu însuși a fost cel dintâi terorist al istoriei omenești. Cine are dreptate?

Ar trebui, înainte de toate, să se poată identifica individul, corpusul de legiuitori sau de atotștiutori împuterniciți cu dreptul de a interpreta, de a judeca religia și de a da sentințe cu aplicabilitate universală. Asemenea creștinismului, islamul este scindat într-un vast mozaic de curente, școli, secte, ordine care își revendică exclusivitatea de a fi unicul depozitar al adevărului și exponent al islamului genuin și pur. Privită ca fenomen istoric, ca un concept apărut în anumite împrejurări și contexte socio-politice, religia a evoluat discursiv de-a lungul timpului și a suferit nu puține alterări de interpretare și înțelegere. Cum poate fi aplicată această constatare asupra „fenomenului" și „simbolului" încarnate de mișcarea Al-Qaida? Ne-am îngădui afirmația că această structură instituționalizată reprezintă o *mișcare neo-religioasă* dezvoltată la una dintre cele mai radicale periferii ale religiei islamice, iar abordarea acestei evoluții din punct de vedere istoric este o întreprindere prea vastă pentru a-și găsi locul în paginile de față.

Teoreticienii jurisprudenței islamice și propagatorii a ceea ce se numește un „islam radical" sunt unanimi în a susține că fiecare fidel care săvârșește jihadul – războiul sfânt pe calea lui Dumnezeu, într-o traducere incompletă – și care se sacrifică prin martiriu întru îndeplinirea acestei obligații canonice va fi răsplătit prin asigurarea unui loc în Paradisul etern.

Conceptul de martiraj a fost dezbătut şi dezvoltat în scrierile lui Abdullah Azzam, întemeietorul de facto al organizaţiei Al-Qaida şi mentor al lui Ossama Bin Laden, iar aserţiunile sale sunt focalizate pe necesitatea de eliberare a Palestinei (Azzam însuşi fiind palestinian prin naştere), inclusiv prin sacrificiul suprem. În această accepţiune, suicidul ca martiraj capătă o conotaţie religioasă puternică pe care o întâlnim astăzi inclusiv la alte mişcări de rezistenţă nonqaidiste, precum Hamasul din Gaza, Hezbollahul Libanez sau Jihadul Islamic prezent în mai multe zone ale lumii arabo-islamice.

Al-Qaida moştenită de la Abdullah Azzam şi dezvoltată de Ossama Bin Laden reprezintă un paradox: ea poate fi cu uşurinţă încadrată, cauzal şi temporal, în curentul numit „revivalist" sau renascentist – o manifestare târzie a modernismului înţeles, însă, ca o reproblematizare a tradiţionalismului coranic, o mişcare islamistă, dar care are prea puţine tangenţe cu esenţa însăşi a islamului revelat. Astfel, ideile moderne ale revoluţiilor pe care lumea occidentală le-a cunoscut au servit ca izvor de inspiraţie pentru o altă revoluţie sui-generis, care a fost intitulată cu un termen coranic: acela de jihad considerat ca instrument de apărare împotriva inamicilor reali sau presupuşi ai islamului, incluşi toţi sub o singură denumire nediscriminatorie – evreii şi cruciaţii. Pentru Al-Qaida, lumea se află în stare de război, în care violenţa are nu doar o dimensiune a legitimităţii, ci şi o profundă conotaţie religioasă, atâta vreme cât ea – adică războiul jihadului – este sacră, poruncită şi dedicată lui Allah-Dumnezeu. Astfel, actul sinucigaş însuşi devine unul pus în serviciul Divinităţii şi manifestat ca practică ritualică. Este perspectiva din care înţelegem şi vorbim despre martiriul şi despre actul sinucigaş cu trimiteri religioase ca despre un „ritual al modernităţii".

Instituţionalizarea religioasă a violenţei condensează şi exprimă, din acest punct de vedere, încărcătura simbolică a atacurilor de la 11 septembrie. Despre reţeaua Al-Qaida şi despre

locul său în configuraţia Islamului contemporan vom vorbi, mai pe larg, în altă parte a lucrării de faţă.

Revenind la întrebarea formulată la începutul acestui subcapitol, se cuvine menţionat faptul că nu puţini orientalişti şi cercetători islamologi occidentali neagă aserţiunea potrivit căreia jihadul islamic, cu fundamentările sale teologice şi doctrinare de astăzi, este unul apărut odată cu apariţia religiei pe care o deserveşte şi consideră, dimpotrivă, că înainte de a fi adoptat de credinţa mahomedană drept stil de viaţă şi metodă de luptă pe calea lui Dumnezeu, jihadul are o genealogie suficient de veche, care merge înapoi, îndeosebi către creştinism. Elementul definitoriu şi susţinător al acestei abordări orientaliste se concentrează mai ales asupra laturii războinice, vindicative şi radicale a fenomenului, exemplele doveditoare nelipsind, dimpotrivă.

Există, astfel, în Vechiul şi Noul Testament, ca de altfel în diferite momente ale istoriei Creştinismului, suficiente referiri la ideea de luptă în numele lui Dumnezeu, regăsite, cu modificări superficiale, şi în textul coranic, sau în *hadith* şi *Sunna*. Iisus însuşi rosteşte aceste cuvinte (în Deuteronom, 20:10-17): „Când te vei apropia de o cetate ca să baţi război împotriva ei, s-o îmbii, mai întâi, la pace. Dacă primeşte pacea şi-ţi deschide porţile, tot poporul care se va afla în ea să-ţi dea bir şi să-ţi fie supus. Dacă nu primeşte pacea şi vrea să facă război cu tine, atunci s-o împresori. Şi după ce Domnul Dumnezeul tău o va da în mâinile tale, să treci prin ascuţişul sabiei pe toţi cei de parte bărbătească, dar să iei pentru tine nevestele, copiii, vitele şi tot ce va mai fi în cetate şi să mănânci toată prada vrăjmaşilor tăi pe care ţi-i va da în mână Domnul Dumnezeul tău. Aşa să faci cu toate cetăţile care vor fi foarte departe de tine şi care au fost ale neamurilor acestora. Dar în cetăţile popoarelor a căror ţară ţi-o dă ca moştenire Domnul Dumnezeul tău să nu laşi cu viaţă nimic care suflă, ci să nimiceşti cu desăvârşire popoarele acelea..."

De asemenea, în Evanghelia după Matei (10, 34-39) stă scris: „...Să nu credeţi că am venit să aduc pacea pe pământ; n-am

venit să duc pacea, ci sabia. Am venit să despart pe fiu de tatăl său, pe fiică de mamă-sa, pe noră de soacra ei. Şi omul va avea de urmaşi chiar pe cei din casa lui. Cine iubeşte pe tată ori pe mamă mai mult decât pe mine, nu este vrednic de mine şi cine iubeşte pe fiu ori pe fiică mai mult decât pe mine, nu este vrednic de mine; cine nu-şi ia crucea lui şi nu mă urmează, nu este vrednic de mine; cine îşi va păstra viaţa, o va pierde şi cine îşi va pierde viaţa pentru mine, o va câştiga."

Sunt uşor recognoscibile similitudinile între aceste îndemnuri şi sfaturi, pe de o parte, şi ideologia jihadismului islamic, pentru care renunţarea la averile proprii, la familie şi, în final, la viaţă, înseamnă slujirea Divinităţii şi răsplata din partea acesteia.

11 septembrie 2001 – un alt ritual al modernităţii?

Este unanim acceptat că atentatele teroriste de la 11 septembrie au avut nu numai funcţia de a produce un număr cât mai mare de victime, ci şi pe aceea comunicativă, a transmiterii unui mesaj în cadrul serviciului adus Divinităţii şi executat în numele acesteia. Dintr-o asemenea perspectivă, un atac sinucigaş poate fi privit ca act ritualic destinat să îndeplinească o asemenea misiune. Aşa cum preciza Mircea Eliade (în *Le mythe de l'eternel retour*), „orice ritual are un model divin, un arhetip" din care se dezvoltă un sistem de valori proprii individului sau grupului de indivizi care împărtăşesc aceleaşi convingeri. Alte definiţii identifică ritualul cu un „sistem de comunicare simbolică edificat pe temeliile unei culturi specifice – cea a violenţei ca instrument de comunicare cu Transcendenţa, de pildă"[1]. Se pune însă întrebarea: care este, exact, simbolismul aflat în spatele atacului executat de jihadismul sinucigaş?

[1] Stanley J. Tambyah, *A Performative Theory of Rituals*, Wiesbaden, Westdeutscher Verlag, 2003, pag. 230.

La 11 septembrie, executanţii nu au atacat ţinte stabilite în mod arbitrar, ci unele cu caracter bine definit, respectiv purtătoare ale unei simbolistici militare, economice şi politice (în cazul prevăzutului atac eşuat împotriva Casei Albe) ale puterii reprezentate de „cruciaţii" americani. Alegerea acestora a fost, mental, asociată cu gestul ritualic al impunerii unui control teritorial şi politic asupra obiectivului atacat şi cu o reafirmare a opoziţiei fundamentale între concepţia occidentală şi cea islamică jihadistă despre rolul şi valoarea însăşi a identităţii („Dacă voi iubiţi viaţa, noi iubim martiriul prin moarte" – slogan al cărui rost este, primordial, acela de a demonstra superioritatea valorică şi morală a mentalului musulman). Atacând ţinte cu o anumită valoare simbolic-ritualică, atacatorii sinucigaşi îndeplinesc viziunea apocaliptică a „războiului cosmic" împotriva satanei proscrise care nu poate fi transformată, ci doar distrusă. Imediat după dramaticele evenimente, a fost descoperit un carnet cu însemnări al lui Muhammad Atta, liderul grupului de sinucigaşi, un veritabil „manual spiritual" în care sunt fixate cu meticulozitate secvenţele actului, începând cu felul în care asasinul trebuie să gândească înaintea şi în cursul atacului, ce fel de ritualuri religioase premergătoare să îndeplinească, sau care versuri coranice trebuie să fie psalmodiate. Iată câteva extrase suficient de lămuritoare.

„Ultima noapte (dinaintea zilei atacului, n.n.).

1. Mărturisirea dorinţei de a muri şi reînnoirea legământului de a face aceasta. Va fi îndeplinită, pentru ultima oară, abluţiunea mare (spălarea ritualică a întregului corp, pentru ca martirul să se prezinte înaintea lui Dumnezeu în stare de puritate totală (n.n.). Părul în exces de pe corp va fi înlăturat şi trupul va fi stropit cu parfumuri...

2. Rânduiţi-vă lucrurile cu grijă, aşa cum dreptcredincioşii noştri străbuni procedau înainte de luptă...

3. Nu părăsiți casa mai înainte de a îndeplini încă o dată abluțiunea, căci, astfel, îngerii se vor ruga pentru voi și vor cere lui Dumnezeu să-i aducă aminte de voi în Ziua răsplătirii..."[1]

„Îndreptarul" lui Muhammad Atta nu face nicio referire la cauzalități sau la finalitățile actului din punct de vedere politic, ideologic sau propagandistic, unica motivație având un caracter în exclusivitate religios-ritualic: „Bucurați-vă și vă veseliți, căci între voi și nunta voastră nu există decât puține clipe. Fiți fericiți, căci veți sta alături de Dumnezeu, de profeți, de cei drepți, de martiri și de cei virtuoși. Nu arătați neliniște și încordare, ci fiți veseli, fericiți și încrezători, căci faceți o faptă plăcută lui Dumnezeu. Va veni ziua în care, cu îngăduința lui Dumnezeu, vă veți afla în Paradis, împreună cu cele cu ochi negri (fecioarele promise martirilor în Raiul islamic, n.n.)" – op. cit., pag. 155.

Pentru jihadism și ideologia Al-Qaida, actul asasinatului nu este unul sinucigaș, ci un sacrificiu de sine și un martiraj asumat pentru dobândirea nemuririi alături de transcendență și în Paradisul promis. În aceasta se regăsește și elementul care îi diferențiază pe sinucigașii Al-Qaida de sinucigașii palestinieni ai mișcării Hamas sau ai Jihadului Islamic, pentru care jertfirea de sine este determinată nu ritualic, ci politic, ca act de rezistență împotriva unui ocupant.

Ce concluzii pot fi desprinse din considerentele expuse mai sus? Este neîndoielnic faptul că nu se poate pune un categoric semn al egalității între ceea ce semnifică ritualul, despre a cărui analiză dezbaterile nu sunt puține, și serviciul în slujba Divinității. Ceea ce poate fi afirmat fără teama de a greși este că asasinii sinucigași se încadrează, mai curând, în această din urmă categorie, a fanaticilor religioși educați sau restructurați de o ideologie care se singularizează în cadrul islamului. Din acest punct de vedere, este valabilă aserțiunea potrivit căreia „ritualul"

[1] Mark Juergensmeyer, *Terror in the Mind of God*, Oxford University Press, 2000, pag. 154.

sinucigaş islamic poate fi privit, in extremis, ca un „modernism" musulman în raport cu şi inclus în religia musulmană însăşi, iar caracterul său de „fenomen al modernităţii" se reduce mai degrabă la plasarea sa temporală, corespunzătoare începutului de mileniu III (clasificat însă, şi acesta, ca o fază a postmodernismului, dacă nu chiar în graniţele a ceea ce Occidentul numeşte *after postmodernity*), după cum este modern doar în măsura în care fenomenul se slujeşte de produsele tehnologice, comunicaţionale şi operaţionale oferite de societatea modernă în sensul care o opune societăţilor precedente. Şi ar mai fi vorba de modernism în măsura în care jihadismul medieval şi cultura violenţei extreme se petrec pe fundalul modernismului social şi intelectual al acestei vremi.

Credem că sunt mai puţin importante plasările axiologice şi discursive pe marginea acestui subiect, dar mai demne de a fi analizate şi de a primi răspunsuri, inclusiv din partea structurilor instituţionale angrenate în combaterea acestui fenomen care – o repetăm – nu este decât o altă faţetă „modernistă" a unor practici, dogme, idei şi ideologii a căror sorginte şi, am spune, şi actualitate îşi are rădăcinile şi izvoarele nostalgiei în secolele de mijloc.

Suicidul islamic marginal este o atitudine pe cât de remanentă, pe atât de imună la mijloacele de combatere a prezenţei şi manifestărilor sale nocive, combatere desfăşurată după modelele, dacă nu chiar după directivele egoiste ale culturii americane, o luptă în care ţări la fel de afectate, dacă nu prin numărul victimelor, atunci, cel puţin, prin amploarea consecinţelor în registru psihologic şi etic, se menţin la măsuri strict pragmatice – scoaterea poliţiei în stradă şi avertizarea cetăţenilor, în vreme ce înţelegerea însăşi a esenţelor profunde ale acestui fenomen nu se poate distanţa de pereţii sălilor somptuoase în care sunt organizate dezbateri, simpozioane, mese rotunde, festive şi festiviste, ca toate manifestările similare.

Nu s-a făcut – sau, cel puțin, noi nu avem cunoștință de ea – o separare discursivă și aplicativă între terorism și actul sinucigaș ca ritual inspirat de religie. Tocmai de aceea, eșecurile înregistrate în campania antiteroristă religioasă se datorează, în bună măsură, insuficientei înțelegeri a faptului că fanatismul religios ritualic nu poate fi extirpat prin forța trupelor speciale și prin multitudinea arsenalelor utilizate. Cultura violenței în numele simbolurilor religioase nu poate fi combătută cu mitraliera – nici nu este nevoie de o asemenea opțiune –, mai ales atunci când ea devine prilej de justificare a unor manifestări psihotice, oricât de „moderne" sau de „clasice" s-ar dovedi acestea.

Arabia Saudită, Yemenul și unele state din Maghrebul arab au înțeles această realitate și au procedat la „recuperare", într-o manieră sui-generis, a candidaților la actul sinucigaș-terorist, prin dialog, prin reeducare, prin efortul de a înțelege și de a elimina în manieră nonviolentă cauzalitățile care au condus la apariția tinerei generații fanatizate. Cavalerii „războiului împotriva fenomenului terorist" au preferat recursul la mâna forte propovăduită de călăreții fără cai precum Donald Rumsfeld, Dick Chenney sau ex-președintele George Bush Junior: Guantanamo, Abu Ghraib, persiflarea verbală și gestică a *Coranului*, privarea de somn, tortura psihică și fizică... Presa a scris îndeajuns despre toate acestea, am citit și de oarecare pedepse aplicate „băieților buni", care au avantajul de a fi americani și atât.

S-a diminuat cumva apetitul fanatizaților pentru crima în numele Domnului? Nicidecum! În atari împrejurări are mai puțină importanță categorisirea axiologică a jihadismului și a suicidului în limitele unor perioade mai mult sau mai puțin „moderne", în curente ideologice, filosofice, dogmatice care nu sunt, în ultimă analiză, decât... curente, școli, mode și fanatisme.

Cât de mult cunoaștem religia islamică? Ne temem că foarte puțin și în mod trunchiat, fragmentar.

Fanatismul, de la Cain încoace, nu a putut să fie înfrânt cu arma, nici măcar după canoanele politicienilor, ofițerilor,

academicienilor. Pentru simplul motiv că, în vreme ce noi le cerem islamiştilor radicali să-şi schimbe criteriile de gândire şi abordare, folosim drept mijloc de persuasiune exacerbarea aceloraşi metode radicale, păguboase şi suficiente doar celor care le-au inventat.

Fără a dori, cu tot dinadinsul, identificarea unor corespondenţe între jihadul islamic şi „jihadul" sau „războiul sfânt" al creştinismului, realitatea impune sublinierea unor paralelisme între cele două forme şi metode de „luptă pe calea lui Dumnezeu". La unele dintre acestea ne-am referit, şi le adăugăm aici ideea milenarismului, despre care s-a vorbit mai puţin şi în termeni ezitanţi şi lipsiţi de necesara rigoare a cercetării.

Potrivit adepţilor creştini, milenarismul se concentrează în jurul ideii exprimate în limba greacă prin termenul de *parousia*, care denumeşte cea de-a doua venire a lui Christos pe pământ pentru a domni o mie de ani asupra Cetăţii sale terestre, înainte de ziua Judecăţii de Apoi. Pentru jihadismul militant, restaurarea califatului mondial, a celei de-a doua împărăţii a lui Allah pe pământ, pentru încă o mie de ani, ca preambul al aceleiaşi Judecăţi de Apoi, reprezintă, în plan tranzient, ţelul războiului sfânt. De altfel, în contextul sectarismului pe care Islamul l-a cunoscut şi continuă să-l promoveze, ideea de Mesia, *Mahdi*, Cel promis şi aşteptat, constituie însăşi piatra de temelie ideologică şi doctrinară a unora dintre sectele şi şcolile teologice musulmane.

Evenimentele tragice de la 11 septembrie nu au apărut pe o tabula rasa, elementele favorizante existând cu multă vreme înaintea producerii lor, astfel încât atacul împotriva unor simboluri ale puterii şi ale simbolisticii apusene nu a făcut decât să pună în evidenţă şi să sublinieze sinergia preexistentă între tendinţe şi evoluţii, marcând, în acelaşi timp, o importantă cotitură strategică prin declanşarea primului conflict de anvergură între un

stat sau o coaliție de state, pe de o parte, și o structură nonguvernamentală sectară, de cealaltă parte, un război care, înainte de a urmări avantaje teritoriale sau politice, își propune eliminarea fizică a inamicului atacat.

Rămân, așa cum spuneam, destul de puțini analiștii și cercetătorii islamologi care au analizat evoluția istorică a societăților musulmane plecând de la morfologia mozaicată a sectarismului islamic, și chiar dacă teoreticienii și exegeții musulmani înșiși nu agreează termenul și conceptul de sectarism în analiza propriei lor religii, există suficiente elemente care permit aprecierea că jihadismul islamic și, desigur, exponenții săi contemporani notorii, în frunte cu rețeaua salafist-teroristă Al-Qaida și cu „francizele" sale, sunt exponenți ai unor asemenea devieri sectare, îndeosebi în ceea ce privește teoria milenaristă a noului califat și derapajul ideologic al jihadului ucigaș drept cale de acces către Paradisul islamic promis.

Îndeosebi după 11 septembrie, discursul jihadist, cu acribie diseminat prin mijloacele comunicării contemporane, dovedește îndeajuns de convingător că „instituțiile", structurile, programele și obiectivele jihadismului au un caracter și o esență eminamente religioasă și, oricât ar părea de paradoxal, foarte îndepărtată de orice corespondențe politice, naționaliste sau ideologice în sensul laic al termenului.

Când Ossama Bin Laden ne informează, prin postul qatarez de televiziune prin satelit Al-Jazira, că „de aproape 100 de ani națiunea islamică este victimă a disprețului și a umilinței", el nu se referă la Palestina, la Irak sau la oricare altă țară islamică sau arabă, ci la desființarea, în anul 1924, a califatului islamic otoman, realizată de Mustafa Kemal Atatürk, iar când avertizează că „America nu va trăi în pace atâta vreme cât pacea nu va domni în Palestina", liderul qaidist nu are în vedere ceea ce, în mod obișnuit, înțelegem prin Palestina de astăzi sau cea istorică, ci eliberarea și recucerirea, încă o dată, a orașului sacru Ierusalim, „ocupat de cruciați și evrei". Pentru musulmani, ca de altfel și

pentru evrei şi creştini, Ierusalimul este un simbol şi o matrice religioasă, înainte de a fi obiect de dezbateri, negocieri, conflicte şi aspiraţii. Sunismul sectar salafist al jihadului lui Bin Laden a ucis şi continuă să ucidă musulmani, de la cei inocenţi până la lideri militari şi politici în Afganistan, Irak sau Yemen, nu pentru statutul lor social sau profesional, ci pentru că aparţin sectei şiite! Pentru jihadismul propovăduit şi practicat de structurile înregimentate ideologic sub flamura acestei „neoreligii", politicul, sentimentul apartenenţei naţionale, orientările filosofice sunt păcate capitale atâta vreme cât ele nu se suprapun în totalitate conceptului de Allah şi islam, turnat în noi tipare planificate şi proiectate de fanatismul sectar, „deţinător unic al Adevărului Absolut".

Într-un opuscul descoperit în anul 2000 în Marea Britanie, conţinând un soi de ABC al gândirii milenarist-salafist-jihadiste, ni se spune că „martiriul este calea pentru îndeplinirea şi aplicarea pe întregul pământ a voinţei lui Allah-Dumnezeu" (citat în *The International Herald Tribune*, 29 octombrie 2001). O altă dovadă peremptorie că pentru ultrareligiosul jihadist politica este lipsită de utilitate, singura valoare care contează fiind aceea a demersului pentru instaurarea „Paradisului terestru islamic" şi asigurarea unui loc rezervat în Paradisul de după extincţia fizică.

Trebuie să acordăm însă o circumstanţă atenuantă, valabilă în condiţii în care normalul este ceea ce trebuie să fie, adică... normalul neafectat de pusee schizoide exacerbate. Jihadul şi, în conivenţă cu acesta, radicalismul islamic sunt într-o oarecare măsură şi rod al unei serii de deziluzii fundamentale adunate sub titlul generic de „sentimentul înfrângerii" (*al-naqba*), generat de fatalismul preexistenţial pe care arabii îl numesc *mektub*, existent încă înaintea Creaţiei: eşecul imperiului musulman şi dispariţia acestuia, după o lungă perioadă de stăpânire în Peninsula Iberică, şi eliminarea, în 1492, a autorităţii islamice în urma aşa-numitei Reconquista, care a instaurat în actuala Spanie

monarhia catolică sub domnia Isabelei I de Castilia şi a soţului său, regele Ferdinand II de Aragon (*los reyes católicos*); falimentul ideilor, ideologiilor şi politicilor arabe în perioada postcolonială – socialismul arab, naţionalismul, unionismul, nasserismul socialist, comunismul şi, pe un alt plan, islamul politic, al cărui portdrapel s-a autointitulat Mişcarea Islamistă a Fraţilor Musulmani; procesul de „acaparare" a autorităţilor şi instituţiilor religioase existente anterior în lumea arabă de către regimuri „ipocrite" precum cele din Egipt, Liban, Yemen, Arabia Saudită etc.[1] Dar, totodată, trebuie spus că nici Ossama Bin Laden, nici alţi exponenţi „prestigioşi" ai jihadismului salafist nu au fost şi nu sunt preocupaţi de vreo strategie naţională sau de reforme, fie ele şi dogmatic-religioase: singurul lor ideal este victoria lui Allah pe întreaga suprafaţă a planetei Pământ.

Există însă şi menţionata coordonată sectară a acestui islamism al extremei: cultul morţii – al martirului aflat în căutarea vieţii eterne în universul edenic al lui Allah –, dar şi cultul ideii că toţi cei care, potrivit criteriilor axiologice aplicate de fanatismul acestui islam sui-generis, sunt vinovaţi de *kufr*, apostazie, trebuie supuşi, în consecinţă, de către instanţele jihadiste procesului de *takfir*, de catalogare drept eretici, apostaţi care trebuie daţi morţii „pentru buna-plăcere a lui Allah", indiferent de apartenenţă, vârstă, sex etc. Asasinatele oarbe săvârşite în numele unui „Islam privatizat" în Egipt, Algeria, Irak, Yemen, Maroc, Mauritania, şi lista ar putea continua, au devenit „arme pentru purtarea războiului sfânt" pentru aceşti kamikaze fanatizaţi nu de simbolul vreunui împărat pământesc, ci de mitul uciderii şi al automortificării.

De altfel, tema uciderii şi a „martiriului" nu este un apanaj exclusiv al jihadismului musulman. O întâlnim aplicată cu aceeaşi fervoare de către toţi cei care, într-o parte sau alta a lumii,

[1] Oliver Roy, *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press, Cambridge, Massachussets, 1994.

fac din aceasta cale către paradisul sinucigaşilor, sau către graţiile unui zeu însetat de sânge, din Guyana până la Armata Roşie japoneză şi la Tigrii tamili. Am menţionat deja numele lui Muhammad Atta, liderul grupului sinucigaş executant al atacurilor împotriva turnurilor gemene şi a Pentagonului din New York. Nu am auzit, din partea planificatorilor sau a ulemalelor musulmane, vreun cuvânt de compasiune pentru nevinovaţii care aveau să moară doar pentru vina de a nu fi fost musulmani.

II

Să mori pe calea lui Dumnezeu

Subliniam, în altă parte a acestei lucrări, multitudinea şi diversitatea explicaţiilor menite să identifice cauzele profunde care determină actul sinucigaş în procesul jihadului. De la superficiala motivaţie prin malformaţii şi deviaţii psihotice la fanatismul mortificator ridicat la rangul de ritual, de la aserţiunea potrivit căreia actul în sine se circumscrie unei structuri comportamentale şi temperamentale a comunităţii islamice caracterizată printr-o atavică şi fatalistă iubire a morţii, spre deosebire de mentalul nonmusulman, iubitor, înainte de toate, al vieţii terestre, până la ura, tot atât de atavică, împotriva nonmusulmanilor şi, cu precădere, a acelor oameni care alcătuiesc aşa-numita *dar al-harb*, „casa războiului", sau *ahl al-kitāb*, „oamenii *Cărţii*", creştinii şi evreii, adică, şi până la dorinţa de purificare şi acces postsacrificial la Paradisul promis şi descris în textul coranic. „Noi le spunem duşmanilor noştri: voi iubiţi viaţa tot atât de mult pe cât noi iubim moartea şi martiriul. Este o

mare deosebire între cel care iubeşte Lumea de Apoi şi o caută şi cel căruia îi place viaţa de pe pământ", declara, în 2004, liderul mişcării şiite libaneze Hezbollah, Hassan Nasrallah[1]. Iar un cleric islamist radical ne dezvăluie, fie şi parţial, calea jihadistă către victoria împotriva „duşmanului sionist": „Am descoperit cum să-i lovim pe evrei acolo unde aceştia sunt vulnerabili. Iudeilor le place viaţa şi tocmai de viaţă îi vom lipsi. Vom câştiga pentru că lor le place să trăiască, iar nouă ne place moartea."[2]

Declaraţii şi diatribe precum cele de mai sus abundă în retorica teologică a radicalismului islamic şi ele au, aşa cum se poate constata, o fundamentare exclusiv de natură religioasă. Obsesia sacrificiului prin moarte se transformă, în atari conjuncturi, într-o stare de viaţă care transcende orice alte considerente terestre pentru a trece în registrul escatologic văzut ca punte de trecere către adevărata viaţă ideală, de după cea tranzientă şi dezamăgitoare.

Nu se operează o ierarhizare a motivaţiilor, acestea fiind în egală măsură valabile fie că este vorba de bărbatul angajat în lupta „pe calea lui Dumnezeu", de o femeie, considerată fiinţă inferioară, sau, mai recent, de copii şi adolescenţi incluşi în categoria de puritate a îngerilor şi meniţi ca, prin „martiriu", să fie protejaţi de o viaţă lumească apăsătoare şi degradantă.

Istoriografia reţine că practica acestei metode îşi are începuturile propriu-zise în anii '90. Autorul a avut „privilegiul" de a se afla nu departe de clădirea ambasadei americane din capitala libaneză Beirut, în anul 1983, când un fanatic conducând un automobil încărcat cu explozive a pătruns în forţă în imobil, detonând încărcătura ucigaşă care a lăsat în urmă 63 de morţi.

Mai înainte însă de acest moment, adică în cursul primului război dintre Irak şi Iranul majoritar şiit (sectă musulmană

[1] *In Praise of Martyrdom Operations*, Middle East Media Research Institute, 226, 11 iunie 2004.

[2] *Waving the Flag of Hatred*, volum colectiv, Calgary Herald, august, 2006.

care întreţine, de altfel, un puternic cult al morţii), mii de soldaţi având asupra lor aşa-numita „cheie a Paradisului" dăruită de autorităţile clericale drept paspartu către Rai au săvârşit actul sinucigaş, pătrunzând în câmpurile de mine cu strigătul *Allah akbar!*, „Dumnezeu este cel mai mare", şi sărind în aer pentru cauza lui Allah şi a regimului teocratic iranian.

Cu puţine excepţii – Tigrii Tamili din Sri Lanka, de pildă –, practica suicidului „sacru" a devenit un apanaj cvasiexclusiv al lumii islamice considerate din punctul de vedere al arealului geografic, dar şi al unor musulmani născuţi şi educaţi în state nonmusulmane şi fanatizaţi cu ajutorul mijloacelor moderne de informare şi comunicare, precum internetul, şi, nu de puţine ori, cu cel al predicatorilor de profesie sau conjuncturali.

La 18 decembrie 2001, fostul lider palestinian Yasser Arafat îşi declara, din sediul său de la Ramallah, în Cisiordania, disponibilitatea de a mobiliza câteva zeci de mujahedini sinucigaşi pentru uciderea unui singur israelian[1]. Se cuvine menţionat în treacăt că pentru cei angajaţi în rezistenţa palestiniană, pe lângă atributul de *šahīd*, „martir", dat sinucigaşului, acesta mai este denumit şi prin apelativul de *fida'i*, pl. *fidā'iyun*, cu sensul literal de „persoană care se sacrifică", în mod curent cunoscută în varianta latină de *fedain, fedaini*. Bărbaţii, femeile şi adolescenţii care execută o operaţiune sinucigaşă nu au conştiinţa actului sinucigaş însuşi, căci acesta este prohibit de textul coranic şi de învăţăturile teologice islamice. „Nu vă luaţi viaţa de unii singuri", îndeamnă Allah, avertizând că nesupunerea la această poruncă va fi pedepsită cu flăcările Gheenei. Legea islamică însăşi (*Şari'a*) blamează actul sinucigaş şi pe cei care îl comit şi care, desigur, din această pricină, nu vor mai putea ajunge în Paradisul de după moarte. Cu toate acestea, există paradoxul că, deşi suicidul este prohibit cu severitate, cel care îl comite va fi considerat un „martir" pe calea lui Dumnezeu.

[1] *The Jerusalem Post*, 19 decembrie 2001.

Desigur, martiri au existat de la începuturile islamului şi, anterior, în societăţile iudaice şi creştine, aceştia sacrificându-şi vieţile în cursul operaţiunilor militare purtate din motive şi cu finalităţi declarate religioase. Iar elementul comun tuturor celor trei mari religii monoteiste este acela că ostaşul (*mujāhid*) aflat în solda lui Dumnezeu şi autosacrificat pentru victoria Transcendenţei împotriva „necredincioşilor" va beneficia, odată trecut în rândul „martirilor", de o răsplată pe măsură materializată prin beneficiul de a se strămuta pentru eternitate în Paradis şi de a fi venerat ca persoană cu o simbolistică aflată mult deasupra cetăţenilor obişnuiţi. Dar „martir" nu este doar persoana care îşi sacrifică propria viaţă, ci şi cea a cărei viaţă este curmată într-o bătălie armată, astfel încât nu se face nicio diferenţiere între mâna care declanşează detonatorul centurii cu explozive şi o alta, exterioară, care comandă.

Şi femeile au dreptul la martiriu

„Mă numesc Sajida Mabruk Atrus Rishawi, sunt născută în 1970, la Ramadi (Irak, n.n.). Am intrat în Iordania împreună cu soţul meu la 5 noiembrie, având paşapoarte irakiene false în care numele meu era Sajida Abdel Kader Latif."

Astfel îşi începea, la 14 noiembrie 2005, declaraţia dată pentru televiziunea de la Amman femeia de 35 de ani care, împreună cu soţul său şi cu alţi doi irakieni – cu toţii membri ai reţelei teroriste Al-Qaida din Irak, condusă de iordanianul Abu Musab Al-Zarqawi –, au executat un triplu atentat sinucigaş împotriva hotelurilor de lux din capitala iordaniană, Days Inn, Radisson SAS şi Grand Hyatt, soldate cu 60 de morţi şi peste 100 de răniţi. Teroristul iordanian Al-Zarqawi „pedepsea" astfel monarhia iordaniană pentru relaţiile cordiale întreţinute cu „inamicul" american.

Îmbrăcată într-un pardesiu negru sub care avea ataşată o centură cu explozive, cu capul acoperit cu un şal alb, Sajida şi-a continuat mărturisirile: „Soţul meu a organizat deplasarea noastră în Iordania, unde am închiriat un apartament, iar el mi-a arătat două centuri explozive, dându-mi una dintre acestea şi învăţându-mă cum să o detonez. Am luat un taxi către hotelul Radisson, unde ne-am aşezat fiecare într-un colţ. Soţul meu a reuşit să detoneze centura, am încercat şi eu, dar aceasta nu a explodat. Era o nuntă, era multă lume, bărbaţi, femei, copii, alergau în toate părţile. Am fugit şi eu împreună cu ei şi am ieşit din hotel..."

Într-o societate cu profunde reminiscenţe patriarhale şi discrepanţe între statutul social şi familial al bărbatului şi cel al femeii, superioritatea celui dintâi se manifestă în mod de cele mai multe ori agresiv, fără posibilitatea ca femeia să reacţioneze în vreun fel pentru a-şi apăra demnitatea şi libertatea de a decide pentru sine şi în numele său, astfel încât este de presupus că gestul Sajidei, ca şi al altor femei care şi-au sacrificat viaţa pentru cauza lui Allah să fie rezultat nu doar al propriilor convingeri religioase, ci şi, în egală măsură, al unor constrângeri de natură relaţională. *Coranul* nu menţionează în mod explicit obligaţia femeilor musulmane de a îndeplini datoria jihadului, dar exegezele teologice şi de jurisprudenţă, bazate mai ales pe unele texte ale culegerilor de *hadith* – relatări transmise din generaţie în generaţie despre „zisele" Profetului Muhammad în diverse împrejurări şi în legătură cu o largă varietate de chestiuni privitoare la etapa timpurie a Islamului –, afirmă că acestea pot participa la jihad în situaţiile extreme în care comunitatea islamică devine ţintă a unui atac. De altfel, istoriografia literaturii arabe preislamice păstrează, între altele, un „strigăt de luptă" (*Waghā'*) al femeilor participante, alături de soţii sau fraţii lor, la operaţiunile de pe câmpul de bătălie: *„Wagha, wagha, wagha, wagha.../ Arşiţa s-a întins şi s-au umplut de ea dealurile/ Ce frumoşi sunt cei ce şi-au tuns părul drept jertfă/ Noi suntem fete drumeţe, călărind*

pe cioltare moi./ De veţi merge înainte, vă vom îmbrăţişa,/ de veţi da înapoi, ne vom despărţi de voi."[1]

Mai recent, femeile participă de bunăvoie la „lupta sfântă", înrolate în diverse grupări şi celule cu profil jihadist radical şi, din acest punct de vedere, exemple suficiente ne sunt oferite de celebrele „văduve negre" din Cecenia sau de militantele islamiste din grupările Hamas sau Jihadul Islamic.[2]

Este cunoscut faptul că fondatorul şi mentorul spiritual al mişcării islamiste Hamas, şeicul Ahmad Yassin, ucis la 22 martie 2004 de rachetele unui elicopter israelian de asalt, decreta, în perioada iniţială a activismului organizaţiei sale, că „în societatea palestiniană, un val de femei se orientează către martiriu şi jihad, dar trebuie înţeles că statutul femeii este unul aparte. Islamul impune anumite restricţii, dar dacă totuşi ea doreşte să se angajeze în luptă, va trebui să fie pusă sub protecţia unui bărbat. Pentru moment, nu avem nevoie de operaţiuni sinucigaşe executate de femei, pentru că este mai important să asigurăm supravieţuirea naţiunii noastre islamice"[3]. Ulterior, cu puţin timp înainte ca liderul islamist să fie asasinat, opinia acestuia cunoştea o schimbare substanţială: „Atunci când un pământ sacru este invadat şi ocupat, femeia musulmană are libertatea de a se angaja în jihad şi în lupta împotriva duşmanului. Profetul a susţinut întotdeauna dreptul femeii de a participa la jihad."[4]

Or acest „drept" pare a fi exploatat într-o măsură tot mai intensă de către femeile musulmane din zilele noastre, care se oferă

---

[1] Ilie Bădicuţ, „Apariţia şi transmiterea poeziei arabe preislamice", în *Analele Universităţii Bucureşti*, secţia limbi clasice, anul XIX, 1970, pag. 42.

[2] Debra Zedalis, *Female Suicide Bombers*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, iunie 2004.

[3] Maria Alvanou, *Palestinian Women Suicide Bombers*, Strategic Research and Policy Center, National Defense College, Israel defense Forces, mai 2007.

[4] Barbara Victor, *Army of Roses. Inside the World of Palestinian Women Suicide Bombers*, citată în *Middle East Forum*, vol. XVI, nr. 4, 2009.

fie ca instrumente de susţinere logistică, fie pentru atragerea şi înrolarea altor mujahedine cu văl sau pentru strângerea de fonduri financiare şi, pe treapta cea mai de sus, pentru „lupta sacră", în care servesc ca bombe umane.

La finele anului 2009, Um Hajer Al-Azdi, cu numele conspirativ Wafa'Al-Shehri, o saudită pioasă, dar pentru care numele Ossama era tot atât de sacralizat ca şi cele 99 de cognomene ale lui Allah a decis să se alăture soţului său, Said Al-Shehri, combatant jihadist în detaşamentele mujahedinilor din Yemen. Pe o furtună de nisip aşa cum numai deşerturile Arabiei cunosc, Wafa', împreună cu cei trei copii, au plecat incognito, reuşind, după un drum lung şi nu lipsit de peripeţii, să treacă frontiera saudito-yemenită şi să se alăture soţului. În aventura sa, ea a fost sprijinită de o altă saudită, Um Qussair, pe numele său real Hila Al-Qussair (45 de ani), cotată drept cea mai primejdioasă combatantă Al-Qaida din Peninsula Arabică şi cunoscută şi sub numele acoperitoare de Bint Al-Najd (Fata din Najd, provincie din centrul saudit al Peninsulei Arabice) sau Al-Najma Al-Sāti'a, Steaua strălucitoare, care a fost depistată şi reţinută de forţele saudite de securitate în 2010, sub acuzaţia de a fi planificat în cadrul unei celule qaidiste saudito-yemenite asasinarea unor responsabili politici, ofiţeri din armată şi securitate şi jurnalişti din Arabia Saudită.

Pe fondul loviturilor primite în ultimii ani, recrutarea şi utilizarea femeilor în planificarea, susţinerea şi executarea de acţiuni teroriste pare a fi devenit un mijloc foarte la îndemână al structurilor jihadist-qaidiste, iar „acte de martiriu" feminin au fost înregistrate din abundenţă, îndeosebi în Irak, Cecenia şi Maghrebul arab, deşi cronica gazetărească a anilor trecuţi este parcimonioasă în relatări despre acest palier subteran al activităţilor jihadiste de tip Al-Qaida. Potrivit unor concluzii desprinse de organele saudite de informaţii în legătură cu prezenţa elementului feminin în structurile operative sau logistice din reţeaua Al-Qaida sau afiliate acesteia, rolul femeilor mujahedine

se desfăşoară pe trei axe principale: strângerea de fonduri şi ajutoare financiare din donaţii, contribuţii benevole la sprijinirea războiului sfânt, diseminarea ideologiei şi a „învăţăturilor" jihadismului salafist şi asigurarea de adăposturi şi ascunzişuri pentru combatanţii jihadişti aflaţi în atenţia organelor oficiale de urmărire. Faimoasa Hila Al-Qussair, bunăoară, şi-a căpătat celebritatea şi datorită fondurilor semnificative acumulate în contul ramurii yemenite a organizaţiei Al-Qaida din Peninsula Arabică, evaluate la câteva sute de mii de dolari în lichidităţi sau în bijuterii şi alte donaţii de preţ adunate sub pretextul unor opere caritabile precum lucrări de reparaţii la lăcaşurile de cult sau sprijinirea unor orfelinate.

Pot fi eradicate jihadul şi terorismul comis în numele unor idealuri religioase? Şi prin ce mijloace? Cu siguranţă nu prin construirea unor interminabile ziduri de separaţie precum cel cu care Israelul s-a înconjurat pentru a se proteja de atacurile teroriştilor din teritoriile palestiniene, nici prin depistarea şi distrugerea taberelor şi centrelor de antrenament ale mujahedinilor, ori prin asasinarea liderilor, mentorilor şi dascălilor, ca în cazul lui Ahmad Yassin şi al altor numeroşi militanţi transformaţi în martiri de către maşina de război angajată în campania globală de eradicare a fenomenului, la fel de global, al terorismului în general şi al islamismului violent-radical, cu deosebire. Căutarea şi susţinerea unor posibile soluţii este binevenită, atâta vreme cât aceasta nu se apropie de domeniul fanteziei de cabinet, aşa cum se poate spune despre ideile avansate de Denis MacEoin în *Middle East Quarterly*, nr. 4, vol. XVI, din toamna 2009: „Poate ar trebui să se aibă în vedere introducerea unor sancţiuni împotriva ţărilor care depind de susţinerea şi de ajutoarele Occidentului, şi aceasta ori de câte ori pe teritoriul lor sunt identificate o structură sau un candidat la executarea de acte sinucigaşe.

În paralel, ar trebui aplicate o serie de programe pentru recompensarea acelor guverne şi state care se implică activ şi eficient în combaterea terorismului islamist sau în organizarea, împreună cu şi în statele respective, a unor programe educative concepute ca o propagandă religioasă şi socială de descurajare şi eradicare a mentalităţilor şi factorilor favorizanţi ai gândirii sinucigaşe..."

Asemenea idei pot, eventual, să se organizeze într-o strategie pe termen lung, cu condiţia ca aplicarea ei să fie susţinută de măsuri economice, asistenţă materială, educaţională şi culturală pentru eradicarea cauzelor generatoare de violenţă între care sărăcia, alienarea şi lipsa unor perspective viabile de evoluţie raţională a individului şi comunităţii căreia îi aparţine acesta.

O călătorie în *Djanna*

„Dar în grădina cea sfântă a Raiului nu se pomeneşte boală ori durere, căci acolo nu se cunoaşte moarte. Traiul celor preafericiţi curge pururea lin sub albăstrimea cerului fără prihană, un cer fără nouri din care nu fulgeră niciodată... Acolo şarpele nu are venin, ardeiul nu ustură şi ghimpii trandafirilor sunt bonţi... Cicori şi aglice cuvioase îşi întorceau cruciuliţele de smalţ şi macii înălţau deasupra ierbii şiraguri de candele roşii, arzând neclintit cu feştila micşorată pe dinlăuntru... Florile-raiului, necunoscute pe acest pământ, înălţau spre cer limbi uşoare de flăcări închipuind în aer icoana vie a Sfântului Duh... gata să sune pentru îngerii văzduhului chemarea la liturghie."[1]

Am ales înadins aceste rânduri ale lui Topîrceanu, impregnate de umorul subţire care l-a făcut celebru în literatura română, tocmai pentru că ele dovedesc, o dată în plus şi prin alte mijloace decât cele teologale, că un subiect precum cel al Paradisului

[1] George Topîrceanu, „Minunile sfântului Sisoe", în *Pagini de proză*, Editura Junimea, Bucureşti, 1985, pag. 49.

din Lumea de Dincolo, altfel de o gravitate şi cu o vechime care începe odată cu apariţia sentimentului religios al fiinţei umane, este atât de mult încorporat în spiritualitatea, în mitologia şi în structura edificiului antropologic, încât poate deveni temă de abordare nonconformistă, în notă persiflantă chiar, în meditaţia despre rostul şi sensul vieţii şi despre finalitatea acesteia, veşnic cercetată şi niciodată ştiută.

Este evident că abordări similare abundă nu doar în escatologia creştină, ci şi, în egală măsură, în imaginarul şi mitosfera iudaică şi islamică, fiind concentrate asupra locului şi rolului cosmogonic al vieţii de după moarte, loc accesibil doar virtuoşilor neîntinaţi de păcatul lumesc, destinat recompensării bunului comportament al fidelilor în lumea materială şi, mai ales, sorginte a fiinţării umane, a binelui şi a răului, a înălţării şi degradării luciferice, a greşelii primordiale. Aceasta poate explica şi bogăţia rădăcinilor etimologice ale cuvântului „Rai", cu variantele sale „Paradis", „Eden", „Grădina Raiului".

Denominativul arab al termenului este acela de *Djanna* (*Ğanna*), cu sensul de bază de „grădină", alături de care circulă termeni precum Eden (*'Adan*), care a dat şi toponimul contemporan Aden – actuala denumire a oraşului sud-yemenit Aden –, cu acelaşi sens de „grădină", care poate fi o trimitere la dimensiunea spaţială a acelei faimoase „Arabia Felix" din sudul Peninsulei Arabice, apoi termenul Paradis, derivat din etimonul persan *Firdawus* (*pl. Farādīs*). Sensul de „grădină", de loc al odihnei netulburate şi al desfătărilor nelimitate îl întâlnim şi în ebraică (*Gan* – grădină, şi *Gan-Eden* – Grădina Edenului), toţi aceşti termeni fiind regăsiţi şi în alte areale spiritual-religioase şi în epoci istorice diferite, precum grecescul (din Septuaginta) παράδεισος, slavonescul *paŭ* (Rai), latinescul *paradisus* etc. Pentru popoarele semitice, *Ğanna* sau *Gan*, ca exprimare a ideii de desfătare şi linişte, cunoaşte şi sintagma alegorică „Sânul lui Avraam", patriarhul biblic, recunoscut şi în islam ca părinte al evreilor şi arabilor, iar în India vedică Raiul este *Nandāna*,

splendoare, grădina cerească a zeului Indra, în vreme ce pentru budism se identifică prin *Nirvāna*, ca stare finală de pace, fericire şi linişte absolută. Nordicul *Walhalla*, ca loc de fericire postumă, este hărăzit numai eroilor căzuţi în război, luaţi sub protecţia atotputernicului zeu Odin (*Odhinn*), şi exemplele nu se limitează doar la cele sus-amintite[1].

Ca şi în viziunea escatologică a catolicismului, unde drumul spre Paradis trece prin etapa purificării în Purgatoriu, înainte de a se decide locul unde cel despărţit de lumea terestră îşi va petrece eternitatea vieţii de dincolo, şi islamul cunoaşte o oprire intermediară, numită *Bárzaĥ*[2], unde are loc despărţirea trupului de suflet, care, după unele tradiţii, transgresează în corporalitatea unui porumbel verde (veşnica obsesie a verdelui pe care îl întâlnim cu generozitate în coloritul peisagistic al Paradisului), în aşteptarea Judecăţii de Apoi (*Yawm Al-Dīn*), care va alege, după faptele fiecăruia, pe cei care vor ajunge în *Djanna* şi pe cei sortiţi să fie daţi flăcărilor Gheenei[3] (în arabă *Ğahannam*).

Ca şi în celelalte religii monoteiste, Raiul islamic este un loc al fericirii, odihnei şi desfătării eterne, oferind locatarilor săi o generoasă răsplată pentru toate privaţiunile terestre pe care, în exerciţiul pietăţii, al slujirii lui Dumnezeu şi al sacrificiului pe calea către acesta, dreptcredincioşii trebuie să le accepte în viaţa lumească. Mai „material" şi mai „carnal" decât Raiul creştin şi iudaic, Paradisul islamic întruchipează, spiritualizat, o viaţă la care oamenii deşerturilor pustii, ai veşnicei lupte pentru existenţa

[1] Pentru detalii suplimentare, a se consulta şi Victor Kernbach, *Dicţionar de mitologie generală*, Editura Albatros, Bucureşti, 1995, pag. 483-484.

[2] Literal, „istm", punte de legătură între lumea terestră şi cea transcendentală, în tradiţia religioasă islamică.

[3] Cuvânt originar din termenul ebraic *Gehenna*, care desemna o vale situată la sud de oraşul Ierusalim, unde, în vremurile de dinaintea lui Christos, s-ar fi săvârşit, potrivit legendei, jertfe de copii. Mai târziu, valea a servit ca loc pentru depozitarea gunoaielor, fiind numită, din cauza mizeriei şi a mirosurilor pestilenţiale, *Gej-Hinnom*, valea blestemată, asimilată cu infernul.

de zi cu zi, ai lipsurilor şi precarităţilor celor mai variate nu au privit decât ca la o iluzie pe care doar accesul în Paradis le-o poate materializa cu o deosebită generozitate. Din acest punct de vedere, peisajul pe care Allah şi Profetul îl zugrăvesc acestui Eden al plăcerii este cât se poate de ispititor, iar versetele *Cărţii* sfinte, ca şi „spusele" lui Muhammad, adunate în vaste colecţii de *hadith*, sunt prin ele însele grăitoare.

Se cuvine menţionat că tocmai bogata „ofertă" asigurată celor pioşi şi martirilor a determinat apariţia unor cognomene, la fel de edificatoare pentru modul în care Paradisul islamic este receptat în mentalul şi în spiritualitatea religioasă islamică. El este, astfel, *Firdaws* şi denumeşte treapta cea mai de sus, a celor şapte ceruri ale Raiului, grădină în care se află Dumnezeu însuşi, Profetul şi o elită de credincioşi şi autosacrificaţi pe altarul credinţei. Este, apoi, *Dār Al-Maqāma*, Casa, locul de adăpost, şi *Dār Al-Salām*, Casa Păcii, sau *Dār Al-Āĥira*, *Ğannat Al-Ĥuld*, Casa Eternităţii, a Nemuririi, *Ğannat Al-Na'īm*, Grădina Plăcerilor, *Al-Maqām Al-Amīn*, Adăpostul cel sigur ş.a.

Tradiţia şi exegeza ne informează că nemuritorii primiţi în „Grădina celestă" vor fi toţi de aceeaşi vârstă (neafectaţi de influenţele timpului, care nu va mai curge), vor purta veşminte şi odoare dintre cele mai fine, se vor delecta în necontenite petreceri şi banchete la care băieţii puberi şi hurii[1] cu ochii negri servesc bucate alese pe tipsii preţioase şi vinuri parfumate cu darul de a nu produce beţia obişnuită etc.

Iată câteva asemenea binefaceri aşa cum textul coranic însuşi ni le descrie:

„Cei drepţi vor fi, cu siguranţă, biruitori. Ale lor vor fi viile şi grădinile şi vor avea drept tovarăşe preafrumoase virgine asemănătoare caliciilor de flori." (*Coran*, 78:31)

[1] Tinere fecioare cereşti, un fel de curtezane ale grădinilor Raiului, în mitologia şi tradiţia musulmană.

„Vor şedea alături de fecioare cu sâni şi cu ochii negri rotunzi precum oul de struţ." (*Coran*, 78:48)

„Se află în Rai un târg în care nimic nu se vinde şi nimic nu se cumpără, ci vor fi acolo doar bărbaţi şi femei. Iar dacă unul din bărbaţii aceia pofteşte la o femeie frumoasă, o va avea." (*Hadith*, vol. IV, nr. 34)

„Iar pe cei drepţi şi care au făcut bună treabă, Dumnezeu îi va primi în grădini udate de apa curată şuvoind cu îndestulare." (*Coran*, 22:23)

„Iar adevăraţii servitori ai lui Dumnezeu vor primi cupe cu vin izvorât din fântână, alb şi preaplăcut, neaducător de sminteală a simţurilor." (*Coran*, 37:40-48)

„Cei dreptcredincioşi vor petrece în desfătare, întinşi pe saltele moi şi privind de jur-împrejur, cu chipurile luminate de mulţumire şi vor bea vin curat cu aromă de mosc." (*Coran*, 83:23)

„Iar în Grădina Raiului cea făgăduită dreptcredincioşilor... curg râuri de lapte cu gustul neschimbător şi râuri de vin ca să se bucure cei care-l beau şi râuri de miere curată şi clară. Acolo vor afla mulţime de fructe şi poame şi vor cunoaşte mila şi bucuria lui Dumnezeu." (*Coran*, 47:15)

„Vor sta întinşi pe divanuri împodobite cu nestemate... iar tineri nemuritori le vor da să mănânce felurime de poame şi carne de cocoş după cum le va fi plăcerea." (*Coran*, 51-55)

Există, desigur, şi alte facilităţi, iar una dintre cele mai apreciate este aceea că „locatarii" Paradisului nu au nevoie de satisfacerea nevoilor biologice. Acestea vor fi date afară pe gură, referire probabilă la regurgitarea mâncărurilor consumate din abundenţă.

Creatorul nu a omis nici asigurarea unor facilităţi care să le amintească dreptcredincioşilor viaţa de pe pământ:

„Cei care au arătat credinţă şi au săvârşit fapte bune vor sta în grădini cu râuri zburdalnice, împodobiţi cu perle şi brăţări făcute din aur şi îmbrăcaţi în straie de bună mătase." (*Coran*, 22:23)

„Vor purta veşminte de mătase verde şi brocarturi bogate şi podoabe de argint şi de nestemate." (*Coran*, 76:13)

Se poate lesne imagina reacţia unor oameni la generozitatea acestor oferte – şi nu doar a musulmanilor, ci a tuturor celor care au fost şi sunt contemporani cu ideea răsplătirii în Paradis, care a însoţit apariţia şi practica religiei de-a lungul veacurilor, oameni dezmoşteniţi, cu un psihic labil peste care acţiunea de remodelare ideologică se mulează fără dificultate, creând convingerea şi dorinţa, uneori împinsă la fanatism, de a schimba o lume aspră, ostilă şi prea puţin îngăduitoare cu o alta, a huzurului şi a desfătărilor nelimitate de curgerea vremii.

III

Jihad, islamism, terorism

Definirea terorismului drept metodă de utilizare a violenţei pentru atingerea unor deziderate şi obiective politice nu este nici nouă şi nici exhaustivă. Cu toate acestea şi în pofida faptului că actul terorist a însoţit, într-o formă sau alta, întreaga istorie a umanităţii, el a constituit, îndeosebi cu începere din anii '70, subiect al unei veritabile inflaţii de literatură politică, sociologică, militară, religioasă etc., plasându-se în fruntea temelor de preocupare şi îngrijorare într-o măsură care surclasează în mod simţitor atenţia acordată de comunitatea internaţională, statele şi organizaţiile internaţionale unor probleme nu mai puţin importante, ci, dimpotrivă, am spune chiar vitale pentru prezentul şi viitorul lumii, precum sărăcia, războaiele regionale sau civile,

malnutriţia, analfabetismul, subdezvoltarea, discriminările rasiale, etnice sau confesionale ş.a.

Odată cu primele manifestări de anvergură ale fenomenului terorist înainte şi după atentatele de la 11 septembrie 2001, acest segment al formelor de violenţă a cunoscut o necontenită modificare şi nuanţare tipologică şi motivaţională, a cărei paletă porneşte de la terorismul de drept comun, cunoscut şi ca „fenomen al crimei organizate", pentru a ajunge la terorismul cu justificare religioasă, după ce s-a manifestat ca fenomen cu ţinte politice, insurecţionale, adică opuse unei stări şi ordini de lucruri preexistente, separatiste, ostile statului, ideologice etc.[1]

Aproape toate regiunile lumii au cunoscut manifestările fenomenului terorist, iar după războiul antisovietic din Afganistan, până în zilele noastre, ale jihadismului terorist, lumea arabo-islamică a devenit, după atentatele executate pe teritoriul Americii de către reţeaua salafist-jihadistă Al-Qaida, principalul acuzat de a fi pepinieră şi exportator al terorismului de inspiraţie fundamentalistă islamică; aşadar, se poate vorbi, în prezent, de apariţia şi manifestarea unei noi tipologii a fenomenului terorist general – de sorginte islamică –, acela care poate fi definit drept „metodă" globalizată de luptă împotriva lumii nonmusulmane, luptă concepută ca segment al unui conflict atipic între culturi, religii şi civilizaţii şi manifestată în principal pe două paliere definitorii: cel apărut odată cu victoria revoluţiei islamice iraniene în 1979 şi în care actul extrem este comanditat de un stat pentru consolidarea propriei influenţe şi hegemonii regionale, deci un terorism „localizat" la un eşichier interior (mişcarea palestiniană islamistă Hamas, caracterizată ca atare în discursul occidental) şi terorismul religios global, în care se înscriu structuri precum Mişcarea Islamistă a Fraţilor Musulmani şi, din 1988, reţeaua

[1] A se vedea, între altele, şi Jacques Baud, *Encyclopédie des terrorismes*, Editions La Vauzelle, 1999 şi Oliver Roy, *Terrorisme, peurs et réalités*, Editions Athena, Québec, 2000.

jihadistă înființată, susținută financiar și comandată de sauditul „internațional" Ossama Bin Laden.[1]

Fără a nega faptul că, după înfrângerea suferită în războiul din iunie 1967, și apoi în vâltoarea provocată de revoluția islamistă din 1979, condusă de ayatolahul Ruhollah Khomeyni, unele regimuri arabe și, în egală măsură, guvernele israeliene care s-au succedat la conducerea acestui stat au recurs la forme radicale pentru înlesnirea sau realizarea unor obiective statale proprii, dar aceasta nu justifică în niciun fel și cu atât mai puțin în mod științific afirmații extreme precum cea lansată în Statele Unite, sub mandatul ex-președintelui George Bush Jr., potrivit căreia „încă din noaptea timpurilor, arabii poartă în ei genele instinctului ucigaș"[2]. O asemenea teză nu doar demonizează pe nedrept culturile arabă și islamică, dar ignoră cel puțin două elemente fundamentale pe care profesorul Bichara Khader le identifică astfel: „1. Arabii și musulmanii sunt ținte tot atât de expuse terorismului islamist ca și nonmusulmanii. 2. Consecințele acestuia asupra comunității arabo-islamice sunt la fel de dezastruoase: el a distorsionat în mod grav imaginea arabilor în rândul societății occidentale; îi expune stigmatizării pe imigranții de origine arabo-islamică; el marginalizează rolul comunității arabe și musulmane pe eșichierul relațiilor internaționale; el contribuie în mod substanțial la împiedicarea unei derulări comprehensibile a dialogului intercultural și interreligios"[3] internațional.

Atentatele de la 11 septembrie au adus, încă o dată, lumea arabă și islamică în luminile puternice ale rampei, și aceasta în

[1] În anul 1995, din 56 de structuri teroriste inventariate și analizate de Bruce Hoffman în lucrarea sa *Inside Terrorism* (New York, Columbia University Press, 1998), 26, adică 46% dintre acestea, erau structuri cu motivație ideologică religioasă.

[2] Barbara Victor, *La Dernière Croisade: les fous de Dieu, version américaine*, Plon, Paris, 2004.

[3] Bichara Khader, *Terrorisme islamiste localisé, terrorisme islamiste globalisé*, CERMAC, Louvain-la-neuve, Belgia.

primul rând pentru că atentatorii erau musulmani şi arabi, ceea ce a dat naştere, în lumea extraislamică, unui discurs pentru care violenţa atavică este o coordonată consubstanţială a religiei musulmane. Cei avizaţi au recuzat asemenea aserţiuni şi etichetări simpliste, dar pentru mentalul comun influenţa s-a făcut fără întârziere simţită: asocierea între islam şi violenţă a devenit pentru Occident un slogan cvasigeneralizat, potrivit căruia această religie reprezintă un sistem de valori închis în sine şi impermeabil la alteritate şi la civilizaţia universală; acest fapt nu ar putea fi explicat decât prin permanenta întoarcere către istoria proprie, idilizată şi fetişizată, către percepţia textuală a textului coranic şi chiar către evenimentele conflictuale în plan politico-militar pe care le-a cunoscut Orientul Mijlociu de-a lungul istoriei sale moderne şi contemporane. Ori de câte ori are loc un atentat violent care implică o prezenţă sau o conexiune arabo-islamică, întrebările care sunt puse invariabil sunt legate de ce spune *Coranul* despre islam şi despre atacul sinucigaş, ce spune *Coranul* despre actul jihadului, ce spune *Coranul* despre drepturile femeii şi, în general, despre libertăţile şi drepturile cetăţeneşti. Or în această situaţie important nu este atât ceea ce spune textul *Coranului*, care, ca şi restul cărţilor sacre ale altor religii, este ambivalent şi interpretabil, cât, cu deosebire, ceea ce fac şi ce cred, cauzal, principalii actori implicaţi. Mai ales în materie de religie, căutarea Adevărului absolut se dovedeşte a fi o întreprindere zadarnică şi impune plasarea textului în context, şi nu transformarea sa în pretext. Textele religioase ar trebui să fie lăsate în seama teologilor, spre a acorda atenţie credincioşilor şi faptelor lor.

Din acest punct de vedere şi în ceea ce priveşte islamismul contemporan început în anii '70-'80, am putea distinge, după formele de manifestare, un curent **contestatar**, urmat de islamismul practicat drept instrument pentru **acapararea puterii** – ambele fiind forme de activism cu finalităţi politice – şi de un islamism **religios** sau universalist – marginal, desigur, dar nu

mai puţin primejdios şi apocaliptic, despre care discutăm în rândurile de faţă.

Nostalgia matricei: întoarcerea la mitul primordial

Pentru radicalismul islamic, asistăm astăzi la un rapid proces de generalizare în care nuanţele – regionale sau locale –, departe de a se contopi într-o masă amorfă, evidenţiază un adevăr care nu poate fi nici ignorat, nici contestat: acela că integrismul religios islamic contemporan este nu atât o negare a modernităţii în secolul XX şi la început de secol XXI, cât, ne place sau nu, un produs al acesteia. Perioada ultimelor decenii a fost, pentru lumea arabă, una marcată de evenimente cruciale pentru situaţiile şi evoluţiile din această parte a lumii, şi ne referim doar la revoluţia khomeynistă din Iranul anului 1979, şocul petrolier din perioada 1982–1986, menţinerea sub ocupaţie a unor teritorii arabe în urma războiului din 1967, eşecul ideologiilor arabe clasice, aprofundarea clivajelor existente între lumea arabo-islamică şi ţările industrializate, prăbuşirea sistemului comunist dominat de fosta Uniune Sovietică şi încetarea Războiului Rece drept consecinţă nemijlocită a acestei cotituri istorice, constituirea unei noi puteri aflate în curs de consolidare – şi este vorba de apariţia pe atlasul geopolitic a Uniunii Europene – şi, nu în ultimul rând, lamentabila eşuare a ideologiilor islamiste şi mai ales a celor angajate în demersul pentru împlinirea vechiului vis al islamului politic de impunere a Legii coranice drept factor motor şi formator al naţiunii şi al statului islamic.

A fost, se poate spune, o altă perioadă a dezamăgirii şi disperării pentru promotorii aşa-numitului revivalism islamic grefat pe noile realităţi de la sfârşitul secolului trecut şi începutul mileniului III – realităţi dintre care o parte au fost deja amintite şi cărora li s-au adăugat noi elemente, precum destrămarea idealului de realizare a unităţii arabe, eşecul luptei pentru eliberarea

Palestinei, autoritarismul atotputernic al regimurilor de guvernământ, însoțit de sărăcie, marginalizarea generației tinere, tentativele venite dinspre exterior și având drept scop „democratizarea" și „reforma" societăților arabo-islamice după etaloane străine identității proprii a acestora din urmă, adâncirea discrepanțelor dintre cei bogați care se îmbogățesc tot mai mult și cei săraci care se cufundă și mai adânc în meandrele sărăciei. Iată câteva date grăitoare pentru configurația actuală a procesului de dezvoltare în lumea arabo-islamică în comparație cu comunitatea popoarelor și statelor nonmusulmane.

– Aproape o șesime din populația actuală a lumii este formată din fideli ai religiei și credinței islamice, dar în întreaga lume islamică funcționează doar 500 de universități, față de cele aproape 6 000 existente în SUA, peste 8 000 în India etc.

– Conform statisticilor elaborate de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), rata alfabetizării în lumea occidentală este cuprinsă între 90 și 100%, în vreme ce în statele musulmane sau majoritar musulmane aceasta nu depășește nivelul mediu de 40%, iar rata comparativă a absolvenților de studii superioare este de 40% în lumea extraislamică și de 2% în interiorul arealului arabo-musulman.

– Un procent de 230 de oameni de știință la un milion de locuitori musulmani se opune unei cifre de 4 000 de oameni de știință la 1 milion de persoane în Statele Unite sau de 5 000 în Japonia.

– Dacă în Marea Britanie numărul de cărți pentru 1 milion de oameni este de 2 000, în Egipt acesta nu depășește nivelul de 20.

– În statele membre ale Organizației Conferinței Islamice valoarea cumulată a produsului intern brut nu depășește 2 trilioane de dolari, în vreme ce numai America produce bunuri și servicii în valoare de 12 trilioane de dolari, China, de 8 trilioane de dolari, Thailanda budistă – 545 de miliarde de dolari etc.

Toate acestea nu puteau să nu producă, în lumea arabo-islamică, reacția spontană de respingere a modernității, de prevalență a acelui *fatum*, destinul fatalist invocat în legătură cu structura

filosofică, temperamentală și emoțională a mentalului arab, care face ca acesta să recurgă mai degrabă la autocompătimiri decât la inventivitate și acțiune, la sentimentul înfrângerii decât la depășirea acestuia, la protecția lui Dumnezeu decât la separarea între credință și reconstrucție a imediatului. Islamul și evadarea în intermundii abstracte și în promisiunile dogmei devin, astfel, un ultim refugiu, iar moscheea se transformă în mica societate comunitară cu ușile închise în fața lumii.

Căutarea islamului genuin și nepervertit, a matricei mitice fondatoare care este revelația făcută Profetului în urmă cu 1 500 de ani este, în felul acesta, sinonimă cu descoperirea identității, o identitate în care receptarea prezentului și prefigurarea viitorului nu se produc decât prin trimitere la un precedent al trecutului mitic, idealizat și cosmetizat. Islamul, așa cum a fost moștenit de la întâistătători, oferă modelul și sursa de inspirație pentru obținerea egalității și a colectivismului participativ și impenetrabil. Statele care profețesc lozinci găunoase și nesustenabile, regimurile care își asumă o autoritate tiranică asupra individului și societății sunt înlocuite cu vechea paradigmă a națiunii islamice (*umma*), văzută ca o comunitate de credincioși și ca o cale de depășire a discontinuităților ideologice, etnice sau tribale care tulbură societatea etatismului laic.

Această aspirație contemporană la o „reînrădăcinare" identitară prin mijlocirea religiei se vrea a fi, în același timp, un răspuns dat marilor ideologii care au făcut carieră istorică, o distanțare categorică de acestea și reîntoarcerea la origini și la tradiție. „Decât continuarea situației existente, mai degrabă Apocalipsa!", ar putea fi eventualul titlu definitoriu al islamismului contemporan revoltat. Iar calea jihadului este cea care exprimă în modul cel mai ofensiv și participativ această atracție nihilistă spre un rai viitor. Se întâmplă, de peste două decenii, un fenomen de trecere a societăților islamice de la un stadiu „popular" la unul „populist" al poziționării față de chestiunile sociale văzute prin lentila religiei, iar cunoscutul islamolog arab Muhammad Arkoun

o spune fără false pudori: „Atunci când segmente întregi ale societății sunt lăsate în prada șomajului, a lipsei de adăpost, a vieții în bidonviluri, a nesiguranței sociale, a scumpirii galopante a vieții... mișcările islamiste sunt singurele care își asumă statutul de salvatoare, de spirit al solidarității sociale și de refacere a unor structuri de soluționare a problemelor existente, pe care regimurile și statele laice le-ar fi distrus... Dumnezeu este cel care aduce speranța. Dar divinitatea nu are nimic a face cu toate maladiile și suferințele sociale, fiind vorba, mai degrabă, de un comportament populist și declamatoriu-festivist al unor cercuri și ideologii religioase care aspiră la a se substitui statului"[1]. Majoritatea scrierilor islamiste surprind prin amalgamul de construcții ideologice bazate pe împrumuturi din cele mai variate și, nu de puține ori, prin contradictorii domenii ale gândirii abstracte, sociologiei, politicii puse nediscriminatoriu într-un același coș al comandamentelor teologice. Or avalanșa de sloganuri promisive – egalitate, fraternitate, echitate, un viitor de aur pentru fiecare individ și pentru fiecare societate – nu este altceva decât o reîntoarcere discursivă către mitologia fericirii paradiziace înfăptuite pe fața pământului, după cum surprinde prin frapanta asemănare cu butaforia lexicală și propagandistică a ideilor și ideologiilor „revoluționare", fie acestea marxiste, maoiste, guevariste sau altele din aceeași familie ideatică. Dar, mai mult decât evocarea mitosferei și a trecutului aureolat de legende și victorii răsunătoare, asemenea atitudine se plasează, cu seninătate, în domeniul unei manipulări asidue, a cărei proliferare devine posibilă în precaritatea contextului social, educațional, informațional sau a nivelului de trai în societățile cărora aceste sloganuri le sunt destinate. Iar atunci când se analizează religia, și nu problemele sociale, ne aflăm înaintea unei transcendentalizări

[1] Muhammad Arkoun, *Min al-tafsīr Al-Mawrūth Ilā Tahlīl Al-Kitāb Al-dīnī* (*De la interpretarea moștenită la analiza textului religios*), Dar Al-Sāqī, Beirut, 2001.

patetice şi neproductive a problemelor sociale. Din acest punct de vedere, un rol nu numai benefic ar trebui să îl deţină nu consideraţiile de natură esenţialistă şi teologică, ci acelea care pornesc de la realităţi ale contextului social, atât de variate şi mozaicate în întreaga morfologie a lumii islamice.

Un exemplu în sensul celor arătate mai sus:

Mişcarea Islamistă a Fraţilor Musulmani a fost înfiinţată în 1928, la Ismailia, Egipt de către institutorul Hassan Al-Banna, ca reacţie de respingere a deschiderii şi liberalismului manifestate de puterea guvernantă a vremii şi la prezenţa colonială britanică în Egipt. Astăzi, frăţiile musulmane constituie cea mai dezvoltată şi mai numeroasă structură islamică, prezentă şi dincolo de frontierele lumii arabo-islamice, ea deţinând atuuri şi structuri politice, parlamentare şi executive precum Partidul Eliberării Islamice din Iordania, Mişcarea Palestiniană Hamas, autodeclarată drept filială palestiniană a Fraţilor Musulmani, iar ideologia edificată de Hassan Al-Banna şi de succesorii şi precursorii săi, Sayyd Qutb, Ibn Taimiyah, Al-Maududi şi alţii, pe care îi vom mai reîntâlni în aceste pagini, continuă să inspire şi să mobilizeze energiile teoriilor islamiste, inclusiv ale celor care promovează violenţa extremă drept metodă de realizare a moştenirii primite de la înaintaşi.

Se cuvine subliniat faptul, nu lipsit de importanţă, că aceste mişcări de „reislamizare" a societăţilor naţionale şi de „islamizare" a lumii beneficiază, aşa cum sublinia Muhammad Arkoun, de cel mai important şi dinamic potenţial de proliferare, susţinut, între altele, de factorul unei diseminări demografice galopante, de rata ridicată a populaţiei tinere (sub 20 de ani), care reprezintă jumătate din întregul potenţial demografic al comunităţii arabo-islamice, sau de elitele aflate la guvernare şi provenite din rândul societăţilor autohtone, dar prea puţin preocupate de problemele şi frustrările acestora.

Construite pe o temelie ideologică de provenienţă religioasă, atentatele jihadist-teroriste care au culminat cu cel de la

11 septembrie au avut un triplu obiectiv – cât se poate de lumesc, de data aceasta: a umili Statele Unite după victoria obținută de mujahedinii afgani împotriva forțelor sovietice de ocupație, a ridica un zid al urii reciproce între Orientul islamic și Occidentul creștin, a răsturna de la putere regimurile islamice și arabe susținute de Occident sau „puse în slujba acestuia". Iar aceste scopuri au fost atinse, cel puțin parțial sau vremelnic, inaugurând adevărata eră a deteritorializării fenomenului terorist fundamentalist și a angajării acestuia pe calea către o globalizare sui-generis. Atentatul în sine, ca și celelalte acțiuni jihadiste care l-au precedat nu sunt noi. Ceea ce este nou în acest act de un dramatism fără precedent este faptul că el a produs, pentru prima oară după cel de-al Doilea Război Mondial, și singularizarea Americii ca unic pol de putere succesiv încheierii Războiului Rece și, cel puțin în mentalul comunității islamice și al unei bune părți a lumii a treia, o „desacralizare" a Statelor Unite și a simbolisticii americane, care nu mai este percepută ca un sanctuar inexpugnabil și inviolabil. Atentatul a mai pus în lumină o realitate care provoacă frisoane: aceea că proliferarea armelor de distrugere în masă poate transforma în „miniputeri nucleare" grupuri, organizații și rețele nonstatale, „privatizate" și animate de frenezia Apocalipsei. Că „de azi înainte", adică după ziua fatidică de 11 septembrie, cum afirma fostul președinte american George W. Bush, „lumea nu va mai fi cum a fost" este, credem, o aserțiune cel puțin discutabilă.

Mai important decât a contura lumea viitoare din perspectiva unei maladii iraționale care, în definitiv, poate fi vindecată dacă i se vor aplica terapiile adecvate este găsirea unui răspuns privitor la originile fenomenului și la configurația viitoare a mediului din care acesta provine și din care își extrage seva. A fost 11 septembrie o consecință a injustiției sau a clivajului profund dintre Nordul celor bogați și Sudul celor defavorizați? Dacă răspunsul va fi pozitiv, atâta vreme cât injustiția, inechitățile și clivajele se mențin, ele pot urma aceeași spirală a resentimentelor care s-ar

putea materializa într-un nou şi poate mai tragic 11 septembrie. Este vorba de un Islam bolnav şi incapabil de a se elibera de obsesiile propriei sale istorii şi de mitul martirului? Este vorba de un fenomen iraţional care se extinde în cercuri concentrice, precum apa lacului tulburată de aruncarea unei pietre? Valurile centrifuge dispar după legile firești ale fizicii, dar ele pot avea şi amploarea şi impactul unui tsunami!

Pentru o semnificativă parte a lumii islamice, jihadismul violent nu poate fi explicat şi înţeles decât ca rezultat al resentimentelor antioccidentale. Oficialii şi academicienii de peste Ocean cred că este vorba mai curând de neidentificate şi deocamdată insesizabile „puteri oculte ale răului". Cât îi priveşte pe europeni, aceştia oscilează între cele două paradigme sus-amintite şi nu-şi ascund convingerea că o soluţionare a problemei palestiniene şi a conflictului israeliano-arab va fi suficientă prin ea însăşi pentru a calma fervoarea distructivă a terorismului religios islamic. Câte o parte de adevăr există în toate cele trei cazuri. Dar, fără o asamblare a acestor fragmente şi a altora pe care le-am amintit, se va ajunge, în final, la ceea ce Régis Debray voia să sugereze atunci când afirma că „Există terorism, dar nu există teroriști".

IV

O gară fără trenuri: Afganistan

Aşa cum afirmam mai înainte, evenimentele de la 11 septembrie constituie punctul de vârf al unui proces de radicalizare islamică ale cărui începuturi se regăsesc în perioada anilor '80, într-o vreme în care Afganistanul devenise o nouă Mekka a

mujahedinilor veniţi, la chemarea Divinităţii, să se înroleze în batalioanele jihadului sfânt împotriva Armatei Roşii şi a „necredincioşilor" sovietici. Saturaţi de pateticele apeluri ale ayatolahului revoluţionar Ruhollah Khomeyni şi de îndemnurile la luptă împotriva „Marelui Satan" yankeu pe care acesta nu înceta să le producă, tineri veniţi din mai toată lumea arabă, din Algeria până în Yemen şi din Arabia Saudită până în Palestina, dar şi de mai departe, din Pakistanul vecin şi din sud-estul continentului asiatic, spre a nu mai aminti de cei proveniţi din suburbiile metropolelor europene îşi uneau energiile jihadiste pentru a-i izgoni pe „ereticii" ruşi din acest pământ al Islamului, aureolat de invincibilitatea sa istorică împotriva colonialismului britanic şi neîngenuncheat nici de regimul comunist afgan al lui Karmal Babrak şi Najibullah, nici de vitejia bravilor ostaşi sovietici cuceritori ai ultimului Război Mondial şi „eliberatori" ai unei jumătăţi din continentul european.

Motivaţiile ideologice ale ostilităţii dintre cele două mari puteri din perioada postbelică – Uniunea Sovietică şi Statele Unite ale Americii –, dar şi interesul presant al petro-mohariilor arabe apropiate sau aliate cu SUA şi temătoare faţă de perspectiva unei expansiuni destabilizatoare a revoluţiei şiite iraniene în vecinătatea imediată, acest jihad era privit, atât dincolo de Ocean, cât şi pe malul vestic al Golfului Arabo-Persic, drept un prilej irepetabil pentru a atrage Rusia sovietică în capcanele unui nou Vietnam sui-generis şi de a opri, de la bun început, ambiţiile de hegemonie regională ale unei revoluţii islamiste dornice nu doar să instituie o nouă ordine în această parte a lumii, ci să fie „exportată" oriunde acest lucru ar fi devenit posibil în cele patru puncte cardinale ale giruetei politico-militare şi religioase islamice.

Cele două obiective strategice ale Americii şi ale aliaţilor săi arabi au fost atinse. La 15 februarie 1989, armata rusă se retrăgea, înfrântă de timp şi de rezistenţa opusă de afganii şi mujahedinii veniţi să caute Paradisul la Kabul, Khost, Kunduz sau

Zabul. Retragerea fără glorie a Armatei Roşii a fost un preambul al prăbuşirii definitive a Uniunii Sovietice şi a sistemului său satelitar comunist, iar cât priveşte regimul teocratic iranian, acesta nu a reuşit să-şi exporte revoluţia decât cel mult în sudul şiit al Libanului şi, după 8 ani de război distrugător cu Irakul, a fost silit să accepte armistiţiul cu rivalul său vecin Saddam Hussein, protejat şi el, la vremea respectivă, al Statelor Unite. Se destrăma astfel şi visul ayatolahului de a face din Bagdadul foştilor califi abassizi capitala statului islamic irakian.

Washingtonul avea motive să le fie recunoscător mujahedinilor pentru contribuţia la dubla victorie obţinută pe frontul afgan: armata americană nu a fost angajată în operaţiuni, soldaţii americani nu au fost ucişi pe câmpul de luptă şi Administraţia nu a fost împroşcată cu reproşuri din partea electoratului şi a opoziţiei politice, aşa cum s-a întâmplat în cazul războiului din Vietnam. Bărboşii cu turbane care purtaseră un război prin procură nu erau decât nişte anonimi numiţi, cu simpatie, „luptători pentru libertate", *fighters of freedom*, şi nu constituiau un număr sau un atu demn de luat în seamă pentru evoluţia jocurilor de pe eşichierul politic american. Ei nu aveau nici destin, nici identitate. Pe teritoriul american sunt deschise birouri de asistenţă şi recrutare de voluntari pentru frontul afgan. Un război pe care SUA, prin interpuşi anonimi, l-au câştigat cu „modica" sumă de 1,2 miliarde de dolari pe an, sumă achitată, în proporţie de 50%, de către aliaţi arabi din Golf.

Numai că socotelile de acasă nu se potrivesc întotdeauna cu realitatea din târg. Conducătorii americani aveau în vedere ca, odată pericolul rusesc depăşit, mujahedinii să schimbe tabăra şi să treacă sub controlul Statelor Unite atâta vreme cât şi dacă ar fi fost necesar, urmând ca atunci când nu ar mai fi fost nevoie de ei, aceştia să fie trimişi la casele lor sau către alte orizonturi ale geografiei.

Nu aşa au decurs, însă, lucrurile. După numai câţiva ani, aceiaşi mujahedini atacau şi distrugeau „turnurile gemene" din

New York, devenind, în felul acesta, inamicul prim al intereselor planetare americane.

Din anticomuniști, jihadiștii au devenit, brusc, antiamericani fanatici!

Cum a fost posibilă această evoluție surprinzătoare? Datele sunt precare și ascund un amestec de serpentine și sinuozități în care se poate vorbi de contribuția serviciilor secrete, a trezoreriei, a amenințărilor și promisiunilor, a asasinatului, trădării, delațiunii. Vom încerca, cu toate acestea și cu necesara prudență auctorială, să explicăm.

Se pot distinge două principale etape ale procesului de trecere a jihadismului de la anticomunismul din perioada afgană la antioccidentalismul contemporan, în care ținta principală o constituie Statele Unite ale Americii. Până către jumătatea anilor '90 acesta a fost marcat, în general, de desfășurarea preponderentă a unui război de gherilă manifestat mai ales în Egipt, Algeria și în spațiul ex-iugoslav, având teritoriul Bosniei Herțegovina drept centru principal de prezență și acțiune. În acest context a fost înregistrată prima acțiune terorist-jihadistă pe teritoriul Statelor Unite ale Americii, concretizată, în luna februarie 1993, prin atacul de la World Trade Center, care, fără a fi o acțiune propriu-zis reușită, a avut mai degrabă un caracter și un impact psihologic premonitorii.

Următoarea etapă, desfășurată în a doua jumătate a anilor 1990, a fost martoră a unei succesiuni de atacuri terorist-jihadiste de largă amploare și cu un grad de violență și putere distructivă deosebită. În acest carusel se înscrie atacul din iunie 1996 asupra cazărmii americane din orașul saudit Dhahran, cele două atacuri ucigașe asupra ambasadelor Statelor Unite din capitalele Keniei și Tanzaniei (7 august 1998), lovirea, în octombrie 2000, a fregatei americane USS Cole, aflată în portul sud-yemenit Aden, ultimul act premergător al evenimentelor de la 11 septembrie.

Toate aceste operațiuni au marcat trecerea jihadismului terorist la o nouă concepție tactică: incapabili de a mobiliza o

participare şi o susţinere de masă în jurul jihadului ca război de gherilă, decidenţii jihadişti au hotărât depăşirea gradului de violenţă şi îndrăzneală prin lovirea „inamicului" eretic american la el acasă, pe propriul teritoriu, o operaţiune care, pe lângă pierderile materiale şi umane produse, şi pe lângă impactul cauzat – terorizarea şi accentuarea sentimentului de insecuritate în rândul opiniei publice –, avea să focalizeze atenţia întregii mass-media internaţionale asupra operaţiunii şi mai ales asupra organizatorilor şi executanţilor ei: un câştig mediatic deloc neglijabil şi un atu în favoarea imaginii de forţă a cărei mână poate lovi oricând şi în oricare parte a globului, şi o nesperată creştere a entuziasmului şi susţinerii în lumea arabo-islamică a disponibilităţii musulmanilor pentru alăturarea la jihadul pe calea lui Dumnezeu. Dar, în pofida pierderilor cauzate, atacul nu a reuşit nici de data aceasta să realizeze planificatul impact simbolic devastator: lumea arabă nu a trecut cu arme şi bagaje în batalioanele războiului sfânt, mobilizarea comunităţii internaţionale în confruntarea cu terorismul islamic global s-a accentuat şi mai consistent, regimul rigorist al talibanilor afgani a fost eliminat în urma puternicei ofensive americane şi chiar preconizata ofensivă a jihadismului palestinian s-a întors împotriva instigatorilor săi, producând încă şi mai multe suferinţe şi privaţiuni impuse de statul Israel împotriva populaţiei palestiniene din Fâşia Gaza şi Malul de Vest al Iordanului.

La 2 august 1990 începea cel de-al doilea război din Golful Arabo-Persic, prin invadarea Kuwaitului de către armata irakiană vecină, conflict care, pe lângă consecinţele directe în plan regional şi al politicii arabe şi internaţionale, avea să determine o ruptură neîncheiată nici astăzi în interiorul islamismului militant, între tendinţele moderate, legate prin interese burgheze de monarhia wahhabistă din Arabia Saudită, pe de o parte, şi orientările radicale cărora li se alătură militanţi proveniţi îndeosebi din rândurile intelectualităţii cu convingeri „revoluţionare" şi al tinerei generaţii debusolate, sărace şi fără perspective de dezvoltare

profesională şi socioculturală. La 7 august 1990, regele saudit Fahd Bin Abdulaziz, „slujitorul celor două sfinte moschei"[1], apelează la susţinerea militară preventivă din partea Statelor Unite împotriva unor eventuale agresiuni ale Irakului angajat în războiul cu Iranul, comiţând, astfel, ceea ce integriştii islamici au considerat a fi o eroare impardonabilă: cizmele „necredincioşilor" străini, în frunte cu SUA, pângăreau astfel pământul sacru al religiei lui Allah, cu îngăduinţa suveranului pus să vegheze la puritatea acestora şi care prin gestul făcut avea să contribuie o dată în plus la radicalizarea antiamericană a jihadiştilor şi la creşterea ostilităţii acestora faţă de regimurile arabe „corupte" şi „vândute" noilor cruciaţi.

Acestor „pioşi răzvrătiţi" aveau să li se alăture masiv aşa-zişii „afgani arabi", veteranii războiului din Afganistan care, odată cu înlăturarea regimului islamist din Kabul şi cu intrarea coaliţiei militare internaţionale în această ţară s-au văzut siliţi – cei care nu au fost capturaţi şi internaţi în taberele de concentrare americane – fie să revină în ţările de origine, acolo unde autorităţile au permis acest lucru, fie să apuce calea pribegiei către alte zări mai calme, între care Pakistanul şi state din subcontinentul indian au oferit destinaţia cea mai apropiată. „Arabii afgani" au constituit, se poate spune, prima generaţie a jihadului transfrontalier şi aflat pe drumul spre internaţionalizare.

Elocvent pentru profunzimea clivajului survenit între jihadiştii moderaţi şi cei ultraradicali este şi faptul că atacurile asupra ambasadelor americane din Kenia şi Tanzania au fost executate, simbolic, într-o zi de 7 august, aceeaşi dată la care Arabia Saudită solicitase detaşarea de trupe americane pe pământul regatului. Pentru mujahedini, debarcarea necredincioşilor pe

[1] *Ĥādim al-haramayn Al-Şarifain* (slujitorul celor două moschei), titulatură purtată de monarhii saudiţi, cu sensul de slujitor al celor două sfinte moschei (de la Mekka şi Medina) şi, prin extensie, de apărător al locurilor sfinte ale islamului.

pământul sfânt al Islamului şi campania militară împotriva Irakului musulman nu era cu nimic mai puţin insultătoare decât invazia şi ocupaţia sovietică în Afganistanul de unde sovieticii fuseseră izgoniţi, prin masiva contribuţie a mujahedinilor veniţi din pământurile naţiunii lui Allah, din aproape toate colţurile din „Casa Islamului" (*Dār Al-Islām*). Pământul musulmanilor fusese atacat şi invadat de „necredincioşi" şi religia mahomedană însăşi căzuse victimă a umilinţelor. În atari împrejurări, potrivit învăţăturii coranice, jihadul, războiul sfânt, era o opţiune licită şi obligatorie pentru individ şi pentru comunitate în apărarea naţiunii islamice (*umma*) şi a religiei sale ameninţate. Un jihad care în interiorul lumii arabo-islamice a fost edificat pe dubla temelie a refugiului în religie, pe de o parte, şi a revendicărilor sociale, de cealaltă parte. O nuanţă particulară a acestuia s-a cristalizat în ceea ce priveşte obiectivele pe care jihadiştii şi le-au fixat pentru prezenţa lor în spaţiul ex-iugoslav şi, mai exact, în arealele musulmane ale acestuia. În Bosnia, participarea jihadistă la războiul civil între bosniaci, sârbi şi croaţi era destinată, punctual, transformării acestui conflict într-unul de natură eminamente interreligioasă. Bosnia era privită ca un „pământ al Islamului" invadat de „necredincioşi", care trebuia eliberat şi repus în dimensiunile sale originare islamice. Dar, elocvent pentru concepţia jihadistă privind expansiunea globală a religiei lui Allah, jihadul din Balcani nu a reuşit să deschidă un front propriu-zis în cadrul războiului civil din această parte a Europei. Astfel încât, cu excepţia unor angajamente în lupte care au însemnat mai degrabă masacre săvârşite împotriva „necredincioşilor bosniaci", contribuţia mujahedinilor s-a concentrat asupra distribuirii, prin intermediul moscheilor, a unor ajutoare caritabile provenite din lumea arabă – Arabia Saudită, Emiratele Arabe Unite etc. –, fapt care la început a atras simpatia musulmanilor bosniaci, repede destrămată de atrocităţile săvârşite de mujahedini în numele credinţei islamice: fotografiaţi ţinând în mâini craniile unor sârbi decapitaţi, intoleranţi faţă de

tradiţiile unui islam moderat precum cel al bosniacilor, persiflanţi la adresa acestora pentru inapetenţa lor la radicalismul rigid al principiilor şi practicilor salafismului, combatanţii de import s-au văzut marginalizaţi şi nedoriţi. În plus, războiul lor se desfăşura pe pământ european, la graniţa cu Europa occidentală ameninţată şi ea de o expansiune a radicalismului. Nemaibeneficiind din partea comunităţii europene de sprijinul şi simpatia de care beneficiaseră din partea Americii în timpul războiului din Afganistan, islamiştii salafişti vor fi progresiv marginalizaţi şi declaraţi persoane non grata, iar după încheierea Acordurilor de la Dayton, în decembrie 1995, expulzaţi masiv. O tentativă de deschidere a unei noi linii de confruntare în Albania şi în Kosovo s-a dovedit la fel de lamentabilă. După eşecurile suferite în lumea arabă, jihadismul islamic îşi pierde, vremelnic, farmecul, puterea de seducţie şi dinamismul. Pentru prea puţină vreme, însă. Căci dacă trenurile jihadismului au încetat a mai trece prin gara Afganistan, sau circulă cu dificultate şi cu serioase întârzieri, gara rămâne, totuşi, gata să primească alte transporturi de pasageri pe calea spre Dumnezeu şi spre *Djanna*.

Iar „primăvara arabă" care se prelungeşte, riscând să se transforme într-o lungă iarnă capricioasă, oferă, după toate aparenţele, noi „gări" pentru jihadismul militantist, chiar dacă acesta îmbracă, pentru nevoile conjuncturii, straiul de gală al laicismului şi civilităţii.

PARTEA A II-A

JIHADUL GLOBAL

I

Jihadul global

Ironia semantică a făcut ca, printr-o capricioasă omonimie, termenul contemporan de „globalizare" să-şi găsească aplicabilitatea în două situaţii a căror originalitate nu este egalată decât de contradicţia flagrantă între paradigmele omonime. Pe de o parte, vorbim de „globalizare" – şi ne oprim aici doar la unul dintre multele potenţiale sensuri ale cuvântului – concepută nu atât ca demers pentru transformarea lumii moderne şi postmoderne într-un *global village*, satul global, în care nu mai există frontiere, în care notarul, primarul şi popa ca elită autohtonă se cunosc şi împart binele şi mai puţin binele cu toţi „sătenii", într-o deplină concordie şi străduanie pentru beneficiul şi prosperitatea comună şi nediscriminatorie a acestui sat de dimensiuni planetare. Mentalul comun al acestei răscruci de milenii pune semnul egalităţii între această universalizare şi ceea ce, într-un limbaj nu lipsit de ironie, se cheamă „americanizare", cu derivatele sale simbolizând sensul unui stil de viaţă – *american style of life* –, numite „coca-colizare", „mcdonaldizare" şi, de ce nu, „pizzacolizare", de vreme ce avem, după o nescrisă evanghelie a metisajului nediscriminatoriu, „pizza ţărănească", „pizza ardelenească"

sau „pizza ca la mama acasă". Ar trebui să vorbim mai degrabă în termenii misterioşi ai lexemului contemporan de „glocalizare" – alt metisaj, între globalizare şi localizare –, în măsura în care globalizarea fundamentalismului extremist este un puzzle realizat din fragmente locale, dar cu impact, cel puţin psihologic, la nivelul lui *global village*.

De partea cealaltă, în care umorul îşi află mai greu un loc vizibil, vorbim astăzi de „terorismul global", de „jihadul global" şi de „războiul global" împotriva unui fenomen la fel de global sau pe cale de a deveni ca atare. Globalizarea americanismului, globalizarea antiamericanismului... Căci este evident că jihadiştii de azi nu luptă pentru conducerea unei dinastii, fie ea omeyyadă sau abassidă, ci pentru schimbarea unui simbol al unei alte categorii dinastice care ameninţă să intre în relaţii de competitivitate cu Allah însuşi şi pentru transformarea imperiului respectiv numit, deocamdată, planetă, în califat musulman opus neocruciaţilor occidentali creştini. Este jihadismul şi, într-o viziune mai cuprinzătoare, terorismul fundamentalist o fatalitate a contemporaneităţii? Este, mai ales, o realitate „globală" a începutului de mileniu III, căreia nu i se poate contrapune decât cealaltă globalizare, purtând amprenta inconfundabilă a tragediei de la 11 septembrie 2001 şi a ex-preşedintelui american şi arhanghel al păcii planetare George W. Bush?

***

Nu poate fi negată sau ignorată realitatea că ultimele decenii au fost martore ale unui impresionant reviriment al activismului politic islamic în aproape toate componentele naţionale şi statal-geografice ale lumii arabe şi musulmane. Un fenomen care a zguduit profund echilibrele politico-sociale tradiţionale interne şi relaţionale externe, ajungând să condiţioneze în bună măsură ansamblul acestor relaţii şi al ordinii internaţionale existente după al Doilea Război Mondial. Mai mult, începând din ultima

parte a secolului trecut, mozaicarea şi, îndeosebi, procesul rapid de deteritorializare a mişcărilor islamiste au condus la apariţia unui nou stil de jihad predicator şi practicant al violenţei globale şi al unei strategii mai bine formulate pentru a servi acest mod de manifestare. Pe lângă ţintele interne, neojihadul „universalist" îşi îndreaptă ofensiva împotriva unui inamic exterior reprezentat de sionism şi de „cruciaţii creştini", care sunt insistent evocaţi în discursul mişcărilor şi grupărilor fundamentalist-teroriste, în frunte cu reţeaua condusă de Ossama Bin Laden, în asemenea măsură, încât pentru cercurile decidente şi de planificare din Occident, ca şi pentru opinia publică din majoritatea ţărilor lumii, islamismul politic radical tinde să fie receptat drept un fenomen complex, variat şi cu valenţe aproape ontologice şi metafizice. Obsedanta imagine a martirului jihadist şi a sinucigaşului asasin şi-a pus amprenta asupra manierei generale de a înţelege şi defini noţiunea de securitate şi siguranţă, dar şi, în egală măsură, asupra posibilităţilor şi limitelor efortului de contracarare şi descurajare a acestui flagel izvorât din convingerea că violenţa şi martirajul globalizat oferă singura cale de afirmare a „adevăratei" dogme şi credinţe islamice. Pentru comunităţile islamice care au ales să se stabilească şi să trăiască în Occident, în general, şi pe continentul european, cu deosebire, neofundamentalismul islamic reprezintă, pe de altă parte, o pavăză şi o cale de luptă împotriva propriei deculturalizări şi a disoluţiei identităţii originale, un mijloc de păstrare şi afirmare a tradiţiilor lor culturale, religioase şi spirituale, de oprire a derapării identitare pe care neojihadismul contemporan o exploatează cu abilitate pentru îndoctrinarea, atragerea şi recrutarea de noi candidaţi la războiul sfânt şi la martiriu iraţional pe calea lui Allah şi a unui Paradis pe cât de confuz, pe atât de promiţător.

Jihadul cu evoluţii globalizante nu mai este doar un mijloc de luptă împotriva „inamicilor" din exteriorul nonmusulman, ci caută, tot mai mult, o modalitate de întărire a fraternităţii şi solidarităţii panislamice şi de edificare a unui nou model de

societate, bazat pe conceptul omnicomprehensiv al conturării acesteia ca mediu de viață. Jihadul actual depășește limitele înțelegerii și percepției sale ca îndatorire religioasă pentru apărarea islamului, devenind o cultură exhaustivă în centrul căreia se situează reconstrucția societății musulmane primordiale, extinsă la nivel planetar sub forma unui nou califat etern și infailibil.

Reușita actului de prozelitism pe care structurile jihadiste contemporane îl desfășoară inclusiv în intimitatea societăților vestice poate fi explicată, în bună măsură, și prin exploatarea sentimentelor de marginalizare și frustrare care grevează tânăra generație a lumii occidentale, a revirimentului nihilist, anarhist și vindicativ nu numai din straturile sociale ale emigrației arabo-islamice, ci și al tinerilor crescuți și educați în cultul unor valori și al unui mod de viață, al unui „vis" – fie el american sau european – de prosperitate care se dovedește a fi amăgitor și propagandistic, de cele mai multe ori. Jihadistul combatant sau militantul sinucigaș nu mai sunt motivați doar de vechile paradigme ale ocupației străine a pământului sfânt al Islamului sau ale ocupației israeliene în teritoriile „fraților palestinieni", ci este, în același timp, și expresie a apetenței pentru ideea unui islam planetar care să ocrotească tradiția și cultura genuină a comunității islamice amenințate de ofensiva valorilor și ideologiilor vestice susținute de „guvernele autohtone corupte".

Înțelegere pentru contracarare

Există o veche axiomă a cărei valoare și actualitate rămân, fără îndoială, incontestabile: a-ți înțelege și a-ți cunoaște inamicul înseamnă a-ți asigura cel puțin jumătate din victoria asupra acestuia. Or în cazul de față, înțelegerea cât mai profundă a resorturilor doctrinare care încurajează difuziunea ideologiei jihadist-radicale, inclusiv, dacă nu în mod particular, pe continentul european, presupune demersul crucial pentru demontarea

infrastructurilor de care beneficiază celulele fundamentaliste active şi a structurilor deosebit de ierarhizate, secretizate şi compartimentate ale acestora. Ultimele atentate terorist-islamiste care au fost executate în capitale europene au pus în evidenţă marea mobilitate şi flexibilitatea caracteristice organizării şi funcţionării grupărilor islamiste. Buna pătrundere a modului de lucru al acestor mecanisme interne şi a cauzalităţilor lor ideologico-doctrinare contribuie, fără nicio îndoială şi în mod remarcabil, la realizarea unor progrese substanţiale în combaterea fenomenului de globalizare a jihadismului radical. Este contextul în care trebuie constatată şi afirmată – împotriva oricăror critici şi acuzaţii de subminare a valorilor democratice – posibilitatea de reducere a susţinerii involuntare pe care mass-media vestică, în mod obsesiv şi dezastruos atrasă de senzaţionalul oferit de activităţile teroriste, îl oferă ofensivei jihadiste şi qaidiste, în primul rând. Este la fel de evident că acţiunea instituţiilor de forţă, oricât de sofisticată ar fi tehnologia acestora, sau efortul serviciilor de informaţii, oricât de generos s-ar dovedi şi se dovedeşte acesta, nu sunt suficiente ca, prin ele însele, să asigure rezultatele scontate în lupta pentru confruntarea cu fenomenul terorist şi mai ales cu cel jihadist.

Se mai poate susţine, fără teama de a greşi, că fără o înţelegere corectă şi detaliată a cauzelor economico-sociale, politice, culturale şi identitare care, de decenii întregi, macerează lumea islamică şi care, în virtutea globalizării contemporane, îşi pun amprenta negativă asupra tuturor entităţilor sociale şi statale ale lumii de astăzi nu va fi posibilă o confruntare serioasă şi credibilă a problemei jihadismului în expansiune şi a islamismului radical. Ideea dialogului între religii şi civilizaţii, care, deocamdată, rămâne preponderent la stadiul unui monolog despre dialog este, fără doar şi poate, dezirabilă şi utilă atâta vreme cât ea nu se limitează la a oferi un pretext comod şi uşor accesibil pentru orbirea faţă de fenomenele mult mai complexe şi crizele mai profunde care asaltează civilizaţia lumii contemporane.

Jihadismul modern: rezultat al evoluției naturale sau epifenomen al islamului?

Existența însăși a radicalismului terorist islamic și expansiunea rapidă a acestuia de la centru către periferie, adică dinspre geografia care i-a găzduit apariția către cea în care i se fac simțite efectele, este și va continua probabil să fie, pentru un viitor nedeterminat, una dintre problemele majore de securitate ale lumii de astăzi, fenomen cu expansiuni metafizice, un Moloch dornic să devoreze civilizația Occidentului și morfologia statelor și popoarelor arabo-islamice moderate și aliate acestuia. Grupuri și grupuscule adunate sub un stindard comun al violenței motivate religios-islamic își așază, azi, acțiunile sub semnul dublei motivații ideologice și de civilizație care formează o dihotomie concurențială și ostilă celei occidentale și care, din nefericire, s-a diseminat cu rapiditate atât în interiorul lumii islamice și în Occident, cât și în planul vulgarizării mediatice întreprinse de Samuel Huntington în profețiile sale despre ciocnirea civilizațiilor, ignorând adevărul simplu că lumea islamică este departe de a fi o entitate monolitică ocupată doar de a prezenta Occidentul ca o lume dezumanizată, ostilă, agresivă și reificată. Islamul este un areal fragmentat din perspectiva multiplă a confesionalismului, apartenenței etnice, ideologiilor care s-au perindat sau care se află la conducerea statelor și popoarelor arabo-islamice și, în consecință, imaginea pe care acesta și-o face despre lumea „cruciată" contemporană nu poate fi decât la fel de scindată și incapabilă de a accepta un dialog între două entități conflictuale. Un element de luat în seamă în măsura în care diviziunea islamică favorizează ascendența unui „neoislam de nișă" rebarbativ la dialog și concordie și deloc aflat pe marginea eșecului și a prăpastiei, așa cum susțin, bunăoară, Oliver Roy sau John Espozito.

Să amintim, pe de altă parte, că în întreaga sa operă și cu precădere în lucrările *Orientalism* (1978, republicată în 2003,

Penguin Classics) şi *Culture and Imperialism* (Knoph, 1993), proeminentul orientalist şi profesor american palestinian Edward Said susţine ideea similară a fragmentării şi dezumanizării Occidentului („ceea ce se cheamă occidentalism este cadrul dezumanizat al unui Occident incapabil de a percepe problemele care ţin exclusiv de lumea islamică").

Era firesc ca, pe acest fond al distorsiunilor interreligioase, pe de o parte, şi al „fragmentării" la care sunt supuse atât Orientul islamic, cât şi Occidentul creştin, majoritatea gânditorilor, din Vest sau din Est, să accepte aprecierea potrivit căreia jihadismul contemporan este un fenomen atipic, situat deasupra tabloului cotidian al vieţii spirituale tradiţionale şi care, în consecinţă, trebuie abordat şi tratat ca atare, în sine şi nu neapărat în dependenţă cauzală totală de starea „monolitică" imaginară a lumii arabo-islamice. O lectură atentă a istoriei religioase islamice va evidenţia, fără dificultăţi, faptul că islamismul radical este o inovaţie a timpurilor moderne, o deviere de la tradiţia islamică, şi nu un act de reîntoarcere la origini, la fundamentele nedeformate şi nealterate ale islamului, aşa cum pretind ideologii radicalismului şi activismului violent musulman. Tocmai de aceea, nu este surprinzător să constatăm că marea majoritate a gânditorilor musulmani resping fără rezerve afirmaţiile curentelor dogmatice radicale susţinătoare ale ideii că jihadul global (şi, mutatis mutandis, califatul global) oferă singura cale de instituire a unei forme cu adevărat unitare şi echitabile de guvernare a lumii, dar aceasta nu înseamnă atât o delimitare şi o distanţare de ideologia jihadistă, cât este, mai degrabă, o reflectare a stratificării şi a caracterului mozaicat, din punct de vedere sectar, al dogmei islamice şi, în consecinţă, a disensiunilor de interpretare a dogmei. Desigur, o distanţare de practicile jihadismului violent există în societatea arabă, dar soliditatea acesteia poate fi discutabilă. Al-Qaida irakiană şi-a pierdut o bună parte din susţinerea de care, într-o fază iniţială, a beneficiat din partea liderilor tribali, dar la temelia acestei atitudini nu au stat considerente

de natură discursivă ideologică, ci inapetența populației pentru metodele de „luptă" – de un sadism necunoscut în tradițiile morale ale tribalismului beduin și sedentar din Irak, metode aplicate, nediscriminatoriu, chiar împotriva comunităților musulmane susținătoare. În egală măsură, condamnările venite din partea oficialilor arabi și islamici, în general, nu înseamnă în niciun caz că aceștia, inclusiv așa-numitul „islam moderat", sunt mai puțin ostili față de valorile Occidentului; dimpotrivă: jihadismul în expansiune este privit ca un mijloc de „a scoate castanele din foc cu mâna altuia", iar reprobarea violențelor atroce practicate de jihadism nu aduce vreun prejudiciu notabil celor care condamnă și, ca atare, discursul critic la adresa radicalismului islamic nu este lipsit de o ipocrizie greu depistabilă sub acoperirea declarațiilor și discursurilor de moralitate și bună intenție. Să nu uităm, în acest sens, că ostilitatea declarativă față de grupările islamiste extreme este utilizată, nu de puține ori, de către regimurile aflate la guvernare drept pretext pentru acte represive la adresa opoziției politice a islamismului nonviolent, iar aceasta este o practică întâlnită din Uzbekistan până în Egipt și din Malaezia până în țările din Mashrekul arab.

Ceea ce reține, sau ar trebui să rețină într-o mai mare măsură atenția în legătură cu globalizarea fenomenului terorist jihadist se regăsește în pluralitatea fronturilor pe care acesta acționează. Potrivit cunoscutului și controversatului predicator islamic Yussuf Al-Qaradawi, comunitățile islamice din statele vestice „sunt suficient de puternice pentru a nu se mai mulțumi cu supunerea necondiționată la sistemul juridic și legislativ al țărilor-gazdă, ci au datoria de a impune guvernelor respective acceptarea unui sistem juridic paralel și exclusiv pentru comunitățile musulmane". Există apoi ceea ce poate fi numit o invazie culturală a Occidentului de către spiritualitatea și instituțiile sociale, culturale, educaționale, politice, economice etc. Iată un exemplu în acest sens.

„Proiectul"

În anul 2002, autoritățile elvețiene au dispus și executat o percheziție inopinată la vila din Lugano a unui bancher de origine egipteană, Yussuf Nada, acțiunea permițând o descoperire cel puțin neliniștitoare. Era vorba de un document manuscris, de 14 pagini, numit de autoritățile locale „Proiectul", dar având drept titlu original „O strategie pentru instituirea împărăției lui Allah pretutindeni în lume". Documentul era cu atât mai interesant cu cât posesorul (sau depozitarul) lui, Yussuf Nada, intrat de mai multă vreme în atenția serviciilor americane de combatere a terorismului, era, oficial, director al unei bănci islamice, Al-Taqwa (Pietatea) și, neoficial, unul dintre liderii internaționali proeminenți ai mișcării Fraților Musulmani. Intervievat de anchetatori, acesta a negat a fi fost autorul documentului, despre care a precizat că ar fi fost opera unor „cercetători musulmani".

În partea sa introductivă, „Proiectul" afirmă că prezintă „viziunea de ansamblu a unei strategii internaționale pentru promovarea unei politici islamice globale și coerente" al cărei scop este acela de a studia, în vederea influențării și luării sub control, centrele de putere locale, regionale și mondiale. Anchetatorii elvețieni care au studiat documentul au ajuns la concluzia că acesta descrie în modul cel mai elocvent și pe termen lung strategia confreriilor musulmane pentru extinderea și consolidarea propriei influențe asupra lumii islamice și extramusulmane... „Proiectul" confirmă, în egală măsură, rolul ideologiei Fraților Musulmani în inspirarea și susținerea directă sau indirectă a islamismului radical în lumea întreagă.

Iată recomandările, considerentele și metodele de lucru conținute în proiectul pentru islamizarea lumii:

1. Stabilirea, gestionarea și coordonarea acțiunilor cu alte organizații și structuri islamiste existente în statele-țintă, sub acoperiri naturale care să nu atragă atenția autorităților asupra naturii, conținutului și obiectivelor urmărite.

2. Va fi evitată stabilirea de alianţe sau a altor forme de asociere cu grupările cunoscute şi catalogate ca având preocupări ce pot fi considerate teroriste, aceasta contribuind la menţinerea unei imagini publice moderate şi care nu trezeşte suspiciuni pentru autorităţi.

3. Vor fi infiltrate şi luate, progresiv, sub control, organizaţiile şi structurile islamiste deja existente, care vor fi atrase către afilierea la principiile şi obiectivele frăţiilor musulmane.

4. Se va recurge la exploatarea sentimentului de deziluzie şi dezamăgire a comunităţilor musulmane pentru mascarea şi acoperirea adevăratelor obiective ale mişcării Fraţilor Musulmani. Această practică nu trebuie să intre în contradicţie cu principiile şi canoanele Legii islamice (*Şari'a*).

5. Vor fi cu stricteţe evitate conflictele sociale de orice natură cu autohtonii occidentali, acestea putând să afecteze pe termen lung posibilitatea de extindere şi expansiune a potenţialului islamist în lumea occidentală sau să declanşeze sentimente de ostilitate şi intoleranţă faţă de indivizii şi comunităţile musulmane.

6. Constituirea unor mecanisme flexibile şi profitabile de finanţare a trecerii noastre spre societăţile vestice. Fondurile vor fi utilizate inclusiv pentru remunerarea personalului şi a muncitorilor din sectoarele necesare de deservire.

7. Desfăşurarea, conducerea şi exploatarea datelor legate de supraveghere, strângerea de informaţii, depozitarea şi elaborarea de propuneri privind folosirea informaţiilor adunate în baza centralizată de date.

8. Realizarea şi punerea în lucru a unui sistem de monitorizare a mijloacelor occidentale de informare în masă, astfel încât comunitatea musulmană să fie în permanenţă avertizată asupra conspiraţiilor şi comploturilor care pot fi puse la cale împotriva sa.

9. Cultivarea unei comunităţi a intelectualităţii musulmane, inclusiv prin crearea şi susţinerea unor colective de *think tanks* şi a unor grupuri de jurişti, publicarea de studii „academice"

care să legitimeze poziţiile curentului islamist şi să ţină la zi o cronică a mişcărilor musulmane active.

10. Elaborarea şi trecerea la punerea în aplicare a unui plan de perspectivă îndelungată, pe 100 de ani, pentru implementarea ideologiei islamice în întreaga lume.

11. Menţinerea unui echilibru flexibil între obiectivele noastre pe plan internaţional şi flexibilitatea locală, în ariile de prezenţă.

12. Susţinerea şi promovarea unor musulmani implicaţi ideologic, care să participe şi să reuşească la alegerile democratice la nivelul tuturor instituţiilor occidentale, inclusiv în structura guvernelor, a organizaţiilor nonguvernamentale, a întreprinderilor din sectorul privat şi în federaţiile şi asociaţiile sindicale.

13. Influenţarea şi instrumentalizarea instituţiilor occidentale în sensul convertirii lor la principiile islamice şi la susţinerea sectorială a acestora.

14. Elaborarea unor proiecte de constituţii, a unor sisteme legislative şi politici care să poată fi implementate atunci când condiţiile locale vor permite aceasta.

15. Evitarea oricăror conflicte şi disensiuni cu alte mişcări islamiste existente, la toate nivelele, şi dezvoltarea unor proiecte de cooperare noncompetitivă cu acestea.

16. Stabilirea şi susţinerea de alianţe şi organizaţii occidentale similare şi care militează pentru obiective apropiate sau identice.

17. Crearea şi dotarea unor „forţe de securitate" autonome pentru protejarea comunităţilor musulmane din Vest.

18. Crearea şi menţinerea unei psihoze a confruntării cu societăţile vestice şi menţinerea, în sânul comunităţilor islamice, a unei gândiri de esenţă jihadist-militantă.

19. Susţinerea şi ajutorarea mişcărilor şi curentelor jihadiste din lumea islamică, prin propovăduire, propagandă, personal necesar, fonduri financiare şi infrastructură tehnică şi operativă.

20. Propagarea intensă a cauzei palestiniene, astfel încât aceasta să fie privită în lumea musulmană ca un vârf de lance pentru penetrarea societăţilor şi a mentalităţii occidentale.

21. Lupta pentru eliberarea deplină a Palestinei de sub ocupaţia israeliană şi crearea, aici, a unui stat islamic palestinian drept piatră unghiulară a viitoarei dominaţii universale islamice.

22. Instigarea şi desfăşurarea unei permanente campanii de menţinere a ostilităţii musulmane împotriva evreilor şi respingerea categorică a oricăror discuţii, iniţiative sau tratative de conciliere şi coexistenţă paşnică cu aceştia.

23. Constituirea de celule ale jihadului islamic în Palestina.

24. Realizarea unei relaţii active între activităţile jihadiste în Palestina şi mişcarea jihadistă globală.

25. Colectarea şi asigurarea permanentă a fondurilor materiale şi financiare necesare desfăşurării jihadului islamic în lumea întreagă.

Paralelismele între acest plan „pentru o sută de ani" şi ceea ce se întâmplă astăzi în lumea islamică şi în societăţile nonmusulmane nu sunt greu de identificat.

Antiamericanism, antioccidentalism, antieuropenism

America. Puncte de vedere

Un sondaj de opinie realizat în anul 2004 în mai multe state arabe şi având ca temă centrală aprecierea gradului de antipatie şi de simpatie faţă de valorile şi politicile occidentale, în general, şi americane, îndeosebi, evidenţia faptul că rata de susţinere a politicii promovate de Statele Unite ale Americii în lumea arabo-islamică, mai ales după evenimentele de la 11 septembrie 2001 şi după declanşarea celor două campanii militare împotriva Afganistanului şi Irakului, varia între 2% în Egipt (ţară arabă care, alături de Arabia Saudită şi monarhiile arabe din Golful Arabo-Persic, a fost şi probabil va rămâne una dintre cele mai pro-occidentale şi pro-americane state ale lumii arabe) şi 20% în Liban, în vreme ce în Arabia Saudită doar 4% dintre respondenţi

aveau o poziție favorabilă Statelor Unite și, în general, comunității occidentale și europene. Cote mai ridicate s-au înregistrat în Maroc (11%), Emiratele Arabe Unite (14%) și Iordania (15%). Sondajul a mai reliefat, însă, și un alt fapt nu lipsit de semnificații: dacă există o antipatie în lumea arabă, aceasta nu vizează, fundamental, America, civilizația sa și națiunea americană ca atare, ci politica „discriminatorie, orgolioasă și profund pro-israeliană" promovată de toate Administrațiile care s-au succedat la Casa Albă după cel de-al Doilea Război Mondial. În percepția reciprocă a realităților de dincoace și de dincolo de Ocean, atât americanii, cât și lumea arabo-islamică pornesc mai ales de la impresii conjuncturale, emoționale și umoral-evenimențiale, de la stereotipii moștenite și de la o superficială cunoaștere și înțelegere reciprocă dobândită mai degrabă în cursul periplelor turistice și de afaceri și prin mijlocirea mass-media. Desigur, știrile care pătrund în Statele Unite venind din Irak, din Palestina sau din Afganistan sunt aceleași, așa cum le transmit marile agenții internaționale de presă, iar imaginile despre suferințele cu care aceste țări se confruntă nu sunt diferite de la o agenție la alta. Diferite sunt, am spune, doar acel *american style of life* și mentalitatea pe care acesta o generează. Antiamericanismul și antioccidentalismul lumii arabo-islamice, în general, este, la rândul său, provocat, în bună parte și la nivelul străzii, nu doar de teoriile și argumentațiile sofisticate pe care ni le servește cotidian salafismul jihadist al lui Ossama Bin Laden, ci, poate într-un mod cu mult mai palpabil și mai direct, de politica și de variațiile atitudinale ale Americii față de specificitățile și aspirațiile, prea puțin luate în seamă, ale lumii arabe a Orientului Mijlociu. În 2004, la mai puțin de un an de la intervenția în Irak a coaliției internaționale puse pe picioare și comandate de Washington, 92% dintre irakieni vedeau în occidentalii veniți să-i elibereze doar niște ocupanți care nu au fost întâmpinați pe străzile Bagdadului cu jerbe de flori, și doar 2% apreciau că invadatorii sunt

eliberatori. Iar aceste cifre sunt evidenţiate de un sondaj efectuat de către forţele coaliţiei multinaţionale!

Să nu uităm, apoi, că într-o perioadă de aproximativ două decenii (1980–2001) Statele Unite ale Americii au fost implicate în peste 15 operaţiuni militare de anvergură în Orientul Mijlociu, toate îndreptate împotriva unor ţări musulmane sau provocând participarea lor, la acestea adăugându-se numeroasele ingerinţe cu caracter noncombatant în treburile interne ale unor state arabo-islamice (Siria, Irak, Iran, Pakistan, Yemen, etc.), şi este vorba de embargouri economice şi financiar-bancare, de sprijinirea unor state din regiune împotriva altora sau de crearea deliberată a unor tensiuni şi clivaje interconfesionale, şi altele, care nu puteau decât să creeze sau să aprofundeze resentimentele antiamericane.

„De ce ne urăsc (arabii şi musulmanii) atât de mult?" a fost întrebarea care a bântuit conştiinţa multor americani şi europeni după atentatele de la 11 septembrie, iar comentariile pe această temă nu sunt puţine.[1]

„Nu trebuie să ne amăgim singuri asupra motivului urii faţă de Statele Unite. Doar nu provine din senin şi nu a apărut pentru că noi reprezentăm virtutea şi lumina, în timp ce arabii ar reprezenta întunericul şi represiunea. Iar cultura americană, poate imorală în unele din părţile sale, nu este cea care provoacă acţiunile sinucigaşilor. Deseori, politica americană ucide, direct sau indirect, şi de aceea există oameni dornici să se sacrifice." (Scott McConnell, „Why Many Arabs Hate America?", Media Monitors Networks, 12 septembrie 2011)

[1] Citatele următoare, redate în caractere italice, sunt extrase din cartea lui Margaret K. Nydell *Ce ştim despre arabi?*, Editura Niculescu, Bucureşti, traducere din limba engleză de Diana Şipu, pag. 148 *et passim*.

„Sunt uimit că există asemenea neînțelegeri despre țara noastră. Eu sunt ca majoritatea americanilor: pur și simplu nu-mi vine să cred, deoarece știu cât de buni suntem... Ei ne urăsc deoarece noi nici nu știm de ce ne urăsc." („Alam, The Clash Thesis", 11 septembrie 2002)

Alte aprecieri americane și occidentale privitoare la cauzele „urii" arabo-islamice împotriva Vestului se referă la „bogăția, puterea și grandoarea pe care aceștia din urmă nu o posedă; faptul că noi avem totul și câștigăm totul"; „incapacitatea de concurență și competiție în fața Occidentului modern și contemporan"; „o civilizație deziluzionată" etc.

O altă cauză, valabilă atât pentru arabo-islamicii moderați, cât și pentru cei din curentele radicale și extremist jihadiste, are legătură cu chestiuni referitoare la religia islamică însăși și se concretizează în acuzația potrivit căreia lumea occidentală, în general, are o atitudine umilitoare și nediscriminatorie asupra islamului văzut ca o religie a violenței și bigotismului, totalitară și tiranică, un veritabil obstacol în calea racordării la valorile civilizației contemporane. Terorismul însuși este privit de către vestici drept un produs reprezentativ pentru învățătura coranică. Este un punct de vedere împărtășit de „radicalii lor", dar respins de alte cercuri și abordări ideologice și filosofice.

„Unii occidentali au subliniat că nu au probleme cu islamul, ci numai cu extremiștii săi violenți... 14 secole de istorie demonstrează cu totul altceva. Problema de bază a Occidentului nu o reprezintă fundamentalismul islamic. Este islamul însuși." (Samuel Huntington)

„Există multe pasaje în Coran *care demonstrează amplu că islamul încurajează violența pentru a câștiga adepți și pentru a atinge țelul suprem al lumii islamice... Dacă studiezi religia dușmanului nostru, studiezi parcă* Mein Kampf. *(Islamul) este probabil*

religia care provoacă cea mai mare violență de pe pământ." (Bill O'Reilly, *Islam is violent, Jesus is Lord*, 2001)

Tema antiamericanismului provoacă opinii conflictuale atât în ce privește cauzele, cât și eventualele remedii. Este, din păcate, un subiect tot mai politizat. Între jurnalele de știri și programele de divertisment, fiecare dintre preopinenți are nevoie de o informare onestă pentru a-și forma propriile convingeri. Din păcate, orizontul de realizare a acestui deziderat este, încă, foarte departe.

II

Europa. Jihadul și frățiile musulmane

La 5 martie 1959, generalul Charles De Gaulle scria aceste cuvinte, pe care ni le-a păstrat fostul om politic francez Alain Peyrefitte:

„Este foarte bine că există francezi galbeni, francezi negri și francezi mulatri a căror prezență demonstrează că Franța este deschisă în fața tuturor raselor și că ea are o vocație universală, cu condiția ca aceștia să rămână o minoritate. Altfel, Franța nu va mai fi franceză. Suntem, totuși, un popor european de rasă albă, de cultură greacă și latină și de religie creștină. Să nu ni se povestească despre istorie! Musulmanii... Ați fost la ei, să-i vedeți? I-ați privit, cu turbanele lor și îmbrăcați în *jellaba*[1]?

[1] Port tradițional arab, tunică largă purtată direct pe corp sau pe deasupra straielor. *Jilbab* (Egipt), *Ghalabiya* în alte țări arabe etc.

Dacă da, v-aţi dat seama că nu sunt francezi. (...) Încercaţi să amestecaţi uleiul cu oţetul. Agitaţi sticla şi veţi vedea că în câteva momente cele două lichide se vor separa iarăşi... Arabii sunt arabi şi francezii rămân francezi. Credeţi că acest corp francez va putea să absoarbă zece milioane de musulmani care mâine vor fi douăzeci şi poimâine vor deveni patruzeci de milioane? (...) Atunci satul meu natal nu se va mai numi Colombey-les-Deux Eglises (Colombey-cu-două-biserici, n.n.), ci Colombey-cu-două-moschei."

Avertismentul de acum o jumătate de veac al generalului De Gaulle a devenit, astăzi, o realitate incontestabilă în care, numeric, islamul este a doua religie practicată pe continentul european, iar statisticile menţionează că în ultimii zece ani numărul musulmanilor stabiliţi în ţările Europei s-a dublat, oscilând în prezent între 15 şi 20 de milioane de oameni. Între acestea, Franţa se situează pe un loc de frunte, cu 5-6 milioane de adepţi ai credinţei mahomedane, urmată de Germania (3,5-4 milioane), Marea Britanie (1,6 milioane), Italia şi Spania (câte 1 milion) şi, în eşalonul secund, state precum Olanda (880-950 000), Suedia (350-400 000) şi Belgia (500 000).

Se estimează că, la o rată a natalităţii de trei ori mai ridicată decât cea a ţărilor europene primitoare, numărul musulmanilor de pe continent va cunoaşte o nouă dublare până în anul 2015.

Dacă în ceea ce priveşte populaţia musulmană din cele două Americi, Canada şi Europa, aceasta provine, în covârşitoare majoritate, din imigranţi arabi, asiatici, africani etc., o notă aparte fac musulmanii din partea de est şi de sud-vest a continentului european, autohtoni proveniţi din strămoşi care au îmbrăţişat religia islamică în vremea Imperiului Otoman şi a campaniilor militare de cucerire pe care le-a desfăşurat în această parte a continentului. Numeric, o statistică orientativă privind comunităţile musulmane din estul Europei şi din Balcanii de vest arată următoarea situaţie numerică (potrivit www.islamonline.net):

– Albania: 35 000
– Belarus: 80 000
– Bosnia: 2 200 000
– Bulgaria: 2 600 000
– Croaţia: 400 000
– Kosovo: 2 000 000
– Macedonia: 500 000
– Republica Moldova: 25 000
– România: 120 000 (dintre care 24 500 tătari)
– Rusia: 21 000 000
– Serbia: 800 000
– Slovenia: 250 000

***

„Actori privilegiaţi ai procesului de reislamizare în lumea musulmană, ca şi în Occident, Fraţii Musulmani produc îngrijorare şi teamă în spaţiul public european: ei sunt asociaţi, pe bună dreptate, cu originea şi sursa de inspiraţie a actorilor politici contemporani care se înscriu în descendenţa religioasă islamică. Lor le sunt imputate obiectivele subversive urmărite atât în ţările de origine, cât şi în Occidentul vizat ca o viitoare nouă şi vastă cucerire şi dominaţie. Polemicile care se desfăşoară în Europa şi care trimit, într-o manieră sau alta, la credinţa islamică – de la caricaturile «blasfematoare» ale Profetului Muhammad la portul vălului în spaţiul public şi la minaretele lăcaşurilor musulmane de cult – plasează Mişcarea Fraţilor Musulmani şi ideologia acestora în lumina reflectoarelor din marile media internaţionale şi din cancelariile politice sau din fotoliile parlamentelor europene şi paneuropene."

Am citat din cartea *Les Frères Musulmans en Europe: racines et discours* (*Fraţii Musulmani în Europa: rădăcinile şi discursul*),

scrisă de profesoara Brigitte Maréchal, de la Universitatea Catolică din Louvain, şi apărută la editura pariziană Presses Universitaires de France, în 2009.

Nu se poate vorbi, astăzi, de Mişcarea Fraţilor Musulmani – cea mai mare structură a islamismului radical, cu extensii internaţionale – fără a realiza conexiunea genealogică între aceasta şi mişcările jihadismului modern cărora le-a dat certificatul de naştere ideologică şi doctrinară şi fără a reaminti originile acestei confrerii create în 1928, în orăşelul egiptean Ismailia, de către imamul şi institutorul islamist Hassan Al-Banna, şi fundamentată pe discursul teoretic islamizant al unor personalităţi de notorietate în ascendenţa jihadismului din zilele noastre, precum Hassan Al-Banna însuşi, dar, cu deosebire, Abu Hamid Al-Ghazali, Ibn Taymiyah, Sayyd Qutb, Ibn Jayziyah, Ibn Al-Kathir şi încă mulţi alţii. Din acest punct de vedere ideologic, Fraţii Musulmani trebuie consideraţi, aşa cum susţine şi Brigitte Maréchal, nu doar o simplă mişcare de instrumentare politică şi religioasă, ci un veritabil curent revivalist islamic, politic şi religios al confesiunii musulmane. Urmărind „revitalizarea" islamului tradiţionalist şi reformarea societăţii musulmane pe acest temei, mişcarea îşi propune drept obiectiv fundamental nu numai transformarea statelor musulmane în entităţi guvernate potrivit Legii şi canoanelor islamice, dar şi refacerea califatului musulman din Evul Mediu în limitele întregii planete, iar acestui obiectiv îi sunt consacrate nu doar mijloacele doctrinare, ideologice, culturale şi propagandistice (a se vedea şi subcapitolul „Proiectul" din această lucrare), ci şi recursul la argumentele forţei şi violenţei armate. De altfel, la numai doi ani de la constituire, adică începând din 1930, mişcarea a intrat într-un activ proces de „militarizare" şi de trecere în sfera conspirativului şi a clandestinităţii care avea să culmineze cu tentativele de asasinare a fostului preşedinte egiptean Gamal Abdel Nasser, în 1954, a doi prim-miniştri egipteni şi cu tentativa de lichidare a fostului preşedinte Hossni Mubarak, acestor acte adăugându-li-se alte

acte de propagandă şi incitare antistatală şi unele încercări de lichidare a elitelor politice din Egipt şi din lumea arabă. Acestora li se va datora, de altfel, şi încarcerarea, condamnarea la moarte şi executarea unora dintre înaintaşii gândirii şi ideologiei jihadiste precum Sayyd Qutb (executat la Cairo, la 29 august 1966). Abia în anii '70, după preluarea puterii în Egipt de către Anwar El-Sadat, situaţia Fraţilor Musulmani a revenit la o relativă normalizare, însoţită fiind şi de o extindere a prezenţei şi acţiunilor mişcării în lumea arabă. În Arabia Saudită, din contactul şi apropierea între gândirea confreriei şi cea a şcolii hanbaliste[1] a luat naştere ceea ce azi este cunoscut prin numele de „salafism"[2], puternic ostil misticismului ezoteric islamic, tradiţionalist şi conservator, în descendenţa căruia regăsim organizaţii islamiste radicale precum Al-Qaida şi filialele sale, Jihadul Islamic, Takfir wa Hegra, Jamā'a Islamiya, dar şi mişcarea palestiniană Hamas, din punctul de vedere al recurgerii la forţa armată extremă ca mijloc de rezistenţă împotriva ocupaţiei israeliene în teritoriile palestiniene.

În Siria, Fraţii Musulmani organizează, la începutul anilor 1980, structuri de gherilă urbană, concretizată îndeosebi prin asaltul întreprins în oraşul Hama, unde ocupă instituţiile guvernamentale şi cer înlăturarea de la putere a regimului baasist condus de preşedintele Hafez Al-Assad şi instituirea unui stat islamic în Siria. Brutala reprimare a puciului de către armata şi forţele siriene de securitate a însemnat şi dispariţia unui model unic şi distinct de acţiune a confreriei, scindarea ei între mai

[1] Şcoală de jurisprudenţă islamică întemeiată de învăţatul şi teologul Ahmad Ibn Muhammad Ibn Hanbal şi care avea să inspire apariţia altor curente de gândire teologică (aşariţii, maturizii etc.).

[2] De la cuvântul arab *salaf*, pl. *salāf*, premergător, înaintaş, strămoş, care a inspirat ideologia salafistă, susţinătoare a ideii de reformă a islamului prin reîntoarcerea la învăţăturile şi la tradiţiile primilor promotori ai religiei. Termenul „salafist" este aplicat mişcărilor jihadiste contemporane de tip Al-Qaida.

multe aripi autohtone moderate sau radicale, fără însă ca aceasta să ducă şi la eliminarea principiilor generale de gândire şi acţiune, inclusiv a celui referitor la utilizarea forţei şi violenţei.

Diseminarea Mişcării Fraţilor Musulmani pe continentul european se datorează, ca şi în cazul expansiunii în lumea arabă, represiunilor şi privaţiunilor la care a fost supusă mai întâi în ţara de origine, Egipt, apoi în Irak (1971), Libia (1980–1990), Tunisia (cu începere din 1981), Arabia Saudită (din anii '90). Crearea unor forme instituţionale socio-culturale – asociaţii studenţeşti, grupuri de cercetaşi, tabere de vacanţă, şcoli islamice ş.a. – contribuie în mod semnificativ nu doar la consolidarea prezenţei pe continent, ci şi la crearea unei relative celebrităţi care avea să se extindă cu timpul. Dacă un climat cel puţin conciliant între ideologia Fraţilor Musulmani şi modul de viaţă occidental s-a cristalizat de-a lungul anilor, el este în continuare marcat, din partea frăţiilor, de o atitudine condescendentă faţă de „decadentismul" european şi de convingerea că salvarea acestuia nu va putea fi garantată decât de alternativa ideologică a gândirii islamice: ideea coranică de „necredinţă" şi „necredincioşi" aplicată occidentalilor îşi păstrează nealterată puterea de atracţie pentru Fraţi, chiar dacă formele sale de manifestare sunt suficient de voalate şi de prudente.

***

Orientul Mijlociu nu a fost prea îngăduitor cu gândirea, cu doctrina şi, mai ales, cu faptele frăţiilor musulmane, şi ne-am referit deja la presiunile la care acestea au fost supuse în lumea arabă şi care au avut şi au o parte importantă de contribuţie la dinamizarea fluxului migraţionist islamic către statele Europei.

Jihadismul şi-a fixat drept ţintă, îndeosebi prin discursul vituperant al organizaţiei Al-Qaida, lupta împotriva „inamicului îndepărtat", aşa cum se preciza în declaraţia de constituire a grupării lui Ossama Bin Laden, inamic prin care erau înţelese

Statele Unite ale Americii. Europa nu a trezit interesul activ al jihadismului din descendența Fraților Musulmani și a salafismului militant decât după atacurile de la 11 septembrie, care au galvanizat energiile combatante ale noului val de mujahedini; aceștia, chiar fără a avea legături de subordonare directă față de „comandamentul" rețelei teroriste Al-Qaida, s-au manifestat fie în formula individuală a „lupului singuratic", fie în cea a constituirii unor celule anonime, dar nu mai puțin fanatizate și primejdioase. Iar periculozitatea lor a fost în mod dramatic demonstrată în 2004-2005, odată cu atacurile teroriste executate în capitalele Spaniei și Marii Britanii. Dacă occidentalii, în general, și europenii, cu deosebire, sunt acuzați astăzi de „islamofobie" (manifestare pe care, în mod poate nu îndeajuns de justificat, Consiliul Europei a condamnat-o în numele liberalismului și democrației), în mediile arabo-islamice circulă, în schimb, noua sintagmă „Eurabia", pe care, de pildă, liderul libian Muammar El-Gaddafi o susținea public nu cu prea multă vreme în urmă, atunci când declara că, inevitabil, Europa va deveni în scurt timp un continent al islamului. Puterea de inspirație a frăților musulmane este departe de a se fi epuizat sau de a fi intrat într-o perioadă letargică, ea rămânând într-o permanentă stare de veghe și disponibilitate de acțiune. În septembrie 2005, o publicație daneză găzduia în paginile sale mai multe caricaturi considerate drept ofensatoare și umilitoare la adresa Profetului Muhammad și a islamului. Reacțiile în lumea musulmană și în sânul comunităților islamice europene au fost pe cât de prompte, pe atât de virulente și violente. „Ne facem cunoscută dorința profundă ca țări precum Danemarca, Norvegia și Franța să fie combătute cu toată puterea și distruse", declarau grupurile de musulmani occidentalizați, chemând întreaga națiune a lui Allah să răzbune onoarea Profetului: „Distrugeți-le casele, faceți ca pământul să se cutremure sub picioarele lor și să fie înghițit într-o mare de sânge." De altfel, autorul caricaturilor a fost asasinat de un fanatic islamist.

***

Pentru interesul documentar, am alcătuit un sinopsis în care ne referim la câteva acțiuni terorist-jihadiste executate sau depistate în faza de planificare în diferite state europene. Ele dovedesc că pentru mujahedinii salafist-jihadiști Europa reprezintă nu numai unul dintre mai multele „fronturi" pentru purtarea războiului sfânt pe drumul către Allah și către promisiunile Paradisului, ci și un centru de pregătire, de „ambalare", tranzit și export al activității cu profil radical terorist. Exemplele pun de asemenea în evidență complexitatea și amploarea conexiunilor între diversele grupări și celule ale terorismului islamic local, european și global, reprezentarea în acest jihad „anti-cruciat" a unei largi palete de apartenențe etnice și larga amplitudine geografică a surselor de proveniență a mujahedinilor – lumea arabă, cu componentele sale orientală și maghrebiană, până în Afganistan, Caşmir etc.

– **Decembrie 2000:** Unități de luptă antiteroristă germane iau cu asalt mai multe apartamente din zona metropolitană a orașului Frankfurt, arestând un grup de patru activiști jihadiști care plănuiau să arunce în aer catedrala Notre-Dame din Strasbourg și să deschidă focul asupra populației adunate în fața catedralei cu ocazia sărbătorii Crăciunului. Datele obținute din cercetări au relevat că acțiunea a fost finanțată de o celulă islamistă aflată pe teritoriul Marii Britanii, iar pregătirile pentru atentat se desfășuraseră la Frankfurt și în orașul Baden Baden, de la frontiera germano-franceză. Ulterior, mai mulți islamiști proveniți din Orientul Mijlociu și din nordul arab al continentului african au fost reținuți în Germania, Franța, Italia și Spania, în relație cu implicarea acestora în tentativa de atac de la Frankfurt. Potrivit informațiilor date publicității, același grup avea în vedere prăbușirea unui avion asupra sediului de la Strasbourg al Parlamentului European.

– **11 septembrie 2001:** Actele teroriste împotriva unor obiective strategice americane. Este un prim model de „export" al terorismului jihadist din Europa. 4 din cei 19 sinucigaşi care au executat acţiunea au studiat şi au trăit vreme îndelungată în Europa şi se crede că o parte a pregătirilor au fost efectuate la Hamburg, sub conducerea liderului echipei, Muhammad Atta.

– **Octombrie 2001:** Presa franceză relata despre reţinerea unei celule terorist-islamiste conduse de algeriano-francezul Djamel Beghal, pentru planificarea unui atac asupra Ambasadei Statelor Unite de la Paris, a consulatului american din Marsilia şi a altor ţinte care nu au fost precizate. Atentatul urma a fi executat prin acţiuni sinucigaşe. Liderul grupului a fost identificat drept membru proeminent al mişcării teroriste islamice Takfir Wa Hegra, aflat în strânse relaţii cu membrii acesteia, rezidenţi în Marea Britanie, Franţa, Belgia, Spania şi implicaţi în pregătirea atacurilor. Complotiştii aveau în vedere şi executarea unui atac prilejuit de summitul G8 de la Geneva, în iulie 2001, urmând ca, în acest scop, un avion încărcat cu exploziv să fie doborât asupra imobilului care a găzduit reuniunea la nivel înalt.

– **Aprilie 2002:** Poliţia germană arestează nouă membri ai grupării iordaniano-palestiniene Tawhid (Monoteismul), suspecţi de a plănui executarea unor atacuri teroriste pe teritoriul Germaniei – deschiderea focului şi lansarea de grenade asupra unor aglomerări publice şi atacarea unei ţinte israeliene sau evreieşti (sinagogi, temple, discoteci cu frecvenţă iudaică etc.). În aceeaşi lună, islamistul tunisian Nizar Nawwar lansează un atac sinucigaş asupra unei sinagogi din localitatea Djerba, Tunisia. Au fost ucise 21 de persoane, în majoritate turişti germani şi francezi.

– **Octombrie 2002:** Poliţia italiană reţine cinci nord-africani suspecţi de executarea unor atacuri împotriva reprezentanţelor americane la Haga şi Bruxelles. Celula reţinută avea o componenţă multietnică, incluzând persoane instruite şi pregătite în Afganistan şi cu legături în mediile jihadiste din Iran şi Malaezia.

Dintr-o convorbire înregistrată de organele de poliție rezultă că un minimum de 400 de oameni ar fi fost victime ale atentatului terorist.

– **Noiembrie 2002:** Cunoscutul militant jihadist Abu Qatada[1] este reținut pentru intenția de a arunca în aer aeroportul internațional Heathrow din Londra prin lansarea unor tiruri de rachete asupra avioanelor aflate în procedura de decolare.

– **Decembrie 2002:** Poliția franceză arestează o grupare algeriano-franceză rezidentă în suburbiile pariziene pentru intenția de atacare a Ambasadei Federației Ruse la Paris. Compusă din imigranți algerieni, gruparea acționa în conexiune cu facțiuni teroriste islamiste cecene.

– **Ianuarie 2003:** În cursul unei razii în suburbia Wood Green, supranumită „Mica Algerie", din nordul Londrei, poliția descoperă cantități de ricină care urmau să fie folosite în executarea de acțiuni teroriste. Mai mulți suspecți nord-africani sunt arestați sub suspiciunea de planificare a unor atacuri cu substanțe letale în Marea Britanie. În aceeași lună, poliția italiană arestează 5 marocani asupra cărora au fost descoperite cantități de exploziv C4, același care a fost folosit și în atentatul de la Bali (2002), și hărți ale bazelor NATO în nordul Italiei. Alți 28 de pakistanezi au fost reținuți la Napoli, asupra acestora fiind găsite cantități de exploziv, documente personale false, texte de propagandă islamistă, telefoane celulare și fotografii cu „martiri" ai jihadului islamic.

– **Iunie 2003:** Poliția belgiană reține 24 de islamiști implicați în expedierea de scrisori infectate cu hidrazină – o otravă deosebit de toxică –, destinatari fiind cabinetul premierului belgian,

[1] Cunoscut militant islamist cu numele conspirativ Abu Qatada Al-Filastiniy, pus de către Consiliul de Securitate pe lista celor mai căutați teroriști islamiști, pentru executarea de acțiuni teroriste în Algeria, SUA, Belgia, Spania, Franța, Germania, Italia și în țara sa natală, Iordania. Născut la Betleem în 1960, afiliat la acțiunile și la ideologia Al-Qaida.

ambasade ale Arabiei Saudite în Europa şi diverse companii comerciale arabe şi occidentale. Expeditorii „mesajelor" s-au autointitulat „Societatea Islamică Internaţională".

III

Un studiu de caz. Tentativa de atac asupra Ambasadei Federaţiei Ruse la Paris

La 16 decembrie 2002, efective ale unităţilor speciale franceze de luptă împotriva terorismului au reţinut 9 persoane, rezidente în mai multe zone din suburbiile pariziene, suspecte de planificarea unor acte teroriste în capitala franceză. Era vorba de aşa-numita „conexiune cecenă" condusă de algerienii Merouane Benhamed, Menad Benchellali şi Noureddine Merabet. În cursul interogatoriilor, cei implicaţi au dezvăluit intenţia de a organiza un atac asupra Ambasadei Federaţiei Ruse la Paris – acesta fiind, la data respectivă, cel de-al patrulea complot terorist planificat de radicali islamişti împotriva unor ţinte europene sau situate pe teritoriul comunităţii europene. Ca şi în alte situaţii similare, a fost documentată ampla reţea de relaţii stabilite între islamişti rezidenţi pe continent şi grupuri radicale din exteriorul acestuia. În cazul de faţă, „conexiunea cecenă" avea legături cu islamişti din Cecenia, Georgia, Afganistan, Franţa, Marea Britanie, Scoţia şi Italia. Nicolas Sarkozy, în calitate de ministru de Interne, a furnizat detalii referitoare la ansamblul atentatului, preluate şi publicate, în 2002, de cotidianul *Le Monde*.

La locuinţa suspectului Merouane Benhamed, poliţia a descoperit mai multe pachete cu substanţe chimice, care, în amestec,

devin puternic deflagrante, liste cu alte substanţe chimice folosibile la fabricarea de explozive şi gaze toxice şi recipiente cu substanţe utilizate la conectarea circuitelor electrice. Au mai fost descoperite şi confiscate 13 recipiente pentru îmbutelierea substanţelor în stare gazoasă, importante sume de bani în euro şi dolari, paşapoarte false şi un computer având înmagazinate în memorie o serie de instrucţiuni codificate. O percheziţie mai detaliată efectuată de ofiţeri ai DST a identificat, de asemenea, componente electronice necesare la fabricarea unui detonator cu telecomandă, ascunse în interiorul unei maşini de spălat. Dovezile s-au îmbogăţit, pe parcursul anchetei, cu un costum de protecţie antinucleară, antibiologică şi antichimică, ceea ce a condus la ipoteza că atentatorii aveau în vedere fabricarea unei „arme murdare" pentru executarea de acţiuni teroriste în capitala franceză.

Trierea şi analiza informaţiilor şi a probelor obţinute a pus în evidenţă intenţia celor arestaţi de a fi executat un atac împotriva misiunii diplomatice ruse de la Paris şi faptul că cei trei algerieni sus-menţionaţi urmaseră stagii de pregătire teroristă în Afganistan, Georgia şi Cecenia, în acest din urmă caz fiind stabilite strânse relaţii cu baronii locali ai războiului terorist împotriva Federaţiei Ruse. Merouane Benhamed este singurul dintre atentatori căruia presa franceză a reuşit să-i prezinte un profil suficient de lămuritor, dar destul de lacunar. S-a dovedit că acesta era recunoscut în mediile şi cercurile islamist-teroriste drept un as al acţiunilor violente musulmane în Europa, unde întreţinea intense şi diversificate contacte cu celule şi mujahedini implicaţi în războiul sfânt. Potrivit anchetatorilor, Benhamed era, în acelaşi timp, şi un soi de *globe-trotter*, cu stagii de şedere în Afganistan, Marea Britanie, Georgia şi Cecenia, unde s-a aflat sub diferite identităţi false. Suspectul a declarat, de altfel, că în Afganistan a urmat stagii de pregătire în tabere conduse şi controlate de reţeaua Al-Qaida, unde l-a cunoscut şi s-a apropiat de Abu Musab Al-Zarqawi, viitorul lider al grupării Al-Qaida din Irak.

Agenţii de securitate francezi şi britanici au descris celula islamistă drept cea mai mare structură a terorismului internaţional bazată pe cooperarea dintre militanţii algerieni şi ceceni, iar din datele obţinute de anchetatori s-a ajuns la concluzia că, motivaţional, aceasta se înscria mai degrabă în aria jihadului global decât în cea a unui terorism local şi naţional care să vizeze, de pildă, obiective interne din ţara de baştină (Algeria, în primul caz, sau din Federaţia Rusă, în cel de-al doilea). Faptul că „filiera cecenă" demontată în Franţa a beneficiat de suportul islamiştilor din Cecenia pune în evidenţă importanţa pe care pragmatismul, relaţiile personale şi ideologia comună o au în procesul de globalizare a terorismului politico-religios şi de suprapunere, în anumite limite, între terorismul local şi terorismul global în zilele noastre. Exprimându-şi admiraţia nelimitată faţă de Ossama Bin Laden şi de războiul lui „universal", Merouane Benhamed declara în timpul interogatoriilor că „nici regimul algerian nu va fi uitat". Este vorba, în acest caz şi în altele similare, de acel fenomen al „glocalizării" care constă în convergenţa dintre ceea ce este naţional şi ceea ce tinde către universal, în adaptarea reciprocă a principiilor şi metodelor de luptă între cele două categorii de terorism, în general, şi de terorismul cu motivaţii religioase, îndeosebi.

Care a fost motivaţia aflată la baza alegerii făcute de membrii celulei, respectiv ambasada rusă, o ţintă atipică şi prea puţin obişnuită pentru terorismul din Maghrebul arab şi din Orientul Mijlociu?

Era vorba, mai întâi, de caracterul simbolic al acţiunii împotriva unei mari puteri care luptase, anterior, împotriva Afganistanului musulman şi, ulterior, împotriva islamismului cecen aflat în căutarea independenţei faţă de Moscova.

Era vorba, apoi, de faptul că actul terorist urma să fie executat pe teritoriul Franţei – o ţară pentru care salafismul jihadist din Algeria nutreşte profunde sentimente de ostilitate generate atât de memoria perioadei coloniale, cât şi de atitudinea pe care

Parisul o are față de imigranții maghrebieni și de libertățile de expresie și de afirmare a identității specifice comunităților islamice din această țară (mai recent, interzicerea portului tradițional și a vălului – *niqāb* – este elocventă în acest sens).

Se mai poate vorbi, în egală măsură, de supoziția că jihadismul actual gândește tot mai evident în termenii unei lupte globale, și nu ai politicilor locale, o luptă dusă nu doar împotriva Americii și a Occidentului european, ci și a aliaților lor, între care, în actualul context, se înscrie și Federația Rusă.

În ceea ce privește justificarea acțiunii, aceasta se regăsește explicit în evenimentele concrete ale confruntării dintre separatiștii ceceni, precum uciderea de către forțele ruse a rebelilor care au luat ostaticii de la teatrul moscovit Dubrovka, în anul 2003. Într-o fază avansată a interogatoriilor, acuzații au recunoscut că sunt „luptători jihadiști care au venit în sprijinul fraților lor ceceni" ai căror lideri și „ghizi spirituali" au fost uciși în diferite acțiuni antiteroriste executate, de-a lungul timpului, de forțele ruse.

Cazul analizat nu diferă esențial de altele similare din perspectiva motivațiilor, a interrelaționării între structurile jihadiste de pretutindeni și a manierei de legitimare a propriilor acte de violență: și el susține analiza potrivit căreia jihadul islamic contemporan își diminuează progresiv preocupările pentru problemele interne de natură politică, economico-socială sau ideologică, pentru a aborda, tot mai mult, lupta împotriva „dușmanilor" dintr-o perspectivă globalizatoare, în care sintagma „inamicului îndepărtat" nu se mai referă, limitativ, la Statele Unite și la aliații occidentali, ci își subsumează orice țintă posibilă care să dea dimensiune și sens planetar „luptei pe calea lui Dumnezeu". Iar acest fenomen de expansiune a jihadului global afectează, în mod egal, dacă nu chiar mai percutant, și securitatea europeană națională sau colectivă.

IV

Un jihad „solidar". Cazul Bosniei

Procesul de descompunere a fostei Federații Iugoslave și etapele sale, care au marcat tot atâtea pagini de atrocități, este bine cunoscut și el se regăsește, fixat de istoriografia contemporană, într-o vastă bibliotecă scrisă, audio-vizuală și memorialistică.

Războiul din Balcanii de Vest, raportat la fenomenul jihadismului islamist, a pus în lumină, poate într-o manieră mai tranșantă decât în alte precedente, realitatea că unul dintre punctele forte ale campaniei jihadist-teroriste îl constituie caracterul volatil, insecurizat și fluctuant al frontierelor dintre entități statale și comunități de state. Trecerea jihadiștilor din Afganistan în Irak, din Siria în Irak, din Pakistan în Afganistan, din Arabia Saudită în Yemen și Cornul Africii a fost în bună măsură facilitată de acest element care s-a repetat, dovedindu-și cu prisosință însemnătatea, în cursul luptelor sângeroase care au fragmentat spațiul fostei Iugoslavii. S-a dovedit pe de altă parte că, așa cum scria Jean-Pierre Filiu[1], „mujahedinii străini sunt relativ eficienți în jihadul de apărare, chiar în fața unui inamic superior din punct de vedere numeric și al dotării, în vreme ce jihadul transfrontalier și ofensiv reprezintă un dezastru moral și strategic pentru o mișcare de rezistență sau o armată care îi cere sprijinul și care, prin însuși acest fapt, poate fi asimilată, pe plan internațional, cu o structură teroristă. Iar atunci când acest «jihad din solidaritate» vrea să-și dicteze legile și frontierele proprii, cum s-a întâmplat în Bosnia-Herțegovina, rezultatele catastrofei se năpustesc asupra Fraților Musulmani pe care jihadiștii pretind că îi apără". La începutul anului 1992, după ce comunitatea europeană a recunoscut independența Sloveniei și a Croației,

[1] Op. cit., pag. 148.

ea a solicitat şi Bosniei organizarea unui referendum pe aceeaşi temă, care se încheie cu un plebiscit pro-independenţă, boicotat însă de naţionaliştii sârbi, care nu recunosc corectitudinea votului. Independenţa bosniacă este cu toate acestea proclamată, iar aceasta înseamnă şi declanşarea unui război care nu se va încheia decât în octombrie 1995, după numeroase acţiuni de „purificare etnică" şi masacre în rândul populaţiei musulmane bosniace.

Preşedintele Alija Izetbegovici, un musulman pios care nu şi-a ascuns niciodată simpatia pentru principiile Fraţilor Musulmani, exprimată, încă din anii '70, în pamfletul său intitulat *Declaraţia islamică*, dar nici credinţa sa în tradiţiile de egalitate şi coexistenţă ale popoarelor şi etniilor din spaţiul iugoslav va încerca, în fruntea Partidului de Acţiune Democratică pe care îl înfiinţează în 1990, să realizeze o largă mobilizare a musulmanilor ca „naţionalitate iugoslavă", şi nu ca o minoritate religioasă islamică.

Într-o asemenea situaţie, în care capitala Sarajevo rezistă cu greu embargoului internaţional şi celui intern impus de Belgrad, apar primele manifestări de susţinere din partea diverselor state şi comunităţi musulmane externe, iar autorităţile religioase bosniace nu întârzie să lanseze apeluri disperate la jihad pentru salvarea ţării şi a credinţei. Un saudit, Abu Abdelaziz, a cărui personalitate rămâne cufundată într-un con de umbră este cel care, împreună cu câteva mici unităţi de mujahedini de import, se stabileşte în apropiere de oraşul Zenica, unde a înfiinţat o tabără de antrenament intitulată, simplu, Al-Jihad. Cei câţiva sute de voluntari adunaţi într-o perioadă scurtă de timp au fost, în majoritate, turci şi iranieni constituiţi într-un „batalion al mujahedinilor" (*Katībat al-Muğāhidīn*) integrat într-un corp al armatei bosniace şi subordonat, ierarhic, statului major al acesteia. Cifra de 2 000 de oameni este evocată ca marcând numărul maxim de voluntari musulmani angajaţi în operaţiunile militare în care Bosnia a fost angrenată în timpul războiului, iar această mixtură între o armată regulată şi voluntari angajaţi pe criterii

confesionale a repetat experienţa practicată de partizanii iugoslavi în cursul celui de-al Doilea Război Mondial, când Iosip Broz Tito a constituit în cadrul forţelor sale de rezistenţă antifascistă aşa-numitele „brigăzi musulmane", alcătuite din compatrioţi pregătiţi să participe la jihad sau, mai degrabă, la războiul sfânt (*svejti rat*, în limba autohtonă)[1].

Angajaţi şi alături de forţele croate, în ofensiva declanşată de către acestea în 1993 în Bosnia şi Herţegovina, voluntarii lui Abu Abdelaziz şi-au făcut un trist renume din excesele sau atrocităţile săvârşite împotriva populaţiei croate şi a prizonierilor de război.

Nefiind întâmpinaţi de localnici ca nişte „eliberatori" sau, cel puţin, ca aparţinători de aceeaşi religie, mujahedinii au fost stânjeniţi să descopere o societate puternic laicizată, cu ofiţeri şi comandanţi formaţi la şcoala disciplinată a socialismului iugoslav, sau de faptul că „musulmanii bosniaci" preferau să se autoidentifice drept „bosniaci", fără nicio referire la apartenenţa lor confesională, şi să reducă la un nivel cât mai scăzut cu putinţă contactele lor cu „străinii" mercenari veniţi dinspre Răsăritul islamic. Această ostilitate s-a datorat, în bună măsură, şi tentativelor schiţate de Abu Abdelaziz de a iniţia o activitate de misionariat (*da'wa*) bazat pe un rigorism ascetic şi o morală închistată, prea puţin familiară în tradiţia bosniacă, îndeosebi în mediile rurale. „Fără această criză – propovăduieşte Abu Abdelaziz, noi nu l-am fi putut cunoaşte pe Allah şi nu am fi redescoperit calea către moschee... Femeile musulmane (bosniace, n.n.) poartă veşminte neruşinate, dar iată că acum, graţie nouă, moscheile sunt pline, iar femeile poartă, prin mila Celui de Sus, vălul islamic (*hiğāb*)."[2] Un apel la revirimentul moral prin suferinţă, neobişnuit pentru ascultătorii autohtoni, însoţit de brutalitatea cu care mujahedinii impun populaţiei regulile comportamentale

[1] Xavier Bougarel, *Bosnie, anatomie d'un conflit*, Paris, La Découverte, 1996, pag. 35 *et passim*.

[2] Jean-Pierre Filiu, *op. cit.*, pag. 155.

islamice radicale provoacă serioase fricţiuni şi tensiuni care determină autorităţile militare locale să ceară „voluntarilor" moderarea zelului lor de salvatori ai neamului bosniac, despre care liderul Abu Abdelaziz considera deja că reprezintă populaţia unei pretinse „Republici Islamice Bosniace". La aceasta se adaugă amărăciunea pe care „emirul" nedeclarat o resimte faţă de indiferenţa lumii islamice faţă de eroicul jihad bosniac: „Niciun stat arab sau musulman nu le oferă mujahedinilor bani sau hrană... Niciun stat musulman nu vrea să-i ajute sau să discute cu aceşti oameni care sunt luptători, dar pe care statele musulmane îi consideră teroriştí", recriminează acest Barbarossa (poreclit ca atare din cauza bărbii sale impetuoase şi vopsite în roşu cu *henna*), tot mai îngrijorat de concilierea survenită în 1994 între forţele musulmane şi cele croate din Bosnia. „Noi am venit să îi apărăm pe fraţii noştri întru islam. Cel mai rău lucru care s-ar putea întâmpla ar fi ca aceştia să se organizeze într-un stat împărţit între musulmani şi creştini", mai profeţeşte Barbarossa, iar motivele de îngrijorare nu sunt lipsite de temei; este vorba, între altele, de o posibilă vendetă din partea categoriilor sociale care nu au putut digera regulile ascetismului iraţional impus de mujahedini şi, mai ales, de faptul că intenţia Statelor Unite de a interveni pentru încheierea războiului din ex-Iugoslavia îi face atât pe bosniaci, cât şi pe croaţi să-şi piardă interesul pentru serviciile mercenarilor jihadişti. Vor urma serii de evoluţii dramatice şi sângeroase, până în 1995, când la Dayton, Ohio, în Bosnia-Herţegovina este instituit un armistiţiu general. Conflictul provocase peste 250 000 de morţi şi milioane de dezrădăcinaţi alungaţi de la casele lor sau rămaşi fără mijloace elementare de subzistenţă. Americanii transmit la Sarajevo un mesaj categoric: formaţiunile de muhajedini trebuie să fie desfiinţate, iar componenţii lor, expediaţi în ţările de proveniență – exigenţă stipulată, de altfel, în mod explicit în textul Acordului de la Dayton.

Până în luna octombrie 1995, ultimii voluntari musulmani părăsesc teritoriul niciodată realizatei Republici Islamice Bosniace,

după ce grupuri răzlețe de teroriști egipteni și alți „mujahedini de profesie" veniți ilegal să continue „războiul pe calea lui Allah" sunt identificați și reținuți. Astfel se încheia, fără glorie, „epopeea jihadistă" din Bosnia. Doar puțini dintre jihadiștii lui Abu Abdulaziz au putut să rămână și să se stabilească în Bosnia, fie adoptând cetățenia acestui stat, prin procedee derogatorii, fie prin contractarea de mariaje cu femei bosniace.

Prezența încheiată în deriziune a musulmanilor voluntari pe frontul din fosta Iugoslavie avea însă să constituie o prețioasă lecție pentru ideologii de mai târziu ai jihadismului din categoria unui Ossama Bin Laden: evitarea unor aventuri riscante și infructuoase impunea crearea unei „baze" centralizate de conducere și decizie în problemele războiului sfânt. Ceea ce Ossama Bin Laden avea să realizeze nu peste multă vreme.

V

Jihadismul „de nișă": creștinii orientali

Într-o lume islamică a cărei populație, numai în regiunea Orientului Mijlociu, numără aproape 230 milioane de oameni viețuiește o importantă comunitate creștină cu un volum demografic cifrat la 13,5 milioane de credincioși, două treimi din aceștia fiind stabiliți în Egipt, alături de Liban, Siria, Iordania și Irak, care adăpostesc și ele vechi, deși mai reduse numeric prezențe: creștin-ortodocși, aparținători patriarhiilor de Constantinopol, Antiohia, cu sediul la Alep, Siria, de Ierusalim și Alexandria, apoi creștini catolici, separați de ortodoxie în secolele al IV-lea și al V-lea, și în care cea mai numeroasă comunitate este cea a

copților egipteni și a uniaților proveniți din categoriile menționate, dar supuși, ulterior, Vaticanului.[1]

Nu cu prea multă vreme în urmă, la Damasc, autorul a beneficiat de privilegiul de a fi primit de Patriarhul Hazim al Antiohiei și al întregului Orient, urmaș, peste secole, al cunoscutului patriarh și om de cultură Macarie Zaim, care, însoțit de fiul său, nu mai puțin cunoscutul arhidiacon Paul din Alep (*Bulos al-Halabi*), efectua între 1653 și 1658 o călătorie în Țările Române, fiind primit în Valahia de Matei Basarab și în Moldova de Vasile Lupu. Impresiile sale, de o deosebită valoare istorică și documentară, au fost adunate și scrise de Paul din Alep în valoroasa lucrare *Călătoriile Patriarhului Macarie de Antiohia*; lucrarea, elaborată în limba arabă, a fost tradusă în românește de Emilia Cioran și a apărut în anul 1900 la București.

La Patriarhul Hazim impresionează nu doar profunda cunoaștere a istoriei relațiilor dintre ortodoxia românească și Bisericile Orientale, dar și, în egală măsură, modestia și decența cu care vorbește despre vicisitudinile și inechitățile suferite de creștini de-a lungul veacurilor și până în zilele noastre din partea țărilor Orientului, în pofida faptului că mai toate Constituțiile statelor arabo-musulmane vorbesc despre libertatea neîngrădită de cult și de manifestare religioasă. Cât de mult se respectă „spiritul și litera" acestor legi fundamentale am putut constata *de visu* în periplele care mi-au purtat pașii, de-a lungul anilor, prin țările acestui Orient altfel fabulos prin istoria sa, prin cultura și stilul său de viață, care îl determinau pe cunoscutul orientalist francez Régis Blachère să îi atribuie, descriptiv, apelativul de „jardin secret".

Zeloșii propovăduitori musulmani ai dialogului între culturi și religii, între creștinism și islam nu își ascund indignarea față de faptul că în Occident sunt prea puține moschei și geamii, sau

[1] Vezi și Corneliu Pivariu, „Creștinii în Orientul Mijlociu", în *Pulsul geostrategic*, nr. 91, 20 ianuarie 2011, pag. 14.

că municipalitatea din New York nu oferă necesara autorizație de construire a unei somptuoase moschei și centru de activități culturale islamice în apropiere de așa-zisul „ground zero", locul unde s-au aflat celebrele turnuri gemene distruse în atentatul terorist de la 11 septembrie 2001, și aceasta într-o vreme în care cerul marilor metropole europene și de peste Ocean este împuns de numeroasele minarete ale miilor de lăcașuri de cult islamic apărute în ultimii ani. Fără a recurge la un patetism inutil, am saluta înmulțirea acestora dacă în Arabia Saudită, bunăoară, am vedea (și nu am văzut) o singură biserică a creștinismului, dacă în Abu Dhabi și în celelalte emirate arabe din Golful Persic așa-zisele biserici – în realitate niște clădiri cubice de mici dimensiuni, amintind mai degrabă forma unor școli sau sedii agricole rurale, fără însemne exterioare – nu ar fi ascunse cu bună intenție de masivitatea zdrobitoare a moscheilor ridicate de jur-împrejurul lor, ori dacă autoritățile ar face minimum de efort, asumat, de altfel, prin programele de guvernare, de a asigura securitatea fidelilor creștini și a lăcașurilor lor de cult împotriva atacurilor și atentatelor de cele mai multe ori înecate în sânge executate de radicalismul islamic extrem.

Căci este o realitate dramatică a zilelor noastre faptul că, neputincios în a-și pune în aplicare planul de islamizare a lumii în cadrul unui nou califat, radicalismul jihadist-qaidist și-a făcut din comunitățile creștine neprotejate și nesprijinite o țintă de experimentare a ceea ce se poate numi un „terorism de nișă"; departe de a fi o invenție a zilelor noastre, acesta se remarcă totuși prin virulența declarată cu care se manifestă ca act din multele acte similare ale războiului sfânt.

La 12 octombrie 2010, în cadrul Sinodului pentru Orientul Mijlociu desfășurat la Vatican, liderul spiritual al ordinului dominican din Irak, arhiepiscopul de Kirkuk, Yussuf Toma Morqos, avertiza asupra „exodului mortal" al creștinilor irakieni, datorat atât conflictului care din 2003 încoace, după invazia coaliției internaționale în Irak, sfâșie unitatea și stabilitatea internă a acestei

țări, cât și, mai ales, vexațiunilor criminale la care confesiunile și riturile creștine sunt supuse de către radicalismul jihadist islamic, astfel încât de la 2,89%, cât reprezenta creștinismul irakian în anul 1980, acesta a scăzut, statistic, la 0,90% în prezent.

Nu a trebuit să treacă prea multă vreme de la avertismentul prelatului irakian pentru ca, la 1 noiembrie 2010, un atentat de proporții să se producă la Bagdad asupra catedralei Maica Domnului a Ajutorului Perpetuu, de rit caldeean, cea mai sângeroasă acțiune de acest fel împotriva creștinilor irakieni, cu un bilanț dramatic de 50 de morți și cca. 80 de răniți, potrivit comunicatelor oficiale. Atacul a purtat semnătura grupării qaidiste Statul Islamic Irakian.

Nu după multă vreme, în noaptea de 31 decembrie 2010, un atentat de proporții cu mașină capcană a avut loc, în alte coordonate geografice, împotriva bisericii copte Sfinții Apostoli Marcu și Petru din orașul egiptean Alexandria, atac care a lăsat în urmă 23 de morți și peste 100 de răniți. Pentru Egipt, ostilitatea musulmanilor față de Biserica coptă nu este un fenomen nou și, de-a lungul timpului, ea s-a soldat cu numeroase acte de violență împotriva acestei Biserici ale cărei rădăcini se regăsesc în perioada de început a domniei lui Constantin cel Mare.

Observatorii nu au întârziat să constate că în cele două situații, ca și în altele similare nu este vorba doar de simpla afirmare a faptului că în lumea arabo-islamică există minorități creștine mai mult sau mai puțin egale în drepturi și libertăți cu toți membrii societăților în care acestea trăiesc, ci de faptul că se poate vorbi de prefigurarea unei amenințări cu dispariția însăși a creștinilor din Orientul arab. Patetismul defulărilor emoționale reactive a ajuns până la acreditarea ideii că noua strategie a ideologiei jihadist-qaidiste propagă cu o acribie fără precedent ideea că „de vreme ce Occidentul are vina impardonabilă de a fi creștin și de a crede în valorile creștinismului, el trebuie să fie pus pe același plan cu întreaga creștinătate în campania de purificare a lumii islamice de «necredincioși și de apostații creștini».

Este ceea ce vor să transmită liderii qaidişti atunci când afirmă că Occidentul şi creştinii, în general, nu au a alege decât între a se converti de bunăvoie la islam, a fi convertiţi cu forţa sau a muri".

„Este mai presus de orice îndoială că forţarea creştinilor arabi să apuce pe căile pribegiei în masă şi opresiunile la care aceştia sunt supuşi în societăţile lor preponderent musulmane sunt o consecinţă firească a extremismului, a culturii şi ideologiei terorismului religios radical, iar eliminarea acestui fenomen nu se reduce, simplist, la măsuri de securitate şi pază, inutile atâta vreme cât lumea arabă nu îşi va corecta propriile carenţe de civilizaţie şi gândire şi cât nu va înţelege că toleranţa şi alteritatea nu se limitează la declaraţii propagandistice şi electorale care ameninţă să ne transforme în societăţi închise în ele însele, sălbăticite şi dezumanizate", aprecia, în legătură cu cele de mai sus, un prestigios cotidian londonez de limbă arabă[1].

Expresie a disperării cotidiene în care creştinii din Orient sunt siliţi să trăiască stau şi cuvintele rostite, după atentatul de la Bagdad, de către episcopul caldeean Shelmon Wardūni: „Sperăm şi avem încrederea ca Dumnezeu să ocrotească Biserica Sa. După mine, nu pare să existe o altă cale de ieşire decât cea oferită de rugăciune. Trebuie să cerem de la Dumnezeu, de la Dumnezeul păcii, să dea linişte naţiunii noastre"[2].

Desigur, valurile de violenţă anticreştină în Orient sunt discutabile cât priveşte dimensiunea, motivaţiile şi semnificaţiile. Ele pot fi înţelese, însă, şi ca o nouă dovadă a degringoladei din rândul curentelor şi structurilor teroriste islamice, puternic şubrezite de presiunea loviturilor primite în contextul campaniei globale antiteroriste, situaţie tradusă prin căutarea unor ţinte „de nişă", încă insuficient exploatate şi care, prin sacrificiul lor, pot duce la o „retuşare" a imaginii jihadismului şi la o reconfirmare mediatică a faptului că Al-Qaida şi al-qaidismul există, sunt active şi au potenţialul necesar pentru continuarea războiului sfânt.

[1] Daoud Al-Sharayan, „Exodul creştinilor arabi", în cotidianul *Al-Hayat*, Londra, 23 octombrie 2010.

[2] Radio Vaticana, 1 noiembrie 2010.

VI

Imigraţie şi jihad

„Se poate afirma că dacă în zilele noastre majoritatea imigranţilor nu sunt cu necesitate terorişti, în schimb majoritatea teroriştilor provin, cu certitudine, din rândul emigraţiei", afirmă un studiu elaborat la The Nixon Center şi confirmat chiar în declaraţii ale liderilor din reţeaua Al-Qaida[1]. Analiza mai multor cazuri de terorism cu fundamente religioase islamice a pus în evidenţă faptul că, în afara câtorva excepţii în care executanţii au provenit din autohtoni convertiţi la islam, restul acestora fac parte din categoria imigranţilor din prima şi a doua generaţie, în care sunt plasaţi autorii celor mai multe atacuri teroriste de pe teritoriul Uniunii Europene şi al Statelor Unite ale Americii, fapt care pune încă o dată în evidenţă strânsa relaţie existentă între fenomenul migraţionist şi revirimentul fundamentalismului jihadist radical reprezentat de organizaţia teroristă Al-Qaida şi de ramurile afiliate sau subordonate acesteia. Precedentele analizate de către experţii în problematica antiteroristă au mai pus în lumină o constatare nu lipsită de importanţă, şi anume aceea că imigranţii stabiliţi legal în statele Uniunii Europene, ca rezidenţi permanenţi sau sezonieri, sunt folosiţi de regulă, dar nu exclusiv ca „ariergardă" angajată în asigurarea logistică a acţiunilor teroriste de anvergură (prozelitism, qaidism, strângerea şi tranzitul de fonduri financiare, asigurarea unor adăposturi provizorii, culegerea de informaţii legate de câmpul operaţional etc.), în vreme ce pentru atacurile de proporţii semnificative, executanţii pătrund în spaţiul european (ca şi în cel nordamerican, de altfel) exclusiv prin mijloace legale (ca vizitatori,

[1] Robert S. Leiken, *Bearers of Global Jihad? Immigration and National Security after September 11*, The Nixon Center, New York, 2004, pag. 14.

studenţi, masteranzi, administratori de firme comerciale etc.) sau, pentru durate mai îndelungate de timp, prin naturalizare (solicitarea şi obţinerea cetăţeniei) în state europene sau noneuropene marginale care, prin situarea geografică şi relaţiile cu arealul comunitar, oferă persoanelor sau componentelor de logistică posibilitatea de pătrundere nestingherită sau de tranzit către Europa, unde devin „surse în conservare" până la activarea lor în vederea executării de acţiuni violent-teroriste. Metodele nu sunt noi, ci doar adaptate şi perfecţionate în funcţie de evoluţiile generale la nivelul fenomenului terorist şi al măsurilor de securitate şi coordonare adoptate de ţările-ţintă. Procedeul nu este, în acelaşi timp, o invenţie exclusiv a jihadismului fundamentalist, ci şi un instrument cu obiective politice laice, un exemplu în acest sens fiind oferit chiar în România, unde în 1984 Ali Muhammad Al-Hersh, membru al grupării teroriste palestiniene Fatah – Consiliul Revoluţionar, a trist-celebrului Abu Nidal, aflat în „conservare" în ţara noastră sub acoperirea de student în anul al III-lea la Politehnica ieşeană (la care se adaugă încă 2 ani de „repetenţie"), l-a ucis pe Azmi Al-Mufti, consilier politic al Ambasadei Regatului Haşemit al Iordaniei la Bucureşti, drept act de represalii pentru atitudinea pro-occidentală a monarhiei iordaniene, dar şi pentru „pedepsirea" României, care, în mod repetat, respinsese avansurile grupării Abu Nidal de stabilire a unor relaţii „tovărăşeşti" şi „revoluţionare" cu Bucureştiul.

Analiza comprehensivă a ameninţării pe care o reprezintă terorismul islamic – începând cu portretizarea identităţilor individuale şi de grup implicate în acţiuni extremiste, a politicilor de imigrare şi până la paradigmele conspiraţiilor care pot fi avute în vedere ca posibile la un moment dat – este de o importanţă vitală, chiar dacă realizarea ei este îngreunată îndeosebi de faptul că nu tot ceea ce înseamnă fundamentalism jihadist se reduce la „universul" Al-Qaida şi afiliatele sale, ci cuprinde, în aceeaşi măsură, islamismul „nativ" din ţările comunitare,

suficient de mozaicat şi fluid pentru a fi cu certitudine şi eficienţă cunoscut în toate oscilaţiile şi mentalităţile sale.

Din acest punct de vedere, distingem cel puţin trei forme de organizare şi acţiune a entităţilor jihadiste antioccidentale: aceea a „celulelor aflate în conservare", apoi cea a „grupurilor de asalt", în cazul deturnărilor de aeronave sau vase de navigaţie maritimă, şi, în al treilea rând, cea a „efectivelor de suport şi asistenţă logistică şi financiară", acţionând, după împrejurări, fie separat, fie în grupuri de acţiune mixte. Atacurile de la 11 septembrie au fost efectuate de o combinaţie între celulele aflate în conservare şi un grup de asalt, toţi membrii acestora provenind din rândurile imigraţiei. Atacul cu bombă executat în anii '90 la metroul parizian de către Grupul Islamic Armat (GIA) algerian a avut ca organizatori şi făptaşi membri ai unei „celule în conservare" formate din cetăţeni algerieni cu cetăţenie franceză etc. Se cuvine însă precizat, în treacăt, că, mai mult decât în Statele Unite ale Americii, terorismul în general şi radicalismul islamic în aceeaşi măsură, alături de fluxul migraţionist din ţările cu majoritate religioasă islamică sunt sensibil mai încărcate de semnificaţii şi motivaţii politice, în condiţiile în care societăţile europene se dovedesc mai puţin deschise şi mai puţin pozitive în ceea ce priveşte acceptarea şi integrarea valurilor de imigranţi care, la rândul lor, agreează în aceeaşi măsură redusă cultura şi valorile seculariste ale mediului european; acest fapt generează, aproape nedeclarat, un sentiment de adversitate manifestat de ambele părţi şi generator fie de prohibiţii impuse de gazde, fie de atitudini vindicative şi antisociale din partea nou-veniţilor dinspre Orient către Occidentul laic în valorile sale şi creştin în spiritualitatea care îi este proprie. Pierzându-şi legăturile naturale cu mediul social de proveniență, imigranţii tind să le înlocuiască prin refugiul în sfera religioasă, ceea ce îl determina pe Samuel Huntington să susţină că, pe viitor (unul care se identifică deja cu prezentul), „cele mai penetrante şi primejdioase conflicte nu vor fi acelea între clase sociale, ideologii sau superputeri,

ci între popoare aparţinând unor culturi diferite"[1]. Este unul dintre motivele pentru care un lider al comunităţii musulmane din Marea Britanie putea să afirme, textual: „Acum, noi (musulmanii, n.n.) ne aflăm deja în interiorul cetăţii (europene, n.n.)."[2] Această „pătrundere în cetate" înseamnă, între altele, şi faptul că nu sunt puţine rapoartele, inclusiv ale instituţiilor europene de securitate, care subliniază faptul că astăzi „Europa a devenit una dintre cele mai fertile pepiniere planetare de recrutare a islamiştilor militanţi"[3].

VII

Emigraţia din perspectivă islamist-jihadistă

Valorile democraţiei şi libertăţii ca temelie a societăţii universale deschise în faţa circulaţiei de persoane, idei şi bunuri materiale nu sunt cu necesitate aplicabile şi atractive pentru alte sisteme valorice, filosofice şi comportamentale. Această afirmaţie tautologică are, însă, din punctul de vedere al terorismului criminal şi al celui cu motivaţii religioase, alte valenţe, căci generozitatea cu care sunt oferite valorile de care vorbeam nu are utilitate decât în măsura în care ea oferă puntea de trecere către exportul de violenţă şi terorism, către recrutarea de „martiri", batalioane de sinucigaşi şi ucigaşi într-un război atipic în care

[1] Samuel Huntington, op. cit., pag. 28, 36.

[2] Dr. Zaki Badawi, decan al Colegiului Islamic din Londra, decembrie 2002, în Robert S. Leiken, op. cit., pag. 20.

[3] Cf. Oliver Roy, *Euroislam: the Jihad Within?*, 2003, pag. 2.

miza o reprezintă căutarea locului paradisiac, prin orice mijloace aflate la îndemână. Dacă abordările europene în domeniul politicilor de imigrație sunt girate, într-o mare măsură, de raţiuni şi calcule economice, pentru Al-Qaida şi „surorile" sale posibilitatea de infiltrare în mediul occidental european este evaluată în primul rând, dacă nu chiar în exclusivitate dintr-o perspectivă strategică. „Musulmanilor le este îngăduit să consume chiar vin şi carne de porc, dacă prin aceasta pot să emigreze şi să pătrundă în ţările occidentale necredincioase şi să se elibereze, astfel, de opresiunea guvernelor din ţările de origine. Emigraţia este permisă pentru a consolida lumea islamică şi a şubrezi ţările celor necredincioşi, iar unul dintre scopurile principale ale emigraţiei în Vest este acela de a readuce în conştiinţa musulmanului îndatorirea de a împlini jihadul şi de a întări puterea noastră asupra celor necredincioşi. Emigraţia şi jihadul merg împreună, nedespărţite, fiind în acelaşi timp şi cauză, şi efect şi condiţionându-se reciproc."[1]

Una dintre preocupările care se situează cu tot mai multă insistenţă în fruntea priorităţilor de apărare a securităţii este aceea referitoare la controlul circulaţiei transfrontaliere către ţările Uniunii Europene. Din acest punct de vedere se poate constata realitatea că posibilităţile de care elementele fundamentaliste şi teroriste dispun sunt practic nelimitate. Încă este un adevăr că imigranţii – şi nu numai cei cu preocupări şi misiuni teroriste – pătrund în spaţiul comunitar european pe orice cale imaginabilă: legal, fraudulos, ca persoane aflate în căutarea unor locuri de muncă, în baza solicitărilor de azil, ca oameni de afaceri sau studenţi, turişti, cu sau fără documente de identitate şi de călătorie, în baza faimoaselor *green cards* care le conferă dreptul la rezidenţă

[1] Imamul pro-Al Qaida Abu Basir, www.abubaseer.com. Abu Basir este un cleric saudit practicant al unui neowahhabism ultraconservator, fiind considerat unul dintre principalii „ghizi" spirituali şi ideologici ai majorităţii grupărilor şi celulelor terorist-fundamentaliste contemporane.

permanentă, şi lista ar putea continua. În anul 1992, Ramzi Yussef, planificator şi organizator al atacului împotriva World Trade Center din New York, a pătruns pe teritoriul american în baza unui paşaport irakian fals, cu destulă uşurinţă obţinut în Pakistan, în condiţiile în care resortisanţii irakieni beneficiau de facilităţi la intrarea în SUA în cadrul politicii promovate, la vremea respectivă, de Washington împotriva regimului irakian al lui Saddam Hussein. Deşi în bagajul tovarăşului său de călătorie au fost descoperite materiale suspecte de utilizări teroriste, Ramzi a fost primit cu solicitudine, fiind invitat să se prezinte după un oarecare interval de timp pentru a-şi primi aprobarea de azil în America.

În aceeaşi perioadă, structurile jihadiste şi-au concentrat efortul pe recrutarea unor femei, îndeosebi europene, „curate" din punctul de vedere al cazierului şi neînregistrate în evidenţele poliţiilor europene pentru acte frauduloase. Este foarte probabil ca această preocupare să fie valabilă şi astăzi, în condiţiile în care qaidismul militant acordă atenţie sporită elementului feminin pentru participarea la acţiuni teroriste directe sau pentru executarea unor misiuni subsidiare, dar nu mai puţin importante şi primejdioase. Blondele cu ochi albaştri din Cecenia, tinerele musulmane uzbece sau chinezoaicele uşor confundabile fizionomic cu femeile din zonele asiatice din vecinătatea Afganistanului se numără printre preferatele la recrutare, şi acestea şi-au dovedit deja eficacitatea în acţiuni executate împotriva unor obiective ruseşti sau pe frontul afgan.

VIII

Europa: câte ceva despre jihad şi finanţe

Din perspectivă metodologică, finanţarea activismului jihadist-terorist în ţările continentului european nu este fundamental deosebită de procesul similar în cazul fenomenului terorist general, indiferent de încadrarea sectorială în care manifestările şi finalităţile acestuia pot fi plasate. Ceea ce particularizează cazul european este însă dinamica rapidă şi ascensională a acestuia, precum şi capacitatea remarcabilă de adaptare la măsurile de combatere a fenomenului pe care, la nivel naţional şi al instituţiilor pancontinentale, instituţiile abilitate le-au adoptat în ultimii ani, inclusiv în segmentul legislativ şi juridic. Este vorba, în definitiv, de o veritabilă economie a terorii, al cărei „produs intern brut" se cifra, până la evenimentele din 11 septembrie 2001, la suma estimată de cca. 500 miliarde de dolari, din care aproximativ o treime a fost furnizată de afaceri şi iniţiative cu acoperire legală, de la donaţiile particulare şi caritabile la activităţi productive în diferite sectoare ale economiilor. Restul de două treimi al fondurilor orientate către finanţarea activităţilor cu profil terorist au provenit şi continuă să fie generate din activităţi ilicite şi criminale precum spălarea de bani, traficul de droguri, răscumpărările de ostatici şi bunuri sechestrate de răpitori etc.[1] În tot acest angrenaj şi tot în perioada premergătoare atentatelor din septembrie 2001, veniturile destinate terorismului fundamentalist islamic şi, cu precădere, organizaţiei Al-Qaida au avut o pondere prea puţin semnificativă, iar principalele

[1] Procentual, în perioada 2001–2005 cuantumul capitalurilor cu destinaţie teroristă a înregistrat o creştere variind între 4 şi 6%, cf. Loreta Napoleoni, *Terror Incorporated*, comunicarea la cea de-a 6-a conferinţă internaţională asupra terorismului global, septembrie 2006.

măsuri de contracarare şi „secare" a izvoarelor de finanţare şi de blocare a canalelor de scurgere a banilor către destinatar s-au datorat, în bună măsură, iniţiativelor avansate şi puse în aplicare de către Statele Unite ale Americii, îndeosebi prin adoptarea aşa-numitului „Patriot Act", formă legislativă având drept finalitate lupta împotriva spălării banilor. Având putere de implementare numai pe teritoriul Statelor Unite şi neincluzând fondurile provenite din activităţi cu acoperire legală, documentul a reuşit în prea mică măsură să diminueze semnificativ afluxul de capitaluri către structurile radicaliste laice sau religioase. Lui i s-a adăugat şi întocmirea şi actualizarea permanentă a informaţiilor despre statele-sponsori, organizaţiile, grupările şi grupusculele cotate drept entităţi teroriste. Dar, în pofida carenţelor care au afectat reglementările respective, teritoriul american a dobândit un plus de securitate împotriva infracţiunilor de natură financiară care au fost reorientate, într-un ritm destul de alert, către continentul european, acesta devenind epicentrul „economiei teroriste", în vreme ce moneda Euro s-a transformat în principala valută integrată în circuitul general de spălare a banilor.

Ce şi cât s-a schimbat în această ecuaţie după septembrie 2001?

Se poate spune că nici invadarea Afganistanului şi înlăturarea de la putere a mişcării radical-islamiste a talibanilor, nici restrângerea dimensiunii transnaţionale a fenomenului Al-Qaida, nici intrarea în Irak a coaliţiei internaţionale occidentale şi nici îngheţarea şi blocarea unor depozite bancare estimate la peste 200 milioane de dolari, la nivel global, nu au avut efectul aşteptat asupra activităţilor de colectare şi transfer al capitalurilor „teroriste"; „economia terorii" a cunoscut, dimpotrivă, chiar creşteri semnificative, datorate atât unor evoluţii „extrateroriste" precum creşterea bruscă şi importantă a preţurilor pe piaţa petrolieră şi, implicit, a veniturilor suplimentare obţinute în această conjunctură mai ales de către statele producătoare din lumea arabă şi din alte ţări petroliere islamice, cât şi apariţiei, în Europa, a unei noi generaţii de jihadişti autohtoni convertiţi la ideologia

fundamentalistă şi capabili să-şi autofinanţeze propriile pasiuni şi acţiuni împotriva „cruciaţilor şi a sionismului mondial". În mai multe mesaje înregistrate pe suport video şi difuzate prin intermediul canalului qatarez de televiziune prin satelit Al-Jazira, liderii qaidişti Ossama Bin Laden, Ayman Al-Zawahiri şi iordanianul Abu Musab Al-Zarqawi, fostul „emir" al filialei Al-Qaida din Irak, vorbeau chiar de o restructurare „reuşită în totalitate" a angrenajului financiar al reţelei qaidiste, restructurare reprezentată, în esenţă, de o descentralizare a activităţilor de finanţare în Europa şi în regiunea Orientului Mijlociu, consolidarea autofinanţării prin desfăşurarea de activităţi cu acoperire legală şi sporirea cotelor de finanţare destinate unor filiale „marginale" din lumea arabă şi de pe continentul european (cf. Loreta Napoleoni, op. cit.).

Participarea unor efective militare armate din Europa la campaniile din Afganistan şi Irak a generat un puternic sentiment de ostilitate al comunităţii islamice împotriva Europei, dar şi în rândurile noii generaţii de mujahedini născuţi, crescuţi şi educaţi în ţările continentului. Mai puţin dependenţi de ierarhia decizională Al-Qaida şi mai reticenţi la ideea de a pleca în taberele de antrenament sau pe fronturile îndepărtate din Afganistan, Pakistan, Irak, Cecenia etc., noii mujahedini „autohtoni" preferă să îşi aleagă ţintele din chiar mediul social în care trăiesc, având drept ideal legendarele figuri, aproape iconografice, ale lui Ossama Bin Laden sau Ayman Al-Zawahiri... Sub impulsul acestor „eroi legendari", neojihadismul autohton a putut planifica şi executa, fără ordine prealabile din partea „comandanţilor" qaidişti, atacurile de la Londra, Madrid, Casablanca sau din peninsula egipteană Sinai. O asemenea reorientare în direcţia Europei s-a reflectat şi în maniera de derulare a operaţiunilor de finanţare. Tranzacţiile transfrontaliere sunt înlocuite cu utilizarea curierilor transportatori de lichidităţi, a reuniunilor tainice din lăcaşurile musulmane de cult folosite drept „cutii poştale" pentru predarea şi preluarea fondurilor de către „teroriştii improvizaţi"

provenind din rândul prietenilor autohtoni sau din rândurile imigrației islamice. Pentru planificatorii mujahedini, repetarea unui atac de amploarea celor din septembrie 2001 nu mai este de actualitate (cheltuielile reclamate de pregătirea și executarea atacurilor de la actualul „Ground Zero" au fost estimate la cca. o jumătate de milion de dolari), preferințele îndreptându-se către executarea de lovituri de mică amploare, cu pierderi semnificative în rândul țintelor atacate, cu impact destabilizator și psihologic deosebit asupra opiniei publice, impermeabile la infiltrări externe informative și, mai ales, fără investiții majore.

Pentru decidenții europeni, o politică reușită de contracarare a ofensivei radicaliste islamice presupune nu doar măsuri de forță, informative sau de demontare a surselor de aprovizionare materială și financiară, ci și, poate în primul rând, dezvoltarea unor relații mai apropiate, mai comprehensive și mai cooperante cu numeroasele comunități musulmane rezidente în statele Europei, interesate și dornice să beneficieze de o integrare plurivalentă în structurile sociale și de coabitare cu societățile-gazdă. Dacă nu există, cu necesitate, o corelație între sărăcie și marginalizare, pe de o parte, și terorism, pe de altă parte, se poate însă vorbi de o legătură mai mult sau mai puțin conștientizată între jihadismul terorist și identitatea jihadistă de sorginte religioasă.

Ceea ce se desprinde din experiența ultimilor zece ani este faptul că, așa cum spuneam, mișcarea de susținere financiară a fenomenului fundamentalist european se află într-o dinamică ascendentă pe care legile și măsurile prohibitive nu vor putea să o încetinească și, cu atât mai puțin, să o paralizeze.

Răspunsul european

La 25 decembrie 2009, cursa Panam 253 pe ruta Amsterdam–Detroit, cu 279 de pasageri la bord și 11 membri ai echipajului, s-a aflat la un pas de o catastrofă dramatică. Nigerianul Umar

Farouk Abdul Mutallab, de 23 de ani, aflat la bordul aeronavei cu o încărcătură de exploziv asupra sa, a încercat să arunce în aer avionul în momentul când acesta se pregătea de aterizare. Atentatul a eşuat, tânărul fiind imobilizat de ceilalţi pasageri.

Tentativa sinucigaşă, ca şi celelalte acţiuni teroriste pe care Europa le-a cunoscut în ultimii ani, a readus în atenţia europenilor, dacă mai era nevoie, realitatea că islamismul terorist radical rămâne, încă, una dintre ameninţările majore la adresa securităţii continentale şi internaţionale.

Dincolo de comunicatele şi avertismentele lansate de autorităţi în împrejurări în care se poate vorbi de iminenţa producerii unui atac terorist, dincolo de vigilenţa manifestată de organele abilitate pentru prevenirea şi combaterea terorismului, în general, şi a jihadismului global şi, am spune, european, măsurile de luptă antiteroristă adoptate de autorităţile colective ale Uniunii Europene se menţin încă la un nivel ridicat al declaraţiilor de bună intenţie sau sunt prea puţin aduse la cunoştinţa cetăţenilor europeni, cel puţin în scopul psihologic al prevenirii acelei stări de „terrere", de terorizare şi incertitudine, care constituie unul dintre obiectivele fundamentale ale actului terorist. Politicile europene în domeniul combaterii fenomenului terorist de după atacurile de la 11 septembrie 2001 au fost, o bună perioadă de timp, dictate nu atât de raţiuni ţinând nemijlocit de apărarea securităţii naţionale şi comunitare, cât, cu precădere, de factorul politic şi de rezultatele sondajelor de opinie, iar atunci când au fost adoptate reglementări juridice pertinente, implementarea acestora s-a văzut fie îngreunată, fie chiar anulată din raţiuni ţinând de jocul politic.

La aproape două luni după tentativa teroristă ratată din ziua Crăciunului 2009, în zilele de 11 şi 12 februarie 2010, sub patronajul departamentului pentru probleme strategice al Ministerului francez al Apărării a fost organizată, la Paris, o reuniune a specialiştilor europeni în problemele terorismului contemporan şi a reprezentanţilor din diverse departamente franceze şi

internaţionale. Era prima reuniune pusă sub titlul de „Zilele europene asupra ameninţărilor teroriste", avându-l ca preşedinte de onoare pe Gilles de Kerchove, coordonator european al luptei împotriva fenomenului terorist.

Obiectivul dezbaterilor a fost o analiză la nivel de responsabili şi experţi a ameninţărilor extremiste şi a răspunsului naţional, european şi internaţional la acestea şi iniţierea măsurilor de creare a unei reţele de specialişti nonguvernamentali ca nucleu constitutiv al unei viitoare reţele de informare, coordonare şi schimburi în acest domeniu de importanţă vitală.

Pentru Europa, îndeosebi, punctul central de focalizare a interesului şi atenţiei rămâne prezenţa – pragmatică şi simbolică – a reţelei Al-Qaida; există, din acest punct de vedere, un consens asupra ideii că reţeaua condusă de Ossama Bin Laden şi, după moartea acestuia, de locotenentul său, Ayman Al-Zawahiri, cunoaşte un proces de şubrezire a nucleului de planificare şi decizie la vârf, fenomen însoţit de o autonomizare a organizaţiilor şi grupusculelor regionale şi locale. O idee care nu este nouă, ca de altfel nici aceea potrivit căreia nucleul s-a transformat mai degrabă într-un producător de sloganuri şi cuvinte de ordine, fiind mai puţin un centru efectiv şi decisiv de conducere, gestionare şi decizie în planul frontului jihadist global.

Se poate afirma, în aceeaşi ordine de idei, că Al-Qaida de astăzi se manifestă preponderent ca un mozaic de microgrupări şi actori solitari, animaţi de o diversitate la fel de mare a motivaţiilor şi resorturilor cauzale. Se cuvine, în egală măsură, reţinută o importantă diferenţă de abordare a fenomenului terorist fundamentalist între Uniunea Europeană şi Statele Unite ale Americii, şi anume aceea, subliniată de reprezentanţii europeni, potrivit căreia sintagma de „război împotriva terorismului" şi eşafodajul în care aceasta s-a materializat, la iniţiativa Statelor Unite şi a fostei Administraţii republicane a ex-preşedintelui George W. Bush, a constituit o eroare, chiar la nivel semantic, cu incalculabile consecinţe politice negative; partea europeană consideră că unica abordare rezonabilă şi cuprinzătoare ar fi aceea de

utilizare a sintagmei „război împotriva crimei", care defineşte mai coerent şi complet caracterul fundamental al actului terorist, fie el laic sau generat de o ideologie religioasă.

Trebuie menţionat că, în ceea ce priveşte „lupta europeană" împotriva fenomenului terorist, aceasta continuă să fie dominată de dimensiunea naţională, abia din anul 2002, după summit-ul de la Sevilla, terorismul începând să fie considerat de către statele membre ale Uniunii Europene o veritabilă ameninţare strategică şi convenindu-se, în acelaşi timp şi pentru prima oară, elaborarea măsurilor operative şi birocratice comunitare pentru urmărirea şi judecarea acestei categorii delictuale şi criminale. O asemenea clauză de solidaritate a fost consolidată odată mai mult după atentatele de la Madrid, din anul 2004, moment după care au fost elaborate şi puse în practică politici colective de prevenire şi protecţie antiteroristă. Agenţia de profil EUROPOL a căpătat atribuţii şi puteri lărgite.

Cu toate acestea, se fac simţite la nivel european nevoia de întărire şi armonizare a sistemelor juridice naţionale şi colective, inexistenţa unei legislaţii de incriminare a jihadului în exterior, lipsa unui sistem concertat de utilizare a informaţiilor referitoare la delictele criminale de inspiraţie religioasă, o nu îndeajuns de funcţională cooperare transatlantică în domeniul combaterii terorismului religios şi de drept comun şi în cel al conlucrării cu terţe părţi sau cu vecinătatea continentală, şubreda funcţionare a relaţiei public–privat, îndeosebi în segmentul tehnologiilor avansate şi al protecţiei infrastructurilor cu grad ridicat de sensibilitate. În sfârşit, perspectivele de evoluţie în materie de combatere a fenomenului terorist în spaţiul paneuropean vor impune o mai accentuată atenţie acordată aşa-numitului „terorism cibernetic", securizării frontierelor exterioare ale Uniunii şi acordării unor prerogative extinse şi la domeniul în discuţie pentru agenţii şi alte structuri ale Uniunii.[1]

[1] Pentru informaţii suplimentare şi actualizate poate fi accesat noulansatul site al U.E. în probleme de combatere a fenomenului terorist, www.reet-neet.eu.

Dar Europa are şi un altfel de reacţie la „provocarea islamistă" la adresa identităţii şi a valorilor bătrânului continent. Un răspuns care nu de puţine ori izvorăşte din umoral şi este exprimat în tonuri şi prin mijloace excesiv pătimaşe, precum celebrele caricaturi considerate drept o umilire a Profetului Muhammad şi care în cercurile islamice au provocat răspunsuri şi mai pătimaşe, degenerate în violenţă, sânge şi ameninţări fulgurante. Faţă cu realitatea europeană de astăzi şi din perspectiva „islamizării" sale, reacţiile opiniei publice şi chiar ale unor formaţiuni politice nu pot să nu fie receptate ca o temă de meditaţie. Iată extrase dintr-un discurs ţinut, la New York, de Geert Wilders, preşedintele Partidului Libertăţii din Olanda şi lider al unei asociaţii de voluntari care îşi propun să contracareze „islamizarea" şi „jihadizarea" societăţilor occidentale europene[1].

„Nu totul este bine în Lumea Veche. Există un pericol care se conturează şi care nu îndeamnă la optimism. Am putea spune că Europa se află în faza finală a islamizării... Aţi văzut, probabil, semnele. În oraşele europene, uneori la câteva blocuri distanţă de obiectivele turistice, se află o altă lume, cea paralelă, creată de masiva imigraţie dinspre societăţile musulmane... Sunt ghetourile musulmane controlate de fanatici religioşi, crescute precum ciupercile în fiecare oraş din Europa, elemente de bază pentru controlul teritorial în cele mai multe părţi din Europa... Multe oraşe europene sunt, deja, pe sfert musulmane. Să luăm exemplu doar Amsterdamul, Marsilia şi Malmö, în Suedia... Parisul este înconjurat acum de un inel de cartiere musulmane, multe şcoli de stat din Belgia şi Danemarca pot servi, pentru toţi elevii, doar alimente specific islamice. Profesorii sunt sfătuiţi să evite autorii consideraţi ca ofensatori la adresa musulmanilor, inclusiv Voltaire şi Diderot, sau pe evoluţionistul Darwin. Istoria Holocaustului nu mai poate fi predată, din cauza sensibilităţii musulmanilor. În Anglia, instanţele islamice *Şari'a* sunt acum

[1] Postat de Magdalena Chiriţă pe portalul Google, 10 octombrie 2010.

oficial parte a sistemului juridic... Acestea sunt doar fapte şi cifre, dar numerele nu ar fi un pericol în cazul în care imigranţii musulmani ar avea dorinţa de a se integra în societate. Există însă puţine semne de acest fel. O treime dintre musulmanii francezi nu au obiecţii faţă de atacurile sinucigaşe, iar acelaşi procent dintre studenţii britanici susţin crearea unui califat islamic la nivel mondial. Sărbătorile musulmane au devenit sărbători oficiale de stat..."

Punctele de suspensie din acest extras înlocuiesc pasaje în care autorul face un veritabil expozeu de xenofobie şi şovinism antiislamic, iar militanţii ca Gerd Wilders nu sunt puţini. Europa are şi ea extremiştii şi radicalii săi, iar abordarea unei probleme sensibile şi complexe precum cea a imigranţilor musulmani, ca şi aceea a imigraţiei ţiganilor şi a altor etnii minoritare străine impune recursul la reţinere, la raţiune şi, în egală măsură, la o autoexaminare a propriei atitudini a societăţilor europene faţă de convieţuirea cu minoritarii şi de susţinerea integrării acestora în societăţile primitoare, în conformitate cu legea naţională şi cu spiritul toleranţei, din care Europa îşi face o emblemă definitorie.

Şi totuşi, Europa sau Eurabia?

Este pe cât de binecunoscută, pe atât de controversată afirmaţia atribuită lui André Malraux potrivit căreia „secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc". Malraux mai profeţea, în context, producerea unui amplu fenomen migraţionist din lumea arabo-islamică înspre Europa, „ale cărui consecinţe sunt încă greu previzibile". Astăzi, pe continentul european sunt în vogă două sintagme care definesc configuraţia raporturilor existente între societăţile europene şi lumea musulmană: „Eurabia" şi „Islamofobia", ale căror sensuri nu mai au nevoie de explicaţii; Europa s-ar afla în starea de a fi un continent islamizat, de unde şi teama de Islam şi de consecinţele extinderii acestuia, teamă

care se manifestă inclusiv în formele radicale cele mai explicite, deşi nu la fel de extrem-violente ca manifestările şi faptele de violenţă venite din partea unor cercuri islamiste nu mai puţin radicale. „Încă în perioada decolonizării, în anul 1956, marele vizionar credea că, în perioada postcolonială în lumea islamică vor apărea variate forme de regimuri totalitare în faţa cărora lumea occidentală pare nepregătită să le contracareze."[1] Realitatea pe care Europa de astăzi o trăieşte pare a demonstra că dacă Islamul nu a devenit un inamic, aşa cum prevestea Malraux, acesta constituie totuşi o problemă şi o provocare nu îndeajuns asimilată şi pe care Europa şi Uniunea Europeană o abordează cu o largă doză de nesiguranţă şi ezitare. Germania este surprinsă de rapiditatea cu care cerul său este înţepat de tot mai multe minarete ale lăcaşurilor de cult musulmane, dar nu este pregătită să accepte Turcia ca membru al comunităţii continentale; Marea Britanie pare a-şi fi pierdut din morga specifică atunci când constată că legea islamică are acelaşi drept de cetate cu străvechiul şi rigurosul sistem juridic de pe malurile Tamisei; Spania nu şi-a revenit încă din şocul produs de atentatele teroriste de la Madrid şi nu îşi ascunde stupoarea auzind că musulmanii pe care îi găzduieşte continuă să vadă în Peninsula Iberică un „pământ musulman", pentru că în urmă cu opt veacuri a fost cucerită de sarazinii lui Tariq Ben Ziad. Iar Franţa meditează la legi antimigraţioniste pe criterii religioase şi etnice pe care, deocamdată, le aplică, asemenea Italiei, doar împotriva ţiganilor, şi exemplele ar putea continua. Se renunţă la eufemisme şi la condamnări onctuoase, pentru a se utiliza termenii cei mai direcţi, care, însă, rămân în bună măsură la stadiul declaraţiilor de bună intenţie. După secole de ostilitate în care Europa creştină şi Orientul islamic s-au înfruntat fie pentru a se îngenunchea reciproc, fie pentru a răzbuna amintiri istorice neplăcute, după dezmembrarea fostei Uniuni Sovietice şi a sistemului comunist satelitar şi, apoi,

[1] *L'Express*, 11 februarie 2011.

după demararea procesului de reunificare a Europei şi de extindere a Uniunii Europene, continentul a privit, o perioadă, cu entuziasm şi speranţă către un viitor al reconcilierii, coexistenţei şi împărţirii, în avantaj reciproc, a valorilor şi specificităţilor celor două arii geospirituale. Un lucru care, astăzi, determină o regândire a unei asemenea abordări optimiste. Pe de o parte, pentru că segmente limitate, dar puternic conservatoare şi vindicative ale universului islamic au rămas ancorate în trecut şi în acelaşi spirit al vendetelor generate încă din istoria timpurie a Evului Mediu, spirit al cărui purtător de stindard s-a autodeclarat radicalismul, cu apogeul atins prin violenţa şi inflexibilitatea viscerală a ideologiei terorismului, izvorâtă din periferiile răstălmăcite ale dogmei islamice şi având aceiaşi foşti şi actualizaţi inamici – oamenii şi societăţile Europei. Pe de altă parte, pentru că lumea arabo-islamică, copleşită de un fatalism atavic, acela al „înfrângerii", *naqba*, de care – se putea altfel? – doar „alţii" sunt vinovaţi, traumatizată de regimurile concentraţionare, totalitare şi autocratice instalate odată cu obţinerea independenţei statale şi naţionale şi aflată în conflicte teritoriale şi confesionale care par a nu mai avea sfârşit, se dovedeşte rebarbativă la asimilarea modernităţii, preferând convieţuirea paralelă cu aceasta, într-o izolare închisă, în veşnica tentativă ca, sub motivul – firesc până la o anumită limită – de păstrare a identităţii proprii în toate componentele sale, să săvârşească un soi de „migraţie *in integrum*" nedispusă la concesii în faţa tentativelor de integrare în societăţile-ţintă, dar preocupată de asimilarea acestora inclusiv prin islamizarea până şi a modului occidental de a percepe Islamul şi pe oamenii săi. Din acelaşi motiv al inapetenţei pentru alteritate, asistăm la situaţia în care imigrantul venit din lumea arabo-islamică pare a-şi lua cu sine, îngrămădite de-a valma în valizele de călătorie, istoria, societatea, identitatea, valorile pe care le ţine ascunse cu un orgoliu tainic şi pe care preferă să nu le expună, să le ofere schimbului de valori – şi istoria arabo-islamică are un mare tezaur, participant la dezvoltarea istorică

a civilizației și culturii universale –, ci să le impună tale quale societăților primitoare. Metaforic vorbind, o asemenea ipostază poate fi asemuită cu instinctul singuratic și posesiv al cucului care își depune ouăle într-un cuib străin, alungând însă puii păsării care l-a primit și l-a hrănit până la eclozare și după aceea, până a putut să-și ia zborul.

Se constată, printre alte manifestări ale independentismului islamic european, o sporire a iritării acestuia față de libertatea de expresie, care constituie unul dintre pilonii democrației occidentale. Ideologii și teologii musulmani și-au făcut o tradiție din a condamna acest concept sub pretextul că el contravine Legii coranice: nimeni nu are dreptul să vorbească nestingherit, riscând să afecteze infailibilitatea *Șari'ei*! Astfel se face că, din pricina acestui val contestatar, piesa de teatru *Mahomed* a lui Voltaire a fost interzisă în unele teatre europene, iar amenințările, inclusiv cu moartea, nu sunt puține la adresa celor care – intelectuali, artiști, oameni simpli – își permit să discute despre Islam fără avizul ulemalelor și muftiilor. (*L'Express*)

În anul 1997, era înființat așa-numitul Consiliu European pentru *Fatwa* și Cercetare, care include cca. 30 de organizații islamice și islamizante din Europa și care vine să se adauge Federației Internaționale a Ulemalelor Musulmane, ambele structuri având drept obiectiv de căpetenie propovăduirea islamului în societățile de reședință și exploatarea lacunelor dovedite de comunitățile și instituțiile europene și occidentale, în general, în ceea ce privește păstrarea atașamentului față de valorile și identitățile proprii, într-o lume occidentală pe care discursul islamic o numește, deja, *„Al-Dār Am-Maw'ūd"*, Casa promisă, Casa promisiunilor; această sintagmă amintește destul de frapant de un alt concept cu putere de circulație în mediile arabo-islamice europene: *Raghbat Al-Islām*, Dorința Islamului, concretizată în eforturile de a face din *Coran* un punct de referință și un îndrumar pentru toate instanțele și segmentele sociale marginalizate ale unei societăți individualiste, consumiste și marcate de

spiritul competiției pentru prosperitate cu orice preț. „Dacă Bătrânul continent este bolnav, este pentru că acesta își ignoră valoarea propriei identități și istorii... O delăsare care îi poate determina pe unii musulmani europeni să recunoască, fără false complexe: aici (în Europa, n.n.), beneficiem de prețioasa libertate de a putea gândi, de a ne putea exprima, de a contrazice fără teama că Statul ne va supune la represalii" (*ibid.*, supra). Iar arma propagandistică și retorică aflată la îndemână și intens utilizată este așa-numita „islamofobie" pe care Europa ar manifesta-o la adresa valorilor și sistemelor musulmane. Europenii se tem de Islam din motive născocite ad-hoc, se arată temători de ceea ce Islamul oferă și își pretind dreptul la ripostă, discriminând, marginalizând, negând pentru musulmani chiar drepturile pe care tocmai acești cetățeni europeni și le revendică. Acesta este sloganul unui islamism aflat în ofensivă, dar vrând să lase impresia defensivei și a opresiunii în care trăiește. Există, desigur, pusee de umoral și de irațional în unele manifestări ale islamofobiei – iar compararea *Coranului* cu „opera magna", *Mein Kampf* a lui Hitler, este una dintre manifestările care nu pot să fie negate, după cum nu trebuie să fie nici acceptate.

Eurabia? Islamofobie? De ce nu și o „eurofobie" care, nemărturisit, dar manifest există, fără ca efectele sale ascunse și cu perspectivă îndelungată de acțiune să fie în mod serios studiate?

PARTEA A III-A

ŞEICUL OSSAMA

I

O distincție necesară

Atentatele de la 11 septembrie 2001 au reprezentat pentru Statele Unite ale Americii o lovitură mai traumatizantă decât atacul japonez de la Pearl Harbour, iar pentru comunitatea internațională ele au marcat începutul unei noi faze a acerbei confruntări cu flagelul jihadist-terorist reprezentat de noua stea a războiului împotriva „cruciaților și a sioniștilor": rețeaua fundamentalist-radicală Al-Qaida, întemeiată și finanțată de sauditul miliardar Ossama Bin Laden.

Doritor a se prezenta, încă o dată, drept partener strategic exclusiv al Statelor Unite, guvernul israelian și-a oferit asistența pentru înlăturarea urmărilor de la cele două „turnuri gemene" și, apoi, în derularea anchetelor, analizelor și evaluărilor care erau așteptate să înceapă în mod inevitabil. Washingtonul a declinat oferta israeliană, care nu era lipsită de un fundal nemărturisit: premierul de atunci al Executivului de la Tel-Aviv nu acceptase să creadă că, în pofida experienței acumulate în lupta cu facțiunile rezistenței armate palestiniene, Israelul nu putea pretinde să se individualizeze ca unic partener al Americii în lupta împotriva fenomenului terorist, în contextul în care Administrația fostului

preşedinte George W. Bush avea acută nevoie de susţinerea ţărilor arabe şi a lumii islamice moderate, a căror reacţie putea fi cu totul imprevizibilă în caz că America ar fi confirmat, tocmai în acele momente, justeţea acuzaţiilor aduse de arabi, şi anume de a se fi aliniat exclusiv şi necondiţionat politicii „expansioniste a entităţii sioniste" în regiunea Orientului Mijlociu.

Astfel că, drept reacţie, Ariel Sharon a putut să transmită aliatului său de peste Ocean acest îndemn prea puţin diplomatic: „Ocupaţi-vă voi de talibani, de Al-Qaida şi de Irak, noi ne ocupăm de Bin Laden al nostru, Yasser Arafat!"[1] Numai că liderul palestinian, impresionat sau poate speriat de entuziasmul compatrioţilor săi faţă de lovitura aplicată Statelor Unite, a decis să se prezinte la spitalul din Gaza pentru a dona sânge destinat victimelor de la Twin Towers. Un gest care, pentru mass-media internaţională, a fost un subiect de primă pagină, iar pentru Ariel Sharon, un prilej de a-şi muşca unghiile. „Terorismul" practicat de palestinienii aflaţi sub ocupaţie se dovedea altceva decât cel profund iraţional şi fanatic al lui Ossama Bin Laden. Editorialistul Yoel Marcus, de la *Yedioth Aharonot*, nota că „este prea puţin important ce organizaţie este vinovată de unul sau altul dintre atentate, virusul terorismului îşi bate joc de frontiere. Este o tumoră canceroasă pe care niciun stat n-o poate vindeca, şi eradicarea ei cere mobilizarea tuturor democraţiilor..."[2]

Deşi în declaraţiile şi comunicatele repetate pe care liderii Al-Qaida le-au destinat opiniei publice internaţionale „sionismul" şi, mutatis-mutandis, statul evreu erau nominalizate ca principală ţintă a jihadului, alături de comunitatea occidentală de dincolo şi de dincoace de Ocean, Israelul nu a fost niciodată ţintă directă a războiului sfânt qaidist şi nicio operaţiune teroristă în teritoriul israelian nu a purtat semnătura „olografă" a

[1] Robert Assaraf, *Ariel Sharon şi bătăliile lui politice*, traducere de Aurelia Ulici, Editura Minerva, Bucureşti, 2008, pag. 392.

[2] Robert Assaraf, op. cit., pag. 397.

reţelei Al-Qaida, pentru care campania antiisraeliană s-a limitat, încă de la înfiinţarea reţelei lui Ossama Bin Laden, la apeluri şi discursuri patetice adresate arabilor şi musulmanilor de pretutindeni. Un fel de a scoate castanele din foc cu mâna altora. Meritul pentru acest „armistiţiu unilateral nedeclarat" revine, fără îndoială, israelienilor şi instituţiilor lor îndrituite să apere liniştea, securitatea şi vieţile concetăţenilor.

Dar reacţia fostului premier Ariel Sharon aduce în discuţie o idee pe care, nu de puţine ori, politicienii îndeosebi o ignoră, şi anume aceea că terorismul de care sunt acuzate organizaţii combatante precum Mişcarea Islamistă Palestiniană Hamas, Jihadul Islamic Palestinian sau Hezbollahul Libanez este profund deosebit de cel practicat după canoanele ideologice şi programatice ale jihadului salafist qaidist; în vreme ce menţionatele structuri dispun de un program politic şi urmăresc obiective cu finalităţi eminamente politice, respectiv eliberarea teritoriilor palestiniene de sub ocupaţia israeliană şi crearea unui stat palestinian independent şi islamic, militantismul salafist instituţionalizat este lipsit de un asemenea „îndreptar" politic, de proiecte ideologice naţionale şi de programe puse în slujba societăţii islamice, de o concepţie minimal coerentă privind statutul său de detaşament al mişcărilor de eliberare naţională şi socială sau de relaţionare regională şi internaţională, plasându-se, astfel, în categoria curentelor marginale, animate de o ideologie a vendetei, a violenţei şi urii, pentru a cărei promovare îşi caută legitimarea într-un islam deformat şi interpretat în manieră oportunistă, conjuncturală şi în exclusivitate sectară. Oricât ar părea de discutabilă, o asemenea abordare – către care chiar şi Uniunea Europeană pare să se orienteze şi pe care Ariel Sharon o lămurea plasând nediscriminatoriu toate curentele radical-violente în coşul „crimei" – poate avea urmări negative cât priveşte înţelegerea resorturilor determinatoare ale variatelor şcoli teroriste şi adaptarea „personalizată" a mijloacelor combative la realitatea vie din câmpurile de operaţiuni.

II

Şeicul Ossama

Într-o intervenţie difuzată la 31 decembrie 2010 de postul de televiziune prin satelit Al-Arabiya din Dubai, în cadrul programului de dezbateri „Industria morţii", Hassan Turabi, proeminent lider religios şi politic sudanez şi al Frontului Islamic Naţional de opoziţie, încerca să explice, pentru ascultătorii săi, cauzele profunde care l-au determinat pe miliardarul de origine saudită Ossama Bin Laden să se transforme dintr-un prosper antreprenor şi om de afaceri în omul care, foarte curând, avea să devină inamicul public numărul unu şi cel mai căutat ideolog şi practicant terorist la nivel planetar. „Când, la începutul anilor '90, Ossama Bin Laden a venit în Sudan, nu avea nici cea mai vagă intenţie de a se alătura mişcării jihadist-islamiste, preocupările sale limitându-se la domeniul investiţional în construcţia de locuinţe, şosele, autostrăzi şi poduri, domeniu în care familia Bin Laden şi-a obţinut notorietatea şi, desigur, fabuloasa avere. Ossama Bin Laden a crezut că era de datoria lui să se alăture luptei armate împotriva Americii: Statele Unite exercitaseră neîncetate presiuni asupra regimului de la Khartoum al generalului Omar Al-Bashir, pentru a-l expulza pe Ossama după ce guvernul saudit îi retrăsese cetăţenia ţării de baştină. Astfel încât, expulzat fiind şi neputând să se întoarcă în ţara natală, singurul adăpost care i s-a oferit a fost Afganistanul. Or în această ţară, el nu a mai putut să-şi continue activităţile investiţionale anterioare, pentru că Afganistanul era lipsit de cea mai simplă infrastructură de funcţionare, o ţară fără drumuri, fără posibilităţi de comunicare, dispunând doar de culturile de plante opiacee şi de un popor care, de când există pe faţa pământului, nu a avut altă cultură decât aceea a luptei intertribale şi a ceea ce, în termeni moderni,

se poate numi «eternul război», care își așteaptă sau își fabrică inamicii pentru a supraviețui. În atari condiții, Ossama Bin Laden nu avea altă alegere decât aceea de a lupta, alături de rebelii afgani, pentru a se răzbuna împotriva Americii care îl urmărea ca pe un animal încolțit de hăitași, care îl scosese din adăpostul sudanez și îl lăsase fără cetățenie și identitate națională."

Este o abordare care surprinde prin superficialitate la un politician precum Hassan Turabi, devenit un *brand* de țară într-un Sudan cunoscut mulți ani pentru ospitalitatea nelimitată arătată unei lungi serii de teroriști – cine nu își amintește de celebrul Ilici Ramirez Sanchez, Carlos sau „Șacalul"? – sau de numeroși actori pe arena jihadismului internațional pe care nu i-a adus în fața justiției – din alte țări! – decât la presiunile la care a fost supus din partea Statelor Unite și a mediilor politice din lumea occidentală.

Ossama Bin Laden avea experiența campaniei din Afganistan împotriva Rusiei sovietice, amărăciunea pentru a fi fost trecut pe linie moartă de către americani, odată cu plecarea Armatei Roșii din „țara macilor", ostilitatea și dorința de răzbunare împotriva foștilor susținători de peste Ocean, dar și a regimului monarhic saudit care îi retrăsese dreptul de a mai fi cetățean al propriei țări. Și avea, mai presus de toate, obsesia războiului sfânt, pentru a cărui îndeplinire se simțea hărăzit!

Un crochiu al portretului său și al rețelei care i-a adus trista celebritate nu sunt, în aceste condiții, lipsite de utilitate.

De profesie inginer de construcții civile, cu diplomă obținută la Universitatea „Regele Abdulaziz" din Jeddah, Ossama Bin Laden s-a născut în anul 1957, ca al 17-lea dintre cei 20 (după alte surse, 25) de copii ai antreprenorului Muhammad Bin Laden[1], un imigrant yemenit stabilit în Arabia Saudită, unde a putut să

[1] Numărul exact al copiilor acestuia este controversat, unele scrieri biografice avansând cifra de 52 sau 53 (vezi și Christopher Dickey, „Meet the Bin Laden", *News Week*, www.msnbc.com).

intre în grațiile unor persoane apropiate familiei regale și să-și întemeieze o companie de antreprenoriat care avea să-i aducă o avere estimată la 2-3 miliarde de dolari. Bătrânul Bin Laden a murit în cursul unui zbor cu avionul personal, care s-a prăbușit în 1967, lăsându-i lui Ossama, atunci în vârstă de 16 ani, o avere estimată la cca. 57 milioane de dolari; cifra exprimă, într-un fel, și poziția sa de copil favorit al tatălui și al mamei sale, Hamida, o siriancă de origine palestiniană, ostracizată în sânul familiei din pricina atitudinilor sale rebele și liberale neconforme cu austeritatea impusă femeilor de canonul islamic, fapt care i-a atras și porecla de *Al-Abīda*, „Sclava", de unde și cognomenul sub care Ossama a fost cunoscut în adolescență, ca *Ibn Abīda*, „Fiul sclavei". Statutul impus Hamidei s-a reflectat și asupra lui Ossama, singurul copil rezultat din căsătoria siriencei cu Muhammad Bin Laden și aflat în situația de a fi marginalizat în familie, îndeosebi de restul fraților săi rezultați din căsătoriile sau aventurile erotice ale tatălui. A fost una dintre cauzele care, mai târziu, aveau să conducă la o ruptură cvasitotală a relațiilor „proscrisului" cu restul familiei. După absolvirea Institutului politehnic din Jeddah, Ossama avea să-l cunoască pe Abdullah Azzam, un profesor palestinian cu vederi radicale care a avut o influență decisivă asupra cristalizării și evoluției politice și ideologice ulterioare a lui Ossama Bin Laden. Lui i se datorează modul cum viitorul jihadist a înțeles natura ripostei care se cuvenea împotriva invadării de către „ereticii atei sovietici" a statului islamic Afganistan și, mai târziu, a aceluiași act antiafgan venit de data aceasta din partea Statelor Unite ale Americii.

III

Generația „fratelui" Azzam

Se cuvine consemnat aici un fapt care, în pofida importanței lui cruciale pentru evoluția ideologică și jihadistă a lui Ossama Bin Laden, a fost prea puțin abordat, dacă nu ignorat în literatura dedicată jihadismului islamist, în general, și rețelei Al-Qaida, cu deosebire, și anume acela că adevăratul fondator al structurii care avea să devină, mai târziu, faimoasa rețea teroristă nu a fost defunctul lider al organizației, ci „fratele musulman" Abdullah Azzam, el însuși un emul al ideologului frăției musulmane, Sayyd Qutb[1], ale cărui idei le-a transmis învățăcelului său, Ossama.

Azzam a fost un jihadist extremist, născut în 1941 într-o localitate din apropierea orașului palestinian Jenin, de pe malul de vest al Iordanului, cu studii religioase la Damasc și Cairo și cu o vastă rețea de relații apropiate în cercurile fundamentaliste ale Frații Musulmani, îndeosebi în Siria și Egipt. Pro-monarhist (a susținut, fără o implicare directă, monarhia iordaniană în zdrobirea tentativei de lovitură de stat pe care facțiunile palestiniene de rezistență, în frunte cu Yasser Arafat, au executat-o în septembrie 1970), ostil Organizației de Eliberare a Palestinei, căreia îi reproșa de a fi o structură materialistă, laică și, mai ales, pro-sovietică și legată de regimurile comuniste satelitare Kremlinului, Abdullah Azzam a devenit, progresiv, dar sub puternica influență a Frații Musulmani un adept fervent al ideii de susținere a mujahedinilor din Afganistan angajați în războiul împotriva armatelor sovietice, scop în care a efectuat mai multe vizite și sejururi în Pakistan, în zona tribală situată la granița pakistanezo-afgană, unde a putut cunoaște îndeaproape lideri ai

[1] Vezi Apendicele acestei lucrări.

insurgenței talibane, dar și lideri jihadiști afgani aflați în primele linii de confruntare cu unitățile Armatei Roșii. Este perioada în care el elaborează un edict religios (*fatwa*), publicat în presa kuwaitiană de orientare islamică, prin care prescrie jihadul ca îndatorire individuală (*fard 'ayn*) a fiecărui musulman și dezvoltă o teză privind „apărarea pământului islamic" axată pe ideea participării panislamice la războiul pentru eliberarea Afganistanului: „Fiecare arab care dorește să meargă la jihad în Palestina este liber s-o facă, iar cel care nu are posibilitatea, să se îndrepte către Afganistan. Ceilalți musulmani trebuie să-și înceapă jihadul în această țară unde cauza este servită de mujahedini care refuză ocupația din partea necredincioșilor... Frontierele Afganistanului sunt deschise în fața mujahedinilor, există peste 300 de kilometri de asemenea granițe accesibile, spre a nu mai aminti că toată această lungime este înconjurată de regiuni și zone tribale nesupuse puterii politice..."[1]

Atras de argumentele lui Azzam, Ossama Bin Laden face mai multe călătorii în Pakistan și acceptă propunerea „fratelui" de a se stabili, împreună și pentru o durată mai lungă, la Peshawar[2], unde în 1984 Abdullah Azzam înființează un „Birou de Servicii" (*Maktab Al-Khadamāt*) având ca obiect de activitate colectarea de fonduri financiare și recrutarea de noi mujahedini voluntari în sprijinul insurgenților islamiști afgani. Numeroși extremiști egipteni, eliberați de regimul din Cairo după asasinarea fostului președinte Anwar El-Sadat, se îndreaptă spre Peshawar, de unde sunt redirecționați către Afganistan. Printre aceștia se numără și cel care va deveni adjunct și locotenent al lui Ossama Bin Laden

[1] Citat în Jean-Pierre Filiu, *Les frontières du jihad*, Paris, Fayard, 2006, pag. 115.

[2] Oraș situat în partea superioară de vest a Pakistanului, în apropierea frontierei cu Afganistanul, cu o populație eterogenă din punct de vedere etnic, incluzând pashtuni, hinduși, tadjiki, azeri, uzbeci, perși, punjabi, centru cu o puternică prezență a jihadismului islamic pakistanez și afgan.

şi apoi succesor al acestuia la cârma reţelei Al-Qaida, doctorul Ayman Al-Zawahiri, lider al Jama'a Islamiya, acuzată de implicare în complotul împotriva lui Anwar el-Sadat şi, practic, scoasă în afara legii de către autorităţile egiptene. Pentru Al-Zawahiri, Afganistanul oferea un teren ideal de practicare a unui jihad de tranziţie către marele obiectiv final al instituirii noului califat islamic universal.

Într-un fel, afluxul noilor mujahedini arabo-islamici către această complexă arie de conflict este, în mentalul colectiv jihadist, o nouă „emigraţie", o nouă hegira (*hiğra*) ca repetiţie peste timp a plecării Profetului Muhammad, care, în 622, împreună cu un grup restrâns de „adepţi" sau „partizani" ai noii credinţe (*Ansār*), a părăsit Mekka spre a se stabili la Medina. O dată care va marca primul an al calendarului musulman al hegirei, dar şi o călătorie spirituală, iniţiatică şi deschizătoare a drumului către victoria islamului în Peninsula Arabică şi apoi în vastul imperiu islamic (califatul) rezultat din marile expansiuni de cucerire teritorială şi religioasă.

În anul 1985, Abdullah Azzam constituie şi conduce, la Peshawar, un Birou de coordonare a ajutoarelor şi donaţiilor „umanitare" primite de la particulari sau din partea unor organizaţii de caritate, între care s-au remarcat instituţiile de Semilună Roşie (echivalentul islamic al Crucii Roşii) din Arabia Saudită şi Kuwait, dar şi din partea unor contributori din Statele Unite ale Americii, ca sprijin pentru „lupta globală împotriva comunismului sovietic".

Faţă de rezultatele mulţumitoare ale campaniei pentru întărirea voluntariatului islamic în războiul afgan, Bin Laden, împreună cu un grup restrâns de colaboratori se transferă în Afganistan, în 1986, constatând că faţă de nevoile frontului numărul mujahedinilor şi cuantumul fondurilor financiare este destul de redus şi, de conivenţă cu Abdullah Azzam, decide renunţarea la aşa-numitul „jihad mare" – cel al luptei individuale pentru autopurificare şi perfecţionare spirituală interioară – în favoarea

„jihadului mic", cel al luptei armate. Abdullah Azzam susține, în acest sens, necesitatea de creare a unei avangarde militante în teritoriile islamice și a unei „baze" (*qā'ida*) cu caracter exclusiv militar pentru coordonarea operațiunilor circumscrise războiului sfânt[1] și ca punct de plecare la „jihadul popular general". Asemenea „migrației" Profetului, imitată, acum, de mujahedini ca pe o „hegira simbolică" spre biruința islamului, Azzam concepe acest avanpost războinic în pământul islamic după modelul „bazei" stabilite de Muhammad la Medina, de unde, zece ani mai târziu, mujahedinii Profetului aveau să pornească lupta de expansiune și cucerire împotriva imperiilor bizantin și persan. Lupta lui Azzam era concepută însă după alte dimensiuni: nu un imperiu trebuie cucerit acum, ci lumea întreagă!

Este perioada în care, cu arma în mână, Ossama Bin Laden primește botezul focului într-o confruntare de câteva zile cu unități ale Armatei Roșii din Afganistan, încheiată cu victoria mujahedinilor, dar pe care el însuși o va prezenta drept o biruință de epopee, obținută după câteva săptămâni de lupte dure soldate cu moartea a cel puțin 10 000 de soldați sovietici. Bin Laden însuși se va imortaliza fotografic ținând în mână o pușcă-mitralieră Kalașnikov despre care pretinde că ar fi aparținut unui general sovietic ucis și care va deveni, în propaganda vizuală qaidistă, un simbol al propriei personalități și al eroicului jihad căruia i se va dedica.

În general, contribuția mujahedinilor „imigranți" la victoria insurgenților afgani a fost lipsită de o importanță notabilă. La vremea respectivă și ulterior, numărul combatanților arabo-islamici veniți să elibereze Afganistanul atingea un nivel variind între trei și cinci mii de oameni, dar covârșitoarea majoritate a

[1] În limba arabă, cuvântul *qā'ida* se remarcă prin polisemantismul său, având, între altele, sensurile de „bază" (de plecare la o acțiune, loc de adunare, de comandă, bază militară etc.), „fundație", „temelie", „postament", „normă", „principiu", „bază de date" (în informatică) ș.a.

acestora nu a părăsit vreodată taberele din Pakistan pentru a se angaja efectiv în acțiuni de luptă pe frontul afgan, astfel încât numărul total al celor căzuți în acțiuni combatante nu a depășit cifra de 50 de mujahedini.

În aprilie 1988, anunțul oficial al retragerii sovietice din Afganistan ia prin surprindere insurgența islamică ai cărei comandanți mizează pe o prăbușire rapidă a regimului comunist și prosovietic de la Kabul. Cu sprijinul și consilierea CIA, importante efective armate de mujahedini sunt detașate în zona orașului Jalalabad, unde, potrivit obiectivelor stabilite de planificatorii americani, urma să fie instaurat un guvern provizoriu fidel care, însă, nu a văzut niciodată lumina zilei, campania mujahedinilor încheindu-se lamentabil, cu pierderi semnificative și cu suprimarea susținerii anterioare oferite îndeosebi de către Arabia Saudită, pentru atrocitățile și jafurile la care radicalii islamiști s-au dedat în cursul operațiunilor de război. Pentru Bin Laden, decizia saudită era o „crimă de înaltă trădare", dar nu renunță la tonul sforăitor al comunicatelor sale referitoare la „cea mai importantă bătălie cu participarea națiunii arabe", mujahedinii înșiși fiind prezentați drept o armată caracterizată de disciplină și de respectul riguros al principiilor de milă și toleranță ale islamului și dotată cu cele mai sofisticate arme și echipamente de luptă. Realitatea l-a determinat totuși pe Ossama Bin Laden să recunoască, poate neintenționat, că „în luptele de la Jalalabad au pierit mai mulți mujahedini decât în tot războiul afgan de până atunci".

La 24 noiembrie 1989, Abdullah Azzam își găsește sfârșitul la Peshawar, într-un atentat în care automobilul său sare în aer, fiind înmormântat în Pakistan, în prezența unor proeminenți lideri afgani, între care fostul președinte Rabbani și șefii militari afgani Gulbuddin Hekmatyar și „iubitul comandant martir" Ahmad Shah Massoud.

Plecarea sovieticilor și luptele intestine pentru putere și influență între diversele facțiuni ale insurgenței afgane islamice afectează în bună măsură entuziasmul mujahedinilor pentru

continuarea războiului sfânt, astfel încât Ossama Bin Laden decide să se întoarcă în Arabia Saudită, unde petrece iarna 1989–1990, aureolat de faima dobândită în Afganistan, dar mai ales de prestigiul său ca finanţator generos al „miilor" de luptători veniţi din întreaga Peninsulă Arabă pentru a participa la gloriosul război împotriva ateilor comunişti. Yemenul, îndeosebi, beneficiază de „partea leului" în ceea ce priveşte crearea, în această ţară, a unei „baze" secundare a jihadului împotriva „necredincioşilor" şi mai ales a regimului socialist pro-sovietic din fostul Yemen de Sud. Liderul în devenire primeşte cu puternice sentimente de ură invazia Kuwaitului (1990) de către armata irakiană a lui Saddam Hussein, pe care îl acuză vehement de „apostazie" şi de crime împotriva islamului. Ossama oferă chiar autorităţilor militare de la Ryad colaborarea care ar fi constat în mobilizarea a mii de foşti combatanţi pe frontul afgan şi participarea acestora la apărarea regatului saudit împotriva unei eventuale agresiuni din partea Bagdadului. Oferta este declinată în cuvinte dintre cele mai elogioase, dar nu mai puţin ferme, şi aceasta pentru simplul motiv că familia regală de la Ryad îşi luase, deja, măsurile necesare pentru protejarea frontierei saudito-irakiene: o sarcină convenită, în taină, cu Statele Unite ale Americii. Era un nou motiv de emoţie vindicativă pentru Bin Laden: monarhia îngăduia astfel ca mii de soldaţi veniţi din partea „cruciaţilor de peste Ocean" să „pângărească", sub ghetele lor, pământul sacru al celor două sfinte moschei! – expresie simbolică prin care oraşele sfinte ale islamului, Mekka şi Medina, încarnau esenţa însăşi a originilor şi simbolisticii religioase islamice.

Criticile virulente pe care mujahedinul Ossama le trimite înspre familia regală, acuzată pe faţă de compromisuri şi complicitate cu „necredincioşii", sunt rău văzute la palatul regal, astfel încât serviciile saudite de securitate îi „permit" rebelului să se întoarcă la Peshawar, ofertă pe care Ossama o declină, având în vedere că fostul adăpost şi fosta „bază de acţiune" care fusese oraşul pakistanez îşi pierduse efervescenţa şi însemnătatea

militantă după asasinarea lui Abdullah Azzam. Astfel încât preferă să aleagă Sudanul, al cărui nou regim, condus de colonelul, pe atunci, şi actualul preşedinte Omar Al-Bashir, oferea cu generozitate ajutor şi adăpost foştilor combatanţi pe frontul afgan, cunoscuţi şi sub cognomenul de „arabii afgani". Stabilit la Khartoum împreună cu un număr restrâns de apropiaţi, se dedică unor ambiţioase proiecte de dezvoltare şi de construcţie a unor reţele de drumuri strategice în noua sa ţară adoptivă, ceea ce nu a însemnat şi renunţarea la vechile sale concepţii şi ambiţii de jihadist. „Americanii sunt simpli tigri confecţionaţi din carton", declară el ritos şi încurajează curentele mujahedine de pretutindeni, dar şi continuarea actelor jihadiste. În 1994, autorităţile de la Ryad îi retrag cetăţenia saudită originală, astfel încât umilinţa resimţită îl face să-şi tempereze tot mai dificil aplecarea către lupta împotriva „necredincioşilor" şi agenţilor arabi ai „imperialismului şi sionismului mondial". Acum se stabilesc relaţii strânse de prietenie şi conlucrare cu egipteanul Ayman Al-Zawahiri, furios, şi acesta, pentru tratamentul dur la care fusese supus de către regimul de la Cairo. În iunie 1995, preşedintele Hossni Mubarak este ţintă a unui atentat nereuşit, în timpul unei vizite pe care şeful statului egiptean o efectua la Adis Abeba, iar cinci luni mai târziu alte două acţiuni jihadiste sunt puse în practică: un atentat la Ryad, împotriva cartierului care îi adăpostea pe consilierii militari americani în Arabia Saudită, şi un altul împotriva misiunii diplomatice egiptene de la Islamabad. La presiunile exercitate de SUA asupra autorităţilor sudaneze, cărora li se cerea expulzarea (şi nu predarea) lui Ossama Bin Laden; în urma refuzului categoric al Ryadului de a-l „ierta" şi de a-l reprimi în ţara natală, Bin Laden este silit să accepte oferta iniţială primită din partea securităţii saudite. Se reîntoarce la Peshawar! Iar ideea lansată, în 1987, de către „martirul" Abdullah Azzam revine în actualitate: este nevoie, mai mult ca niciodată, de crearea unei „baze", a unei *Al-Qaida* de unde adevăratul jihad să pornească din nou! Asumându-şi statutul de continuator al vechilor

tradiţii războinice arabe care cereau ca, înainte de atacarea unei cetăţi sau a unui teritoriu, locuitorilor să le fie adresat un apel la pace şi la concordie – supunerea fără luptă sau convertirea de bunăvoie la credinţa islamului – Ossama Bin Laden procedează identic în raport cu americanii „necredincioşi", cărora le este adresat apelul de a pleca nesiliţi din pământul sfânt, sau de a fi confruntaţi cu noul jihad. Lansarea acestei declaraţii de jihad marchează şi momentul primei apariţii publice a lui Ossama Bin Laden şi cea dintâi referire oficială la noua structură Al-Qaida, născută în munţii Afganistanului, în 1998.

Iată textul declaraţiei de război (*fatwa*) de la temelia motivaţională a apariţiei acestei organizaţii pe care semnatarii documentului constitutiv, Ossama Bin Laden, Ayman Al-Zawahiri şi încă trei lideri islamişti de importanţă mai redusă au numit-o „Baza pentru Jihadul Islamic Internaţional împotriva Cruciaţilor şi a Evreilor":

„Din partea Bazei pentru Jihad împotriva Evreilor şi a Cruciaţilor
Declaraţia Frontului Islamic Mondial

În îndeplinirea poruncilor lui Allah, adresăm această fatwa *tuturor musulmanilor:*

Uciderea americanilor şi a aliaţilor lor civili şi militari este o datorie individuală a fiecărui musulman capabil să o îndeplinească oriunde acest lucru este posibil, pentru eliberarea Moscheii Al-Aqsa[1] *şi a Sfintei Moschei*[2] *din ghearele în care se află şi pentru ca*

[1] Moscheea Al-Aqsa („cea îndepărtată", în raport cu Mekka şi Medina), monument religios islamic de unde, potrivit tradiţiei, Profetul Muhammad s-a înălţat la ceruri purtat de un animal fantastic înaripat – *Buraq* –, unde, împreună cu alţi profeţi precedenţi, între care şi Iisus Christos, a stat în faţa lui Dumnezeu, de la care au primit porunci misionare. Aici, „eliberarea moscheii Al-Aqsa" semnifică, metaforic, „eliberarea" Ierusalimului şi a Palestinei istorice.

[2] Prin acelaşi procedeu stilistic, prin „sfânta moschee" se înţeleg Mekka şi marele său sanctuar, care trebuie eliberate de prezenţa militară a „necredincioşilor" cruciaţi.

toate armatele (străine) să plece din toate pământurile Islamului, zdrobite şi neputincioase de a mai ameninţa naţiunea islamică. Este porunca lui Allah, care ne îndeamnă: «luptaţi cu necredincioşii oriunde ei luptă împotriva voastră» şi «luptaţi împotriva lor până când nu va mai fi tulburare şi asuprire, ci doar dreptate şi credinţă în Dumnezeu. »

Cu ajutorul lui Allah ne adresăm fiecărui musulman care crede în Allah şi aşteaptă răsplata acestuia pentru a-i fi ascultat porunca de a-i ucide pe toţi americanii şi de a le lua toate averile lor."[1]

Întrucât porunca de „a-i ucide şi a-i jefui" pe americani nu este menţionată în *Coran* şi nici în altă sursă a teologiei islamice, se poate înţelege că Ossama Bin Laden se substituie, în acest text, Divinităţii însăşi în numele căreia porunceşte.

Cât priveşte motivele propriu-zise ale acestei declaraţii de război (*fatwa*), Ossama Bin Laden le prezintă pe cât de succint, pe atât de patetic:

„Poporul Islamului a suferit agresiunea, inegalitatea şi nedreptatea care i-au fost impuse de alianţa sionisto-cruciată, de aliaţii şi de agenţii acesteia, pentru ca sângele musulmanilor să fie vărsat precum cel mai ieftin dintre lucruri şi pentru ca averile musulmanilor să ajungă în mâinile duşmanilor lor. Sânge musulman a fost vărsat în Palestina şi în Irak. Imaginile masacrului de la Qana[2] *rămân nestinse în memoria noastră..."*

[1] Citat în Jean-Pierre Filiu, op. cit., pag. 135.

[2] Mică localitate din sudul Libanului, bombardată de armata israeliană, „printr-o eroare de tir", în cursul operaţiunii „Ciorchinii mâniei", declanşată în aprilie 1996 ca acţiune punitivă împotriva formaţiunii islamiste libaneze Hezbollah. Au fost ucişi 102 civili adăpostiţi într-o ascunzătoare a „Căştilor albastre" (UNIFIL), bombardată „din greşeală", aşa cum au susţinut autorităţile israeliene.

PARTEA A IV-A

„BAZA”

I

„Brandul"

„Al-Qaida, incluzând reîncarnările sale, este o organizație transnațională care dispune doar de legături circumstanțiale în regiunea Orientului Mijlociu. Priceperea sa de a recruta personal și de a acționa în această parte a lumii se află în strânsă dependență de conflictul existent în zonă, conflict generat, înainte de toate, de interese și programe naționale. Suntem tentați să exagerăm latura islamistă a rețelei Al-Qaida, fără a lua în considerare dimensiunea sa globală, antiimperialistă și limitativă în relație cu lumea a III-a. Al-Qaida ar avea mai multe șanse de supraviețuire dacă ar risipi mai multă energie pentru apărarea islamului și și-ar concentra eforturile în direcția creării unei avangarde a mișcărilor care contestă actuala ordine internațională și dominația lumii de către Statele Unite ale Americii".[1]

Acestea sunt „sfaturile" pe care cunoscutul islamolog modern francez Oliver Roy le adresează cititorilor și, într-un registru paralel, lui Ossama Bin Laden însuși în materialul citat.

Nu ne obturăm admirația pentru orientalistul de pe malurile Senei, afirmat drept o somitate contemporană a islamologiei.

[1] Oliver Roy, „Al-Qaida Brand Name Ready for Franchise", *Le Monde Diplomatique*, septembrie 2004.

Oliver Roy se întreabă, în deschiderea materialului pe care l-am pomenit în subsol: „Este Al-Qaida cu adevărat o organizație?"

Ne hazardăm în rândurile care urmează să avansăm un posibil răspuns.

După atentatele dramatice de la 11 septembrie 2001, Al-Qaida și emblematicul său lider care a dat structurii sale un titlu „nobiliar" de *brand* al vieții internaționale din a doua jumătate a secolului trecut și până în momentul când sunt scrise aceste rânduri, nu face altceva decât ca, între două crime mai mari sau mai mici din perspectiva impactului, să mențină în lumea de astăzi vibrația acelui *terrere* latinesc, care semnifică teroare, frică, nesiguranță și nefuncționalitate a societății, a instituțiilor statelor naționale și ale celor colective, internaționale. Probleme majore și imediate ale contemporaneității în care trăim, precum crizele financiare, economice, identitare, de conștiință, sărăcia, inechitățile par a se retrage cu pudoare pe margine, pentru a lăsa suficient loc lui Ossama Bin Laden și întrebării formulate de Oliver Roy în tonuri pe care le-am numi obsesive, dacă nu ar fi simple nuanțe ale unui discurs elaborat în umbra răcoroasă a cabinetului său de lucru: „Este Al-Qaida o organizație?"

II

Întrebarea lui Oliver Roy. Qaidismul

Este o realitate faptul că după declanșarea campaniei globale împotriva fenomenului terorist global și, în acest cadru, a terorismului cu motivații religioase islamice, „organizația" construită de Ossama Bin Laden și de Ayman Al-Zawahiri a înregistrat

lovituri dure atât în palierul forței umane și, mai ales, la nivelele superioare de planificare, decizie și operaționale, cât și în ceea ce ține de libertatea de mișcare și de diseminare în plan geografic, susținerea de care a beneficiat în perioada de apogeu din partea unor comunități umane, tribale și puternic conservatoare islamice cu precădere, siguranța resurselor și a canalelor de finanțare și asigurare logistică și în alte segmente vitale a căror șubrezire sau anihilare a avut un impact major asupra capacității de acțiune, a dinamismului și energiei operative a „Bazei" conduse de liderul emblematic Ossama Bin Laden. Înseamnă aceasta, însă, că „organizația" nu mai există?

„Este Al-Qaida o organizație?" – aceasta este întrebarea retorică pe care Oliver Roy o supunea dezbaterii, în căutarea unui răspuns.

Dicționarul explicativ al limbii române definește cuvântul titlu „organizație" drept „asociație de oameni cu concepții sau preocupări comune, constituită pe baza unui regulament, a unui statut etc., în vederea depunerii unei activități organizate și realizării unor scopuri comune" și oferă, spre exemplificare, sintagma „organizație de bază", astăzi ieșită din uz.

O definire mai completă o întâlnim în dicționarul *Le petit Larousse illustré*, pentru care termenul în discuție include și sensurile de „grup, asociație, în general cu o amploare sesizabilă și cu scopuri comune bine determinate; grup de state cu vocație universală, regională sau continentală; organism nonguvernamental a cărui finanțare provine, în principal, din donații particulare".

O asemenea asociere voluntară presupune existența unei organigrame sectoriale, cu atribuții punctuale în derularea și gestionarea activităților al căror scop îl constituie atingerea obiectivului comun pentru care organizația însăși a fost constituită și, din acest punct de vedere, conducerea la vârf a rețelei ar avea în subordonare un Departament al Serviciului de Informații, un Consiliu Consultativ – un fel de „parlament" religios cu atribuții

consultative subdivizat, la rândul său, în patru Comisii pe probleme religioase, economice, militare și comunicații, atribuțiile acestora referindu-se, între altele, la dezbaterea măsurii în care deciziile organizației sunt conforme teologiei, doctrinei și legii islamice (*Șari'a*), asigurarea susținerii logistice, financiare și materiale, recrutarea și instruirea noilor combatanți și gestionarea taberelor de pregătire militară și doctrinară, organizarea și planificarea acțiunilor operative, procurarea sau producerea de documente falsificate, asigurarea legăturilor mediatice și propagandistice etc.

Privită din acest punct de vedere, schema de structurare departamentală a organizației ar putea să ofere o imagine respectabilă, dacă datele pe baza cărora au fost elaborate chiar reprezentări figurative – clasicele „scheme de organizare" – ar asigura și certitudinea exactității lor și nu ar fi adunate din surse disparate, fragmentare și, credem, puțin informate asupra imaginii de ansamblu, în condițiile în care însuși principiul fundamental al „muncii" este acela al unei severe secretizări și compartimentări a acesteia, iar respectivele surse sunt, în bună măsură, reprezentate de prizonierii capturați și supuși interogatoriilor în condițiile deosebit de dure oferite de locurile de detenție, precum sunt sau au fost deja trist-faimoasele tabere de la Guantanamo, închisoarea irakiană Abu Ghraib, locațiile secrete deținute de serviciile și de armata americană fie în taberele de dislocare pe fronturile de operații, fie, mai rar, pe teritoriul statelor angajate în „războiul global împotriva fenomenului terorist", fie, în sfârșit, în zone secrete din terțe state prietene sau aliate ale Statelor Unite ale Americii. Ar mai putea fi reținută observația că, pentru o structură care se pretinde transnațională, omnipotentă și omniscientă, surprinde lipsa din „organigramă" a unor secțiuni sau „departamente" care în mod firesc se regăsesc în morfologia oricărei structuri militare obișnuite, precum structuri de autoprotecție internă, administrativ-contabilă, medicală, sau de comunicare cu filialele asociate, cu alte organizații jihadiste cu care

Al-Qaida are legături de cooperare sau cu spațiile în care organizația dispune (sau este de presupus că dispune) de elemente de dispozitiv răspândite în aproape întregul Orient Mijlociu Arab, Europa (Balcanii de Vest, state europene occidentale, fostele republici sovietice asiatice, Africa, din sudul și până în nordul maghrebian al continentului negru, Peninsula Arabică, cele două Americi etc.).

Cu o asemenea structură impresionantă (care, nota bene, funcționează în condiții de totală conspirativitate și de o precaritate majoră a condițiilor de „lucru" existente, de pildă, în Munții Afganistanului, în Waziristanul pakistanez, în Bangladesh, Somalia, Yemen ș.a.), este de presupus că Al-Qaida, ca organizație birocratică, poate avea existența la care se referă Oliver Roy, o existență restrânsă și atipică, adaptată la condițiile războiului, deși se poate susține că, în definitiv, nu birocrația și schemele organizatorice sunt țintele de primă însemnătate aflate în atenția „inamicilor" occidentali, ci semnificația psihologică pe care „eticheta", fie ea și cosmetizată, o are pentru opinia publică de pretutindeni și, desigur, pentru jihadiștii din diversele părți ale lumii în care aceștia se dezvoltă și acționează.

Prin însăși maniera în care a fost constituită, Al-Qaida este, în definitiv, o „organizație de organizații", o asociație volitivă de structuri terorist-jihadiste cu un larg grad de mobilitate și independență decizională și cu numeroase puncte de sprijin și „avangărzi" prezente, la nivel de grup sau individual, într-un areal geografic ale cărei frontiere sunt dificil de trasat, aflate într-o permanentă schimbare prin extindere sau restrângere în funcție de obiectivele urmărite, de posibilitățile tactice din teren și de permanenta hăituire la care „organizația" este supusă. În atari împrejurări, denumirea de „rețea", frecvent utilizată în massmedia și în literatura de specialitate, pare a reflecta cu un mai mare grad de fidelitate realitatea organizatorică și structurală a acestei nebuloase de entități al căror liant îl reprezintă nu atât „supra-naturala" imagine a „emirului" Ossama Bin Laden, cât,

cu deosebire, „școala" pe care gândirea acestuia a fundamentat-o și care s-a impus în discursul de după toamna anului 2001, sub denumirea emblematică de „qaidism" sau „al-qaidism". Înainte de a nota câteva considerații privitoare la această relativ nouă ideologie apărută în lumea contemporană, o întrebare se cuvine formulată aici: Cât de „mare" este Al-Qaida?

Un răspuns credibil și cât mai apropiat de realitate este dificil de formulat, mai întâi pentru că realitatea însăși este prea puțin cunoscută și tot atât de greu cognoscibilă, date fiind caracterul său de mozaic cu consistență deosebit de fluidă, precum și configurația descentralizată pe care „Baza" o prezintă în momentul de față. Dacă în perioada „afgană" de apogeu, estimările avansau cifra de aproximativ 3 000 de combatanți activi, astăzi, mai ales după pierderile pe care rețeaua l-a suferit în planul efectivelor umane, dar și al altor facilități de care a putut să beneficieze anterior, avansarea unor estimări „de lucru" poate fi pozitivă, rămânând însă neproductivă. Ceea ce, prin tradiție, se cunoaște provine cu precădere de la instituții americane angrenate în lupta împotriva fenomenului terorist, de la care cunoaștem mai ales date referitoare la geografia în limitele căreia se poate vorbi de o prezență și de o activitate a terorismului qaidist; această geografie se extinde, așa cum arătam în altă parte a lucrării de față, din zona tribală de frontieră dintre Afganistan și Pakistan, cunoscută și sub toponimul de Waziristan, pentru a se face simțită, practic, pe toate continentele de interes terorist ale lumii. Hărțuiala la care jihadiștii și structurile qaidiste au fost supuse după evenimentul de la 11 septembrie 2001 s-a soldat cu capturarea sau eliminarea fizică a multora dintre persoanele aflate în straturile decizionale de vârf ale rețelei, astfel încât se poate pune în discuție chiar măsura în care mai este realist să se vorbească despre existența unei „conduceri centrale" și în care Al-Qaida s-a transformat fundamental dintr-o entitate organizată după principiile ierarhizării decizionale și dispunând de posibilități logistice și financiare semnificative într-o simplă – dar la fel de

primejdioasă – mişcare ideologică capabilă să inspire şi să mobilizeze elemente contaminate şi să le motiveze la desfăşurarea unei preocupări extremist-teroriste îndeosebi în interiorul Occidentului american şi european.

Ideologia menţionată a intrat deja în vocabularul analizelor politice, academice şi mediatice, sub denumirea de „qaidism" sau „al-qaidism", care persistă şi va continua să-şi pună amprenta asupra climatului social şi de securitate globală din lumea întreagă, indiferent dacă inspiratorul şi modelul ideologic Ossama Bin Laden se mai află în viaţă sau nu. Marx nu mai există, dar marxismul şi-a dovedit şi încă îşi dovedeşte capacitatea de seducţie şi atracţie, iar exemplele similare nu sunt puţine.

Se cunoaşte astăzi că argumentul oficial pentru care Administraţia americană a lui George W. Bush a decis invadarea Irakului, în aprilie 2003, a avut de fapt două componente fundamentale. Prima dintre acestea s-a referit la necesitatea de a stopa ambiţiile şi preocupările lui Saddam Hussein de obţinere sau producere a unor arsenale militare de distrugere în masă. Chiar înainte de declanşarea intervenţiei în Irak, observatorii şi inspectorii internaţionali au dovedit totala netemeinicie a acestei argumentaţii – lucru care, însă, nu a fost luat în seamă la Washington.

Pentru mai multă certitudine, a fost nevoie de adăugarea unei a doua justificări, exprimată în susţinerea legăturilor de cooperare şi sponsorizare care ar fi existat între organizaţia lui Ossama Bin Laden şi fostul regim baasist din Bagdad, argument circumscris luptei generale post-2001 pentru eliminarea reţelei Al-Qaida. Un argument la fel de imaginar şi aproape hilar, dacă luăm în considerare chiar şi numai vituperaţiile formulate de Bin Laden însuşi împotriva fostului lider irakian, pe care l-a acuzat de trădare a islamului şi de atacare a altor state arabe şi musulmane „frăţeşti" – Iranul şi Kuwaitul –, acuzaţii ce au beneficiat de reciprocitate din partea lui Saddam Hussein, pentru care Bin Laden nu era decât un ucigaş şi un mistificator al veritabilei credinţe şi dogme islamice.

Rezultatul la care au condus falsele argumente aruncate în luptă de propaganda oficială americană și de înșiși oficialii Casei Albe, în frunte cu ex-președintele George W. Bush, a fost unul total opus, cel puțin în segmentele sale privitoare la combaterea fundamentalismului terorist islamist. Intrarea trupelor străine în Irak a produs, de fapt, un reviriment al jihadismului qaidist, și putem afirma, fără teama de a greși, că transformarea *rețelei* Al-Qaida în *ideologia* pe care o numim astăzi „qaidism" sau „al-qaidism" a avut loc pe fondul și din cauza intervenției în Irak a coaliției militare internaționale conduse și comandate de Statele Unite ale Americii.

Definit foarte succint, qaidismul reprezintă ideologia antioccidentală, antiiudaică și anticreștină a ceea ce a rămas din elanurile antiimperialiste ale ceea ce a fost, în faza inițială, *instituția* Al-Qaida, născută ca entitate cu aspirații transnaționale, hrănită de regimul ultraradical al talibanilor din Afganistan și transformată în pasăre Phoenix odată cu prăbușirea acestuia, pentru a renaște din propria cenușă în timpul războiului din Irak, care a condus, în egală măsură, și la radicalizarea ideologică „al-qaidistă" a grupurilor cu simpatii salafist-jihadiste diseminate în Europa și în regiunea Orientului Mijlociu. Prezența trupelor americane în „pământul sfânt" al Islamului, ca și a soldaților europeni alături de efectivele trimise de „marele Satan" de dincolo de Oceanul Atlantic, a produs, în egală măsură, mai întâi în plan imagistic-emoțional, apoi în plan pragmatic și comportamental, o radicalizare fără precedent a unor mari segmente ale comunității musulmane și o ostilitate la fel de virulentă, dacă nu chiar mai caustică împotriva țărilor europene participante la coaliție. Dacă inițial întemeietorii rețelei Al-Qaida declarau că luptă împotriva „inamicului îndepărtat", adică a Statelor Unite ale Americii, după evenimentele de la 1 septembrie, urmate de intervențiile occidentale în Afganistan și Irak, acestuia i s-a adăugat un al doilea, cel „de proximitate", întruchipat de Europa și de ideea europenismului apusean. În aceeași măsură, fondurile

care până la momentul septembrie 2001 erau destinate finanțării terorismului jihadist în Afganistan, Bosnia, Caşmir, Sudan sau Cecenia, după declanşarea războiului din Irak, au fost reorientate cu precădere către susținerea jihadismului în teritoriul noului inamic european „de proximitate" sau împotriva propriilor țări de origine din Europa, Asia, Orientul Mijlociu.

Iar măsurile preventive şi defensive adoptate în toate statele atractive pentru salafismul extrem au fost departe de a aduce vreo scânteie de reconciliere sau normalitate între lumea occidentală şi regimurile arabo-islamice moderate, pe de o parte, şi ideologia qaidistă extremistă, de cealaltă parte.

Față de o asemenea ideologie, puterea militară, de securitate şi informativă a Statelor Unite şi a Europei s-a dovedit, cel puțin până în momentul de față, incapabilă de a „sparge" codul simbolisticii pe care o încorporează Al-Qaida şi al-qaidismul, iar această stare de lucruri va înceta, cel mai probabil – dacă aceasta se va petrece într-un viitor rezonabil –, prin autoextincție şi prin dispariția cauzelor care au generat-o.

Este bine ştiut că venirea la putere în Afganistan a „studenților" religioşi talibani a fost posibilă şi cu sprijinul ideologic, logistic şi financiar semnificativ pe care aceştia l-au primit din partea Pakistanului şi a Arabiei Saudite – astăzi unii dintre cei mai apropiați aliați regionali ai Statelor Unite ale Americii. În vreme ce aviația militară americană era angrenată în acțiuni de salvare a personalului militar şi informativ pakistanez dislocat, alături de talibani, pe frontul afgan, autoritățile pakistaneze facilitau fuga lui Ossama Bin Laden şi a apropiaților săi şi găzduirea lor, în condiții de securitate deplină, pe teritoriul pakistanez. La vremea respectivă, liderul de la Islamabad, fostul şef de stat al Pakistanului şi prieten al americanilor Perwez Musharraf, anunța oficial că Ossama Bin Laden şi-a pierdut viața într-un raid de bombardament al avioanelor de luptă americane. O ipocrizie care a contribuit, şi ea, la salvarea de la captură a liderului fundamentalist terorist. Întrebarea care se pune astăzi se referă

la măsura în care Pakistanul şi Arabia Saudită şi-au revizuit, într-adevăr, poziţionările nu atât faţă de Al-Qaida, cât, în primul rând, faţă de ideologia qaidistă, care, cu sau fără Ossama Bin Laden, cu sau fără structurile de conducere ale reţelei, rămâne cu mult mai primejdioasă decât reţeaua însăşi, iar ţinta principală continuă să fie teritoriul naţional, prezenţa şi interesele americane şi europene în lume.

S-a speculat din abundenţă pe tema dispariţiei fizice a lui Ossama Bin Laden. Confirmarea morţii acestuia nu a împiedicat, însă, ca ideologia sa să persiste şi astăzi. Nici moartea lui Ossama Bin Laden nu este decisivă pentru dispariţia ideologiei al-qaidiste, ea fiind, dimpotrivă, de natură să transforme acest personaj din liderul aureolat de dragostea faţă de propriul său islam şi de ura faţă de lumea nonislamică într-un „martir" – primul între martirii pe calea lui Dumnezeu –, a cărui moştenire ideologică înflăcărează minţile tinerelor generaţii de marginalizaţi, idealişti, alienaţi şi fideli qaidismului distructiv. Într-o analiză publicată de periodicul *Foreign Policy* în numărul său din iunie 2004, John Burke făcea observaţia că „Al-Qaida este şi va rămâne deosebit de letală nu atât ca organizaţie condusă de un maestru al răului, cât ca ideologie continuatoare a acestui mod de gândire care va seduce şi va atrage suporteri şi de acum încolo, indiferent dacă Bin Laden va fi în viaţă sau nu". Iar dacă al-qaidismul este mai primejdios decât Al-Qaida, intervine o altă întrebare, şi anume: care este soluţia? Ce pot face decidenţii şi planificatorii campaniei globale împotriva terorismului fundamentalist pentru a împiedica expansiunea acestei ideologii, sau pentru a o ţine sub un control relativ? Este qaidismul precursor sau continuator al conflictului între civilizaţia islamică şi cea apuseană, sau se limitează doar la un curent de gândire conjunctural şi tranzient, ca multe altele pe care istoria modernă le-a cunoscut?

Răspunsuri pertinente şi convingătoare nu există deocamdată, iar identificarea acestora presupune o reconsiderare şi o

reproblematizare de fond a abordărilor strategice şi politice ale fenomenului terorist în ansamblu şi ale jihadismului ofensiv, în particular, pornindu-se de la realitatea că acesta nu este doar rezultat al sărăciei şi frustrărilor pe care le resimt mediile islamice sau pro-islamice vestice. El este un rezultat al cristalizării cu tot mai multă acurateţe a credinţei că ideologia al-qaidistă nu trebuie să se mai menţină doar în limitele unei practici de terorizare şi blamare idealistă şi, ca atare, neproductivă, ci trebuie să fie asumată şi practicată ca *politică* vizând finalităţi dominatoare asupra statelor şi societăţilor ţintă. Jihadismul în general şi qaidismul, în contextul acestuia, nu mai trebuie privite prin lentila tradiţiilor împământenite în lexicul politico-militar de după septembrie 2001, sau prin prisma definiţiilor desprinse din lectura pasageră şi nu îndeajuns asimilată a dogmei coranice şi a teoreticienilor musulmani radicali. Jihadismul nu mai este doar o luptă cu arma în mână sau cu centura explozivă purtată la brâu, ci un fenomen plurivalent şi cu o morfologie complexă în care se regăsesc misionarismul, propovăduirea, activităţile culturale, mediatice, disimularea, penetrarea celor mai intime resorturi ale ţesăturii structurale a societăţilor nonmusulmane. Şi, nu mai puţin important, ar trebui ca în efortul de contracarare a acestei sfidări să se stabilească o ierarhizare simplă, dar categorică a priorităţilor: ce este mai important în actuala fază a campaniei antiteroriste şi antijihadiste globale? Este prioritară lichidarea conceptului de Al-Qaida ca entitate, sau stoparea al-qaidismului ca un continuator sine die al „misiunii" asumate de Ossama Bin Laden prin chiar declaraţia de constituire a „bazei" pentru jihad? Pentru Statele Unite, în calitatea lor de lider al războiului global împotriva fenomenului terorist, ar fi cât se poate de păgubos să se reducă lupta aflată în desfăşurare la eliminarea, prin forţă, a unei structuri şi la un teritoriu geografic numit Pakistan, Afganistan, Waziristan şi, colateral, Peninsula Arabică şi Maghrebul arab. Ar fi, în egală măsură, neproductiv să se supraliciteze importanţa locului pe care îl ocupă unele entităţi

statale (Pakistanul, de pildă) sau grupări umane labile (așa-numiții talibani moderați), în detrimentul unei colaborări active, bazată pe bună-credință, cu întreaga comunitate internațională, inclusiv cu reprezentantul global al acesteia, Organizația Națiunilor Unite. O serie de oficiali occidentali, inclusiv fostul președinte Bill Clinton, avansau aserțiunea potrivit căreia Occidentul nu are probleme cu islamul, ci numai cu extremismul practicat în numele și sub umbrela acestei religii. Peste 17 secole de istorie demonstrează contrariul: nu Occidentul are probleme cu islamul, ci acesta din urmă are probleme cu Vestul, a cărui dispariție civilizațională, materială și culturală a fost prevestită cel puțin de două ori până în momentul de față. O a treia profeție de acest fel ar putea să fie și ultima. S-ar putea ca lumea să se afle în pragul unei noi ordini mondiale, bazată nu pe multipolarismul de putere politică și economică, ci pe bipolarismul între Occidentul creștin și Orientul islamic. „Iar lupta pentru această nouă orânduire a început deja", scria, în 1992, politologul pakistanez Subhas Kapila (în *South Asia Analysis Group*, nr. 1022, 10 iunie 2004).

Statele Unite și, alături de ele, comunitatea europeană reprezintă o mare forță a lumii contemporane. Dar, așa cum spunea Winston Churchill, „a fi o mare forță înseamnă și asumarea unor mari responsabilități".

***

Rețeaua teroristă Al-Qaida s-a impus în mentalul colectiv ca un sinonim al atentatelor de la 11 septembrie 2001, moment care a marcat și începutul unei traiectorii descendente a dinamismului și prezenței sale ca actor generator de probleme pentru securitatea și stabilitatea comunității umane la nivel planetar. Mulți dintre comandanții și liderii săi au fost eliminați fie fizic, fie prin capturare și izolare sau condamnare la penitență. Alții și-au găsit adăposturi sigure unde s-au izolat ori s-au îndepărtat de activismul la lumina zilei. Sursele de aprovizionare logistică

şi financiare au fost drastic diminuate, fără a fi însă eliminate în întregime.

În atari împrejurări morfologia reţelei a devenit una tot mai difuză, în care grupuri sau entităţi mai restrânse sau mai mari au început să apară sub conducerea unor lideri locali pentru care „emirul" Ossama Bin Laden şi succesorul său Ayman Al-Zawahiri au rămas la stadiul de surse, simboluri şi modele inspiratoare. De la o entitate închegată şi unitară instituţional, Al-Qaida s-a reconfigurat într-un mozaic de celule şi grupuri independente mai mult sau mai puţin sprijinite de „bază" şi nesubordonate din punct de vedere operaţional şi ierarhic nucleului tradiţional de conducere şi comandă.

Ceea ce poate fi numit legătură principală, dacă nu chiar unică între acest amalgam de grupuscule şi simbolistica reţelei tradiţionale se regăseşte în apartenenţa ideologică la curentul al-qaidist. Dacă în cazul unor reţele cunoscute, precum „Brigăzile Roşii", Armata Roşie Japoneză sau Baader Meinhoff, decapitarea conducerii a însemnat, inevitabil, dezmembrarea întregii entităţi, lucrurile sunt vizibil deosebite în cazul structurilor jihadist-fundamentaliste independente: neutralizarea uneia dintre acestea şi a comandantului său nu înseamnă şi neutralizarea celorlalte şi nici, în totalitate, a structurii distruse; asemenea regenerărilor celulare, aceasta se poate reface după acelaşi principiu care permite ca şopârla să-şi reconstituie partea din corp amputată. Iar obţinerea unei asemenea victorii fragmentare este măsurabilă ca durată în ani, dacă nu în decade.

Pe de altă parte, noua „galaxie" a qaidismului diferă de entitatea iniţială şi printr-o schimbare survenită la nivelul conducerii. Dacă lideri locali precum iordanianul Abu Musab Al-Zarqawi, întemeietor al filialei irakiene Al-Qaida şi, asemenea lui, liderii locali ai structurilor locale din Maghrebul arab, Sahara africană sau Peninsula Arabică sunt dependenţi de o anumită arie geografică la care trebuie să se limiteze în derularea jihadului lor, vechea conducere qaidistă a dispus de un areal mult mai larg

în dimensiunea spațial-geografică, inclusiv prin comunicarea cu lumea exterioară, ceea ce le-a asigurat și le mai asigură, încă, o marjă de securitate și conspirativitate sporită, la aceasta adăugându-se și faptul, nu lipsit de însemnătate, că, dacă un Ossama Bin Laden, Ayman Al-Zawahiri sau chiar „măcelarul-șef" al grupării irakiene Al-Qaida, Abu Musab Al-Zarqawi, au beneficiat de sprijinul și asistența nedeclarată fie din partea autorității și a instituțiilor statale, ca în cazul Pakistanului sau Sudanului, fie din partea comunităților confesionale sau a liderilor tribali, liderii locali sunt privați de asemenea beneficiu, precum în Arabia Saudită, Yemen, Algeria sau Tunisia.

Așa cum am arătat, criteriile de descriere a qaidismului sunt ușor sintetizabile: acesta este un curent ideologic antioccidental și antisemit, puternic opus, în același timp, regimurilor arabo-musulmane declarate drept deviaționiste și apostate. Este, în același timp, o ideologie a violenței irațională, puternic ostilă conceptului de alteritate, toleranță și pluralism, animată de dublul ideal al restaurării statului musulman universal, în registrul terestru, și al dobândirii fericirii eterne în Paradisul islamic, în registrul atemporal și escatologic.

III

AQIM, AQAP și altele

Cercetătorii fenomenului fundamentalist terorist islamic și instituțiile direct angrenate în combaterea acestui flagel al lumii contemporane au inventariat peste 100 de structuri care alcătuiesc „galaxia" Al-Qaida, unele dintre acestea aflate în faza de extincție,

altele la apogeul iradiației sau în faza germinativă a apariției lor. Nu sunt luate în calculul statistic acele grupuscule care și-au încheiat evoluția, fie ca urmare a incapacității de rezistență și disimulare, fie din cauza unor scindări și clivaje interne, fie prin renunțarea benevolă a mujahedinilor la un terorism care nu a răspuns așteptărilor lor ideologice sau materiale, făcând actul de *tawba*, de „pocăință", pentru a reveni la viața de dinainte chiar prin trecerea prealabilă prin celulele penitenței. Pentru entitățile și instituțiile militare, de informații, religioase, sociale sau educative participante la lupta de stopare și eradicare a fenomenului, ar fi o utopie să mizeze pe extincția naturală sau pe „pocăința" individuală ca factor de diminuare a periculozității jihadismului radical, care poate fi asemuit, metaforic, cu o pasăre Phoenix neagră renăscând din propria-i cenușă. Indivizii și grupurile de indivizi pot să dispară dintr-un motiv sau altul, dar cultura violenței și filosofia radicalismului persistă cu aceeași putere de seducție și atracție. Dovada peremptorie în acest sens ne este oferită de chiar faptul că, în pofida dezorganizării „instituționale" și a ierarhiilor de comandă ale rețelei Al-Qaida, procesul de naștere și renaștere a celulelor teroriste a continuat, fiecare componentă a „nebuloasei" având puțin sau deloc nevoie de protecția paternalistă a liderilor tradiționali sau de ajutorul și îndrumarea acestora pentru a se constitui, a se organiza și a acționa într-o independență în care unica legătură ce o apropie de „baza" centrală rămâne doar ideologia crimei și mentalitatea vendetei.

Cele mai tinere „stele" apărute în spiralele galactice ale terorismului jihadist sunt, de departe, grupările pe care îndeosebi Occidentul, cu binecunoscuta sa pasiune pentru abreviații lexicale, le denumește AQIM și AQAP, în varianta anglo-saxonă, sau AQMI și AQPA, în varianta franceză, ambele având aceleași semnificații: „Al-Qaida din Maghrebul Islamic" și „Al-Qaida din Peninsula Arabică", care pot fi considerate structuri prototipale pentru „francizele" qaidiste locale și al căror portret îl creionăm în continuare.

Al-Qaida din Maghrebul islamic
(Al-Qā'ida Fī-l-Maghrib Al-Islāmiy)

În limba arabă toponimul *Maghrib*, cu varianta populară *Maghreb*, se traduce prin „locul unde apune soarele", Vestul, Asfinţitul, Apusul şi, prin extindere în plan geografic, „ţările (arabe) de la Apus", de la Vest, prin opoziţie cu restul statelor arabe aflate în *Mašriq*, *Mashreq* – locul unde răsare Soarele, Estul.

Potrivit acestei distincţii, ţările „maghrebiene" sunt Mauritania, Maroc, Algeria şi Tunisia, pe care le leagă nu doar o istorie comună şi o cultură care le dă specificitatea proprie, ci şi, în perioada contemporană, faptul că au constituit, chiar cu multă vreme înainte de evenimentele de la 11 septembrie, un pământ fertil pentru dezvoltarea radicalismului religios islamic care a frământat ani de-a rândul şi în modul cel mai dramatic viaţa internă, stabilitatea, securitatea şi procesul dezvoltării economico-sociale a ţărilor respective.

AQIM/AQMI, apărută, sub acest nume, în anul 2007, în Algeria, prin unificarea mai multor grupuscule şi celule teroriste din această ţară şi din statele maghrebiene adiacente, este cea mai nouă „filială" implantată de reţeaua Al-Qaida în ţările arabe din nord-vestul continentului african şi, în acelaşi timp, una dintre foarte puţinele entităţi jihadiste care au supravieţuit crizelor şi declinului cunoscut de alte filiale qaidiste din lumea arabă. Ceea ce particularizează jihadismul reprezentat de această organizaţie locală este ura viscerală pe care o manifestă faţă de „cruciaţii" occidentali, cu un accent aparte în ceea ce priveşte Franţa, ca fostă putere colonială, libertatea de mişcare oferită de vecinătatea Saharei algeriene (Mali fiind prima dintre ţările nonarabe infestate de această epidemie, şi capul de pod pentru

expansiunea în regiunea Sahelului[1] și către Africa neagră, până la Marea Roșie).

AQIM este profund înrădăcinată în istoria modernă a Algeriei, puternic și dramatic marcată de violențe și conflicte armate. Militanți ai fostei mișcări de rezistență anticolonială Frontul de Eliberare Națională, puternic susținută de Uniunea Sovietică, au părăsit, în anii '80, Frontul pentru a merge ca voluntari în jihadul afgan împotriva ocupației ruse. După dezmembrarea, în 1988, a FLN și preluarea succesiunii de către Frontul Islamic al Salvării (FIS), algerienii „afgani" reveniți în țară, refuzând să se alăture noii formațiuni politico-militare, s-au organizat într-o structură de rezistență împotriva „conducerii eretice" a Algeriei, mai ales după ce aceasta a anulat rezultatul alegerilor legislative din 1992, câștigate de forțele islamiste algeriene. Începea o lungă perioadă de război civil, soldată cu uriașe pierderi umane și materiale. Pe acest fundal, în octombrie 1992 o parte dintre militanții „afgani" se constituie în Grupul Islamic Armat (GIA), care inițiază o intensă campanie de teroare împotriva autorităților și instituțiilor de Stat, a armatei naționale, a funcționarilor publici, a elitelor intelectuale seculariste, dar și a populației civile. A fost ceea ce în istoria contemporană a Algeriei a rămas cunoscut drept „deceniul negru", cu o cifră a morților estimată între 100 000 și 200 000, majoritatea civili.

Șapte ani mai târziu, în 1994, la inițiativa unui lider disident din Grupul Islamic Armat, este constituit așa-numitul „Grup Salafist pentru Predică și Luptă", ale cărui acțiuni violente au vizat cu precădere instituțiile militare, de poliție și de securitate ale Statului, în vreme ce, pe plan extraalgerian, noua grupare s-a apropiat progresiv de ideologia Al-Qaida, ceea ce va conduce

[1] Sahel, ar. *Sāhil*, litoral, țărm, coastă. În sens restrâns, țările riverane Oceanului Atlantic și Mării Mediterane (Senegal, Mauritania, Algeria). În sens larg, zonă de tranziție între deșertul Sahara și interiorul continentului african, incluzând Senegal, Mauritania, Mali, Burkina Fasso, Algeria, Niger, Nigeria, Ciad, Sudan, Somalia, Etiopia, Eritreea.

la o strânsă cooperare între cele două organizații, materializată inclusiv prin trimiterea de combatanți în Irak, pentru a se alătura operațiunilor de gherilă împotriva coaliției militare internaționale din această țară. În ianuarie 2007, sub denumirea schimbată de „Al-Qaida din Maghrebul Islamic", gruparea își anunța aderarea la rețeaua Al-Qaida, fapt confirmat, de altfel, și de numărul doi al acestei organizații, Ayman Al-Zawahiri.

Până la această dată, atacurile teroriste ale AQIM au avut ca arie de executare teritoriul național al Algeriei și au țintit cu precădere ofițeri ai poliției și armatei naționale, dar și, la un nivel mult mai scăzut, cetățeni străini aflați ca turiști în zona saharian algeriană, așa cum s-a întâmplat în anul 2003, când 30 de persoane din mai multe state europene au fost luate ostatici.

Mai recent, acțiunile AQIM au luat amploare și s-au extins în afara granițelor naționale, înregistrându-se, simultan, și diversificarea țintelor vizate:

11 aprilie 2002: atac sinucigaș împotriva unei sinagogi situate pe insula tunisiană Djerba; atacul s-a soldat cu 21 de morți;

16 mai 2003: mai multe atacuri sinucigașe la Casablanca, Maroc, 45 de morți;

iulie 2005: răpirea și executarea a doi diplomați algerieni aflați în post la Bagdad;

11 decembrie 2006: atac asupra unui autobuz care transporta angajați ai coaliției internaționale în Irak, 1 mort;

11 aprilie 2007: triplu atac sinucigaș în capitala Alger, 31 de morți;

27 decembrie 2007: dublu atac sinucigaș în Alger, 41 de morți;

24 decembrie 2007: patru turiști francezi sunt uciși în Mauritania;

19 august 2008: atac sinucigaș în orașul algerian Boumerdes, 45 de morți;

31 mai 2009: executarea a trei ostatici englezi.

Organizația Al-Qaida din Peninsula Arabică
(Tanzīm Al-Qā'ida fī Ğazīrat Al-'Arab)

După o perioadă de activism jihadist pe teritoriul Arabiei Saudite, întâmpinat cu puternice acțiuni de contracarare din partea autorităților din această țară, soldate, practic, cu demontarea și anihilarea structurilor și elementelor qaidiste, membrii acesteia care nu au fost reținuți sau uciși în timpul ciocnirilor armate cu efectivele poliției și serviciilor saudite antiteroriste s-au refugiat la „camarazii" lor de jihad și de arme din Yemen, împreună cu care au constituit, în anul 2009, o „federație" jihadistă autointitulată Organizația Al-Qaida din Peninsula Arabică, înscrisă, la sfârșitul aceluiași an, pe lista organizațiilor și structurilor teroriste elaborată și actualizată periodic de către serviciile antiteroriste din Statele Unite ale Americii.

În mod firesc, noua structură urmărește obiective similare, cu diferența suplimentară că ramura saudită este înverșunat ostilă monarhiei wahhabite saudite, acuzată de a fi pactizat cu inamicii „cruciați" și de a fi permis ca soldații acestora să fi „pângărit pământul sfânt" al Islamului. Pe un plan mai amplu, qaidiștii peninsulari își proclamă, programatic, lupta pentru transformarea Cornului Africii și a regiunii maritime din zona Bab-El Mandeb în teritoriu musulman „eliberat de necredincioși". Manifestul „practic" prin care noua structură supusă lui Ossama Bin Laden a putut fi cunoscută în ajunul Crăciunului 2009, când un tânăr nigerian instruit în munții din Yemen, Omar Faruk Abulmutallab, a fost identificat și reținut înainte de a-și putea executa atentatul cu care fusese însărcinat drept martiriu pe „calea lui Dumnezeu": detonarea în zbor a cursei aeriene Panam pe ruta Amsterdam–Detroit, cu toți pasagerii la bord. La mai puțin de un an, mai multe colete explozive expediate din Yemen sunt depistate înainte de sosirea lor pe teritoriul Statelor Unite. Iată, de

altfel, câteva dintre opiniile liderului AQAP, Anwar Awlaqi, despre organizaţia pe care o conduce[1]:

„Slavă lui Allah, stăpânul celor două lumi. Jihadul este o datorie faţă de Allah şi tinerii musulmani au fost chemaţi sub stindardul acestuia încă din ziua în care Trimisul Domnului şi-a scos sabia pentru a lupta până ce Mesia cel mincinos va fi învins. Al-Qaida (din Peninsula Arabică, n.n.) este una dintre organizaţiile care şi-au asumat răspunderea de a propovădui islamul şi a apăra religia, locurile sfinte, onoarea şi pământul. Încă din anul 1990, când americanii au ocupat pământul sfânt al Revelaţiei, tinerii din peninsula islamului şi-au apărat credinţa şi pământurile a căror eliberare de sub jugul necredincioşilor a fost poruncită de trimisul lui Allah pe pământ. În acest scop au executat mai multe – şi încă puţine – fapte de jihad, între care amintesc atacurile de la Khobar, Ryadul de Est, împotriva crucişătorului american USS Cole şi a petrolierului francez Limbourg, au ucis soldaţi cruciaţi în Kuwait, făcându-şi datoria nu numai ca musulmani, ci şi ca oameni liberi. (...) Scopul luptei noastre îl reprezintă alungarea ocupanţilor păgâni din pământul Islamului, înstăpânirea Legii *Şarîa* şi înstăpânirea unui *Ĥilāfa* (califat islamic, n.n.) şi a cuvântului lui Allah pe toată faţa pământului. (...) La întrebarea cât de periculoase sunt lupta şi organizaţia noastră, vă răspund că oriunde vor exista mujahedini, va exista şi un pericol mortal pentru necredincioşi. Mujahedinii sunt corpuri ale căror suflete s-au dăruit lui Allah şi oriunde va exista un mujahedin, va exista şi teroare împotriva păgânilor. Mesajul pe care vrem să-l transmitem Americii este următorul: America nu

[1] Anwar Al-Awlaki, lider terorist al AQAP, posesor al unei duble cetăţenii, yemenită şi americană, unul dintre promotorii ideii de lichidare fizică a „cruciaţilor creştini", mai ales americani. Ideile pe care le prezentăm aici au fost exprimate într-un interviu acordat, în aprilie 2010, pentru hebdomadarul *Inspire*, editat de aparatul de media al reţelei Al-Qaida, în mai multe limbi (arabă, franceză, engleză, urdu, farsi etc.), cunoscut sub numele de „Al-Malahem" (Epopei).

va trăi în pace până când nu vom ajunge în Palestina, unde fraţii noştri duc o viaţă de umilinţă. Pentru a opri operaţiunile noastre împotriva sa, America trebuie să îndeplinească următoarea cerinţă: încetarea agresiunii şi a opresiunii împotriva naţiunii islamice. În caz contrar, îi vom face să bea din aceeaşi cupă de cucută pe care ei o dau naţiunii noastre islamice."

La începutul lunii octombrie, Anwar Awlaqi a fost ucis, în Yemen, de o „dronă" americană. Dar qaidismul trăieşte, în continuare.

III

Scenarii, conspiraţii, manipulare

Se spune că lumea contemporană trăieşte în era comploturilor şi a conspiraţiei. Orice eveniment care, într-un fel sau altul, depăşeşte limitele faptului cotidian este preluat, cosmetizat, retuşat în laboratoarele unor „oculte" care pun totul la îndoială şi care, asemenea unui *Deus ex machina*, oferă soluţii contradictorii, toate depozitare ale „Adevărului absolut" care ni se vinde sau ni se inoculează, farmaceutic, dar cu perseverenţa picăturii de apă în lupta cu duritatea stâncii pe care în final o învinge, iar dacă nu o învinge, ni se servesc, cu aceeaşi precizie farmaceutică, alte teorii despre teorii, alte morfologii ale manipulării. Virusul AH1N1? O născocire a industriilor farmaceutice producătoare de antidoturi! Încălzirea planetei? Mistificare ecologistă în goana după subvenţii de cercetare! Atentatele de la 11 septembrie? Un monstruos complot pus la cale şi executat de Central Intelligence Agency!

Vrem, nu vrem, tezele despre conspirațiile globalizate fac deja parte din corpusul cultural, comportamental și mediatic al postmodernismului nostru.

Nici problematica terorismului, în ansamblu, și a radicalismului de sorginte religioasă islamică nu face notă aparte în acest carusel. Nu ne mai simțim îndemnați către demersul introspectiv atunci când ni se spune că Al-Qaida nu este altceva decât un mit grosier. Și cum ne-am mira, de vreme ce nu puțini sunt cei care pun la îndoială chiar crucificarea lui Iisus Christos, înlocuit, în ordinea preferințelor, cu Dan Brown și cu al său *Cod al lui Da Vinci*? Dar cine ne spune că nu ar avea dreptate? Nu ne propunem o investigație a procesului de demontare a realității și de turnare a acesteia în noi tipare în fața cărora consumatorul obișnuit de informație cotidiană se regăsește singur și dezorientat, dar beneficiar al libertății de a alege ceea ce-i place.

Reținem, ca subiect de posibilă meditație, o parte din bogata recuzită a manipulării conspiraționiste, lăsând cititorului aceeași libertate de a alege între a crede sau nu a crede în mituri, cu minima conștientizare, însă, a faptului că el trăiește totuși cu picioarele pe pământ, amenințat fiind tocmai de mitul pe care îl pune la îndoială.

Mai este viu cel mai căutat terorist al lumii, Ossama Bin Laden? A fost o întrebare cu asiduitate vehiculată în ultimii ani încărcați de așteptarea momentului în care întrebarea își va primi răspunsul. Și dacă da, cum se face că formidabilul aparat de informații și mașina militară a celei mai mari puteri a lumii nu au reușit să-l identifice, să-l captureze sau să-l elimine fizic? Din dorința de a-și păstra cele 25 de milioane de dolari stabiliți ca recompensă pentru contributorii la prinderea „emirului emirilor"? Nicidecum!

Ossama Bin Laden a fost un agent recrutat de SUA (ni se spune și unde – la Istanbul!), folosit și plătit mai întâi pentru a-și pune priceperea în slujba eliberării Afganistanului musulman de sub ocupația sovietică, apoi drept pretext pentru declanșarea

războaielor din Afganistan şi Irak, iar ulterior pentru justificarea perpetuării sine die a prezenţei militare occidentale în această parte a lumii. De ce este necesară această prezenţă? Pentru că Al-Qaida nu a fost lichidată şi pentru că Ossama Bin Laden trăieşte, ni s-a răspuns. Poate că nu mai trăieşte şi poate că Al-Qaida-mamă nu mai există. Acum, când lucrurile s-au mai clarificat prin moartea „oficială" a lui Bin Laden, chestiunea în sine este mai puţin importantă, de vreme ce rolul său justificativ a fost dus la capăt cu bine, iar pretextul Al-Qaida s-a transformat în mituri bune pentru găsirea altor pretexte. O măruntă digresiune se impune aici. În anul 1998, ca ambasador al ţării noastre în capitala Emiratelor Arabe Unite, am avut prilejul de a-l cunoaşte, în contextul unei activităţi protocolare prilejuite de aniversarea zilei naţionale a regatului Arabiei Saudite, pe însărcinatul cu Afaceri al regimului taliban din Afganistan, un tânăr altfel şcolit la vestite aşezăminte universitare occidentale, purtând straiul tradiţional al compatrioţilor săi şi expunând aceeaşi barbă „talibană" crescută în voie. România nu a recunoscut regimul radical islamist de la Kabul şi nu a stabilit relaţii politico-diplomatice sau economice cu acesta. Doar două state de pe mapamond au făcut acest lucru – Arabia Saudită şi Emiratele Arabe Unite. Prezentat fiindu-mi, din proprie iniţiativă, de către un funcţionar diplomatic din Ministerul local al Afacerilor Externe, am fost nevoit să accept dialogul cu noua mea cunoştinţă, săvârşind, astfel, o încălcare a cutumei care interzice formal dialogul cu reprezentantul unui regim pe care ţara trimiţătoare, în cazul de faţă România, nu îl recunoştea, neîntreţinând relaţii bilaterale cu el. Printre banalităţile inerente unui astfel de dialog, am reţinut o schiţă de portret al atuurilor economice care ar face din Afganistan o ţară atrăgătoare pentru orice partener exterior de cooperare şi investiţii, interlocutorul referindu-se cu precădere la imensele bogăţii adormite în pământul acestei ţări, pe care le redăm aproximativ, după notiţele fixate ulterior, tezaure cunoscute ruşilor, englezilor şi americanilor, dar pe deplin ignorate de afganii

înşişi. Minereu de fier (cca. 2 miliarde t. estimate), litiu utilizat în industria de telecomunicaţii spaţiale şi de producere a calculatoarelor sau în construcţia navetelor spaţiale (cu precizarea interlocutorului că numai exploatarea acestui minereu ar fi suficientă ca să aducă Afganistanul în plutonul ţărilor celor mai bogate), crom, argint, magneziu, niobiu, lapis-lazuli, mercur, bauxită, smaralde, rubine, safire, aur, wolfram – material mai preţios decât platina, care ar plasa Afganistanul pe primul loc în lume din punctul de vedere al rezervelor existente; şi enumerarea ar putea continua. Aproape întregul tabel al lui Mendeleev! Mai târziu, aveam să citesc în mass-media aceste cuvinte ale fostului comandant al forţelor coaliţiei din Afganistan, generalul David Petraeus: „Dar este un potenţial absolut uriaş, ţara aceasta stă pe comori!"

„Blestemul nostru nu ne vine de la religie şi nici de la Ossama Bin Laden, ci de la bogăţiile pe care Allah ni le-a dat", a mai adăugat interlocutorul, la despărţire. Între Ossama Bin Laden şi elementele lui Dimitri Mendeleev, cine ar sta în fruntea listei de preferinţe?

Revenind la statutul biologic al liderului qaidist, teoria supravieţuirii acestuia a fost, de-a lungul timpului, contrazisă de alte opinii: Bin Laden a murit la 13 decembrie 2001, iar despre aceasta George Bush, Chenney, Donald Rumsfeld, Condoleeza Rice, Paul Wolfowitz şi alţi înalţi demnitari ai Administraţiei au ştiut din primul moment. Nu este adevărat, susţin alte surse, teroristul a fost ucis în bombardamentele de la Tora-Bora. Încă o dată nu este adevărat, acesta a încetat din viaţă în Pakistan, în 2002, în urma îmbolnăvirii de febră tifoidă. Ar mai trebui, poate, ca însuşi Bin Laden să-şi facă apariţia pe ecranul televiziunii Al-Jazira, pentru a-şi confirma sau a-şi infirma dispariţia!

Un melanj care îmbină frânturi de realitate cu alte frânturi de realitate, prefabricată, făcând astfel dificil de trasat o graniţă între adevăr şi fabulaţie şi întreţinând o permanentă psihoză a incertitudinii, ameninţării şi isterizării propagandistice.

Un război psihologic pe ale cărui fronturi Al-Qaida însăşi se află într-o invizibilă avangardă. Aşa cum, în perioada de apogeu a luptelor şi masacrelor din Irak, declara chiar fostul lider al filialei qaidiste irakiene, iordanianul Abu Musab Al-Zarqawi: „soarta războiului nostru împotriva cruciaţilor şi necredincioşilor se va decide, în mare măsură, în tranşeele mediatice", afirma teroristul de profesie la vremea respectivă, iar spusele sale nu au fost departe de adevăr. Se poate pune întrebarea dacă fenomenul terorist, în general, şi cel fundamentalist-jihadist, în egală măsură, s-ar mai fi bucurat de acelaşi impact subversiv-psihologic asupra opiniei publice dacă nu ar fi dispus de o formidabilă şi bine organizată reţea de comunicaţii prin care îşi transmite mesajele către lumea exterioară. Orice observator atent al strategiei şi tacticilor jihadiste poate constata cu uşurinţă că, în ultimii ani, prezenţa reţelelor teroriste islamice nu se mai manifestă atât pe „câmpul de bătălie" al atentatelor violente, cât mai ales pe ecranele televiziunilor comerciale, pe site-urile de comunicare prin Internet, în numeroasele publicaţii online care atrag prin profesionalismul realizării etc. Se diseminează astfel ideea că, de la cucerirea Bagdadului de către mongoli, în 1258, apoi după destrămarea califatului musulman în urma Reconquistei iberice din secolul al XIII-lea, lumea islamică a parcurs o lungă istorie de umilinţe provocate de „necredincioşii" Apusului, până în clipa în care, „prin voia Divinităţii", salvatorul s-a întrupat în persoana lui Ossama Bin Laden şi a jihadismului său, însărcinat cu misiunea mesianică de a reda musulmanilor gloria pierdută, de a-i pedepsi în modul cel mai radical cu putinţă pe cei vinovaţi de prăbuşirea mesajului coranic în lume şi de a reface, de data aceasta în graniţele întregii planete, măreţia şi stăpânirea de altădată a califatului.

Pentru o asemenea misiune, nimic nu este prea scump, nici chiar deformarea şi răstălmăcirea – chiar cu ajutorul clericilor musulmani radicali – a unora dintre preceptele fundamentale ale credinţei islamice, aşa cum au fost acestea stabilite în

propovăduirea mahomedană. Însăşi ideea jihadului este pervertită şi deviată spre a fi pusă în slujba misionarismului militant. Am vorbit, în altă parte a acestei lucrări, despre aşa-numitul „jihad mare", care se identifică, în segmentul spiritual al credinciosului, cu lupta necontenită, lăuntrică a individului pios, pentru autopurificare, îndreptare şi propovăduirea binelui şi a concordiei interumane. Este, de fapt, o îndatorire şi o „stare" ezoterică pe care o întâlnim la orice drept-credincios practicant, indiferent de religia căreia îi aparţine, de la cel mai umil enoriaş până la înaltele vârfuri ale vieţii duhovniceşti. Din această perspectivă, se poate afirma, fără teama de a greşi, că de la femeia obidită care se târăşte pe genunchi şi pe coate în jurul bisericii, până la Daniil Sihastrul, Simion Stâlpnicul şi toţi cuvioşii părinţi din poveştile Patericului[1] au săvârşit propriul lor jihad ca manifestare şi mărturisire a credinţei. În gândirea unui Ossama Bin Laden, actul în sine nu mai are sacralitatea şi menirea cu care, iniţial, a fost investit şi pierde încărcătura simbolică ezoterică, pentru a deveni o datorie exoterică individuală şi obligatorie (*Fard 'ayn*), manifestată cu arma în mână împotriva „deviaţioniştilor" de la calea cea dreaptă, sau, în variante extreme, prin atacuri sinucigaşe, maşini-capcană, decapitarea inocenţilor luaţi ostatici şi alte asemenea dovezi „necesare" în „lupta pe calea lui Dumnezeu şi a Paradisului".

Este uşor de imaginat impactul devastator pe care o asemenea interpretare îl are mai ales asupra generaţiei tinere atunci când aceasta este afectată de sechelele unei educaţii profund lacunare sau limitate la cunoştinţele acumulate în moschei, peste care vin să se suprapună relele sociale – sărăcia, lipsa unei minime posibilităţi de subzistenţă cotidiană, alienarea şi disperarea, sau, în alte situaţii, teribilismul generat de modele pasagere în societăţile consumiste de astăzi.

[1] Culegere de învăţături şi istorisiri din viaţa duhovnicilor, monahilor şi părinţilor Bisericii.

Ar fi – şi, din păcate, este – o eroare păguboasă şi neproductivă punerea în relaţie de sinonimie a islamului cu a treia mare religie monoteistă relevată a lumii şi utilizarea acestuia, sub efectul puseelor schizoide ale unor marginalizaţi ai societăţii, în scopuri care intră sub incidenţa exclusivă a dreptului criminal şi penal. Dacă suntem de acord că atât iudaismul, cât şi creştinismul şi islamul au apărut prin revelaţie divină şi acceptând, în acelaşi timp, că una dintre acestea (de ce doar una?) este, în esenţa sa, teroristă şi violentă, ar însemna să acceptăm paradoxul că Dumnezeu însuşi a fost întâiul terorist al istoriei!

Dar la 1 mai 2011, lumea s-a trezit în euforia veştii „istorice" că, peste noapte, Ossama Bin Laden a fost ucis, „la el acasă", mai la nord de Islamabadul pakistanez, înconjurat de membrii familiei, ucişi şi ei în atacul forţelor de elită SEAL. „De acum înainte, începe o nouă eră, a lumii eliberate de coşmarul terorismului qaidist!", „O victorie epocală a justiţiei împotriva forţelor răului!" au fost doar câteva prime aprecieri asupra evenimentului. Nu au lipsit nici maliţioşii care, asemenea lui Toma necredinciosul, au vrut să „pipăie" adevărul, sub forma unor probe irefutabile care deocamdată stau pe fundul mării sau sunt confirmate în miraculosul procent de... 99%.

S-a sfârşit qaidismul? S-au sfârşit speculaţiile şi teoriile conspiraţioniste?

PARTEA A V-A

CUM VA FI SECOLUL XXI?

I

Revoluții de iasomie, revoluții de lotus...

O spectaculoasă și neașteptată ridicare în masă a populației din Tunisia s-a soldat, la jumătatea lunii ianuarie 2001, cu alungarea fostului dictator Zine El-Abidine Ben Ali, aflat la putere de 23 de ani, ca succesor autoinstalat al altui autocrat, „președintele fondator și etern" Habib Bourghiba. „Revoluția de iasomie" a fost proclamată drept puseul care va determina prăbușirea, ca într-un joc de domino, a regimurilor totalitare din întreaga lume arabă a Orientului Mijlociu și începerea unui anevoios, lung și nu lipsit de asperități proces pe calea modernizării, a democratizării și a reformei în viața și mentalitatea societăților arabe, dar și în reproblematizarea conceptului de guvernare și a relațiilor dintre stat și societate, dintre tradiție și modernitate, dintre laicism și religie.

În Egipt, unde întreaga lume a putut urmări, în direct, o „revoluție de lotus", octogenarul președinte Hossni Mubarak, și el la putere din anul 1981 și promotor nedeclarat al bizarei idei de „republică ereditară", decis să devină președinte pe viață, și-a anunțat hotărârea de a nu mai candida pentru un nou mandat prezidențial și de a se retrage din viața publică – o promisiune

primită cu profundă suspiciune pe plan intern şi cu rezerve, dacă nu chiar cu nemulţumire de către marile cancelarii occidentale. Astăzi, acelaşi preşedinte este chemat în faţa justiţiei. În Yemen, populaţia a coborât masiv în stradă pentru a cere, la rândul său, demisia preşedintelui Ali Abdullah Saleh, un alt decan de longevitate, cu o vechime de 32 de ani în fotoliul prezidenţial; în Iordania cetăţenii cer măsuri împotriva sărăciei, a scumpirii galopante a traiului şi refuză paliativul oferit de suveranul haşemit, regele Abdullah II, printr-o schimbare a echipei guvernamentale cu una condusă de un fost premier deja compromis din aceleaşi motive. În Maroc, prinţul moştenitor, Moulay Hassan, crede că ţara sa va fi evitată de epidemia revoluţionară, enumerând, în acest sens, o serie de factori care particularizează Marocul, dar care nu rezolvă problemele sociale şi economice. Declaraţii similare a făcut şi preşedintele sirian Bashar Al-Assad...

Ce anume s-a aflat la originea acestor manifestări de o anvergură fără precedent şi care sunt elementele comune şi de separare între ţările arabe cuprinse, deocamdată, de febra schimbării şi având suficiente laturi de similaritate: puterile osificate, condiţiile economice şi de trai aflate într-un perpetuu regres, o taxă a şomajului ridicată, care afectează îndeosebi tânăra generaţie, discrepanţa uriaşă între elitele conducătoare şi marea masă a populaţiei sărăcite, corupţia devenită plagă naţională, lipsa unui orizont de viaţă mai promiţător. Iar dintr-o altă perspectivă, faptul că toate s-au înfiripat în stradă, spontan şi în absenţa organizaţiilor şi formaţiunilor politice. Sindicatele tunisiene au susţinut revoluţia, dar nu s-au aflat la originea ei, iar acest aspect se regăseşte şi în cazul Egiptului, Yemenului şi Iordaniei. Analiştii cred că detonatorul revendicărilor publice este întruchipat de setea cetăţenilor tineri pentru democraţie, justiţie şi accesul liber la informare şi la conectare cu lumea. Puterile occidentale nu îşi ascund neliniştea şi chiar nervozitatea: alternativa la dictatură ar putea fi oferită de ascensiunea islamismului politic conservator

şi antioccidental, deşi demonstranţii din pieţele publice nu au scandat lozinci şi sloganuri religioase islamice.

Indiferent care va fi deznodământul la care se va ajunge, nu sunt puţini analiştii şi observatorii convinşi că această parte a lumii parcurge o perioadă de serioase reaşezări şi repoziţionări şi că, de acum înainte, „nimic nu va mai fi cum a fost" în această sensibilă, complexă şi imprevizibilă regiune a lumii şi a comunităţii internaţionale profund marcate de tăvălugul şi efectele fenomenului de globalizare.

II

Revoluţionari fără revoluţii?

Lumea arabă a cunoscut, în istoria sa modernă, o singură revoltă de amploare, care a născut şi un „mit" – acela al lui Lawrence al Arabiei – şi anume rebeliunea din perioada anilor 1916–1918, iniţiată şi condusă de şeriful Hussein de la Mekka în scopul eliberării lumii arabe de sub tutela Imperiului Otoman, şi constituirea unui stat arab întins din nordul până în sudul Peninsulei Arabice. În schimbul participării arabe alături de Marea Britanie la războiul antiotoman, aceasta ar fi urmat să beneficieze de susţinerea Angliei pentru crearea unui stat arab independent, unificat şi întins din nordul Peninsulei Arabice până în Yemen. „Perfidul Albion" nu şi-a respectat cuvântul şi a preferat ca, în bună înţelegere cu Franţa, să instituie regimul de mandat în Palestina şi lumea arabă, care avea să se încheie, în 1948, cu crearea statului Israel. Revolta arabă de la începutul secolului trecut a avut însă un caracter naţionalist arab şi a angajat

implicarea unor puteri străine pentru soluționarea problemelor interne ale lumii arabe a vremii.

Cum pot fi numite revoltele populare de astăzi, declanșate în nordul continentului african și în alte state ale Orientului Mijlociu?

Un adevăr elementar, demonstrat de numeroase precedente istorice, arată că simpla existență și manifestare a „revoluționarilor" nu înseamnă cu necesitate o revoluție. Definirea drept „revoluție" a unei revolte a maselor populare nemulțumite presupune prezența unor factori cu putere de precondiție: conștientizarea generalizată, la nivelul întregii comunități, a imperativului „schimbării" drept premiză ideologică pentru înlocuirea unei situații caduce cu perspectiva unui viitor mai bun și, în egală măsură, acceptul nemulțumiților asupra configurației, cerințelor și eforturilor pe care le presupune edificarea acestuia; prezența și manifestarea unor centre sau persoane investite cu statutul de inspirator, organizator și lider, fie el și simbolic; caracterul global al faptului revoluționar, implicarea întregii comunități în derularea și în susținerea obiectivelor pentru realizarea cărora aceasta s-a ridicat, spre a respinge, în totală concordie, legitimitatea și corectitudinea ordinii existente. Sunt doar câteva condiții necesare pentru a se putea vorbi de o veritabilă „revoluție populară".

Ce putem constata cu referire la actul revoluționar în lumea arabă? În mentalul colectiv al acesteia, orice eveniment, orice persoană, orice fapt minor este ridicat la rang de eveniment epocal, de act care va marca pentru totdeauna peisajul istoric, prin preeminența verbiozității și defularea convingerilor și filosofiilor individuale, un mozaic de revendicări imediate care nu fac decât să pună în umbră adevăratele cauze care au generat ieșirea în stradă, unde acestea își pierd caracterul de liant unificator, pentru a lăsa loc liber pornirilor umorale, pasiunilor și credințelor personale, pentru a scinda, practic, mișcarea protestatară între „pro" și „contra".

Nu este mai puţin adevărat că toate cele întâmplate în lume au tulburat din străfunduri apele adormite şi au generat începutul unui proces de trezire din somnolenţa vieţuirii în deziluzie, pesimism şi fatalitatea impusă de regimurile totalitare. Tot atât de adevărat este şi faptul că tulburările pe care lumea arabă le cunoaşte în momentul de faţă nu se vor încheia odată cu încheierea manifestaţiilor de stradă, cu înlăturarea guvernelor şi cu plecarea din fotolii a preşedinţilor. Dimpotrivă, adevărata revoluţie va începe abia odată cu sfârşitul faptic al revoluţiilor de iasomie, de lotus sau de şofran. Din păcate nu poate fi negat adevărul că orice schimbare şi înnoire născută din violenţă riscă să fie subminată de violenţă. Lichidarea dictaturii şi a autocraţiei trebuie să înceapă cu o profundă şi obiectivă revizuire a culturii din care s-au născut, şi probabil se vor mai naşte, totalitarismele, a elementelor sociale şi istorice care au permis apariţia acestei culturi în condiţiile naţionale specifice, după cum trebuie să înceapă cu o privire în oglindă a propriei identităţi – altfel spus, cu o reîntoarcere la origini, la rădăcini şi la solul în care acestea au putut să germineze, să crească şi să dea roade. Dictatura nu înseamnă şi nu se reduce la persoane şi grupuri de persoane şi nici nu se sfârşeşte prin simpla înlăturare, alungare sau plecare silită sau benevolă a dictatorilor. Dictaturile sunt şi ele, la urma urmelor, un produs cultural în sensul cel mai cuprinzător al cuvântului, o cultură infuzată în ţesătura cea mai intimă a istoriei mai vechi sau mai noi. Să remarcăm, de pildă, în treacăt, cât priveşte mentalul spiritual şi cultural al lumii arabe, că entuziaştii de astăzi, care cer eliminarea totalitarismului şi a dictatorilor, sunt aceiaşi care îşi proslăvesc, deificându-i, dictatorii pe care istoria arabă i-a cunoscut, începând cu perioada marilor cuceriri islamice şi a califatului musulman, uitând truismul aflat la îndemâna tuturor, că niciunul dintre autocraţii arabi nu a venit dinspre gheţurile Siberiei şi nici nu şi-a primit educaţia în China sau India, ci a apărut din nisipurile arabe, din cultura şi din

mentalul arab dominat de cultul eroilor şi de glorificarea istoriei aureolate.

Abia când aceste realităţi vor fi conştientizate, înţelese şi judecate fără părtinire, se va putea spune că lumea arabă contemporană „nu va mai fi cum a fost", datorită, înainte de toate, unor revoluţii care au schimbat dictatori şi au remodelat identităţile revoluţionarilor.

III

Jocul de domino

Teoria dominoului, atât de mult evocată în ultimele luni, capătă, în cazul revoltelor populare din lumea arabă, o nouă dimensiune generată de „intifadele" din Tunisia şi Egipt, dar şi, în egală măsură, de realităţile care particularizează fiecare ţară arabă şi fiecare regim de guvernare aflat la conducerea acesteia, astfel încât se poate vorbi nu atât de un domino generalizat, ci de o suită de dominouri care antrenează condiţiile, mentalităţile şi cultura politică şi socială a statelor din lumea arabă. Este ştiut că principiul după care funcţionează jocul în cauză se regăseşte în aceea că fiecare jeton al acestuia antrenează, în cădere, jetonul vecin, iar prăbuşirea acestuia provoacă scoaterea din joc a altui vecin, într-o succesiune de secvenţe care nu se încheie decât atunci când toate pietrele dominoului sunt anihilate prin acelaşi efect în lanţ al tuturor componentelor. În cazul revoluţiilor arabe de astăzi, impulsul iniţial al prăbuşirilor este dat de acumularea unor factori născuţi în sânul fiecărei societăţi în parte, şi nu în alte teritorii externe, chiar dacă nici acestea nu sunt străine în

totalitate de faptul că, undeva, într-o parte oarecare a lumii se află în pregătire un joc de domino care ar putea fi numit, foarte simplu, „vânt de schimbare".

Impulsul intern, înainte de toate, al evenimentelor din Tunisia și Egipt și al „vântului schimbării" care adie deocamdată în alte părți ale Orientului Mijlociu arab se regăsește, s-a spus nu o dată, în acumularea, vreme de decenii, a sentimentului de revoltă și de nemulțumire față de triada pe care sunt edificate structurile și funcțiile guvernării în lumea arabă: o infrastructură politică favorizantă a monopolarismului în exercițiul puterii, natura polițienească și represivă a acestei monopolizări a puterii și corupția care pompează sevă în venele totalitarismului și deviază resursele dinspre cei săraci către cei bogați și către elitele discreționare. Pe canavaua acestui peisaj se țes cauzele nenumărate care, la rândul lor, determină, mai devreme sau mai târziu, declanșarea jocului de domino: șomajul, alienarea, deteriorarea nivelului de trai până sub limitele suportabilității și demnității umane – adică tot atâția factori care se sedimentează, pentru a forma „combustibilul" necesar exploziei.

Se cuvine subliniat, însă, că doar acumularea nemulțumirilor sociale și a impulsurilor către schimbarea factorilor care le determină apariția și perpetuarea nu oferă suficiente explicații pentru ceea ce, astăzi, în lumea arabă, poate fi asemuit unui joc de domino în plină desfășurare. Acestora li se adaugă fluiditatea și labilitatea clasei politice din țările arabe, macerată fie de incapacitatea de a oferi soluții viabile, de interesele mercantile de grup și de neclaritățile și șovăielile doctrinare și ideologice, fie de neputința de acțiune și de manifestare în Agora, impusă de triada menționată și de funcțiile și instrumentele represive ale acesteia. O dovadă peremptorie în acest sens este oferită și de evidența că nu formațiunile și, în general, opoziția politică arabă au fost cele care au declanșat „intifada" arabă, ci oamenii, ajunși pe culmile disperării, și cu preponderență generația tânără și alienată, care și-a găsit punctele de reper nu în activismul politic, ci

în comunicare. Într-o oarecare măsură, se poate vorbi, cel puțin în cazurile menționate, de o revoltă „organizată" prin telefonul celular și prin mijlocirea comunicării Facebook și Twitter și fără nicio legătură cu poveștele și orientările – inexistente, de altfel – ale partidelor, elitelor culturale sau cercurilor clericale islamice.

În piața Tahrir din centrul capitalei egiptene, „tinerii pietrelor" au ridicat și au scandat sloganul „demnitate", care poate fi înțeleasă atât ca respectarea de către piramida puterii a identității umane, cât și ca acuză adusă propriilor conduceri, pentru neputința sau lipsa obstinată a „demnității" nu numai în atitudinea față de propriile popoare, ci și, în egală măsură, în problemele legate de relaționarea cu mediul înconjurător – conflictul arabo-israelian, servitutea față de capitalurile sau de cancelariile străine, disensiunile pe cât de orgolioase, pe atât de cronicizate între statele care alcătuiesc națiunea arabă, proclamându-se, cu ipocrizie, apărătoare și luptătoare pentru înfăptuirea unei asemenea unități și solidarități panarabe. Iată că „intifadele" actuale vorbesc de un alt fel de unitate – cea care face ca evenimentele populare din aceste zile să se transforme în dominoul care să aducă schimbarea –, o schimbare prin unitate de idealuri și o unitate în diversitatea frustrărilor, la fel de „panarabe" și ele[1].

Jihadismul „revoluționar". Cazul Libiei

Cancelariile occidentale și, în egală măsură, Israelul nu au încetat să avertizeze asupra pericolului pe care mișcările protestatare din lumea arabă și schimbarea configurației politice interne a acestor state îl reprezintă prin crearea unui vid politic și de

[1] Textul de mai sus este un fragment din studiul „De la Gibraltar la Bab-El-Mandeb", publicat de autor ca supliment special al publicației bilunare româno-engleze *Pulsul geostrategic*, editată de Societatea Ingepo Consulting, Brașov, nr. 93, 20 februarie 2011.

securitate, mai ales în statele ale căror dictaturi au fost înlăturate sau se găsesc în faţa unei asemenea perspective, vid care va fi, potrivit analiştilor, una dintre ţintele prioritare ale jihadismului islamist militant. Nu este vorba doar de aprehensiuni generate din interesele strategice şi de securitate naţională ale unor state mai mult sau mai puţin influente şi puternice, ci de o istorie care a demonstrat, nu o dată, că Orientul Mijlociu, cu instabilitatea şi imprevizibilul care îi sunt caracteristice a fost şi continuă să fie o ţintă predilectă pentru radicalismul islamist aflat în campania sa pentru reinstaurarea califatului musulman universal.

S-a reproşat „revoluţiilor arabe" faptul că sunt şi vor rămâne incapabile de a aduce reale schimbări în viaţa politică şi economico-socială arabă, afirmaţie argumentată prin absenţa unor programe coerente în plan politic, ideologic şi religios, şi de a nu fi purtat sloganuri naţionaliste arabe sau de natură identitară islamică. Un argument greu sustenabil, am zice, în măsura în care o schimbare de fond în viaţa statală nu se poate produce de pe o zi pe alta şi, mai ales, nu se produce prin sloganuri strigate pe străzi şi în pieţele publice. Iar despre naţionalismul arab modern nu trebuie să se uite că ideologia acestuia a apărut în Egipt, prin Gamal Abdel Nasser, şi s-a răspândit cu rapiditate şi pentru multă vreme în întregul areal arab, influenţând ideologii, concepţii şi concepte care se perpetuează şi astăzi. Baasismul din Siria şi Irak militează pentru „libertate, unitate, socialism (arab)", Saddam Hussein, Moammer Al-Qaddafi şi, înaintea lor, tunisianul Habib Bourghiba au fost admiratori şi emuli entuziaşti ai lui Nasser şi ai orientărilor sale ideologice şi doctrinare, care nu s-au stins şi care sunt privite ca un punct de referinţă în discursul actual despre naţiunea arabă şi panarabism. Acelaşi lucru se poate spune şi despre islamismul activ: ideologia Fraţilor Musulmani este îndeajuns de bine cunoscută pentru a mai avea nevoie de susţinere prin lozinci şi sloganuri laolaltă cu cele care cer salarii mai bune, eradicarea şomajului, a corupţiei, respectarea drepturilor cetăţeneşti şi umane.

Istoria conflictuală a jihadismului arabo-islamic şi a ideologiei salafist-qaidiste este, în aceeaşi măsură, cunoscută, iar urmele lăsate de aceasta se regăsesc în integralitatea Orientului Mijlociu, din Maghrebul arabo-african până în sudul yemenit al Peninsulei Arabice. Se mai reproşează, chiar la modul peiorativ, colonelului Moammer Al-Qaddafi că recurge, pueril, la „sperietoarea" Al-Qaida, care s-ar afla la originea revoltelor populare din această ţară arabă. Dincolo de excentricităţile „liderului" autointitulat „rege al regilor africani" şi copie a patriarhului Noe, venit cu arca să salveze lumea arabă de la potopul globalizării şi al „neoimperialismului cu faţă umană", ameninţarea radicalismului fundamentalist este o realitate cu o istorie suficient de bogată. Şi este suficient să amintim exemplele oferite de Algeria – ea însăşi maternitatea unde a văzut lumina gruparea Al-Qaida din Maghrebul Islamic (AQMI) –, de Yemen, devenit, de câtva vreme, un Afganistan arab în care Al-Qaida constituie deja un stat în stat, sau de Libia, care, şi ea, a parcurs un drum presărat cu urmele qaidismului „revoluţionar". Ne vom referi succint la această ţară care, deocamdată, a fost prima vorbitoare publică despre raportul dintre „revoluţiile arabe" şi salafismul jihadist al lui Ossama Bin Laden, după cum a fost şi statul al cărui lider a ales să lupte, prin cele mai violente mijloace, dar nu împotriva mujahedinilor integrişti, ci a propriilor săi conaţionali.

Nu este un secret că numeroşi cetăţeni cunoscuţi drept „afgani arabi" care au luptat în Afganistan, Cecenia, Bosnia, Irak etc. au fost libieni, plecaţi „pe calea lui Allah" fie din iniţiativă individuală, fie cu acceptul şi chiar cu susţinerea regimului lui Moammer Al-Qaddafi. La încheierea conflictelor amintite sau din alte motive, aceşti „afgani libieni", sau o bună parte din ei, au revenit acasă, unde, nemulţumiţi de „şomajul" impus, au constituit autointitulatul „Grup Libian de Luptă Islamică", înfiinţat, oficial, în 1995, în a cărui cronică de război se află înscrise mai multe tentative de răsturnare sau de asasinare a lui Moammer Al-Qaddafi, numeroase asasinate şi atacuri

împotriva unor instituții civile și militare ale statului libian. Ca și astăzi, „liderul" le-a răspuns cu fier și foc, reușind să lichideze prezența fizică și operațională a insurgenților. Ceea ce nu înseamnă că spiritul jihadist qaidist a fost eliminat în esența sa.

Nu trebuie ignorat, în același timp, aspectul nu mai puțin important că regiunile estice ale Libiei – îndeosebi în aria orașelor Benghazi și Tobruk –, care au constituit focarul declanșator al revoluției din această țară, sunt acelea în care sub conducerea fostului rege Idris Sennousi, detronat de puciul militar condus de Qaddafi, au constituit, o vreme, „Regatul Libian Unit", cu tendințe secesioniste și al cărui drapel a fost purtat de protestatari ca sugestie a alternativei monarhice la guvernul autocrat qaddafist. Tot aici a luptat bătrânul Omar Mukhtar, devenit simbol național ca lider al revoltei împotriva colonialismului italian, și tot aici a luat naștere Dizidența formată din foștii „afgani arabi" libieni.

Amenințările apărute în fața autocrației lui Moammer Al-Qaddafi nu se rezumă așadar la acumularea nemulțumirilor generate de sărăcie, șomaj, corupție cronică și autoritarism personal ireductibil, ci au în componența lor și perspectiva consolidării tendințelor secesioniste, cu consecințe grave cât privește integritatea teritorială a Libiei, dar și, mai ales, pericolul pe care îl reprezintă o rapidă islamizare a țării, pe fondul instabilității, haosului și degringoladei interne, proces cu mișcare centrifugă, expansivă către o vecinătate maghrebiană deja inflamată și cu potențial de încurajare a unei asemenea posibile evoluții în alte spații ale lumii arabe.

Dar și în Libia, și în toate țările arabe cuprinse de febra revoluționară, stăruie, poate nu îndeajuns de vizibil, spiritul faimoasei exclamații „regele a murit, trăiască regele!" Dictatorii arabi au dispărut, sau sunt pe cale de dispariție. Cu cine sau cu ce vor fi înlocuiți?

IV

Homo religiosus?

Începând cu anul 1979, când ayatolahul Ruhollah Khomeyni anunța victoria „revoluției iraniene" și transformarea Iranului într-un stat organizat, condus și administrat după principiile Legii coranice (*Șari'a*), comunitatea internațională, în general, și cea occidentală, cu precădere, au receptat Orientul Mijlociu arab, cu Maghrebul și cu Mashrequl său, ca pe un areal amenințător și pepinieră fertilă pentru revirimentul islamic contemporan, înțeles, poate într-o manieră pripită, doar în dimensiunea sa politică islamică și a virulenței jihadist-radicale pe care, într-un timp foarte precipitat, revivalismul musulman avea s-o producă și s-o exporte, făcând din ea o afacere transnațională și un coșmar pentru întreaga familie planetară din zilele noastre.

Spuneam că evoluțiile în planul manifestărilor islamiste s-au circumscris unei abordări pripite. O constatare nelipsită de adevăr, în măsura în care un univers prea puțin cunoscut până atunci, prea puțin circumscris evoluțiilor contemporane și strategiilor planetare era, în mod inevitabil, ignorat și privit ca un mozaic în care nuanțele nu aveau granițe despărțitoare, în care sunnismul era totuna cu șiismul, islamismul teologic cu radicalismul extrem, perșii cu arabii, islamismul politic și autocrația cu dictatura și așa mai departe. A trebuit să intervină dramaticul eveniment de la 11 septembrie 2001 pentru ca o primă luare de cunoștință să se producă: islamul milioanelor de fideli existenți în lume nu putea fi așezat pe același plan valoric și atitudinal cu o minoritate autodeclarată drept unica deținătoare a Adevărului absolut și infailibil!

A fost, apoi, la începutul anului 2011, așa-numita „revoluție de iasomie" din Tunisia, urmată de „revolta Nilului" (sau „revolta

de lotus"), din Egipt, care au mai pus în lumină un alt adevăr, acela că marile revolte populare și revoluțiile pe care istoria modernă și contemporană le-a cunoscut sunt cauzate prea puțin, dacă nu chiar deloc de factori eminamente spiritual-religioși și dogmatici, la originea lor găsindu-se cu precădere cauze economico-sociale și abia apoi rațiuni de natură politică. Unui asemenea complex de motivații se circumscrie, de peste o jumătate de secol, și lupta pentru o identitate islamică și spirituală, luptă care nu este nici invenție și nici apanaj exclusiv al lumii arabo-islamice, ea fiind mai degrabă una dintre coordonatele definitorii ale civilizației în această epocă a unei globalizări aflate în plină expansiune.

O globalizare care, în mersul său către edificarea acelui „sat universal" care se dorește a fi lumea de mâine, pătrunde fără opreliști semnificative în regiuni geografice, culturale și de civilizație prea multă vreme ținute departe de concepte precum libertatea, democrația sau demnitatea umană și colectivă. Este o realitate deloc lipsită de importanță aceea că atunci când globalizarea pătrunde în comunități și societăți tradiționaliste conservatoare, nu toate efectele pe care aceasta le generează sunt, cu necesitate, de proveniență și de natură religioasă, fie și pentru faptul că nu tot ceea ce reprezintă religia este un act de refuz și de împotrivire la imperativele modernității și postmodernismului.

Grupările radicale islamice, inclusiv sau în primul rând cele ultraradicale și violente precum Al-Qaida și celulele jihadismului militant și irațional vor căuta, însă, să exploateze în mod activ tensiunile provocate între globalizare și întoarcere la trecut, între tradiție și deschidere, între alteritate și închidere în turnurile de fildeș ale propriilor concepții, credințe și idealuri.

Provocările globalizării au produs în mentalul lumii arabo-islamice două categorii emigraționiste distincte: cea a dezmoșteniților dornici de a se elibera din chingile unei ambianțe economico-sociale și politice și de a se îndrepta către alte orizonturi, văzute ca oportunități de cunoaștere a libertății, a plusului de

prosperitate, a accesului la educaţie şi la dezvoltare individuală, a libertăţii. Iar aceste orizonturi sunt oferite de societăţile vestice, incapabile să gestioneze un fenomen cu care nu s-au mai întâlnit la asemenea proporţii şi intensităţi de manifestare. Au apărut, în felul acesta, sintagme inedite şi îngrijorătoare, precum pericolul imigraţionist, islamizarea lumii civilizate, pierderea identităţii istorice a ţărilor şi societăţilor primitoare. Este un alt coşmar al lumii occidentale, prezentat în proporţii apocaliptice care merg până la a-l determina pe un Bernard Louis, de pildă, să afirme că în următorul deceniu Europa va deveni un vilaiet musulman. O aprehensiune care, dincolo de răbufnirile umorale, nu este totuşi lipsită de temeiuri, în măsura în care imigraţia musulmană în Occident nu este doar una a persoanelor şi familiilor, ci este, în egală măsură, un transfer subtil al societăţilor de origine în cele nonmusulmane, cu mentalităţile, cu tabuurile, cu sistemele juridice islamice, cu valorile culturale şi comportamentale care în loc să se deschidă către integrare şi dialog, tind să asimileze culturile şi cutumele primitoare în propriul sistem de valori. Vorbeam, în altă parte a acestei lucrări, de faptul că unele valori şi sisteme de valori islamice pretind a se substitui celor ale societăţilor de adopţie, de „Proiectul" islamist care tinde la o „invazie" culturală a lumii occidentale, de proliferarea simbolurilor cultice şi ritualice islamice într-o vreme în care, bunăoară, în lumea arabă nici cel puţin prezenţa lăcaşurilor de cult ale confesiunilor creştine, iudaice sau de altă apartenenţă nu sunt permise. Chestiuni precum aceasta, a „islamizării" lumii nonmusulmane, ar trebui să beneficieze de mai multă atenţie reciprocă şi să nu se limiteze la forumuri şi sesiuni de comunicări ştiinţifice.

O a doua categorie a migraţiei musulmane, cea mai sfidătoare şi ameninţătoare, este cea reprezentată de militantismul jihadist fundamentalist islamic. Într-un interviu publicat la mijlocul lunii februarie 2001, şeful Agenţiei Centrale de Informaţii (CIA), Leon Panetta, avertiza că Statele Unite şi, în general, comunitatea internaţională parcurg în prezent una dintre cele mai

acute perioade de amenințări din partea structurilor jihadiste, de după 11 septembrie 2001. Panetta nu a explicat cauzele care îl determină să emită asemenea avertismente, dar acestea nu sunt greu de identificat și se află în strânsă relație cu „revoluțiile" recente sau care pot surveni în lumea arabă.

Este indiscutabil că îndepărtarea regimurilor dictatoriale sau a autocraților care, de decenii, își conduc popoarele cu mână de fier, tranziția spre o democrație pe care lumea arabă nu a cunoscut-o niciodată în istoria sa, reproblematizarea raportului dintre autoritate și societate, dintre cultul personalității și elogiul libertății va fi un proces îndelungat și nu lipsit de obstacole, o perioadă de vid și de re-căutare a identității, iar aceasta determină, inevitabil, o acerbă competiție între noile regimuri în curs de constituire și fundamentalismul islamic pentru care revoltele din Maghreb sau cele posibile în restul lumii arabe oferă un prilej irepetabil pentru realizarea încă unui pas înainte către realizarea visului și a „vocației" islamismului radical, și anume reconstrucția califatului musulman și instaurarea voinței și a poruncilor lui Allah pe întreaga planetă.

Profețiile lui Samuel Huntington își păstrează, din acest punct de vedere și împotriva opiniilor contestatare, întreaga actualitate.

Cu siguranță, contestata afirmație a lui André Malraux „Secolul XXI va fi religios sau nu va fi deloc" trebuie păstrată în memoria afectivă. Secolul acesta va rămâne religios. Dar cum?

O falsă postfață

În 1354, Soliman Magnificul a ajuns la porțile Vienei, pe care a supus-o unui sever asediu, încheiat însă cu renunțarea la cucerirea cetății.

La 11 septembrie 1683, sultanul Mehmet IV avea aceeași soartă și în același loc.

Obiectivul campaniilor a fost identic: cucerirea Vienei, înaintarea spre Vest, supunerea Romei și transformarea Bazilicii Sfântul Petru în moschee, așa cum se întâmplase cu Aghia Sofia după cucerirea Constantinopolului, la 22 mai 1453.

„...Când văzui a lor mulțime, câtă frunză, câtă iarbă,
Cu o ură ne'mpăcată mi-am șoptit atunci în barbă.
Am jurat ca peste dânșii să trec falnic, fără păs,
Din pristolul de la Roma să dau calului ovăs..."

APENDICE

I

Islam, islamism, jihadism în textele primilor teoreticieni

Dezvoltarea teoretică şi misionară a islamismului politic şi a ideii de jihad în Islam a generat o vastă bibliotecă în care se regăsesc lucrările unor exegeţi musulmani de renume, cărturari, clerici şi ulemale din spaţiul arabo-islamic şi, în egală măsură, din alte spaţii nonmusulmane în care problema islamismului în formele sale de manifestare doctrinară, politică sau radicală este abordată dintr-o vastă perspectivă a percepţiilor individuale sau reprezentative pentru curentele ideologice şi cărturăreşti ale vremii. Pentru a beneficia de o imagine, fie şi, inevitabil, fragmentară şi parcimonioasă, a modului în care abordările ex-cathedra sau în Agora au contribuit la apariţia şi evoluţia islamismului aşa cum îl cunoaşte lumea de astăzi, am selectat din textele „clasicilor" câteva spicuiri lămuritoare, credem, care sunt tălmăcite şi puse pentru prima oară în circulaţie publică în limba română şi pentru cititorul român.

I. 1

Şeicul Ahmad Ibn Taymiyah
(1263–1328)

Ibn Taymiyah este, fără nicio îndoială, savantul şi propovăduitorul-teoretician cel mai vechi şi, în acelaşi timp, cel cu o înaltă cotă de popularitate în cercurile ştiinţifice, teologice, islamologice şi orientalistice, care se apleacă investigativ asupra fenomenului islamist contemporan şi a întruchipărilor sale extreme. Ibn Taymiyah a trăit în perioada marilor invazii mongolo-tătare asupra califatului musulman şi a fost, din punctul de vedere al gândirii şi convingerilor, fundamentalistul prin excelenţă. Este cel care a luptat cu o acribie nedezminţită pentru reîntoarcerea Islamului la origini, la fundamentele constitutive şi s-a manifestat ca adversar înverşunat al oricărei „inovaţii" (*Bid'a*) în interpretarea textului coranic. Adversar firesc al invadatorilor, chiar convertiţi la islam, Ibn Taymiyah este cel care a introdus în lexiconul teologiei islamice termenul de „apostazie" sau, mai degrabă, pe acela de veştejire ca eretic (*Kāfir*) a celui bănuit de deviaţionism de la dreapta credinţă a lui Allah, dovedindu-se, prin aceasta, un soi de inchizitor *ante factum* şi un vestitor al celui care avea să fie, mai târziu şi în alte ţinuturi, Ignaţiu de Loyola: Participant el însuşi, ca jihadist, la bătălia din 1302 împotriva năvălitorilor extrem-asiatici, soldată cu salvarea de la cădere a Damascului, putea să le spună comilitonilor săi: „Cunoaşteţi dar că jihadul este cel mai plăcut lucru pe lumea aceasta şi în lumea de dincolo, căci el înseamnă ori biruinţa şi slava, ori martiriul şi Paradisul lui Dumnezeu". Redăm în traducere extrase din scrierile şi predicile acestui celebru gânditor şi militant islamist al Secolelor de Mijloc.[1]

[1] Textul arab, în *Dirāsāt 'Arabiya* (*Studii arabe*), Pontifico Instituto Di Studi Arabi e Islamici, Roma, nr. 61, 1981.

„Ca vorbire, jihadul înseamnă efort şi străduinţă prin vorbă şi faptă. Iar în *Şari'a* (Legea islamică, n.n.) el este luptă împotriva celor necredincioşi, pentru a distruge puterea şi vlaga celor care nu cred (în Allah, n.n.), lovirea lor, prăduirea averilor lor, distrugerea locurilor lor de rugă şi a idolilor la care se roagă. Aceasta vrea să zică cu claritate că jihadul înseamnă luptă şi bătălie pentru atotputernicia islamului, înseamnă lupta împotriva neamului Dhimmi."[1]

„Cel mai demn de încredere cuvânt se află în *Cartea* lui Allah, iar cea mai bună călăuzire este cea a Profetului, pacea lui Allah să fie asupra lui. Cel mai rău dintre toate lucrurile este născocirea (*bid'a*), invocaţia, care înseamnă deviere, iar devierea înseamnă Iad." (Ibn Taymiyah, publicat în 1978)

„Orice naţie care se răzvrăteşte împotriva vreuneia dintre iubitele şi de credinţă porunci ale islamului va trebui combătută, aşa cum aflăm de la învăţaţii credinţei noastre, chiar şi atunci când oamenii acestui popor pronunţă mărturisirea de credinţă."[2] (*Ibid.*)

„Când sunt ucişi, musulmanii devin martiri, iar jihadul este îndatorirea celor care vor să cunoască beneficiul martiriului. Cel ucis în lupta împotriva necredincioşilor este martir. Dar în războiul cu necredincioşii nu vor fi ucişi cei care nu pot să se împotrivească, precum femeile, copiii, călugării, cei cu obrinteli trupeşti şi toţi cei care nu poartă sabie." (*Ibid.*)

[1] *Dhimi*, în islamul medieval, era numele prin care se identificau „necredincioşii" creştini şi evrei din teritoriile cucerite de expansiunea islamică.

[2] Este vorba de *Şahada*, mărturisirea de credinţă, prin a cărei simplă rostire individul îşi declară identitatea islamică.

I. 2

Hassan Al-Banna
(14 octombrie 1906–12 februarie 1949)

Născut în anul 1906, la Mahmudiya (la nord-vest de Cairo), imamul, institutorul, omul politic şi teoreticianul islamic Hassan Al-Banna este întemeietorul, în anul 1928, la Ismailia, al Mişcării Fraţilor Musulmani, una dintre organizaţiile care şi astăzi reprezintă o structură dinamică, activă şi incisivă în lumea arabo-islamică şi în state cu minorităţi islamice active. Totodată, fundamentele doctrinare şi ideologice moştenite de la Hassan Al-Banna au inspirat şi continuă să susţină teoretic şi doctrinar demersurile, crezurile şi acţiunile numeroaselor curente şi mişcări ale islamismului politic contemporan şi ale orientărilor cunoscute drept fundamentaliste şi promotoare ale jihadului drept metodă de luptă pentru redeşteptarea doctrinei islamice şi transformarea acesteia în factorul motor al acţiunii pentru reaşezarea statului şi a societăţii pe baza învăţăturii şi a dreptului canonic islamic. Implicarea directă a Fraţilor Musulmani şi a organizaţiei pe care au întemeiat-o în activitatea politică de diseminare a ideologiei islamiste şi de critici la adresa autorităţilor laice ale vremii a dus la asasinarea liderului, la 12 februarie 1949.

Hassan Al-Banna a lăsat în urmă un impresionant număr de scrieri, între care *Chemarea noastră*, 1943, *Suntem oameni de acţiune?*, 1946, *Spre lumină*, 1957, *Cum înţelegem islamul?*, 1949 etc.

Despre jihad[1]

„În numele lui Allah, cel preamilostiv şi iertător. Ruga să fie către Allah şi pacea şi binecuvântarea lui să se coboare asupra lui Muhammad, a companionilor săi şi a tuturor celor care îl urmează.

Lumea musulmană de astăzi se confruntă cu tirania şi nedreptatea. Desigur, asuprirea şi suferinţa nu sunt limitate la această lume islamică, căci numeroase state nonmusulmane sunt victime ale aceluiaşi tratament din partea puterilor militare şi economice. Oricine priveşte cu atenţie nu poate să nu se întristeze şi să nu sufere de durerile care ne însoţesc în cele mai felurite chipuri şi tocmai de aceea jihadul a fost poruncit lumii musulmane – pentru a preveni şi a combate opresiunea. Iată un adevăr pe care musulmanii l-au dat uitării de multă vreme.

Cu toate acestea, jihadul poate oferi un răspuns la problemele cu care se confruntă naţiunea islamică. Jihadul înseamnă a ne oferi pe noi înşine lui Allah, pentru cauza sa şi, potrivit islamului, fiecare dintre noi trebuie să fie pregătit pentru îndeplinirea jihadului, să aştepte cu răbdare şi cu dorinţă ziua când Allah ne va cere să ne arătăm bucuria de a ne sacrifica vieţile. Avem datoria să ne întrebăm, şi să înţelegem că nu există o altă cale mai scurtă pentru a ajunge în Paradis.

Ne putem întreba şi putem să fim întrebaţi de ce continuăm să rămânem în această ţară, când un trai mai bun ne aşteaptă în alte colţuri ale pământului. Iar răspunsul este acesta: pentru că noi înţelegem că avem datoria de a rezolva problemele noastre, de aici, iar această îndatorire nu poate fi îndeplinită decât prin jihad, prin *kifāh*[2], prin purificare etc. Dar situaţia din zilele noastre

[1] Traducere din limba arabă, în *Dirāsāt 'Arabiya*, Pontifico Instituto di Studi Arabi e Islamici, nr. 61, 1981-2.

[2] În limba arabă, „luptă" în sensul cel mai cuprinzător, de la împotrivirea nonviolentă până la utilizarea forţei, spre deosebire de *qitāl*, ca luptă cu arma în mână. Autorul face referire la cele două sensuri ale jihadului ca efort de autoperfecţionare morală şi de combativitate prin forţă, pe care cuvântul *kifāh* le combină.

presupune acțiune pe toate fronturile. Toți avem un rol de jucat în acest vârtej de ferăstrău care este lumea contemporană, toți cei care dorim întemeierea Statului islamic trebuie să ne concentrăm eforturile și gândurile asupra acestui proiect, toți cei care resping tirania și amenințarea armatelor străine trebuie să ne apărăm cu prețul vieților noastre. Toți cei care pot să ofere lumii întregi islamul trebuie să procedeze în felul acesta.

(...) Jihadul este o poruncă pe care Allah a dat-o tuturor musulmanilor, iar răsplata pentru martiriu și pentru cei care luptă pe calea lui Allah va fi minunată. Dar ea va fi dată numai acelora care sunt pregătiți pentru sacrificiu. Allah a dat mujahedinilor[1] anumite însușiri speciale, spirituale și practice pe care să le folosească și de care să se bucure în lumea aceasta și în lumea de dincolo. Sângele lor curat este un simbol al biruinței în viața terestră și un semn al succesului și al fericirii pe lumea cealaltă.

Cei care nu fac decât să se eschiveze de la această îndatorire vor fi așteptați de pedepse extrem de grele și vor fi numiți de Allah cu cele mai grele și mai de ocară cuvinte. Aceștia vor fi pedepsiți pentru lașitate și lipsă de spirit. În această lume vor trăi în dezonoare, iar în lumea cealaltă vor fi înconjurați de flăcările iadului, de care nu vor scăpa niciodată. Fuga de la îndatorirea jihadului este văzută de Allah drept unul dintre cele mai mari păcate și una dintre cele șapte greșeli capitale pe care omul le poate comite.

Islamul este strâns legat de chestiunea jihadului, de mobilizarea întregii națiuni musulmane și de unirea ei într-un singur corp care să slujească cu dăruire cauzei drepte și cu o hotărâre de care niciun alt sistem antic sau modern de viață, religios sau civil, nu a dat dovadă. Versetele *Coranului* și *Sunnei*[2] abundă în referiri

[1] *Mujādid*, pl. *mujāhidīn*: persoană care săvârșește jihadul, luptător pentru cauza islamului.

[2] Tradiția despre faptele profetului Muhammad și deciziile luate de acesta în diverse împrejurări ale vieții religioase și sociale. Alături de *Coran* și *hadith* (spusele Profetului), constituie tripla sursă de referință a jurisprudenței și teologiei islamice.

la aceste nobile idealuri şi cheamă pe toţi oamenii, în modul cel mai elocvent şi mai clar cu putinţă, la jihad, la luptă, la arme şi la tot ceea ce înseamnă confruntare pe pământ şi pe mare.

Nu vom intra în detalii exhaustive, ci ne vom limita la a menţiona versete din *Coran* drept exemple pentru înţelegerea mesajului coranic despre jihad.

(...) Multă vreme, oamenii au luat în derâdere toate acestea, dar astăzi au înţeles că pregătirea pentru război este cea mai sigură cale spre pace! Allah nu a poruncit jihadul doar ca formă de împotrivire la asuprire şi tiranie, ori pentru obţinerea unor foloase personale. Jihadul mai înseamnă şi îndeplinirea misiunii de răspândire a islamului. Aceasta va asigura pacea pentru întreaga lume şi înfăptuirea Mesajului suprem care ne-a fost transmis de Allah şi care va conduce omenirea spre adevăr şi justiţie. (...) Scopul islamului, chiar atunci când acesta porunceşte jihadul, este acela de a aduce pace, căci preaînaltul şi binecuvântatul spune: «*Dar dacă ei* (duşmanii sau nonmusulmanii, n.n.) *înclină spre pace, veţi înclina şi voi către pace şi către arătarea adevărului lui Allah.*» (*Coran*, 8:61)[1]

În război, musulmanii nu trebuie să aibă alt gând şi altă dorinţă decât aceea de a face ca numele lui Allah să fie impus. Niciun alt scop nu trebuie urmărit, căci o asemenea formă de glorie şi faimă, alta decât glorificarea numelui suprem, este în totalitate oprită musulmanilor. Singura faptă născută din bună intenţie este aceea de a oferi suferinţa şi sacrificiul drept cale pentru călăuzirea omenirii pe calea cea dreaptă. (...) Companionii lui Allah, cei care au luptat şi au cucerit teritorii, nu au avut decât unicul gând de a-şi înfrâna propriile dorinţe pentru atingerea ţelului: călăuzirea omenirii spre adevăr până ce lumea lui Allah va fi împlinită şi glorificată. Jihadul islamic este cea mai nobilă dintre îndatoriri, iar calea acestuia este sublimă şi preaglorioasă. (...)

[1] „Înclinarea spre pace" este, aici, o formă voalată de exprimare a ideii de a accepta ca nonmusulmanii să fie cuceriţi şi trecuţi la religia islamului (sau să-şi păstreze religia proprie în schimbul plăţii unui tribut).

Fraţilor, naţiunea (islamică, n.n.) care ştie cum să moară în mod sincer şi onorabil va fi răsplătită cu o viaţă fericită în lumea aceasta şi cu bunăstarea eternă în cea viitoare. A iubi lumea pământească şi a fugi de moarte înseamnă degradare şi dezonoare. Pregătiţi-vă pentru jihad şi fiţi iubitori ai morţii. Căci viaţa eternă vă va aştepta după aceasta. Gătiţi-vă pentru o moarte onorabilă pentru a găsi fericirea perfectă. Allah să îmi dăruiască şi să vă dăruiască onoarea de a fi martiri pe calea ce duce spre el!"

Memoriile unui predicator[1]

Lucrarea prezintă concepţia lui Hassan Al-Banna şi, implicit, a Mişcării Fraţilor Musulmani despre islam şi problemele acestuia în lumea contemporană, accentuând ideea unei „pervertiri" a religiei de către valorile venite din exteriorul nonmusulman şi a necesităţii de „modernizare" şi reformă a acestuia în limitele învăţăturii teologice şi ale jurisprudenţei islamice.

„Permiteţi-mi să fac precizarea că Fraţii Musulmani nu practică un islam nou, diferit de islamul instaurat de Profetul Muhammad. Vreau să spun, mai degrabă, că numeroşi musulmani, în diferite epoci ale istoriei, au atribuit islamului calificări şi caracterizări, interpretări şi percepţii care nu au nimic în comun cu cele ce ne-au fost revelate de Inteligenţa Superioară, fapt care a dus la apariţia unor divergenţe profunde în legătură cu adevăratul sens al islamului. Există oameni care nu plasează această religie decât în cadrul aparent al unui cult sau al unei secte ale cărei linii generale pot fi urmate sau nu. Alţii nu văd în islam decât natura superioară, o spiritualitate subordonantă şi o hrană

[1] *Mudhakirāt Al-da'wa wa Al-Dā'iya* (*Memoriile unui mesaj şi al predicatorului său*), Editura Dār Al-Kitāb Al-'Arabiy, Cairo, 1949, apud *Dirāsāt 'Arabiya* (*Studii arabe*), Pontifico Instituto di Studi Arabi e Islamici, Roma, nr. 61, 1981, pag. 34-40 – extrase.

filosofică în care bucatele sunt reprezentate de inteligență și spirit, departe și în totală neglijare a tiraniei și injustiției.

Pentru o a treia categorie de oameni, islamul înseamnă o simplă atitudine admirativă față de conceptele vii și practice. Reflecția acestora nu trece dincolo de o asemenea abordare.

În sfârșit, islamul mai este înțeles ca un ansamblu de credințe moștenite și de tradiții fără nicio utilitate și incompatibile cu ideea de dezvoltare. Un asemenea punct de vedere este frecvent întâlnit la acei musulmani care au obținut o educație și o cultură occidentală și nu s-au aflat niciodată într-un contact direct cu realitățile și adevărurile islamului.

(...) Iată de ce aș dori să vorbesc foarte pe scurt despre concepția și imaginea islamului așa cum este aceasta formulată și înțeleasă de către Frații Musulmani, astfel încât să se înțeleagă clar și fără niciun echivoc fundamentele la care cheamă și rațiunile pentru care suntem mândri de a ne regăsi în acestea legăturile intime și originea.

1. Noi, Frații Musulmani, considerăm că preceptele islamului și învățăturile sale universale integrează tot ceea ce se referă la omul situat în această lume și în lumea de dincolo. A crede că islamul se reduce la aspectele culturale și spirituale înseamnă a cădea într-o gravă eroare. În realitate, islamul înseamnă, în același timp, cult, credință, patrie și cetățenie, religie și Stat, spiritualitate și acțiune, Carte (*Coranul*, n.n.) și sabie. Preanobilul *Coran* ne vorbește despre toate aceste laturi, pe care le privește ca parte indisolubilă a islamului.

Se vorbește, de asemenea, (în *Coran*, n.n.) despre jihad, despre luptă și despre razii împotriva dușmanului: «Când te afli la rugăciune împreună cu alți credincioși, o parte dintre voi se vor ruga împreună cu tine, iar alții se vor ține în spatele vostru, gata să ia armele și să vă apere, căci dușmanii așteaptă să năvălească asupra voastră. Nu e nimic greșit dacă nu vă puteți ruga din

pricina vremii rele sau dacă sunteți bolnavi. Dar luați aminte la primejdiile care vă pasc.» (*Coran*, 2:102)[1]

(...) 2. Frații Musulmani cred că temelia și punctul de sprijin al învățăturii islamice se regăsesc în *Cartea* lui Dumnezeu și că, tocmai de aceea, cei care vor ține seama de aceste învățături nu se vor rătăci niciodată. Este foarte important ca islamul să fie înțeles așa cum l-au înțeles primii companioni ai Profetului[2]. Avem datoria de a fi atașați acestor precepte divine și profetice, pentru a nu alege o linie de conduită alta decât cea hotărâtă de Dumnezeu, căci islamul este religie a întregii specii umane.

3. În paralel, Frații Musulmani cred că islamul, ca religie universală în care sunt integrate toate componentele vieții, la toate națiile și la toate popoarele, în toate epocile istorice, este prea complet și perfect pentru a fi expus micimilor din această viață, îndeosebi în ceea ce privește referirile sale la contingența terestră. El oferă, mai curând, principiile universale care guvernează latura pământească și învață cum să fie urmate și aplicate în mod corect aceste învățături și principii.

(...) Doctrina Fraților Musulmani înglobează toate concepțiile reformiste, pentru că ea crede într-un islam universal și global, pentru că acoperă toate aspectele privitoare la reformarea națiunii și pentru că acoperă toate laturile unei asemenea acțiuni de reformă (...). Se poate spune pe drept cuvânt că Frații Musulmani reprezintă:

[1] Unul dintre multele exemple oferite de autor pentru a demonstra caracterul complex al preocupărilor coranice pentru tot ceea ce ține de viața individuală, religioasă, particulară și comunitară a credinciosului musulman.

[2] *Al-Sahāba*, primii arabi convertiți la islam și primii care au format cercul apropiat de însoțitori ai Profetului în perioada de început a revelației coranice.

– un apel la reîntoarcerea către surse, la *Cartea* lui Dumnezeu şi la tradiţia Profetului său;

– o cale tradiţionalistă, căci (Fraţii Musulmani) se străduiesc ca, în toate împrejurările, să acţioneze potrivit tradiţiei celei mai pure, îndeosebi în ceea ce priveşte credinţa şi latura cultică;

– o realitate sufică[1], pentru că (Fraţii Musulmani) cred că la temelia binelui se află puritatea inimii şi a sufletului, perseverenţa în acţiune, iubirea de Dumnezeu şi îndeplinirea neostoită a binelui căutat;

– o entitate politică, pentru că (Fraţii Musulmani) cer asanarea puterii pe plan intern şi extern, reexaminarea binelui care trebuie să existe între naţiunea islamică şi celelalte popoare. Ei îndeamnă la educarea poporului în spiritul mândriei, nobleţei şi al apărării vigilente a naţionalismului său;

– o grupare sportivă, căci (Fraţii Musulmani) iau seama la sănătatea trupului lor şi ştiu că un credincios robust este mai bun decât credinciosul debil, aşa cum însuşi Profetul învaţă: «Corpul tău este stăpânul tău.» Poruncile islamului nu pot fi duse la bun sfârşit decât de către un om sănătos şi puternic: rugăciunea, postul, pelerinajul, dania, lupta pentru binele zilnic (...);

– o linie ştiinţifică şi culturală, căci cercurile Fraţilor Musulmani sunt, într-adevăr, şcoli de învăţământ şi cultură, institute de educaţie fizică, intelectuală şi spirituală;

– o întreprindere economică, pentru că islamul acordă atenţie procurării şi gestionării bunurilor materiale. «Nimic nu este mai cinstit decât banul în mâinile unui om cinstit», ne învaţă, în acest sens, *Coranul*;

– o doctrină socială, căci (Fraţii Musulmani) acordă atenţie relelor din societatea islamică şi caută neobosiţi căile şi metodele de îngrijire şi vindecare a bolilor naţiunii."

---

[1] *Sūfī, Sūfiya*, mistic, misticismul musulman care crede că divinitatea poate fi cunoscută şi în mod nemijlocit, nu numai prin intermediul revelaţiei cuprinse în textul coranic.

I. 3

Sayyd Qutb
(9 octombrie 1906–29 august 1966)

Teoretician islamist, poet şi nuvelist, autor a douăzeci şi patru de cărţi şi cea mai proeminentă personalitate intelectuală şi culturală a Mişcării Fraţilor Musulmani. Cunoscut în lumea islamică drept promotor al ideii de rol politic şi social predominant al islamului în lumea contemporană, concepţii expuse în lucrările sale de referinţă, *Semne pe drum* şi *În umbra Coranului* (amplu studiu în 30 de volume). În scrierile sale, Sayyd Qutb a promovat cu consecvenţă o atitudine critică virulentă împotriva societăţii şi culturii americane, pe care a acuzat-o de a fi una de esenţă materialistă, consumistă şi excesiv de violentă în manifestările sale. Ideile sale au contribuit în bună măsură la cristalizarea şi dezvoltarea radicalismului islamic şi a ideologiei de tip jihadist pe temelia căreia sunt construite, doctrinar, curentele şi structurile violente islamiste din descendenţa reţelei Al-Qaida. Acuzat de a fi pus la cale asasinarea unor înalţi membri ai conducerii egiptene şi de a fi executat o lovitură de stat islamică în Egipt, Sayyd Qutb a fost arestat, judecat şi condamnat la moarte prin spânzurare. Sentinţa a fost executată la 29 august 1966.

Islamul trebuie să conducă[1]

„Pentru a putea să acţioneze, islamul trebuie să conducă. Această religie nu a coborât pe pământ pentru a se ascunde în schituri şi temple, nici pentru a se refugia în inimi şi conştiinţe. Ea nu a venit decât pentru a-şi exercita puterea asupra vieţii, pe

[1] Fragmente din cartea *Ma'rakat Al-Islām wa-l-Ra'smaliya* (*Lupta dintre islam şi capitalism*), în *Dirāsāt 'Arabiya* (*Studii arabe*), Pontifico Instituto di Studi Arabi e Islamici, Roma, nr. 61, anul 1981-2, pag.79-86.

care trebuie să o controleze pentru a forma societatea în conformitate cu concepţia globală despre viaţă a acestei credinţe. Iar acest scop nu poate fi atins doar prin rugăciuni şi sfaturi, ci şi prin puterea legislativă şi administrativă de care islamul trebuie să dispună. Această religie s-a născut şi se manifestă pentru a-şi concretiza principiile şi punctele de vedere în sisteme de viaţă, pentru a-şi impune ordinele şi prohibiţiile asupra popoarelor şi societăţilor răspândite pe faţa pământului şi pentru ca, prin conduită, prin legăturile sociale şi forma de guvernare, să fie un model de aplicare a principiilor acestei religii, a conceptelor, reglementărilor şi legilor sale.

(...) Din cele de mai sus rezultă, fără nicio ambiguitate, necesitatea ca islamul să conducă şi să comande. Desigur, islamul nu va avea puterea de a asigura o distribuire a bogăţiilor în funcţie de nevoile societăţii, de a retribui echitabil munca depusă, de a acorda tuturor membrilor societăţii avantaje egale, pentru a mobiliza forţele inactive la muncă şi producţie, pentru a determina Statul să adopte o poziţie clară în concertul naţiunilor, pentru a pregăti armata şi a mobiliza trupele. Nu va putea să realizeze nimic din toate acestea dacă islamul se va mulţumi să rămână doar o credinţă tainic ascunsă în propria conştiinţă şi limitată la rugăciunea de la moschee şi la un soi de târguială intimă între servitor şi Stăpânul său. Cei care vorbesc despre un islam lipsit de dorinţa şi voinţa de a conduce nu fac decât să ne servească un discurs lipsit de însemnătate şi care nu merită nici onoarea de a fi discutat sau contrazis.

(...) În lumea creştină occidentală, individul merge la biserică, ascultă slujba şi rugăciunile; este posibil ca, tot repetând acest lucru, tot ascultând vocea convingătoare a predicatorului, mulţimea care psalmodiază rugăciunile abia murmurate, inhalând aburii de tămâie şi smirnă, inima sa să se înmoaie şi să se supună. Dar, odată ieşit din biserică, va vedea că lumea exterioară este condusă de legi diferite, pe ale căror principii se bazează funcţionarea societăţii şi care nu au nimic a face cu spiritul însuşi al Creştinismului.

Am intrat de multe ori în acele biserici, am ascultat predicile de la amvon, muzica, rugăciunile şi cântările, alteori am ascultat, la radio, emisiunile religioase prilejuite de sărbători, în care se încearcă stabilirea unei legături între individ şi Divinitate. Dar întrebarea la care preoţii n-au răspuns este: cum să devii creştin şi în viaţa de zi cu zi, nu numai sub acoperişul lăcaşului de rugăciune? Ce înseamnă aceasta? Înseamnă o separare profundă între creştinism şi viaţa vie, de zi cu zi, înseamnă că acest creştinism s-a retras între pereţii bisericii, în jurul căreia viaţa a îndepărtat tot ceea ce ar fi trebuit să fie spirit generos şi purificator. Iar când, în ultimii ani, Biserica a încercat să se apropie de societate, ea nu s-a preocupat să aducă poporul la nivelul său, ci s-a coborât la nivelul acestuia. (...) Iar noi, cu o stupiditate şi o nepăsare stupefiante, am vrut să facem acelaşi lucru în ceea ce priveşte islamul, şi aceasta nu pentru că religia noastră nu ar fi oferit legile şi canoanele care să conducă şi să organizeze viaţa, ci pentru că noi înşine, cu mentalitatea noastră de sclavi şi cu un comportament de maimuţe, am vrut să facem din Egipt o parte a Europei. Şi pentru că Europa este condusă după legi civile şi nu după cele religioase, am vrut şi noi să o imităm, fără a înţelege că Europa era silită să se conducă după legi civile pentru că ea nu a găsit în Creştinism o legislaţie a vieţii şi pentru că nu a văzut în religia sa decât o simplă credinţă spirituală şi un summum de rugăciuni.

Islamul a înţeles că o credinţă nu se poate realiza pe sine însăşi în viaţa din jur atâta vreme cât ea nu se va concretiza într-o anumită formă de organizare socială (...). În pofida simplităţii şi clarităţii acestui adevăr, întâlnim, în generaţia noastră de fiinţe inferioare, oameni care se pretind cultivaţi şi atotştiutori şi cer separarea religiei de instituţia Statului, sub pretextul că religia trebuie să se consacre exclusiv problemelor spirituale şi să abandoneze viaţa legilor pământeşti.

(...) Personal, cred cu tărie că pentru naţiunea islamică nu va exista salvare atâta vreme cât ea nu se va fi întors cu faţa către o credinţă puternică, eliberată de sentimentul inferiorităţii şi de stupiditatea caracteristică generaţiei actuale, iar această credinţă

puternică nu poate să fie alta decât islamul – singurul în măsură să realizeze două deziderate de căpetenie: naţionalismul, pentru întreaga societate, indiferent de apartenenţele religioase, etnice şi, în al doilea rând, justiţia socială. Dar repet că toate acestea nu vor deveni realităţi doar prin faptul de a merge şi a ne ruga la moschee, de a sărbători ilustra naştere a Profetului nostru, de a aduce laude şi ode de slavă. Singurul lucru util şi pragmatic este ca islamul să conducă şi să călăuzească lumea, ca statul să fie condus de o putere islamică şi de Legea islamului. Actuala Constituţie precizează că religia oficială a ţării este islamul, dar o asemenea stipulaţie este lipsită de sens atâta vreme cât întregul sistem juridic nu va izvorî din Legea islamică, singura capabilă să răspundă la provocările vieţii moderne.

(...) Este imperios necesar ca islamul să conducă pentru a se realiza pe sine însuşi, pentru a construi societatea perfectă şi echitabilă de care avem nevoie, dar care nu va deveni realitate atâta timp cât islamul nu va deţine puterea asupra a tot ce ţine de viaţa terestră şi socială.

Este imperios necesar ca islamul să conducă pentru a oferi omenirii o societate de un stil nou, pe care nici socialismul nu o poate înfăptui, din cauza concepţiei sale materialiste, golită de tot ce înseamnă spirit şi libertate.

Este imperios necesar ca islamul să comande, pentru că el încarnează singura ideologie pozitivă şi creatoare, superioară atât comunismului, cât şi creştinismului, de la care islamul poate prelua obiectivele cărora să le adauge echilibru, măsură şi armonie.[1]

Lumea are nevoie de o credinţă pozitivă. Rolul creştinismului s-a încheiat, pentru că el nu a oferit umanităţii nimic constructiv şi pozitiv.

---

[1] Comentatorii şi criticii lui Sayyd Qutb au remarcat lejeritatea cu care autorul operează o paralelă între islam, pe de o parte, şi creştinism, socialism şi comunism, pe de altă parte, ştiut fiind că, în scrierile sale, el a promovat o ostilitate deosebit de violentă faţă de aceste ideologii, sub pretextul că orice asemănare sau împrumut din ideile acestora ar submina caracterul absolut unic al islamului.

În sfârşit, islamul trebuie să conducă, pentru că el este conştient de propria sa natură şi de natura însăşi a vieţii. Aşa cum ne spune textul coranic, islamul nu poate exista fără a deţine puterea, după cum nu poate exista musulman fără credinţa islamică: «Necredincioşii sunt cei care nu conduc lumea după legea pe care Allah a revelat-o.» (*Coran*, 5:44)"

I. 4

Mawlana Abdul Abul-'Alā' Al-Mawdūdi (1903–1979)

Descendent dintr-o îndelungată filiaţie mistică sufită islamică din India, teoretician al dogmei islamice, autor de eseuri, jurnalist şi publicist, considerat unul dintre proeminenţii fondatori ai gândirii islamiste puriste. Autor (1930) al lucrării capitale *Jihadul în Islam* (*Al-Ğihād Fī-l-Islām*) şi întemeietor (1940) al unei formaţiuni politice islamiste intitulate „Jamaat-e-Islami". Adversar convins al întemeierii actualului stat Pakistan şi partizan al conceptului potrivit căruia comunitatea islamică trebuie să-şi redobândească, prin orice mijloc, caracterul şi identitatea sa transnaţională. A fost una dintre cele mai proeminente personalităţi ale mişcării revivaliste islamice şi ale islamismului politic al secolului XX. A murit în 1979, în timpul unei vizite în Statele Unite.

„Islamul este o ideologie revoluţionară şi un program care îşi propune să desfiinţeze în întregime actuala ordine mondială şi să o reconstruiască în conformitate cu propriile sale convingeri şi idealuri (islamice, n.n.).

(...) Islamul doreşte să distrugă toate statele şi guvernele existente pe faţa pământului şi care se opun ideologiei şi programului islamic, iar acest ideal va trebui să fie realizat de către Partidul Internaţional Revoluţionar al Islamului, care va fi creat. Scopul islamului este acela de a crea un stat edificat pe baza propriului său program şi propriei sale ideologii, indiferent de regiunea geografică în care s-ar afla statele actuale sau de naţiunile care le populează.

(...) Jihadul islamic nu îşi propune să interfereze cu credinţa, ideologia, ritualurile sau tradiţiile sociale ale poporului. El îşi ia libertatea de a interpreta credinţa religioasă în conformitate cu propriile sale interpretări. Jihadul nu va permite celor de altă credinţă să aibă acces la gestionarea şi administrarea Statului într-un sistem laic care, în concepţia jihadismului, îl reprezintă pe Diavol. Mai mult, jihadul nu le va permite (nonmusulmanilor, n.n.) să-şi practice cutumele şi obiceiurile lor sub guvernarea islamică, aceasta însemnând un prejudiciu fatal adus intereselor proprii ale islamului." (1939, în Aaron, David, op. cit. pag. 58)

„Pentru apologia făcută islamului, care le va garanta siguranţa, viaţa şi credinţa, cei care vor alege să trăiască sub protecţia lor (nonmusulmanii, n.n.) vor fi mândri să-şi păstreze aceste valori în schimbul birului *Al-Ğiziya*[1]. Maximumul de libertate care va fi acordată celor ce nu au primit să meargă pe calea cea dreaptă a lui Allah va fi acela de a trăi după bunul lor plac, fără a cere Statului protecţie şi apărare. Calea cea dreaptă a lui Allah şi a jihadului trebuie să ducă la eradicarea oricărui sistem bazat pe erezie (*Kufr*) şi la înlocuirea acestuia prin unicul sistem musulman.

[1] *Ğiziya*, tribut, haraci pe care populaţiile nonmusulmane cucerite de expansiunea islamică erau obligate să îl achite în schimbul libertăţii de a-şi păstra credinţa şi obiceiurile. Sistem medieval aplicat şi în Ţările Române sub stăpânirea Imperiului Otoman.

(...) Jihadul are un înţeles cu mult mai profund decât lupta pe calea lui Allah. El înseamnă efortul necontenit pentru a elibera lumea de erezie (de creştinism şi iudaism, n.n.) şi a întemeia Statul şi sistemul islamic de viaţă, fie prin propovăduirea mesajului divin, fie prin luptă pentru realizarea acestui scop." (1967, op. cit., loc. cit.)

I. 5

Abdullah Yussuf Azzam
(1941–1989)

Emul al lui Sayyd Qutb, camarad şi mentor al lui Ossama Bin Laden şi întemeietor al „Biroului de Servicii" (*Maktab Al-Khadamāt*), din care ulterior se va dezvolta Al-Qaida pentru jihadul mondial împotriva cruciaţilor şi evreilor. Predicile şi discursurile sale oferă un eşantion de gândire qaidistă, dar şi un exemplu de discurs utilizat în îndoctrinarea ideologică a recruţilor nou-veniţi pentru încadrarea în „batalioanele qaidiste" ale războiului sfânt.

„O, musulmani! Aţi dormit prea mult timp, aţi dormit suficient de mult pentru ca tiranii să-şi impună controlul asupra voastră. Aţi acceptat să trăiţi ca sclavi supuşi fără împotrivire asupritorilor voştri. Acum, a venit vremea să vă revoltaţi şi să sfărâmaţi lanţurile sclaviei.

(...) Păcatul săvârşit de generaţia de astăzi este acela de a nu fi înaintat către Afganistan, Filipine, Caşmir, Liban, Ciad, Eritreea etc. El este mai greu decât păcatul de a fi lăsat să vă fie luate pământurile de către necredincioşi." (Azzam, nedatat, David Aaron, op. cit., pag. 68)

„Se înşală şi nu înţeleg natura acestei religii cei care cred că islamul va putea să înflorească şi să fie biruitor fără jihad, fără luptă şi fără vărsare de sânge. Prestigiul predicatorilor, influenţa islamului şi demnitatea musulmanilor nu vor fi obţinute niciodată fără jihad." (*Ibid.*)

„Cuvântul *jihad*, utilizat ca atare, înseamnă luptă cu arma în mână pentru alungarea necredincioşilor din pământul Islamului. El este o datorie obligatorie pentru fiecare şi este cea mai importantă dintre toate cele cinci datorii fundamentale ale acestei religii." (Azzam, nedatat)

„Unii cred că naţiunea islamică şi-a pierdut setea şi dorinţa de martiriu. Dar Allah a făcut ca jihadul să izbucnească în pământul Afganistanului, unde tineri din întreaga lume islamică vin în căutarea jihadului şi a martiriului. Aceştia au făcut ca jihadul să se transforme din lupta pentru eliberarea unei ţări într-una care este pe cale de a cuprinde întreaga lume... Jihadul nu trebuie să înceteze decât atunci când Allah va fi singurul Dumnezeu venerat. Tineri copii ai islamului, cu ce ne vom spăla păcatele noastre, cum ne vom îndrepta nepriceperea? Ce ne va curăţa de mizerie? Nimic altceva decât sângele martiriului. Nu există altă cale decât aceasta! Istoria nu se scrie decât cu sânge. Gloria nu poate fi edificată decât pe cranii. Onoarea nu poate fi construită decât pe temelii de mutilaţi şi de trupuri moarte. Numai aşa se construiesc imperiile, statele şi societăţile nobile." (*Ibid.*)

II

Confesiuni jihadiste

Textele de mai jos sunt extrase din culegerea de studii *In Their Own Words. Voices of Jihad* (*Cu propriile cuvinte. Voci ale jihadului*), editată, compilată, coordonată şi comentată de David Aaron şi publicată sub auspiciile corporaţiei americane Rand, în colaborare cu Center for Middle East Public Policy. Lucrarea a apărut în anul 2008, la Editura Corporaţiei Rand, Santa Monica, California, SUA şi include, pe lângă o colecţie de studii referitoare la aspecte ale situaţiei politico-militare din regiunea Orientului Mijlociu, înregistrarea unor discuţii pe care autorii le-au avut în ultimii ani cu foşti membri sau simpatizanţi ai curentelor sau structurilor jihadist-qaidiste, cu apropiaţi şi membri ai familiilor acestora, participanţi la organizarea şi executarea unor acţiuni violente de esenţă jihadistă etc. Ele oferă cititorului un valoros material de informare şi documentare, care dă o imagine realistă, sinceră şi creionată în limbajul viu al dialogului colocvial cu interlocutorii despre gândirea şi convingerile intime ale celor ce au ales să meargă pe calea războiului sfânt şi a martiriului în numele lui Allah.

Din confesiunile lui Abu Hajer[1]

„După cum ştiţi, pe atunci... acum 13 ani... toată lumea ştia ce se întâmplă în Afganistan. În toate moscheile se vorbea, cu încuviinţarea guvernului (saudit, n.n.), vorbeau oamenii, televiziunile. Plecarea la jihad era foarte uşoară, chiar guvernul contribuia, suportând cheltuielile de drum. Aveam rude, vecini, prieteni care fuseseră în ţara jihadului şi auzeam zilnic veşti despre fraţii noştri şi despre mersul jihadului în Afganistan. Multă lume dorea să plece, dar existau şi piedici. Unii clerici juriştii ne spuneau că jihadul nu este obligatoriu şi nici impus de religie, sau că tinerii nu puteau să plece fără acordul părinţilor. Am încercat să-i conving şi eu pe ai mei, dar fără să reuşesc. Pe atunci, un şeic m-a povăţuit să mă pregătesc de plecare, căci jihadul nu este oprit în islam, şi, fără să le mai spun părinţilor, am plecat.

(...) Am luptat pe frontul din Afganistan până când Allah s-a milostivit şi am putut să plec în Algeria, alăturându-mă fraţilor de acolo. Eram o echipă care aduceam arme din Europa prin Maroc şi de acolo în Algeria. Noi eram însărcinaţi cu transportul şi distribuirea acestor arme. Am rămas acolo câteva luni, până când mai toţi fraţii au fost capturaţi şi alţi şase ucişi. Allah a fost bun cu mine şi am scăpat cu viaţă şi am plecat la jihad în

[1] Este vorba de sauditul Abdelaziz Al-Muqrin, cu numele de luptă Abu Hajer şi Abu Hazim, fost lider al grupului jihadist Al-Qaida din Peninsula Arabică şi coleg al lui Ossama Bin Laden într-o tabără de antrenament din Afganistan. Arestat pentru contrabandă cu armament din Spania, activităţi extremiste în Etiopia, a fost extrădat în Arabia Saudită şi condamnat la doi ani de închisoare. După eliberare şi-a continuat activităţile jihadiste, fiind înscris la poziţia 1 din lista celor mai căutaţi teroriştii din Arabia Saudită. Responsabil de mai multe atentate, între care răpirea şi decapitarea contractorului american Paul Johnson (2004) sau atacurile împotriva coloniei americane de la Khobar, Arabia Saudită, soldate cu moartea a peste 20 de persoane. A fost ucis într-un schimb de focuri cu forţele saudite de securitate, la 18 iunie 2004.

Bosnia-Herţegovina. De acolo m-am întors în Yemen şi apoi în provincia Ogaden din Somalia, ocupată de cruciaţii din Etiopia, care voiau să-i creştineze pe fraţii noştri musulmani somalezi. Acolo m-am alăturat fraţilor din Gruparea pentru Unitate din Somalia. A fost o poveste mai lungă, încheiată cu doi ani de închisoare şi cu expulzarea mea în mâinile tiranilor din Arabia Saudită[1], care m-au azvârlit iarăşi în temniţă. Dumnezeu m-a ajutat încă o dată, căci la o lună după eliberare am putut să mă întorc în Afganistan, unde mi-am continuat, împreună cu fraţii, pregătirea pentru a lupta împotriva americanilor. Acum, mulţumită lui Dumnezeu, sunt aici, în Afganistan, pe care sperăm să-l eliberăm de conducătorii săi trădători. De cruciaţi şi de aliaţii acestora." (Abu Hajer, 2003)

De ce m-am alăturat jihadismului. Confesiuni diverse

„Mă numesc Zakaullah şi aparţin tribului Tehsil Mansehra Warkan. Am urmat nouă clase, după care am renunţat, devenind muncitor. Jihadul mi-a plăcut dintotdeauna. Am citit în cărţi că martirii merg în Rai. Am fost păcătoşi, dar acum gândesc că jihadul este singura cale pentru iertare. La fraţii mujahedini am continuat să învăţ la medresa (şcoală religioasă islamică, n.n.) din Balakot."

„Mă numesc Abdul Rehman şi vin din părţile oraşului Faisalabad[2]. Nu ştiu să citesc şi să scriu. Am lucrat în Faisalabad ca hamal de zarzavaturi. Odată, la un hotel din piaţă care servea hrană proastă săracilor în cinstea Ramadanului, au venit mujahedinii

[1] A se vedea nota de prezentare din titlu.

[2] Oraş situat în provincia pakistaneză Punjab, din zona de frontieră între Pakistan şi India.

din Harakat Al-Ansar[1]. Şi au închis hotelul, ca pedeapsă pentru că dădea hrană proastă celor care cereau. Mi-a plăcut şi am jurat să mă alătur jihadului. Am luptat pe mai multe fronturi, iar acum sunt în drum spre Caşmir."

„Mă numesc Mohammad Yar Afghani şi lucrez în Jalalabad[2]. Despre jihad am auzit de la bunicii mei, pe când eram copil, şi am păstrat ideea ca, atunci când voi mai creşte, să merg şi eu la jihad. Odată, un prieten mai mare ca mine, Haq Nawaz Bhai, a venit la mine să-mi spună că lumea se apropie de sfârşit şi că toţi oamenii vor muri. Dacă vreau să trăiesc în viaţa de dincolo, care nu are sfârşit, va trebui să merg la jihad, mi-a mai spus. Am plecat la medresa Syed Ahmed Shaheed, unde m-am antrenat, şi acum merg în Caşmir. Dacă o să fiu martir şi o să ajung în Paradis, să-i spuneţi prietenului Nawaz să nu se îndepărteze de războiul sfânt." (membru al grupării jihadiste afgane Mujahidin Jaish-i-Mohammed – Armata lui Muhammad, 2001)

Mesajul de adio al unui „martir",
scris sub formă de poezie. Autor anonim, 2003

„Plec către Dumnezeu, mamă,
Plec pentru a trăi veşnic în umbra milosteniei Lui,
Paşii mă vor călăuzi, mamă, spre Dumnezeu,
Spre poruncile sale, şi pe calea cea dreaptă a Adevărului.
Dumnezeu m-a ales
Pentru că am trăit ca un om fiecare zi din zilele vieţii,
Ca un om care s-a dăruit credinţei, lăsându-şi departe poftele
Trecătoare.

[1] Nume purtat de mai multe celule jihadiste din Orientul Mijlociu şi subcontinentul indian. Lit. Mişcarea Partizanilor lui Allah.

[2] Oraş în estul Afganistanului, în provincia Nangarhar.

Mamă a copilului meu, fii fericită şi răbdătoare,
Căci ne vom regăsi acolo, în Paradisul de sus.
Noi vom muri pentru ca naţia noastră să fie vie,
Aşa cum voi fi eu însumi în Rai.
Doar o apăsare pe trăgaci şi nu voi mai fi,
Doar o apăsare pe trăgaci şi chipurile duşmanilor vor fi desfigurate,
Chipurile celor care nu îl respectă pe Dumnezeu,
Care nu-l apără pe Dumnezeu.
Laşii, veşnic neadormiţi.
Ruşine este ce se petrece acum la Ierusalim.
Treziţi-vă, laşilor, şi fiţi oameni,
Săvârşiţi glorioasele fapte.
Tată, iartă-mă pentru greşelile şi păcatele mele
Fii mândru pentru fiul care te aşteaptă în Rai,
Fii mândru de principiul pentru care am vieţuit,
De moartea mea pentru ca tu să trăieşti, tată!"
(Rand, op. cit, pag. 95)

Sfaturi pentru tinerele mame în lumea jihadului

„Cel mai important rol pe care femeia îl poate juca pentru binele jihadului este acela de a-şi învăţa copiii, încă din fragedă pruncie, să aprecieze valorile şi idealurile acestuia. Nu aşteptaţi până ce copiii ajung la vârsta de şapte ani, căci atunci s-ar putea să fie prea târziu!

Unele dintre practicile pe care surorile noastre mame le pot avea în vedere în acest sens sunt următoarele:

1. La culcare, spuneţi-le copiilor voştri poveşti despre martiriu şi martiri...

2. Faceţi-i pe copii să se simtă iubiţi şi să-şi dezvolte încrederea şi siguranţa de sine. Nu-i speriaţi cu diferite ameninţări naive

precum poliţişti, monştri, spirite rele şi altele asemănătoare. Dimpotrivă, ajutaţi-i să înţeleagă cât de multiubitor este Allah pentru oameni şi cum îi pedepseşte pe cei care nu îl ascultă şi fac lucruri rele.

3. Copiii să afle şi să ştie că nu trebuie să lovească un musulman, ci să-l ierte, iar mânia şi nemulţumirile să şi le descarce numai asupra duşmanilor lui Allah şi asupra acelora care luptă împotriva musulmanilor.

4. Renunţaţi definitiv la televizoare şi la jocurile electronice şi video, căci acestea nu învaţă decât neruşinarea, dezordinea, violenţa, lenea şi produc tulburări psihice şi de comportament.

5. Numai după ce veţi fi îndeplinit cele de la punctele 3 şi 4, să începeţi a-i învăţa, treptat, pe cei mici cum să ochească şi să tragă. Puteţi folosi, în acest sens, puşti şi alte arme de jucărie, sau puteţi recurge la jocuri sportive care dezvoltă coordonarea mâinilor şi a privirii, cum ar fi aruncatul suliţei sau trasul cu arcul. Jucaţi-vă cu ei de-a soldaţii şi sporiţi-le interesul şi plăcerea pentru aceste sporturi care, cu voia lui Allah, vor fi socotite în războjul jihadului.

6. Faceţi să crească interesul copiilor pentru jihad citindu-le sau dându-le să citească publicaţii şi cărţi cu conţinut militar, de preferinţă ilustrate, CD-uri, casete video, postări pe internet, şi încurajaţi-le aspiraţia de a fi şi de a ajunge precum eroii din materialele respective.

7. Dacă cei mici şi adolescenţii vor reuşi să reţină numele tuturor eroilor din jocurile Pokemon, de ce nu ar putea să înveţe, deja, şi terminologia de bază a jihadului?" (sora A. I., 2001)

Este permisă uciderea celor nevinovaţi?

După atentatele de la 11 septembrie, masacrele comise împotriva populaţiei civile prin atentatele din Irak, Londra, Madrid, Mumbai şi din alte părţi ale lumii, în mediile religioase islamice,

în general, şi în cercurile ideologilor jihadişti, în egală măsură, au apărut o serie de discuţii contradictorii având ca temă răspunsul la întrebarea: este sau nu uciderea unor inocenţi, femei, copii, bătrâni, cetăţeni dezarmaţi conformă cu prevederile Legii islamice (*Şari'a*)?

Răspunsul islamismului jihadist a fost tranşant: în primul rând, jihadul însuşi presupune şi victimizarea unor cetăţeni inocenţi, dar „necredincioşi" prin apartenenţa lor la alte religii decât cea islamică. În al doilea rând, inocenţii „necredincioşi" sunt vinovaţi pentru că prin exerciţiul electoral la urne şi prin plata de taxe către stat, ei susţin acele guverne şi regimuri care promovează politici antiislamiste. În sfârşit, în Legea islamică nu există nici enunţată, nici conceptualizată noţiunea de „civil inocent". Extrasele de texte prezentate mai jos oferă o dezvoltare a acestor considerente.

„Nu există şi nu poate exista un *kāfir* (eretic, necredincios, nonmusulman) nevinovat. Ideea de inocenţă este aplicabilă numai musulmanilor. Despre ceilalţi nu se poate spune că sunt nevinovaţi, ei pot fi, în cel mai bun caz, numiţi victime. Cât îl priveşte pe musulman, acesta este inocent chiar şi atunci când luptă împotriva necredincioşilor şi îi supune, pentru că, astfel, el îndeplineşte îndatoririle pe care i le porunceşte *Şari'a*.

(...) Istoria islamică nu cunoaşte termenul de «inocent» în accepţiunea occidentală. Este deci vorba de un termen exclusiv occidental. Regulile islamice pentru război vorbesc despre combatanţi, noncombatanţi şi persoane protejate printr-o înţelegere între tabere, iar o persoană poate fi considerată drept «combatant» chiar dacă nu se află, cu necesitate, sub arme. Altfel spus, un individ care spală rufe sau pregăteşte hrana pentru americani pentru ca aceştia să poată lupta este considerat un combatant şi poate fi vorba, în acest caz, de bucătari, traducători, şoferi etc. autohtoni care prestează servicii pentru duşman. Cât priveşte copiii, ştim că Profetul ne opreşte de la uciderea lor. Nu am luat

niciodată un copil în vizorul puştii, iar dacă s-a întâmplat să producem victime în rândul copiilor, ne-am cerut iertare şi ne-am pocăit în faţa lui Allah. Să nu ne vorbiţi de copii, nu avem nevoie de părerile voastre, cei care îi lăsaţi orfani pe copii ucigându-le taţii şi mamele pentru vina de a fi plecat la jihad. Voi luptaţi împotriva credinţei în Dumnezeu, iar noi luptăm pentru apărarea acesteia." (Aaron David, op. cit., pag. 106)

„Ossama Bin Laden, fragment de interviu: Noi îi ucidem pe regii şi prinţii necredincioşilor, ai cruciaţilor, şi pe civilii necredincioşi care ne omoară copiii. Din punct de vedere juridic şi intelectual, este un lucru permis... Îi ucidem şi pe cei inocenţi şi afirm că este un lucru permis, pentru că acei care vorbesc despre o asemenea problemă şi analizează fac aceasta tot din perspectivă juridică.

(...) Sunt de acord că Profetul Muhammad a interzis uciderea celor mici şi a femeilor. Este adevărat, dar nu şi absolut. În *Coran* scrie că «dacă necredincioşii vă ucid femeile şi copiii, găsiţi calea de a-i trata pe ei în acelaşi mod, pentru a-i împiedica să mai repete asemenea fapte».

(...) Mai mulţi savanţi musulmani vorbesc despre răzbunarea simetrică. Dacă occidentalii au ucis mii de civili musulmani, atunci musulmanii au dreptul, fără îndoială, să ucidă şi ei civili occidentali.

(...) Care religie consideră că voi puteţi ucide oameni nevinovaţi, iar noi nu? Ce principii afirmă că sângele vostru este sânge adevărat, iar al nostru este doar apă? Tratamentul reciproc, în asemenea situaţie, este corect, iar cel care comite o nedreptate va primi o nedreptate şi mai mare." (anonim, 2001, în op. cit., pag. 107).

Decapitarea nonmusulmanilor: fanatism sau poruncă divină?

Pentru utilizatorii internetului, deveniseră lucru comun imaginile live transmise prin intermediul canalelor de televiziune prin satelit, precum Al-Jazira, care emite din capitala qatareză, Doha, sau postate pe site-urile islamiste, în care unul sau mai mulţi ostatici occidentali îngenuncheaţi şi cu ochii legaţi sunt păziţi de indivizi înarmaţi, cu straie negre şi cu cagule pe chip. Unul dintre aceştia citeşte, cu voce pătimaşă, o declaraţie în care sunt enumarate „păcatele" „necredincioşilor vestici pentru care prizonierii urmează a plăti cu viaţa, din poruncă divină". De sub straiele negre, „executantul" pedepsei aduce la iveală un soi de sabie sau cuţit lung cu care începe masacrul. Un spectacol sinistru al decapitării, pe cât de greu suportabil privirii, pe atât de neînţeles pentru orice gândire raţională.

Este vorba, desigur, de un act menit să aibă un impact psihologic direct şi să dovedească „puterea" şi „spiritul justiţiar" al islamului, care îi va lovi pe „necredincioşii" îndepărtaţi de la „calea cea dreaptă". În Irak, teroriştii lui Abu Musab Al-Zarqawi sau chiar acesta, personal, i-au „pedepsit" pe americanii Nicholas Berg, Jack Hensley şi Eugene Armstrong. Alte victime au avut cele mai diverse naţionalităţi: turci, egipteni, coreeni, bulgari, britanici, nepalezi, francezi etc. Valul brutalităţii teroriste a pătruns şi în teritoriile altor state arabe şi islamice. Omul de afaceri american Paul Johnson, al cărui cap a fost descoperit într-un frigider dintr-o ascunzătoare a grupării saudite Al-Qaida. Regizorul olandez de film Theo van Gogh a fost descoperit pe o stradă din Amsterdam, împuşcat şi apoi mutilat prin tăierea gâtului. Cronica neagră a acestor „acte justiţiare" ale jihadului este lungă şi, cu certitudine, nu îi cuprinde pe toţi cei care au căzut victime unor asemenea atrocităţi.

Este vorba de fanatism, de actele unor psihopaţi, sau de aceiaşi „nebuni ai lui Dumnezeu" care acţionează în numele şi la porunca acestuia?

Teologii şi exegeţii islamici „moderaţi" cred că ne aflăm în faţa unei manifestări care nu ţine de comandamentele divine, aşa cum au fost acestea fixate în textul coranic şi în învăţăturile Profetului Muhammad, ci aceasta trebuie să fie inclusă în categoria acelor adăugiri ulterioare elaborării textelor sacre pe care le întâlnim şi în alte religii. Catolicismul, de pildă, oferă numeroase exemple din această categorie a faptelor şi credinţelor consfinţite prin texte apocrife şi care nu se întâlnesc în cărţile fundamentale: tema „păcatului originar", „inima sfântă", purgatoriul, transsubstanţialitatea Duhului Sfânt etc. Ni se mai aminteşte afirmaţia lui Christos, care „a venit nu pentru a aduce pacea, ci sabia", uitându-se că acesta nu a scos niciodată sabia, decât, poate, pe aceea a cuvântului aducător de pace, pe când Muhammad a folosit tocmai sabia pentru a impune noua credinţă.

În reprezentarea imagistică şi iconografică, Iisus a fost portretizat ridicând mâna, dar nu pentru a lovi, ci pentru a da binecuvântare.

Deci – se înţelege din exegezele şi studiile de teologie islamică – practica jihadistă a decapitării necredincioşilor musulmani este o „invenţie" ulterioară şi exterioară elaborării şi diseminării islamului şi nu are temei de susţinere în textul coranic.

Realitatea contrazice această aserţiune. Iată ce se spune chiar în cuvintele propovăduite de Profetul „trimis al lui Allah pe pământ":

„Răsplata pentru cei care luptă împotriva lui Allah şi a Trimisului său şi care vor să aducă stricăciune pe pământ este că aceştia vor fi omorâţi sau răstigniţi, li se vor tăia mâinile şi picioarele şi vor fi alungaţi din pământul lor." (*Coran*, V:33)

„...Eu voi revărsa spaimă în inimile celor care nu cred! Loviţi-i, deci, peste gâturi şi peste toate vârfurile degetelor!" (*Coran*, VIII:12)

„Atunci când îi întâlniți în luptă pe cei care nu cred, loviți gâturile lor, de-a lungul, iar după ce ați tăiat destui, cei rămași să fie ținuți în captivitate... Iar acelora care vor fi uciși pe calea lui Allah, El nu va lăsa ca faptele lor să rămână nerăsplătite." (*Coran*, XLVII:4)

„Luptați împotriva celor care nu cred în Allah și în Ziua de Apoi... Luptați împotriva oamenilor Cărții (creștini și evrei, n.n.), *care nu primesc religia Adevărului* (islamul, n.n.), *până când vor plăti tributul cu mâinile lor, ei fiind de spiță joasă."* (*Coran*, 29:9)

Nici iudaismul, nici creștinismul și nici alte religii cu vocație și atractivitate semnificativă nu și-au propus să cucerească lumea prin faptul militar, de forță și prin intimidarea teroristă a brutalității și desconsiderării valorii umane pe care islamul o proclamă discursiv, pentru a o încălca practic, sub argumentul că tot ceea ce nu este musulman nu are drept de viață și de cetate.

Am încheia aceste rânduri reproducând câteva sloganе scrise pe cartoane rupte din cutiile de ambalaj și agitate în aer de mâinile între ai căror umeri există un cap – nedecapitat – de fanatici:

„Măcelăriți-i pe cei care nu vor islamul!"

„Decapitați-i pe cei care persiflează islamul!"

„Europa, vei plânge atunci când mujahedinii vor fi stăpâni pe străzile tale!"

„Europa, amintește-ți de 11 septembrie 2001!"

Sloganuri strigate pe străzile Europei, nu în Waziristan[1].

[1] Compilație de afirmații aparținând mai multor lideri jihadiști și demonstranților musulmani „europenizați".

Ossama Bin Laden: „Al-Qaida nu are un program politic"

„Da, Al-Qaida nu are un program politic în sensul ordinii internaţionale, şi aceasta din simplul motiv că ordinea internaţională nu ne recunoaşte ca stat islamic independent, impunându-ne să gravităm pe orbita sa, să ne integrăm în sistemul său secular şi să acceptăm controlul militar din partea acestuia.

Este un lucru pe care Al-Qaida îl respinge în mod categoric. Noi credem că acest sistem internaţional trebuie mai întâi să fie înfrânt în plan militar, şi apoi expulzat din regiunea noastră. Numai atunci statul islamic va putea fi reconstruit şi reaşezat la baza sistemului islamic de valori. Aceasta înseamnă, pentru noi, posibilitatea de a fi stăpâni pe destinele noastre şi de a fi stăpâni pe resursele şi bogăţiile proprii. Înseamnă, cu alte cuvinte, posibilitatea de a ne organiza viaţa în conformitate cu principiile în care credem. Este un sistem care a fost experimentat în urmă cu 1 300 de ani, când popoarele de la Răsărit trăiau şi îşi organizau viaţa potrivit sistemelor lor de valori, existente înainte de venirea occidentalilor în această regiune. Nicio barieră nu ne poate împiedica să ne întoarcem şi să renaştem în acest sistem bazat pe tradiţia *Coranului* şi a Profetului nostru.

Niciun program politic pe care noi l-am adopta nu va fi unul reuşit, atâta vreme cât nu vom fi înfrânt Occidentul în plan militar şi cultural şi nu îl vom fi alungat din teritoriile islamice. Atunci va fi uşor ca naţiunea islamică, beneficiind de potenţialul şi energiile sale, să-şi reformeze viaţa în armonie cu fundamentele Legii islamice. Realitatea este că noi vom ajunge să stăpânim lumea, pentru că deţinem bogăţiile de care Vestul are nevoie vitală şi la care aspiră. Toate elementele necesare pentru stăpânirea lumii se află aici, în teritoriile şi în mâinile noastre. Nu ne mai rămâne decât să ne eliberăm, prin noi înşine, de Occident şi de aliaţii şi prietenii săi.

(...) Obiectivul principal al mişcării mondiale pentru jihad îl constituie războiul împotriva Statelor Unite, iar acest lucru s-a

văzut cu claritate încă de la bun început. Îl constituie, în acelaşi timp, încetarea oricăror forme de sprijin pentru statul evreu, care a uzurpat pământul palestinian, apoi anularea embargoului impus tuturor statelor islamice şi, în primul rând, poporului din Irak, plecarea (străinilor) din toate teritoriile islamice şi îndeosebi din ţara celor două sfinte moschei (Arabia Saudită, unde se află moscheile cu putere de simbol pentru comunitatea islamică, de la Mekka şi Medina, n.n.). (*Apud* Seif Eddin Al-Ansari, 2002, în David Aaron, op. cit., pag.110-112)

„Obiectivul jihadului şi al jihadiştilor este lupta împotriva fundamentelor şi structurilor pe care se sprijină proiectele coloniale occidentale, sau ceea ce, de regulă, este cunoscut drept «noua ordine mondială», este înfrângerea Cruciaţilor în această bătălie care durează de peste o sută de ani. Înfrângerea lor va însemna, pur şi simplu, desfiinţarea tuturor formelor de stat-naţiune şi instituirea, ca unică structură de organizare, a statului natural acceptat de islam.

„Eliberarea naţiunii islamice, combaterea celor ce sunt duşmani ai islamului şi jihadul împotriva acestora presupun şi impun existenţa unei autorităţi musulmane, stabilită pe pământ musulman şi capabilă să ridice flamura jihadului şi să-i unească pe toţi musulmanii în jurul ei. Fără îndeplinirea acestei condiţii, acţiunile noastre vor fi lipsite de sens, şi obiectivul propus nu va putea fi îndeplinit niciodată, iar acest obiectiv se traduce prin restaurarea califatului global şi alungarea invadatorilor din pământurile Islamului." (Ayman Al-Zawahiri, 2001, în op. cit., pag. cit.)

„Ca strănepoţi ai Profetului Muhammad, pacea lui Allah să fie asupra lui, suntem decişi să reinstaurăm califatul. După toate conspiraţiile şi decepţiile prin care am trecut de-a lungul

a treisprezece secole, până la destrămarea califatului otoman[1], vom continua să ne facem datoria, până la recâştigarea a ceea ce ne-a fost luat şi până la reînvierea statului şi a califatului nostru." (Ossama Bin Laden, nedatat, cf. op. cit., pag. cit.)

„Pentru atingerea idealurilor noastre, se va declanşa războiul total între două tabere: puterile credinţei şi puterile necredinţei globale. Iar acest război va începe imediat ce statul islamic universal va fi declarat şi va beneficia de întregul potenţial uman al islamului, cifrat la peste un miliard de oameni... Noi am condus lumea şi, cu voia lui Allah, va veni ziua în care o vom conduce din nou. Va veni ziua în care noi vom conduce Statele Unite, Marea Britanie, lumea întreagă, care va trăi în pace şi linişte sub conducerea noastră. O linişte şi o pace de care vor beneficia toţi, cu excepţia evreilor. Atunci, lumea întreagă (islamizată, n.n.) se va ridica împotriva acestora." (Ayman Al-Zawahiri, *ibid.*, pag. 113)

Jihad şi „ciocnirea civilizaţiilor"

Spre deosebire de opiniile prevalente astăzi în lumea extra-islamică, potrivit cărora profeţiile lui Samuel Huntington despre o viitoare „ciocnire între culturi şi civilizaţii" sau, mai exact, între Occidentul creştin şi Orientul islamic sunt simple abordări discursive şi speculative, ideologia jihadistă crede că o asemenea „ciocnire" este inevitabilă şi chiar dorită de către curentele islamiste radicale. Extrasele următoare abordează acest punct de vedere al jihadismului.

[1] Desfiinţarea oficială, în 1924, a instituţiei califului şi a califatului, anunţată de Mustafa Kemal „Atatürk", fondatorul Turciei republicane moderne.

Ossama Bin Laden: „Este adevărat, va veni momentul unei confruntări decisive între civilizații, adică între Islam și lumea necredincioșilor. În toată istoria Islamului nu există un singur exemplu de conviețuire pașnică între islam și necredincioși, între bine și rău."(Op. cit., pag. 115)

„Războiul între culturi a început cu mult înaintea atacurilor (de la 11 septembrie, n.n.) și înainte de Huntington și de Fukuyama[1]. Acest război există de când există credincioși și necredincioși. Urmele masacrelor comise de cruciați și de evrei împotriva musulmanilor pot fi văzute pretutindeni." (Culegerea *Al-Maqdisi*[2], în op. cit., pag. 115)

„Noi, musulmanii, suntem asediați de mai multe forțe care vor să ne dezrădăcineze sub diverse pretexte – terorism, fundamentalism etc. etc. Este o luptă pornită împotriva națiunii noastre islamice, pe care vor să o elimine în totalitate." (Qaradawi[3], 2005, în Aaron David, op. cit., pag. 134)

[1] Francis Fukuyama (n. 1952), filosof și economist politic american de origine japoneză. În cunoscuta sa carte *Sfârșitul istoriei și ultimul om* (1982), susține ideea apropiatului sfârșit al luptei dintre ideologii și a triumfului global al liberalismului politic și economic.

[2] Abu Muhammad Asem Al-Maqdisi (n. 1959), teoretician islamist iordaniano-palestinian, mentor al liderului Al-Qaida din Irak Abu Musab Al-Zarqawi, considerat cel mai influent teoretician și propagator al ideologiei jihadist-teroriste. În prezent, este deținut în Iordania, pentru acte sau intenții cu caracter terorist.

[3] Yussuf Al-Qaradawi (n. 1925, Egipt), teolog islamist, președintele Federației Mondiale a Ulemalelor Musulmane, autorul mai multor lucrări, unele (*Îngăduit și prohibit în islam*) fiind traduse și în limba română. În anul 2008, magazinul *Foreign Policy* l-a plasat pe locul 3 în lista primilor 20 de intelectuali ai lumii.

„Nu există nicio îndoială că principala ameninţare la adresa hegemoniei islamice şi a superiorităţii legii *Şari'a* în societatea islamică vine din partea secularismului pe care America îl impune cu forţa. Cruciaţii au declarat că, prin ocuparea Irakului, secularismul va fi implementat în întreaga lume islamică.

Unul dintre cele mai nocive produse ale acestui secularism este democraţia, care aboleşte supremaţia Legii islamice (*Şari'a*) asupra societăţii. *Coranul* spune că nimeni în afară de Allah nu poate să poruncească, dar democraţia afirmă dreptul majorităţii de a comanda celorlalţi. Iar secularismul înseamnă mai mult decât democraţia, el înseamnă separarea religiei de stat, după principiul «daţi Cezarului ce este al Cezarului şi lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu». Democraţii secularişti vorbesc despre binefacerile capitalismului, despre drepturile femeii, egalitatea între femei şi bărbaţi şi egalitatea între religii, nefiind făcută nicio diferenţiere între popoare după criteriul apartenenţei religioase. Secularismul proclamă absolutismul libertăţii – de religie, de credinţă, de gândire, de comportament, de cunoaştere –, dreptul la orice, iar fiinţa umană este transformată din rob al lui Dumnezeu în animal condus de instincte. Putem vedea cum se trăieşte astăzi în Statele Unite şi Europa – un popor cufundat în decadenţă, care nu cunoaşte nicio barieră şi nicio limită, servitor doar al propriilor sale dorinţe şi interese, animat doar de pofte, oportunist şi avid chiar cu preţul sacrificării a milioane de vieţi.

(...) Democraţia este fructul stricat şi bastardul secularismului, pentru că acesta din urmă este o şcoală eretică prin care se urmăreşte ca religia să fie izolată de viaţă şi de instituţiile statale. Democraţia poate să fie regula după care popoarele şi statele se conduc, dar ea nu este şi nu va fi o regulă pentru Allah cel atotputernic, ci un instrument al tiranilor pentru manipularea şi inducerea în eroare a maselor.

(...) Introducerea democraţiei în ţările musulmane va fi un grav act de corupţie. Jihadul trebuie să-şi strângă rândurile şi să lupte pentru ca naţiunea să nu fie pervertită şi condusă după canoanele democraţiei seculariste, potrivit poveţelor date de imami, de membrii Shura (consiliu religios consultativ, n.n.), de ulemalele musulmanilor şi de poporul care luptă pe calea lui Dumnezeu. Islamul nu poate să trateze în mod egal pe cel învăţat şi pe cel ignorant, pe musulman şi pe necredincios, pe cel pios şi pe cel ipocrit, inclusiv atunci când este vorba de alegerile practicate în democraţia secularistă care alege oameni pentru a face legi. Singurul legiuitor este Allah, şi nu omul. Aceasta înseamnă că democraţia îl ridică pe om la rangul de Dumnezeu.

În al doilea rând, democraţia este bazată pe ideea de libertate a religiei şi a credinţei, care înseamnă că o persoană are dreptul să creadă în ceea ce doreşte ea, după bunul-plac individual, sau să-şi aleagă religia care îi convine, chiar dacă aceasta duce la apostazie şi la nesupunere faţă de poruncile lui Dumnezeu-unicul. În Islam, a renunţa la religie pentru a trece la alta este un act care trebuie pedepsit cu moartea, aşa cum ne învaţă *hadith*-ul consemnat de Bukhari: «Pe cel care îşi schimbă religia să-l ucideţi!»

În al treilea rând, democraţia se bazează pe libertatea de vorbire şi exprimare, chiar dacă această libertate presupune şi insulta sau blasfemia la adresa Celui de Sus şi a canoanelor credinţei. În democraţie nimic nu este sacru şi intangibil, totul poate fi pângărit în numele libertăţii de exprimare.

În al patrulea rând, democraţia are la bază separarea religiei de politică şi de viaţă. Deci, după principiul «Dumnezeu cu ale sale, poporul cu ale lui». Prin aceasta, religia este redusă la simplul act al rugăciunii şi al ritualului, neavând dreptul să fie prezentă în aspectele politice, economice, sociale, care sunt exclusiv de competenţa şi bunul-plac al «poporului».

În al cincilea rând, la temelia democraţiei se află libertatea de asociere şi constituire de grupuri, de partide politice etc.,

indiferent de religia, conştiinţa şi standardele morale ale acestora. Este un lucru pe care *Şari'a* îl interzice, pentru că o asemenea libertate înseamnă acceptarea voluntară a coexistenţei celui credincios cu cel eretic.

În al şaselea rând, democraţia obligă minoritatea să se supună voinţei şi regulilor majorităţii, chiar dacă majoritatea a fost obţinută prin fraudă şi prin rea-credinţă. Or aceasta oferă premiza însăşi pentru respingerea de plano a democraţiei, pentru că tot ceea ce este scris în *Coran* reprezintă cuvântul lui Dumnezeu adresat tuturor credincioşilor, şi nu porunca unui grup mai mare – chiar şi necredincios – dată unui grup mai mic şi executorie pentru acesta. Iar tot ceea ce vine în contradicţie cu *Coranul* şi cu tradiţia este fals, un fals pe care nu toată populaţia planetei este obligată să îl accepte." (Al-Maqdisi, Al-Zarqawi, op. cit., pag.146-147)

„Mulţi oameni asociază conceptul de legitimitate cu cel de alegeri generale, ceea ce înseamnă că legitimitatea şi legitimarea ar fi create de către popor, şi nu de către Allah. Este cea mai gravă formă de idolatrie – idolatria democraţiei.

(...) Democraţia pune semnul egalităţii între toţi oamenii, între musulmani şi nonmusulmani, între bărbaţi şi femei, între cei buni şi cei răi, între credincioşi şi atei, între cei educaţi şi cei ignoranţi. Or Legea lui Allah nu îi consideră pe toţi oamenii ca fiind egali între ei." (Al-Maqdisi, Al-Zahar[1], Al-Zawahiri, op. cit., pag. 146-148)

[1] Mahmud Al-Zahar, membru în conducerea superioară a mişcării Hamas.

ANEXE

1

Discursul rostit de preşedintele Barack Obama la Cairo
– extrase –

La 4 iunie 2009, nou-alesul preşedinte american Barack Obama efectua prima sa vizită într-o ţară islamică, destinaţia aleasă fiind, în acest caz, Egiptul, cea mai mare ţară arabo-islamică. Dincolo de simbolistica gestului, vizita, desfăşurată la mai puţin de jumătate de an de la primirea oficială a învestiturii, la 20 ianuarie din acelaşi an, a oferit înaltului oaspete prilejul de a rosti un discurs „istoric" adresat lumii islamice şi celor peste 2 miliarde de musulmani ai lumii, cărora „le întindea o mână", chemându-i la deschiderea unei noi pagini în relaţiile dintre Statele Unite ale Americii şi lumea Islamului. Cât de istoric a fost acest mesaj, printre numeroasele alte mesaje precedente lansate lumii de liderii şi politicienii americani, este dificil de apreciat,

iar entuziasmului de la începutul mandatului prezidențial al lui Barack Obama, și el musulman prin rădăcini, nume și culoare a pielii, s-a substituit, progresiv, dezamăgirea și pesimismul.

Cel puțin în planul retoricii, de data aceasta Muhammad personificat de Obama venise personal la muntele islamic, după o îndelungată vreme în care acesta din urmă refuzase să meargă el la Muhammad. Desigur, vorbele, oricât de meșteșugite s-ar dovedi, nu sunt suficiente pentru a aduce pacea între arabi și evrei și concordia între lumea islamică și Occidentul creștin. Dar la Cairo s-a trasat începutul unui nou drum către pace, al cărui sfârșit este, încă, departe.

Pentru interesul documentar și „istoric", redăm, în traducere integrală, după presa egipteană a vremii și după transmisia în direct realizată de canalul qatarez de televiziune prin satelit Al-Jazira, textul prescurtat al discursului rostit de președintele american la 4 iunie 2009, la Universitatea Națională din capitala Egiptului.

„Sunt onorat să mă aflu în eternul Cairo și să fiu primit de două remarcabile așezăminte. De peste o mie de ani, (Universitatea) Al-Azhar este un far al erudiției musulmane și de peste un secol Universitatea din Cairo reprezintă unul dintre izvoarele dezvoltării pentru Egipt. Împreună, reprezentați armonia dintre tradiție și progres. Vă sunt recunoscător pentru ospitalitatea pe care mi-o arătați, dumneavoastră și întregul popor egiptean. Sunt, în egală măsură, mândru să aduc cu mine expresia bunăvoinței poporului american și un salut de pace din partea comunităților islamice din patria mea: *As-Salamu Aleikum!*[1]

Întâlnirea noastră are loc într-o perioadă de tensiune în relațiile dintre Statele Unite și musulmanii de pretutindeni, tensiune circumscrisă în coordonatele de forță ale istoriei, care se află mai

[1] *Salām*, în limba arabă, „pace". Formulă tradițională de salut în lumea arabă, cu sensul: Pacea să fie asupra voastră.

presus de discursul politic contemporan. În raporturile dintre Islam şi Occident au existat secole de convieţuire şi cooperare, dar şi un conflict[1] şi războaie religioase. Mai aproape de vremurile noastre, aceste tensiuni au fost hrănite de colonialism, care i-a privat pe musulmani de multe dintre drepturile şi şansele lor, apoi de un război rece în care ţările cu majoritate islamică au fost tratate ca entităţi de mâna a doua, ale căror aspiraţii au fost neglijate. Mai mult, enormele prefaceri determinate de modernizare şi mondializare i-au determinat pe mulţi musulmani să considere că Occidentul este ostil tradiţiilor lor islamice.

Extremiştii violenţi au exploatat aceste tensiuni atrăgând de partea lor o minoritate islamică redusă, dar puternică. Atentatele de la 11 septembrie 2001 şi violenţele neîncetate practicate de aceşti extremişti împotriva civililor i-au determinat şi pe unii cetăţeni din ţara mea să perceapă Islamul ca pe un inamic ireversibil nu numai al Americii şi Occidentului, ci şi al drepturilor omului, iar aceasta a adâncit şi mai mult starea de teamă şi de neîncredere.

Atâta vreme cât relaţia noastră se va defini prin diferenţele care ne separă, ea nu va face decât să dea putere celor care seamănă ura, nu pacea, care promovează conflictul, nu cooperarea care poate ajuta popoarele noastre să se bucure de echitate şi de prosperitate.

Am venit aici în căutarea unui nou început în relaţiile dintre Statele Unite şi musulmanii din lumea întreagă, bazat pe interesul şi respectul reciproc şi pe realitatea că America şi Islamul nu se exclud şi nu îşi fac concurenţă, ci împărtăşesc principiile comune ale justiţiei şi progresului, toleranţei şi demnităţii pentru toate fiinţele umane.

Sunt conştient că toate acestea nu se pot realiza într-o singură zi. Un discurs nu poate, prin el însuşi, să elimine anii de

[1] Referire la intervenţia militară americană împotriva Irakului, invadator al statului Kuwait.

neîncredere şi suspiciune. Nu am un răspuns imediat la toate problemele complexe care ne-au adus la situaţia în care ne aflăm, în momentul de faţă, dar pentru a merge înainte trebuie să spunem deschis ceea ce avem în inimi şi prea frecvent rostim în spatele uşilor închise. Trebuie ca, împreună, să facem un efort susţinut pentru a ne asculta, a învăţa unii de la ceilalţi şi a căuta terenul propice pentru înţelegere reciprocă. Este ceea ce îmi propun să fac: să spun adevărul cât mai bine exprimat cu putinţă, umil în faţa sarcinilor care ne aşteaptă şi neclintit în convingerea că interesele pe care le împărtăşim ca fiinţe umane sunt mult mai puternice decât ceea ce ne separă.

(...) Ca preşedinte al Statelor Unite, cred că îmi revine răspunderea de a lupta împotriva stereotipiilor despre Islam, oriunde acestea se manifestă. Acest lucru este valabil şi în ce priveşte modul în care musulmanii percep America. Aşa cum musulmanii nu sunt identici cu un stereotip grosier, nici America nu este stereotipul grosier al imperiului animat doar de interesele sale. Statele Unite au fost unul dintre marile izvoare ale progresului pe care lumea l-a cunoscut. Noi ne-am născut dintr-o revoluţie împotriva unui imperiu şi credem în idealul potrivit căruia toţi ne-am născut egali, ne-am vărsat sângele, secole de-a rândul, pentru a da un sens acestui cuvânt, atât în interiorul frontierelor noastre, cât şi peste tot în această lume.

(...) Experienţa recentă ne învaţă că atunci când sistemul financiar al unei ţări slăbeşte, prosperitatea tuturor este afectată. Când o nouă gripă îmbolnăveşte un singur om, toţi suntem în primejdie. Când o naţiune caută să intre în posesia armamentului nuclear, riscul unui atac este la fel de mare pentru întreaga lume. Când extremiştii violenţi acţionează în munţi, oamenii sunt în pericol chiar dincolo de Ocean. Când inocenţii din Bosnia sau Darfour sunt masacraţi, oprirea acestor practici devine o sarcină colectivă, a tuturor (...).

Situaţia din Afganistan pune în lumină obiectivele Americii şi nevoia noastră de cooperare. În urmă cu şapte ani, Statele

Unite au urmărit reţeaua Al-Qaida şi pe talibani, cu o largă susţinere internaţională. Nu am mers în Afganistan din dorinţa de a merge acolo, ci din necesitate. Ştiu că unii pun la îndoială sau justifică evenimentele de la 11 septembrie. Vreau însă să fiu foarte clar: în ziua aceea, Al-Qaida a ucis aproape 3 000 de oameni. Victimele erau inocenţi, bărbaţi, femei, copii ai Americii sau de alte naţionalităţi. Al-Qaida a ales sa-i ucidă fără umbră de milă, a revendicat aceste crime, îşi declară hotărârea şi încearcă să-şi extindă puterea şi influenţa. Aici nu este vorba de opinii care pot fi discutabile, ci de fapte care trebuie tratate ca atare.

Nu vă înşelaţi: America nu doreşte ca trupele sale să rămână în Afganistan. Nu vrem să implementăm baze americane în această ţară. Pentru America este dureros să-şi piardă tinerii şi tinerele şi este dificil şi costisitor ca acest război să continue. Ne-am aduce acasă bucuroşi toţi soldaţii, dacă am avea certitudinea că în Afganistan şi în Pakistan nu va mai exista extremism violent şi hotărât să ucidă cât mai mulţi americani cu putinţă. Nu este vremea, încă, pentru a lua această decizie. (...) Ştim, de asemenea, că forţa militară nu va rezolva problemele din Afganistan şi din Pakistan, şi tocmai de aceea avem în vedere să investim în fiecare an şi în cursul viitorilor cinci ani 1,5 miliarde dolari pentru a construi, împreună cu pakistanezii, şcoli, spitale, drumuri, întreprinderi. Alte sute de milioane vor fi cheltuite pentru ajutorarea persoanelor deplasate. Peste 2,8 miliarde dolari sunt destinaţi ajutorului oferit afganilor pentru a-şi dezvolta economia şi sectorul serviciilor vitale.

Spre deosebire de Afganistan, războiul din Irak a fost declanşat prin decizia noastră şi a provocat o puternică opoziţie atât în ţara mea, cât şi în alte părţi ale lumii. Deşi cred că poporul irakian se simte, în definitiv, mai bine fără tirania lui Saddam Hussein, consider că războiul a reamintit Americii necesitatea democraţiei şi a consensului internaţional în rezolvarea problemelor, ori de câte ori acest lucru este posibil. Să ne amintim de vorbele lui Thomas Jefferson, care spunea: «Sper că înţelepciunea

noastră va spori, ca şi puterea de care dispunem, şi ne va învăţa că pe măsură ce vom face tot mai puţin recurs la forţă, în aceeaşi măsură aceasta va creşte.» Astăzi America are o dublă responsabilitate: a-i ajuta pe irakieni să-şi edifice un viitor mai bun şi a lăsa Irakul irakienilor, cărora le-am spus foarte clar: nu vrem nicio bază militară în Irak, nu revendicăm niciun teritoriu şi nicio resursă naturală irakiană. Suveranitatea Irakului aparţine acestuia.

(...) America nu va accepta niciodată violenţa extremistă şi nu vom abdica de la acest principiu. 11 septembrie a fost un imens traumatism pentru ţara noastră. (...) America va continua să se apere în respectul pentru suveranitatea popoarelor şi pentru principiile şi normele de drept. O vom face în parteneriat cu comunităţile musulmane, ameninţate şi ele în aceeaşi măsură. (...)

O altă sursă de tensiune despre care trebuie să vorbim este situaţia existentă între israelieni, pe de o parte, şi palestinieni şi lumea arabă, pe de altă parte. Relaţiile dintre America şi Israel sunt cunoscute. Sunt relaţii indestructibile, fundamentate pe legături culturale şi istorice şi pe conştiinţa că aspiraţia la o patrie evreiască este înrădăcinată într-o istorie tragică ce nu poate fi negată. (...) Este tot atât de adevărat că poporul palestinian, musulmani şi creştini, a suferit în efortul şi în căutarea unei patrii a sa, îndurând, vreme de şase decenii, durerile şi suferinţele dezrădăcinării. Mulţi, în taberele de refugiaţi din Gaza şi Cisiordania, aşteaptă o viaţă a păcii şi siguranţei de care nu s-au bucurat niciodată. Ei suportă umilinţe cotidiene, mari şi mici, care însoţesc starea de ocupaţie. Nu există nicio îndoială: situaţia poporului palestinian este intolerabilă, iar America nu va întoarce spatele aspiraţiilor legitime ale palestinienilor la a trăi în demnitate şi a avea propriul lor stat palestinian. (...) Singura soluţie pentru a satisface aspiraţiile celor două părţi trece prin existenţa a două state în care palestinienii şi israelienii să trăiască în condiţii de securitate şi pace. Aceasta este în interesul

israelienilor, al palestinienilor, al Americii şi al lumii întregi. De aceea voi căuta personal o asemenea rezolvare. Obligaţiile pe care părţile şi le-au asumat prin Foaia de Parcurs sunt clare. Pentru realizarea păcii, israelienii, palestinienii şi noi toţi trebuie să ne asumăm responsabilităţile care ne revin.

Palestinienii trebuie să renunţe la violenţă. Rezistenţa prin violenţă şi moarte nu este acceptabilă. Secole de-a rândul, negrii americani au suportat biciul sclaviei şi umilinţele segregaţiei. Pentru ţările occidentale este important să nu-şi împiedice cetăţenii musulmani să-şi practice religia aşa cum înţeleg şi să se îmbrace după tradiţie. Ostilitatea faţă de o religie nu poate fi deghizată sub acoperirea liberalismului.

(...) Avem forţa necesară de a construi lumea pe care o dorim, dar avem nevoie şi de curajul unui nou început, în spiritul celor ce sunt scrise în Cărţi.

Coranul ne spune: «O, voi oameni, v-am creat, bărbaţi şi femei, neamuri şi triburi, ca să vă puteţi cunoaşte.»

Talmudul precizează că «întreaga Tora nu are alt scop decât acela de a aduce pacea».

Iar în Biblie este scris: «Binecuvântaţi fie făcătorii de pace, căci aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema.»

Popoarele lumii pot să trăiască împreună în pace. Aceasta este viziunea lui Dumnezeu. Acum este rândul nostru să o îndeplinim aici, pe pământ.

Vă mulţumesc. *As-Salamu Aleikum!*"

2

O listă a filialelor şi a instituţiilor sub diverse acoperiri ale organizaţiei Al-Qaida, cunoscute la începutul anului 2010 ca furnizoare de fonduri financiare pentru activităţile jihadist-teroriste

La sfârşitul anului 2010, site-ul israelian ISSNews.com posta un inventar al grupărilor, filialelor şi francizelor reţelei Al-Qaida, listă care cuprinde 101 asemenea structuri cunoscute în momentul publicării şi care acţionează în diferite ţări şi regiuni ale lumii.

Inventarul este precedat de câteva aprecieri datând din anul 2002, în care un specialist în problemele luptei împotriva fenomenului terorist (al cărui nume nu ne este dezvăluit) afirma următoarele: „Al-Qaida poate fi asemuită, într-o oarecare măsură, cu o cooperativă agricolă în care împreună, atraşi la calitatea de membru, pot obţine, fiecare, profituri semnificative. Acelaşi lucru se poate spune şi despre reţeaua întemeiată de Ossama Bin Laden: ea îi atrage pe agricultorii şi meşteşugarii din diferite colţuri ale planetei spre a munci în folosul «cooperativei», care în final îşi revendică toate victoriile."

ISSNews dă publicităţii numele şi – acolo unde a fost posibil – locurile de rezidenţă ale „meşteşugarilor" şi „ţăranilor" care, în momentul de faţă, muncesc sub deviza acestei „cooperative" cu aspiraţii universale prezentă, din Franţa până în Indonezia, aproape în toate continentele şi statele lumii.

Reţine atenţia, pentru lectură, fantezia şi imaginaţia de care comanditarii au dat dovadă în alegerea denumirilor pentru structurile respective, uneori frizând umorul, precum în cazul unei „Brigăzi Islamice pentru Menţinerea Păcii"!

Redăm mai jos, în ordine alfabetică, inventarul acestor cooperative care practică „meşteşugul" asasinatului motivat de consideraţii religioase.

1. **Gruparea Abu Sayyaf din Filipine**. Lider: Abu Bakr Al-Jaziri.

2. **Afganistan Support Committee (ASC)**, existentă în Pakistan şi Afganistan şi având ca activitate principală susţinerea rezistenţei afgane angajate împotriva coaliţiei internaţionale din Afganistan. Alte denumiri cunoscute: Lajnat Masa Eidatul Afghaniab, Jami'at Ayat-ur Rhas Al-Islamiac, Jami'at Ihya ul Turath Al-Islamiya (Asociaţia pentru Reînvierea Moştenirii Islamice), Ahya-ul (Redeşteptarea). Cartierul general este situat în oraşul Peshawar, la adresa Grand Trunk Road, Pushtoon Garhi Pabbi. O filială a acestuia este situată în Afganistan, Jalabal, Cheprahar Hadda, Mia Omar School.

3. **Al-Akhtar Trust International**, activează în Pakistan şi Afganistan. Alte denumiri: Al-Akhtar Trust, Al-Akhtar Medical Center, Akhtarabad Medical Camp, Pakistan Relief Foundation, Azmat-e-Pakistan Trust. Lider: Mohammad Mazhar. Adresa 1: Caracchi, 25 300, Street 1-A, Gulsahn-e-Iqbal. Adresa a 2-a: Gulistan-e-Gawhar, Bloc 12, Karachi, Pakistan.

4. **Al-Barakaat**, prezentă în Somalia şi Dubai (Emiratele Arabe Unite) ca parte a unei reţele bancare nebuloase răspândite în cca. 40 de ţări. Lider: Ali Jim'ale.

5. **Al-Barakaat Wiring Service**, în Statele Unite ale Americii, 2940, Pillsbury Avenue, Suite 4, Minneapolis, Minnesota, 55408.

6. **Al-Barakaat Bank**, Somalia, Mogadiscio.

7. **Al-Barakaat Exchange Limited**, Dubai (Emiratele Arabe Unite), Deira, Dubai, POB. 3313.

8. **Al-Barakaat Bank of Somalia (BSS)**, Mogadiscio şi Bossaso.

9. **Al-Barakaat Financial Group**, Dubai şi Somalia.

10. **Al-Barakaat Financial Holding Co.**, Dubai şi Somalia.

11. **Al-Barakaat Global Telecommunication**, Dubai şi Somalia. Alte denumiri: Al-Barakaat Financial Company, Dubai, POB 2923.

12. **Al-Barakaat Group of Companies Somalia Ltd**, Dubai şi Somalia.

13. **Al-Barakaat International**, Dubai, POB 2923. Altă denumire: Baraco.

14. **Al-Barakaat Investments**, Deira, Dubai, POB 3313.

15. **Al-Furqan**, Bosnia-Herţegovina. Alte denumiri: Dzemilijati Furkan, Dzem'ijjetul Furgan, Association pour les droits des citoyens pour la vérité et pour la suppression du mensonge Sirat, Association pour l'éducation, la culture et l'édification de la société Sirat, Istikarmet, Association des citoyens pour la prévention du mensonge Furkan. Adresa 1: Hasiba Brancovika, Sarajevo, Bosnia-Herţegovina. Adresa a 2-a: 4, Bihacka street, Sarajevo. Adresa a 3-a: 64, Potur Mahala Street, Travnik, Bosnia-Herţegovina. Adresa a 4-a: Zenica, Bosnia-Herţegovina. Interzisă în 2008, pentru legături dovedite cu Al-Qaida.

16. **Al-Hamati Sweets Bakeries**, Yemen, districtul Hadramaut, Muqalla.

17. **Al-Haramain, filiala afgană**, Afganistan.

18. **Al-Haramain**, filiala albaneză, Tirana, Strada Irfan Tomini.

19. **Al-Haramain and Al-Masjed Al-Aqsa Charity Foundation**, Bosnia-Herţegovina.

20. **Al-Haramain, filiala Bangladesh**, Dhaka, House 1, Road 1, S-6 Attara.

21. **Al-Haramain, filiala etiopiană**, Addis Abeba, 14, Kebele, Section 13, Woreda District.

22. **Al-Haramain, filiala Indonezia**. Altă denumire: Yayasan Al-Manahil, Jalan Laut Sulawesi Str, Block D II-4, Kavling Angkatan Laut Duren Sawit, Djakarta, Timor, 13400.

23. **Al-Haramain Foundation**, Pakistan, House 279, Nazimuddin Road, F-10-1, Islamabad.

24. **Al-Haramain Foundation**, Comore, POB 16, 52.

25. **Al-Haramain Foundation**, SUA, 1257, Siskiyou Blvd, Ashland, Oregon 97520.

26. **Al-Haramain Islamic Foundation**, Bosnia-Herţegovina, Travnik, 64, Poturmahala.

27. **Al-Haramain Islamic Foundation**, Somalia.

28. **Al-Haramain, filiala Olanda**. Alte denumiri: Stichting Al-Haramain Humanitarian, 114 Jan Hanzenstraat, 1053 SV, Amsterdam.

29. **Al-Haramain Foundation**, Kenya, Nairobi, Garissa, Dadaab.

30. **Al-Haramain Foundation**, Tanzania, Dar Es-Salaam, POB 3616. Filiale în oraşele Tanga şi Singida.

31. **Al-Ittihad Al-Islamiy** (Uniunea Islamică), Somalia şi Etiopia. Lideri: Hassan Abdullah Hersi Al-Turki şi Hassan Dahir Aweis.

32. **Al-Nur Honey Press Shops**, Yemen. Altă denumire: Al-Nur Honey Center.

33. **Al-Qaida**, Irak. Alte denumiri: AQI, Al-Tawhid, Al-Jamaa Al-Tawhidiya Lil-Jihad (Gruparea Monoteistă pentru Jihad), Al-Qaida pentru Jihad în Ţara celor Două Râuri (Tigru şi Eufrat, n.n.), Organizaţia „Bază" pentru Jihad în Ţara celor Două Râuri, Jama'at Al-Tawhid wa-l Jihad (Gruparea pentru Monoteism şi Jihad).

34. **Al-Qaida Li-l Jihad Fi Jazirat Al-Arab** (Al-Qaida pentru Jihad în Peninsula Arabică, Organizaţia pentru Jihad în Peninsula Arabică, Al-Qaida din Sudul Peninsulei Arabice, Al-Qaida pentru Jihad în Yemen – AQI). Formată în ianuarie 2009 prin fuziunea dintre filialele Al-Qaida din Arabia Saudită şi Yemen. Lideri cunoscuţi: Nasir Abdel Karim Abdullah Al-Wahishi şi Said Ali Al-Shihri.

35. **Al-Rashid Trust**, Pakistan, Afganistan, Kosovo, Cecenia. Alte denumiri: Al-Rasheed Trust, AIS Organization of The Ulemas Pakistan, Al-Amin Welfare Trust, Al-Amin Trust, Al-Madina Trust. Adresa 1: Kitas Ghar, Nazimabad 4, Daghel-Iftah, Carachi, Pakistan. Adresa a 2-a: Jamiat Magid, Sulalman Park, Melgium Pura, Lahore, Pakistan. Adresa a 3-a: Office Dha'rdi-Mu'nin, Abbottabad Road, Mansehra, Pakistan. Alte filiale în Peshawar, Rawalpindi, Mingora.

36. **Al-Shabab**, Somalia. Alte denumiri: Harakat Al-Shabab Mujahidenn. Lider: şeicul Mokhtar Ali Zubeir („Godane"). S-a afiliat la Al-Qaida în anul 2010.

37. **Al-Shifa, Honey Press For Industry and Commerce**, Arabia Saudită şi Yemen. Adrese: Sana'a, Al-Hasba, POB 8089, Ta'izz şi Doha (Qatar, Al-Nasr Street).

38. **Ansar Al-Islam**, activează în Kurdistanul irakian. Alte denumiri: Jund Al-Islam (Soldaţii Islamului), Ansar Al-Sunna (Partizanii *Sunnei*), talibanii kurzi, Jund Allah (Armata lui Allah). Lider cunoscut: Abu Abdallah Al-Shafi'i.

39. **Grupul Islamic Armat (GIA)**, Algeria. Alte denumiri: Al-Jama'a Al-Musallaha (Gruparea Armată). Fondatoare a grupării Al-Qaida din Maghrebul arab (AQMI).

40. **ASAT Trust Reg**, Liechtenstein, 8, Altenbach 9490, Vaduz FI.

41. **Asbat Al-Ansar**, Liban, tabăra de refugiaţi Ain El-Heloue.

42. **Barakaat Bank of Somalia**, Mogadiscio, Dubai.

43. **Barakaat Boston**, SUA, 266 Neponset Avenue, apt. 43, Dorchester, Massachusetts.

44. **Barakaat Construction Company**, Dubai, POB 3313.

45. **Barakaat Group of Companies**, Dubai şi Somalia.

46. **Barakaat International Inc.**, SUA, 1929, South 5th Street, suite 205, Minneapolis, Minnesota.

47. **Barakaat North America Inc.**, SUA, Canada, 925 Washington Street, Dorchester, Massachusetts şi 2019 Bank Street, Ottawa, Ontario.

48. **Barakat Red Sea Telecommunications**, Somalia, diferite filiale la Mogadiscio, Bossaso, Nahiil, Raxmo, Ticis, Kowthar, Noobir, Bubaarag, Gufure, Xuuxuule, Ala Aamin, Guureeye, Najax, Carafaat.

49. **Barakaat Telecommunications Co.**, Somalia Ltd., Dubai.

50. **Barakaat Wire Transfer Co.**, SUA, 4419, South Brandon Street, Seattle şi Washington.

51. **Barakat Computer Consulting**, Somalia.

52. **Barakaat Consulting Group**, Somalia.

53-58. **Alte companii Barakaat** cu adrese necunoscute în Somalia şi Dubai: Barakaat Post Express, Barakaat Refreshment Co., Barakaat International Company, Baraco Trading Co. Ltd.

59. **Benevolence International Foundation**, prezentă, ca fundaţie caritabilă, în SUA, Azerbaidjan, Bosnia, Canada, Croaţia, Olanda, Daghestan, Georgia, Cecenia, Pakistan, Rusia, Sudan, Arabia Saudită, China, Inguşetia, Tadjikistan, Marea Britanie, Afganistan, Fâşia Gaza, Bangladesh, Yemen. Adresa în SUA: 8820 Mobile Avenue, IA, Oak Lawn, Illinois, 60453.

60. **Bosnaka Idealna Futura**, Bosnia Herţegovina, Zenica, 16 Hakije Str. 7200.

61. **Djamaat Houmat Da'wa Salafiya (DHDH)**, Algeria. Lider cunoscut: Mohammed Benslim Yahia Djouadi. Grupare a reţelei Al-Qaida din Maghrebul arab care acţionează în nordul arab al continentului african.

62. **Eastern Turkistan Islamic Movement**, Turkestan. Alte denumiri: The Eastern Turkistan Islamic Party, The Eastern Turkistan Islamic Party of Allah, Djama'at Turkistan.

63. **Jihadul Islamic Egiptean**, Egipt. Alte denumiri: Noul Jihad, Mişcarea Islamică. Formaţiunea a fost condusă şi este îndrumată de persoana numărul doi în reţeaua Al-Qaida, după Ossama Bin Laden.

64. **International Islamic Releif Organization**, filiala Filipine, Manilla.

65. **Armata Islamică din Aden**, Yemen.

66. **Brigada Islamică Internaţională**, în Daghestan şi Cecenia. Alte denumiri: The Islamic Peacekeeping Brigade, The Islamic Peacekeeping Army, The International Brigade, The Islamic Peacekeeping Batallion, The Islamic Peacekeeping International Brigade.

67. **Grupul Islamic pentru Jihad**, Uzbekistan.

68. **Mişcarea Islamică din Uzbekistan**.

69. **Jaish-e-Mohammed (Armata lui Muhammad)**, Uzbekistan.

70. **Jami'at Ta'aun Al-Islamiya (Asociaţia Islamică de Cooperare)**, Afganistan. Alte denumiri: Society of Islamic Cooperation, Kandahar.

71. **Jemaa Islamiya**, activă în mai multe zone din Asia de sud-est. Lider cunoscut: Aqbdullah Sungkar.

72. **Lajnat Al-Da'wa Al-Islamiya (Comitetul pentru Predică Islamică)**, Kuwait. Lideri: Abdel Hassan Hamad, Zahid Al-Sheikh, Khalid Sheikh Mohammed.

73. **Laskar-e-Tayyba"**, Pakistan. Lider cunoscut: Hafiz Mohammed Said.

74. **Laskar-i-Jhanvi"**, Pakistan. Lider: Mawlana Haq Nawaz Jhanvi.

75. **Ma'mun Darkazanli Import–Export Company**, Germania, Uhlenhorsterweg 3411, Hamburg.

76. **Meadowbrook Investment Limited**, Marea Britanie, 44 Upper Belgrave Road, Clifton, Bristol.

77. **Grupul Islamic Marocan pentru Luptă**, Maroc.

78. **Mişcarea pentru Reformă Islamică în Arabia**, Marea Britanie, BMBox, MIRA, London WC1N3XX.

79. **Ozlam Properties Ltd.**, Anglia, 88 Smithdown Road, Liverpool.

80. **Parka Trading Company**, Dubai, EAU, POB 3313.

81. **Rabita** Trust, Pakistan, Wahdat Road, Education Town, room 9a, 2nd floor.

82. **Rajah Solaiman Movement**, Filipine, asociată la Gruparea Abu Sayyaf şi la Jema'a Islamiya. Finanţată de Islamic Releif Organization.

83. **Red Sea Baraka Company Ltd**, Somalia şi Dubai.

84. **Revival of Islamic Heritage Society**, Pakistan şi Afganistan.

85. **Riyad-u-Salikhin Reconaissance and Sabotage Battalion ov Chechen Martyrs**, Cecenia.

86. **Sanabel Relief Agency Limited**, Marea Britanie, 63 South Road, Birmingham, înregistrată ca societate caritabilă.

87. **Sara Properties Limited**, Anglia, Liverpool, cu finanţare particulară siriană.

88. **Tayyba International**, în Bosnia-Herţegovina şi în alte state europene.

89. **Organizaţia Al-Qaida din Maghrebul arab**. Centre principale în Algeria şi Mali, cca. 700 membri.

90. **Umma Tameer-e-Nau**, Afganistan (Kabul), Pakistan.

3

Mic glosar de termeni islamici

Abluţiune (*'Udū'*): Spălare rituală, parţială a corpului, efectuată înainte de rugăciune, în scop purificator. Constă în spălarea de trei ori a feţei, gurii şi nasului, a antebraţelor şi a părţii inferioare a picioarelor, până la glezne.

Adhān: Chemarea la rugăciune, pronunţată de *muezin* (vezi), cu voce puternică, pentru a anunţa ora de îndeplinire a acestui ritual. Adhān are următorul text psalmodiat:

„*Allahu Akbar* (Allah este cel mai mare) x 4 ori

Ašhadu an lā Illāha illā-l-Lāh (Mărturisesc că nu există alt Dumnezeu decât Allah) x 2 ori

Ašhadu anna Muhammadan Rasūlu-l-Lāh (Mărturisesc că Muhammad este trimisul lui Allah) x 2 ori

Hayyā 'alā-s-Salāt (Veniți la rugăciune) x 2 ori

Hayyā 'alā-l-Falāh (Veniți să fiți salvați) x 2 ori

Allāhu Akbar (Allah este cel mai mare) x 2 ori

Lā Illāha illā-l-Lāh (Nu există alt Dumnezeu decât Allah)."

Al-Āhira: Lumea de Dincolo, imperiul vieții eterne.

Ahl Al-Kitāb (Oamenii *Cărții*): Termen coranic prin care sunt desemnați evreii, creștinii și, într-o mai mică măsură, zoroastrienii, și în general fidelii unei religii bazate pe Scriptură.

Ālim, pl. Ulamā' (ulema): Persoană învățată, atotștiutor, savant. Expert în teologie islamică.

Āšură': În confesiunea musulmană șiită, ziua în care se comemorează asasinarea lui Hussein, fiu al califului Ali și nepot al Profetului Muhammad, mort în bătălia de la Karbala, la 2 octombrie 680. În semn de durere pentru această pierdere, în unele rituri șiite se practică autoflagelarea cu lanțuri. În unele state islamice (Afganistan, Iran, Irak, Pakistan, Liban, Bahrein etc.) este sărbătoare religioasă națională.

Āya, Āyāt: Semn, urmă a manifestării lui Dumnezeu. Verset coranic.

Āyatu-l-Lah (Ayatolah): În confesiunea musulmană șiită, cel mai înalt rang clerical.

Baraka: Binecuvântare divină, în islam.

Basmala: Verb cu sensul de a rosti formula „*Bi-smi-l-Lāhi Ar-rahmān Ar-Rahīm*" (În numele lui Allah cel preamilostiv și îndurător), rostită în majoritatea împrejurărilor cotidiene, îndeosebi înainte de a începe o acțiune. Figurează la începutul celor mai multe dintre capitolele *Coranului* și este utilizată chiar ca antet în actele și documentele oficiale.

Bid'a: Termen care desemnează orice inovație adusă învățăturii coranice după moartea lui Muhammad (adăugiri, interpretări, răstălmăciri etc.). Considerată drept deviație și „rătăcire" de la calea cea dreaptă și de la Cuvântul lui Allah, inovația este interzisă în islam.

Calif (*Ĥalīfa*, pl. *Ĥulafā'*): Lit. „urmaș, locțiitor", titlu purtat de liderul comunității musulmane, ca succesor al Profetului. După moartea lui Muhammad, acesta a fost urmat de patru califi „drepți", desemnați în această demnitate: Abu Bakr, Omar, Osman și Ali.

Dār Al-Harb: Lit. „Casa războiului", denumește lumea nonmusulmană, opusă termenului de Dār Al-Islām, teritoriile cucerite de Islam, considerate „ale păcii".

Da'wa: Lit. „apel, chemare". Propovăduire, misionarism islamic.

Dīn: Utilizat cu sensul de „religie", dar și cu cel de „Judecata din Urmă", în expresia *Yaum Ad-dīn*, ziua Judecății de Apoi.

Eid Al-Adhā: Sărbătoarea sacrificiului, a ofrandelor, numită și *Eid Al-Kabir*, „sărbătoarea cea mare", unul dintre momentele principale ale calendarului religios musulman, inspirată din sacrificiul lui Avraam în textele biblice. Se marchează în timpul pelerinajului mare, când se ține post pe timpul zilei și se sacrifică o oaie din care se împarte și celor săraci.

Eid El-Fitr: Sărbătoare marcată în prima zi după încheierea postului din luna Ramadan.

Fātiha: Primul capitol al *Coranului*, „deschizătoarea" textului scris al *Cărții* sfinte islamice.

Ghusl: „Abluțiunea mare", spălarea rituală pe care musulmanul o efectuează atunci când se găsește în stare de „impuritate majoră" (datorată unui contact sexual, sau în perioada menstruală, în cazul femeilor). Este obligatorie pentru o persoană care se convertește la islam. De asemenea, la încetarea din viață, musulmanului i se face „spălarea mare".

Halāl: Lit. „permis, licit, îngăduit, potrivit tradiției islamice". Pentru a fi *halal*, un animal trebuie să fie sacrificat cu capul orientat spre Mekka și să fie golit de sânge, înainte de a fi consumat.

Harām: „Oprit, interzis, neconform cu Legea islamică." Consumul cărnii de porc și al băuturilor alcoolice fac parte din această categorie.

Hiğāb: Strai lung, mantie pe care trebuie să o poarte femeile, la recomandarea Profetului Muhammad. Mantaua trebuie să acopere întregul corp, cu excepția feței și palmelor. Asimilat cu vălul purtat prin tradiție de către femeile musulmane.

Hiğra, Hegira: Lit. „emigrație, plecare". Primul an al calendarului musulman, anul 622 în calendarul creștin. Marchează momentul în care Profetul, însoțit de un grup de fideli, a plecat din Mekka spre Medina, de unde avea să organizeze campaniile de islamizare.

Imam, pl. A'imma: Lit. „cel care stă înainte, înainte-mergător". Persoana care conduce rugăciunea în moschee. Funcția nu se asimilează vreunui rang clerical sau sacerdotal. Orice persoană care cunoaște foarte bine religia islamică poate să fie imam.

Kāfir, pl. Kuffār: Necredincios, păgân, persoană care a deviat de la religia islamică.

Ka'ba: Lit. „cub, cubic, în formă de cub". Termenul desemnează construcția în formă de cub din centrul curții de la Marea Moschee din Mekka, ridicată, potrivit tradiției, de patriarhul Avraam. Este simbol al unității musulmanilor din întreaga lume. Pe una dintre laturile sale este încastrată „piatra neagră", bucată de rocă bazaltică având un diametru de cca. 30 cm.

Kalam: Elocință; teologie dogmatică bazată pe argumente raționale.

Madrasa, Medresa, Medersa: Școală publică religioasă și de jurisprudență islamică, apărută în timpul dinastiei selgiucide, în perioada 1080–1092 e.n. Astăzi, a devenit și lăcaș pentru formarea și îndoctrinarea religioasă a radicaliștilor musulmani.

Minaret (manara): Construcţie în formă de turn, element arhitectural adiacent lăcaşurilor de cult musulmane. Folosit iniţial ca turn de apărare şi far, apoi ca loc de unde muezinul anunţă orele de rugăciune.

Muğāhid, pl. Muğāhidğūn: Combatant, militant pentru cauza islamului. Persoană angajată în jihad.

Muftī: Persoană religioasă împuternicită să emită judecăţi, sentinţe sau decrete religioase (*fatwa*). Conducător al unei colectivităţi musulmane.

Ramadān: A 9-a lună a calendarului musulman, în timpul căreia Muhammad a primit revelaţia şi şi-a început activitatea misionară de răspândire a credinţei islamice. Este marcată prin respectarea unui post sever, pe toată durata zilei, şi de efectuarea pelerinajului la locurile sfinte islamice.

Tawhīd: Lit. „unire, unicitate". Monoteism. Subliniază caracterul monoteist al islamului, alături de iudaism şi de creştinism.

Wahhabism: Mişcare religioasă, ideologică şi politică întemeiată în secolul al XVIII-lea de reformatorul islamic Muhammad Abdel Wahhab, din actualul regat al Arabiei Saudite, promotor al ideilor radicale ale unor ideologi precum Ibn Taymiyah, Al-Mawdudi şi alţii. Wahhabismul este doctrina oficială a Arabiei Saudite contemporane. Proclamă respingerea tuturor „inovaţiilor" (*bid'a* – vezi), inclusiv a organizării de secte şi confrerii, şi respinge cultul sfinţilor. În Africa occidentală, wahhabismul a căpătat accente puternic antioccidentale, fiind, în acelaşi timp, punct de referinţă doctrinară pentru mişcările şi curentele radicale islamiste de astăzi.

De acelaşi autor

Lucrări originale

– *Omul de după om. Islamul în contextul modernismului şi postmodernismului*, Editura Pastel, Braşov, 2007.

– *Omul de după om. Islamul în contextul modernismului şi postmodernismului*, versiune în limba arabă, Editura Departamentului pentru Cultură şi Presă al Guvernului din Emiratul Sharja, Emiratele Arabe Unite, declarată cartea anului şi cea mai bună carte străină a Târgului Internaţional de Carte din Sharja, 2008.

– *Exerciţii de reîntoarcere, versuri din treizeci de ani*, versuri şi proză, Editura Proema, Baia Mare, 2009.

– *Între califat şi globalizare, eseuri despre Islamul contemporan*, Editura Pastel, Braşov, 2009.

– *România şi Orientul Mijlociu în oglinzi paralele, memoriile unui general, memoriile unui interpret prezidenţial*, Editura Proema, Baia Mare, 2010.

– *Noapte de decembrie. Adevăruri despre invazia în Irak*, Editura Proema, Baia Mare, 2010.

– *Lexicon al Orientului Mijlociu şi al lumii arabe*, Editura Proema, Baia Mare, 2011.

– Mohammed Jaber Al-Nabhan, *Singurătatea din umbra curmalului*, poezie kuwaitiană, Editura Proema, Baia Mare, 2009.

– Patriarhul Macarie al Antiohiei, Paul din Alep, *Şiragul mărgăritarului sau hronicul împăraţilor creştini ai Bizanţului*, traducere după manuscris arab din 1786, Editura Cuget Românesc, 2009.

– Djubran Khalil Djubran, *Pribeagul (Zeii Pământului, Furtunile, Pribeagul)*, traducere din limba arabă, Bucureşti, Editura Herald, 2009.

– Youssef Ziedan, *Azazel, îngerul răului*, roman, premiul Booker pentru romanul arab, Bucureşti, Editura TREI, 2010.

– Djubran Khalil Djubran, *Isus, fiul omului*, Editura Proema, Baia Mare, 2011.

– *Între Tigru şi Eufrat*, antologie a poeziei irakiene contemporane, Editura Proema, Baia Mare, 2011.

– *Antologie de poezie română contemporană, în limba arabă*, Editura Proema, Baia Mare, 2011.

Bibliografie selectivă

Abu Zayd, Nassir: *Reformation of Islamic Thought*, Amsterdam University Press, Amsterdam, 2006.

Al-Hallāğ: *Divan (poeme mistice)*, trad. Georgiana Nicoară, Editura Herald, Bucureşti, 2008.

Al-Qur'ān Al-Karīm (*Sfântul Coran*, text arab), Editura Huzur Yaynevi, Erzurum, 1994.

Arkoun, Muhammad: *Pour une critique de la raison islamique*, Maisonneuve et Rose, Paris, 1984.

Arkoun, Muhammad: *Min at-tafsir al-mawrûth ila tahlīl Al-Kitāb Ad-Dīniy* (*De la interpretările moştenite la analiza Scrierii sacre*), Editura Dar Al-Saqi, Beirut, 2009.

Badawi, Abdel Rahman: *Madhāhib Islamiya* (*Secte islamice*), în limba arabă, Dar Al-Ilm Li-l-Malaiyyn, Beirut, 1983.

Baud, Jacques: *Encyclopédie des terrorismes*, La Vauzelle, 1999.

Brown, Carl L.: *Religion and State. The Muslim Approach to Politics*, Columbia University Press, New York, 2000.

Brusanowski, Paul: *Religie şi stat în Islam*, Editura Herald, Bucureşti, 2009.

Burlot, Joseph: *La civilisation islamique*, Hachette, Paris, 1982.

Carré, Olivier: *L'utopie islamique dans le monde arabe*, P.F.N., Paris, 1991.

Coranul, traducere după originalul arab însoțită de o introducere de dr. Silvestru Octavian Isopescul, Editura autorului, Cernăuți, 1912.

Dirasāt Arabiya, în limba arabă, Pontifico Instituto di Studi Arabi e Islamici, Roma, 1988.

Esposito, John L.: *Islam and Democracy*, Oxford University Press, New York, 1996.

Faissal, Shukri: *Al-Muğtamaāt Al-Islamiya* (*Societățile islamice*), Editura Dar Al-Ilm Li-l-Malaiyyn, Beirut, 1981.

Flori, Jean: *Al-Qaida as Product of Modernity*, Institute for Foreign and Security Policy, Düsseldorf, 2009.

Gardet, Louis: *Les hommes de l'Islam*, Hachette, Paris, 1977.

Huntington, Samuel: *The Clash of Civilizations ant the Remaking of World Order*, Touchstone Books, New York, 1996.

Ismail, Mahmud: *Al-Harakāt As-Sirriya Fi-l-Islām* (*Mișcările secrete în Islam*), Editura Qalam, Beirut, 1973.

Juergensmeyer, Mark: *Terror in the Mind of God*, Oxford University Press, 2004.

Kernbach, Victor: *Dicționar de mitologie generală*, Editura Albatros, București, 1995.

Khader, Bicharra: *Terrorisme islamiste localisé, terrorisme islamiste globalisé*, CERMAC, Louvois-la-neuve, Belgique, nedatată.

Laden, Ossama Bin: *Declaration of Jihad*, Canalul de televiziune prin satelit Al-Jazeera, *Foreign Affairs*, nr. 27, noiembrie-decembrie 1998.

Lewis, Bernard: *Islam and the West*, Oxford University Press, Oxford, 1993.

Mitchell, Richard P.: *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, Oxford, 1969.

Pelley, Lewis: *Report of a Journey to Ryad*, Oleander Falcon, Cambridge, 1978.

Roy, Olivier: *The Failure of Political Islam*, Harvard University Press, Cambridge, 1994.

Roy, Olivier: *Globalized Islam*, Columbia University Press, New York, 2004.

Rubin, Bary: *Anti-americanism and the Middle East*, Oxford University Press, 2002.

Said, Edward: *Orientalism*, Vintage Books, Random House, New York, 1979.

Schuon, Frithjof: *Să înţelegem Islamul. Introducere în spiritualitatea lumii islamice*, trad. Anca Manolescu, Editura Humanitas, Bucureşti, 1994.

Shariaty, Ali: *Red Shiism*, Free Islamic Literature, Houston, 1974.

Tambyah, Stanley J.: *A Performance Theory of Rituals*, Westdeutscher Verlag, Wiesbaden, 2003.

Zedalis, Debra: *Female Suicide Bombers*, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, 2004.

Zurayk, Costantine: *Matālib Al-Mustaqbal Al-Arabiy* (*Provocările viitorului arab*), Editura Dar Al-Ikm Li-l-Malaiyyn, Beirut, 1983.

Dumitru Chican

JIHAD

sau
drumul spre

DJANNA

Astăzi, la un deceniu de la dramaticele evenimente de la 11 septembrie 2001, opinia publică așteaptă încă răspuns la o întrebare asupra căreia se păstrează o tăcere neliniștitoare: cine sunt adevărații organizatori și executanți ai atacurilor care au lăsat în urmă câteva mii de morți vinovați doar de a se fi aflat în locul nepotrivit la momentul nepotrivit? Prin impactul psihologic asupra mentalului colectiv, prin sentimentul că ne aflăm în fața unui inamic prezent nicăieri și oriunde și, mai ales, prin violența ucigașă, „jihadul" a devenit un concept la care se raportează tot mai mult viața și siguranța lumii contemporane și chiar un fenomen sui-generis de globalizare, pe cât de mult descris, pe atât de puțin înțeles.

Cartea de față își propune să ofere cititorului un prilej de meditație asupra acestei epidemii, atât cât autorul i-a putut cunoaște simptomele în cei peste treizeci de ani pe care i-a petrecut, ca ambasador al României, în lumea Orientului Mijlociu, areal învinovățit de a fi principala pepinieră a violenței de sorginte religioasă islamică.

ISBN 978-973-135-641-9

9789731356419

www.grupulcorint.ro